

De straf der afzonderlijke opsluiting historisch en kritisch beschouwd, vooral in hare betrekking tot ons vaderland

<https://hdl.handle.net/1874/299698>

9

DISSERTATIO HISTORICO — JURIDICA INAUGURALIS
DE CARCERE CELLULARI,

QUAM,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

BERNARDI TER HAAR,

THEOL. DOCTOR ET IN FACULT. THEOL. PROF. ORD.

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS JURIDICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE IN JURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA ULTRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO ET SOLEMNI EXAMINI SUBMITTIT

JACOBUS DOMELA NIEUWENHUIS,

MONNICKENDAMMENSIS.

A.D. DIEM XVIII JUNII, A. MDCCCLIX, HORA I.

AMSTELODAMI,
APUD J. H. GEBHARD ET SOCIOS.
MDCCCLIX.

„Si le système de l'emprisonnement individuel doit prendre racine quelque part, c'est assurément dans cette riche terre de Hollande ou le germe de toute vraie réforme, de tout vrai perfectionnement, de tout vrai progrès pousse, vivace et fécond comme celui de toute vraie indépendance, de toute vraie grandeur, de toute vraie liberté.”

MOREAU CHRISTOPHE.

DE STRAF
DER
AFZONDERLIJKE OPSLUITING,
HISTORISCH EN KRITISCH BESCHOUWD,

VOORAL IN HARE BETREKKING TOT

ONS VADERLAND.

Academische Proeve

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE REGTEN.

DOOR

J. DOMELA NIEUWENHUIS.

AMSTERDAM,
J. H. GEBHARD & Co.
1859.

A TREATISE ON THE ART OF SHOOTING

BY JOHN WILKINS

IN TWO VOLUMES

VOLUME THE SECOND

LONDON: PRINTED BY R. CLAY AND COMPANY, BUNGAY, SUFFOLK.

AAN MIJNEN VADER.

Aan het einde mijner helaas te snel vervlogene academische voorbereiding genaderd, gevoel ik behoefte U een woord van hartelijken dank hier openlijk toe te roepen voor het onbegrijpelijk vele goede, dat ik van U, van het oogenblik mijner geboorte af, heb mogen ontvangen. Het was immer uw grondbeginsel, dat het beoogen van zelfstandige ontwikkeling bij de opvoeding uwer kinderen hoofdzaak moet zijn. Immer hieldt Gij het schoone voorbeeld van den landman voor oogen, dat nog onlangs op zoo uitstekende wijze door uwen vriend, W. H. SURINGAR¹⁾, werd aangehaald, waar hij over de ontwikkeling en verbetering der menschen aldus sprak: „De landman kan niet maken, dat er koren uit den akker en vruchten uit den boomgaard komen, maar hij kan wel maken dat ze niet komen, door het onkruid zijn vrijen loop te laten, zoodat het goede zaad daaronder verstikt, door het snoeijen te veronachtzamen.”

1) (Weekblad van het Regt van 12 Maart 1857. Het cellulair systeem VI).

Ontvang mijnen dank daarvoor, even als voor zoo menigen nuttigen wenk, mij in zoo menig opzigt gegeven.

O mogt ik in staat zijn een deel uwer regtmatige verwachtingen te vervullen, en zoo, al ware het dan ook in geringe mate, de zorgen te vergoeden, die mijne helaas te vroeg ontslapene moeder en Gij voor mij hebben gehad!

De Almagtige schenke U verder met uwe voortreffelijke levensgezellin, die uit liefde voor U en uwe onvergetelijke gade, haar veelbeminde vriendin, de zware taak van moeder voor hare kinderen wel op zich heeft willen nemen, een helderen en schoonen levensavond.

Hij verleene U het voorregt, om nog een tal van jaren, aangegord met de wapenrusting des Geestes, te strijden voor de uitbreiding van dat rijk der Waarheid, hetwelk verre boven alle stelsels en meeningen verheven, achttien eeuwen heeft wederstaan, en in plaats van door de wetenschap te worden verdrongen, meer en meer in wetenschap zal overgaan.

Voordat ik tot het behandelen van mijn onderwerp overga, wensch ik nog een woord te spreken tot zoovele hooggeschatte leermeesters, die mijne schreden rigtten op de baan der wetenschap. Aan allen zeg ik daarvoor mijn opregten dank, meer in het bijzonder echter aan U, hooggeschatte BEYERMAN. Liefde voor waarheid, bij een innig, levendig gevoel voor vrijheid en recht, bezielde U immer bij uwe vaak met ondankbaarheid beloonde pogingen, om door onpartijdige waardering van de karakters der grootste telgen van onzen vrijen, nooit genoeg te waarderen vaderlandschen grond, uwe leerlingen bewondering af te persen voor het vele schoone, dat men er in aantreft en te doordringen van de overtuiging, dat juist de geschiedenis ons de treffendste bewijzen oplevert, hoe de beginselen van een verlichten vooruitgang de eenige ware zijn, en trots alle reactie eenmaal een zekere zegepraal wachten. Die zelfde dank zij U toegebracht, hooggeleerde DE BOSCH

KEMPER, voor zoo menig nuttig uur aan uwe voeten gezeten, om hetzij op staatkundig, hetzij op wijsgeerig, hetzij op strafregtelijk gebied uwe voorlichting te ontvangen. Immer wildet Gij uwe leerlingen doordringen van den wijsgeerigen zin, die in U is, waardoor zij alleen regtsgeleerden in den edelen zin des woords kunnen worden. O moye dit streven rijke vruchten opleveren voor die toekomst, waarop Gij zoo menigmaal onze blikken rigttet!

En wat zal ik tot U zeggen, hooggelcerde DES AMORIE VAN DER HOEVEN? Ja hier wordt mij het harte vol. Want wat ik aan U te danken heb, valt onder gecne woorden te brengen. Gij weest ons den weg in de doolhoven van het Romeinsche regt op eene wijze, die ten volle voortreffelijk genoemd mag worden. Gij voerdet ons in de hoogere sfeeren van het menschelijk denken, weest ons op de vele teekenen, die vlammend en sissend van het Oosten naar het Westen, van het Westen naar het Oosten schieten, en wildet ons van uit de schaduwen des doods brengen tot de helderheid van het licht. Daartoe gaast Gij ons lessen van hoogere levenswijsheid in die vele uren, die wij buiten den collegietijd bij U doorbragten, en waarin Gij wildet aanvullen, wat Gij in het publiek door uwe voordragten, voor ons en zoovelen als U wilden hooren, hebt getracht te doen. Ja wat latere tijden ook mogen opleveren, nooit zal ik vergeten wat Gij toen voor uwe leerlingen waart.

Niet minder blinkte echter mijn dank tot de Hoogteeraren der Regtsgeleerde faculteit aan deze Hoogeschool, wier lessen ik het voorregt had in het laatste jaar mijner studiën te hooren.

Gij, mijn hooggeachte Promotor, hooggeleerde VREEDE, zult het wel niet voor vleijerij aanzien, als ik U dank voor de grondige en onpartijdige wijze, waarop Gij U bij het geven uwer lessen immer kenmerktet en vooral voor de vele wenken, die Gij mij bij het bewerken van dit proefschrift in zoo menig opzigt gegeven hebt. Blijf met uw brandenden ijver voor de wetenschap nog lang een sieraad dezer Hoogeschool, en een zegen voor de menschheid.

Hooggeleerde ACKERSDIJK en DE GEER, ook was het mij goed U te hooren. Heb dank voor uwe lessen, en de bijzondere welwillendheid mij immer beloond.

O mogt ik dien dank ook den Hooggeleerden VAN HALL kunnen toebrengen, wiens praktische zin voor een echt praktische wetenschap, wiens helderheid van voorstelling, scherpzinnigheid en juistheid bij het aangeven van bepalingen en onderscheidingen, immer bij mij in dankbare herinnering zullen blijven. Dan, de onverbiddelijke dood heeft hem weggenomen, en ons rest slechts zijne nagedachtenis in eere te houden.

Nog mag ik niet eindigen, zonder ook U openlijk een woord van dank te hebben toegeroepen, veelgeachte SURINGAR, edele menschenvriend, die, door uw streven voor de verbetering van den diepgezonken medemensch, U een onvergankelijke eerezuil gesticht hebt. Gij zijt, door de heldere wenken mij nu en dan gegeven, alsmede door de bijzondere welwillendheid in het voor mij openstellen van uw boekenschat, mij menigwerf van groote dienst geweest. Zoo mag ik ook tot U spreken, mijn zeer beminde oom MR. C. J. N. NIEUWENHUIS, wien het mij goed was hier, tot loon uwer onvermoeide dien-

sten aan regts- en gevangenis-wezen betoond, den regterlijken zetel te zien erlangen.

En Gij, mijne vrienden, die ik zoowel aan het Athenaeum te Amsterdam, als aan deze Hoogeschool, heb mogen leeren waarden en liefhebben, vaart allen wel! Nimmer zal ik de uren vergeten onder en met u doorgebracht. Veel zijt Gij voor mij geweest. O kan het zijn, blijft het ook op mijne verdere levensbaan.

INHOUD.

INLEIDING.	Bldz. 1.
--------------------	-------------

EERSTE AFDEELING.

DE STRAF DER AFZONDERLIJKE OPSLUITING IN HARE GESCHIEDKUNDIGE ONTWIKKELING IN 'T ALGEMEEN	7.
EERSTE HOOFDSTUK. De straf der opsluiting in hare ontwikkeling.	7.
TWEEDE HOOFDSTUK. Het beginsel der afzonderlijke opsluiting.	16.

TWEEDE AFDEELING.

HET STELSEL VAN AFZONDERLIJKE OPSLUITING IN ONS VADERLAND.	35.
EERSTE HOOFDSTUK. Het tijdperk der voorbereiding buiten de wetgeving — tot 1840.	35.
TWEEDE HOOFDSTUK. Het tijdperk van 1840—1846. Eerste ontwerp van wet met zijne gevolgen.	59.
DERDE HOOFDSTUK. Het tijdperk van 1846—1851. Tweede ontwerp van wet en zijne gevolgen.	70.
VIERDE HOOFDSTUK. Tijdperk van 1851—1859. De wet ter proefneming van het stelsel en hare gevolgen.	78.

DERDE AFDEELING.

	Blz.
DE STRAF DER AFZONDERLIJKE OPSLUITING KRITISCH BESCHOUWD	99.
ERSTE HOOFDSTUK. De waarde van de straf der opsluiting in het algemeen, in vergelijking met andere straffen.	99.
TWEDE HOOFDSTUK. Het beginsel van afzondering bij de straf der opsluiting.	119.
DERDE HOOFDSTUK. Het stelsel van afzondering der gevangenen door moreele afscheiding.	142.
VIERDE HOOFDSTUK. Het stelsel van afzondering der gevangenen door fysieke afscheiding.	151.
VIJFDE HOOFDSTUK. Wederlegging der hoofdbezwaren tegen het stelsel van afzondering der gevangenen door fysieke afscheiding.	160.
ZESDE HOOFDSTUK. Zullen er uitzonderingen worden toegelaten, en welke?	185.
Naschrift.	200.
Bijlagen.	206.
Theses juridicae inaugurales.	209.

INLEIDING.

Wanneer men, hoe bedeesd ook, voorwaarts tredende den blik om zich heen werpt, mag het geenszins ontveinsd worden, dat de wereld zich aanvankelijk als een toestand van grenzenlooze verwarring voordoet, bij den strijd van meeningen, begrippen en belangen, die geene bevredigende uitkomsten schijnt te kunnen opleveren. Doch bij eene naauwkeuriger beschouwing bemerkt men, dat terwijl de menschen in den aanvang door behoefte aan gemeenschap tot eenheid gedreven werden, zij met het beginsel der zelfstandigheid allengs die eenheid en hare grondslagen wilden doorzien. En zoodra dat onderzoek geene bevredigende uitkomsten opleverde, en het begon te blijken dat die eenheid meer eene uiterlijke, dan eene innerlijke was, werd de kamp tegen haar aangevangen. De ontwikkeling werd strijd, het leven worsteling, en de beide bestanddeelen van gemeenschap en zelfstandigheid scheidden zich, en werkten beurtelings met ongetemperde kracht.

En toch, hoeveel die zelfstandigheid ook scheen af te breken en verscheidenheid voor de eenheid in de plaats te stellen, zij had inderdaad geen ander doel dan om de eenheid op hechtere grondslagen te vestigen, aan eene innerlijke boven eene uiterlijke de zogepraal te verschaffen, en zij naderde trots alle hinderpalen al meer en meer de bereiking van dat doel.

Zoo ging het ook op het gebied van het strafregt, waarop wij ons in dit geschrift willen bewegen.

Er bestond eene eenheid, namelijk deze: dat men als hoofdbeginsel aannam, dat de vereeniging van wedervergelding en afschrik tot het toepassen van zoo zwaar mogelijke straffen moest leiden; dat elk misdadiger, — om de taal der criminalisten te gebruiken ¹⁾, — als een *homo vilis* moest beschouwd worden, dien men ten exempel voor alle anderen kon stellen op zoodanige wijze als men goed dacht. In die eenheid had men eeuwen berust, toen men zich begon af te vragen of het regt geen acht behoefde te slaan op de menschenwaarde, en of het voor zijne handhaving inderdaad onvermijdelijk was die menschenwaarde aanhoudend te vertrappen.

Nu ving de kamp aan; alle eenheid scheen te zullen verdwijnen onder den regen van theoriën, die zich bij stroomen over het aardrijk ontlastte. Daar het doel echter geen ander was dan inderdaad eene innerlijke eenheid in de vereeniging van regt en menschenwaarde te vestigen, willen wij zien of die vereeniging niet inderdaad als gegrond kan beschouwd worden door de toepassing van de straf eener afzonderlijke opsluiting.

Naar de geringe mate onzer krachten tot het in het licht

1) Zie *Beschouwinge der crimineele Zaaken*, door Mr. JAN SAMUËL AMALRY. Amsterdam 1777, p. 4.

stellen van die innerlijke eenheid mede te werken, hebben wij, hoe gewaagd het ook zijn moge, met eenig vertrouwen op ons genomen, omdat het in overeenstemming schijnt te zijn met de gevoelens die in deze, in menig opzigt, gezegende negentiende eeuw, onlangs ¹⁾ zoo voortreffelijk de eeuw van gaz- en van geestesverlichting genoemd, allengs meer en meer veld winnen. Ik bedoel de gevoelens, waarbij aan den eenen kant het regt van den Staat gestreng wordt vastgehouden, om tot handhaving van de geschokte of bedreigde regtsorde de straf als een noodzakelijk gevolg van het misdrijf toe te passen op eene wijze die den overtreders der wet doe gevoelen, dat hij daarom lijdend zijne schuld aan die maatschappij moet boeten, en aan den anderen kant, dat de hooge waarde van den mensch gebiedend vordert aan die straf meer eene psychische dan eene fysieke werking te verzekeren, zoodat de mensch niet als het dier door zinnelijk, maar door zedelijk lijden tot zijn plicht teruggebracht worde ²⁾.

Dat de gestrengheid der straffen zonder de inachtneming van die menschenwaarde niets gebaat heeft tegen het te keer gaan der misdrijven en, gelijk Dirk Volkertszoon Coornhert ³⁾ reeds vóór 1590 opmerkte, de misdrijven zich vermenigvuldigen met het vermenigvuldigen der plakaten, heeft de ervaring van alle landen overtuigend bewezen. Bij voortdoring zagen de wetgevers zich genoodzaakt nieuwe martelingen uit te denken, en hoewel het arsenaal bijna van

1) Door den dichter DIDYMUS in een gedicht *over de 19de eeuw*, (*Almanak Holland*, 1859).

2) Zie Dr. FRIEDRICH NOELLNER *over de Badensche wet*, enz. (Uitgegeven door C. F. LURASCO), pag. 33.

3) In zijn *Boeventucht of middelen tot wering der schadelijke lediggangers*.

wapentuig ontbloomt was, en de scherpzinnigste kunstenaars niet in staat schenen om nog schrikwekkender uit te denken, was de vijand niet alleen geen duimbreed geweken, maar drong hij al stouter voorwaarts, steeds versterkt door nieuwe hulptroepen. Noch de hevigste aanval, hoeveel dood en verwoesting die ook in zijne gelederen aanrigtte, noch onderhandelingen vermogten iets tegen dat vernielend geweld.

Onderhandelen zeg ik: want ook dit geschiedde in later tijd door het veelvuldig aantal gracies ¹⁾ op sommige tijden gegeven, en door de verzachting van onderscheidene straffen ²⁾, zoodat onder anderen eene menigte gevangen misdadigers te zamen werden geplaatst onder het genot van allerlei voorregten, waaraan zij in de vrije maatschappij niet eens hadden durven denken ³⁾. Buitendien was er, gelijk Dr. J.

1) Van 1820 tot 1826 werden in Engeland 7656 personen ter dood veroordeeld en slechts 528 geëxecuteerd, dus 2 op de 29. (ROSSI, *Traité du droit Penal*, p. 31).

2) De strenge straffen, zoodat bijv. volgens het *statuut* van Willem III, N°. 10 en 11, en van Georg II, N°. 24, ieder die een diefstal van 12 shillings en daarboven in eene herberg pleegde, van 40 shillingen wanneer het in een bewoond huis geschiedde, des doods schuldig was, maakten dat niet alleen de *gracies* veelvuldig waren, maar zelfs de verzachtende omstandigheden zeer ligt werden aangecomen en vrijspraken menigvuldig waren, als die niet in aanmerking mogten komen. Van 1805—1811 geschieden er 598 diefstallen op publieke plaatsen, van deze werden 120 als felonics capital veroordeeld en geen enkel doodvonnis uitgevoerd. Van 1814—1820 hadden er 85,487 capitale beschuldigingen plaats, en slechts 7683 condemnatien en 693 executies. (Zie de *dissert.* van P. M. NOLTHENIUS de *poenis*, pag. 19).

3) Zie over het ondoelmatige van de tuchthuis-inrigtingen die op eens in plaats van vele dood- en lijfstraffen in zwang kwamen, Dr. C. G. V. WÄCHTER, *Gemeines Recht Deutschlands, insbesondere Gemeines Deutsches Strafrecht*, Leipzig 1844, pag. 128. Zelfs alle vaste maatstaf ontbrak, daar het eene geregt 2 jaar voldoende rekende, waar het andere 4 en 6 jaar aannam, en dat in gevallen, waar een edict van 1736 in Pruissen, dieven, die een kast of deur openbra-

Füesslin ¹⁾ opmerkt, nog een hoofdfout, dat namelijk de regtsgeleerden in den regel slechts daarin behagen en belang schenen te stellen om regtsvragen te ventileren, en kunstige vonnissen te scheppen, maar er zich niet om bekommerden, hoe hunne wijsheid zich in 't leven vertoont, en welke werkelijke gevolgen de regtsuitspraken hebben. Als zulke regters ²⁾, zegt hij, eenmaal de gronden van schuld en onschuld afgewogen, en in eene verhouding, die als een proefstuk van scherpzinnigheid dienen kan, analytisch te zamengesteld hadden, geloofden zij voor God, den koning en hun geweten genoeg gedaan te hebben, en gingen tot anderen arbeid over, zonder zich af te vragen wat er van die zaak verder worden zou. Met de uitvoering, de inrigting der straf, met zulke allotriën konden zij zich niet bemocijen.

Naar de innerlijke eenheid werd bij al die uiterlijkheden van vorm en dwang niet gezocht. Daarmede kon noch een Joos de Damhouder, noch een Farinacius, noch een Carp-zovius, noch een Muyard de Vouglans zich bezig houden ³⁾.

ken om iets te stelen, zelfs als zij alles teruggaven, binnen 8 dagen deed opknoopen, terwijl zij, als zij wapenen bij zich droegen, met het rad gestraft werden.

Zie ook v. ARNIM, *Bruchstücke über Verbrechen und Strafen*. Frankfurt 1803, Bd. I. pag. 21—23.

1) Dr. J. FÜESSLIN, *Die Beziehungen des neuen Grossk. Badischen Strafgesetzes zum Pönitentiar-systeme*, enz. Carlsruhe 1853.

2) Men houde onder het oog, dat de regtsgeleerden doorgaans regters waren of als leden van de Juridische faculteit in de meeste vonnissen geraadpleegd werden. Zoo was bijv. CARPZOVIVS ordinarius der Juridische faculteit te Leipzig.

3) Wij vermelden hier alleen de namen der beroemdste criminalisten wier schriften als autoriteiten golden, zoodat onder anderen WÄCHTER, pag. 108, van CARPZOVIVS kon getuigen: »Die Wissenschaft aber blieb über Carpzov beinahe stille stehen; sie richtete gleichsam auf ihm und beruhigte sich bei ihm.»

De Damhouder stierf in 1570, Farinacius in 1618, Carp-zovius tegen het einde der zeventiende, Muyard de Vouglans tegen het einde der achttiende eeuw.

Maar, sinds Beccaria¹⁾ het ijs gebroken had, streefde men met onvermoeide inspanning naar die eenheid, en dit streven zou ook door ons naauwkeurig worden gadegeslagen, indien de rijkdom van ons onderwerp het ons te dezer plaatse niet verbood. Nu moeten wij ons vergenoegen met eene beknopte ontwikkeling van de straf der afzonderlijke opsluiting in 't algemeen, ten einde haar daarna meer in 't bijzonder met betrekking tot ons vaderland te beschouwen, en eindelijk haar als door wetenschap en ervaring gevorderd aan te bevelen, en tegen eenige voorname bedenkingen te verdedigen.

Voor het volbrengen dezer gewigtige taak roepen wij de toegevendheid in, die een aanvanger in theoretische studie zonder praktische ervaring in hooge mate behoeft.

1) In zijn *Traité des délits et des peines*: 1764.

EERSTE AFDEELING.

DE STRAF DER AFZONDERLIJKE OPSLUITING IN HARE GESCHIED-
KUNDIGE ONTWIKKELING IN 'T ALGEMEEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

De straf der opsluiting in hare ontwikkeling.

In de oudere tijden, ja bij elk volk op een lagen trap van beschaving staande, werd deze straf zelden of in 't geheel niet aangetroffen. De fysiek pijnlijke straffen waren schier de eenige die in toepassing werden gebragt. En dit was hoogst natuurlijk, als men in aanmerking neemt dat de menschheid in haren kinderlijken staat nog niet vatbaar is, om op psychische wijze te straffen of gestraft te worden. De zinnelijke neigingen beheerschten den mensch voor 't grootste gedeelte. Die dreven hem tot vrees voor hetgeen hij boven zich waande: vandaar zijne vereering der natuur; vandaar in één woord zijne godsdienst, zijne staatkunde, ja zijn geheel bestaan.

Wij zien bij de volken in 't algemeen dezelfde opklimming, als bij de menschen in 't bijzonder. Schiller ¹⁾ merkt het uitnemend juist op: dat de mensch als kind tot den jongelingsleeftijd door de natuur geleid wordt, en liefde tot arbeid, liefde tot zijne ouders, tot zijne vrienden, ja zelfs tot de Godheid gaan langs den weg der zinnelijkheid

1) F. SCHILLER: *Ueber den Zusammenhang der thierischen Natur des Menschen mit seiner geistigen.*

in zijne ziel; eerst als jongeling en vooral als man wordt hij geroept over de dingen te denken, en zich bewust te worden van hetgeen hij is en door zijn geestelijken aanleg verder worden moet.

Dat derhalve ook de straf zich bij voorkeur uitdrukte in zinnelijk lijden, om den mensch af te schrikken van aan zijne zinnelijke lusten gehoor te geven, kan geene bevreemding baren. Hoe sterker die zinnelijke natuur, hoe meer physick pijnlijke strafaanwending, gelijk de Oostersehe volken ons overtuigend aantoonen, en zij vermindert naarmate het redelijk bewustzijn ontwaakt, gelijk de Grieken en Romeinen ons in hun bloeitijd doen zien.

Ook het meerder of minder gevoel voor vrijheid oefende een grooten invloed hierop uit. De Israëlieten bijvoorbeeld, in wier staatsregeling de eerbiediging der vrijheid van de individuen gunstig uitblinkt bij die van andere volken, en waardoor zelfs de vreemdelingen in een milder regts-toestand verkeerden, dan bij de Grieken en Romeinen; de Israëlieten kenden wel de steeniging, worging en verbranding (in zeldzame gevallen); maar hadden overigens geene gequalificeerde doodstraffen. ¹⁾ Ook pasten zij de straf der stokslagen ²⁾ wel toe, maar tot een getal van niet meer dan 40, en hadden voor misdadigers, die niet uit zucht tot het kwade of haat een doodslag bedreven, nog

1) Volkomen juist is de benaming van stokslagen niet; want de machine, waarmede bij de Israëlieten de slagen werden toegebracht, bestond uit kalfs- en ezelsleder. Om een in vieren gevouwen kalfsleideren riem worden twee ezelsleideren riemen gebonden. Elke riem moest eene tefach (gelijk staande met 4 middelmatige duimen eener hand) breed zijn.

Bijzondere vermelding verdient: Deuteron. XXV, vs. 3: » Wanneer men hem veertig slagen gegeven heeft, zal men hem niet meer slaan, opdat hij niet, zoo men hem meer slagen gegeven heeft, te veel geslagen worde, en uw broeder daarvan schandteekenen behoude voor uwe oogen.»

Hoe het brandmerk, in den *Code Penal* van 1810 gelast, daarmede te rijmen is, en verdedigd kon worden door zoogenaamde bijbelsche lieden, is niet duidelijk.

2) Zie over een en ander J. L. SAALSCHUTZ, *Das Mosaische Recht, mit Berücksichtigung des spätern Jüdischen* Berlin 1848, Kap. 58.

vrijplaatsen. Vergelijkt men nu daarbij de straffen van het uit elkander scheuren, en afkappen van verschillende lichaamsdeelen, om van geen groot aantal gequalificeerde dood- en lijfstraffen verder te spreken, bij de Oostersche volken schier algemeen, dan blijkt zonder twijfel het groote verschil. Diezelfde gunstige stand van zaken treffen wij bij de Germanen aan, wier vrijheidszin voor die tijden inderdaad bijzonder moet geacht worden. Tot op het einde der 12de eeuw worden er buiten de doodstraf¹⁾ geene lijfstraffen aangetroffen. Het hoofdbeginsel van hunne strafwetgeving was de afkoop van het misdrijf door een weergeld, dat tot afwending der私家atwraak was ingesteld, en later door de wet geregeld, vooral in het belang van den belediger, van wien door de beleedigde partij vaak te veel geëischt werd²⁾.

Latere ruwheid en invloed van andere natiën³⁾ hebben hierin echter groote veranderingen gebragt.

De straf der opsluiting werd weinig of niet aangetroffen. Men kende alleen gevangenissen als bewaarplaatsen van de beschuldigen: iets waartoe, J. Salvador⁴⁾ opmerkt, de verlegenheid en de onkosten verbonden aan plaatsen van opsluiting zoowel, als de zeden in 't algemeen het hunne bijdroegen.

Bij de Israëlieten vindt men de gevangenis bij uitzondering

1) Ook de doodstraf scheen zeldzaam. E. Ducpetiaux zegt in zijn werk *de la peine de mort Bruxelles*, 1827, p. 69. »Il parait, d'après Tacite qu'ils ne reconnoissaient que deux crimes capitaux; ils pendoient les traîtres et noyaient les poltrons.»

2) WILDA, *das Strafrecht der Germanen* 1842. VI, pag. 519. EMILE VAN HOOREBEKE, *De la Recidive dans ses rapports avec la réforme Penitentiaire*, 1846. pag. 44.

3) Als een treffend voorbeeld dier ruwheid wordt door Mr. Nolthenius aangehaald een straf, die toegepast werd op iemand die boomen in de mark van de bast beroofde of snoeide, wien de navel uit den buik gesneden werd, waarop men hem daarmede aan den boom naaide, en om den boom scheurde, tot zoolang dat de darmen alle uit den buik en om den boom gewonden werden (genomen *ex ordinatione Marcali zu oberysse*. anno 1634). Zie dissert. p. 46.

4) J. SALVADOR, *Histoire des Institutions de Moïse et du peuple Hébreu*, p. 32. MICHAELIS, *Mosaïsch Recht*, Th. V, p. 238.

als straf toegepast door de willekeur van sommige koningen. Zoo liet Koning Asa ¹⁾ den profect Hanani in de gevangenis werpen wegens zijne vrijmoedige taal, en Koning Zedekia den profect Jeremia ²⁾ wegens zijne godspraak. Saalschütz ³⁾ deelt daarenboven uit de schriften der Rabbijnen eene gevangenisstraf ten doode mede, waardoor de personen die deze ondergingen alleen in een eng hok geplaatst, eerst zeer weinig eten en later, als daardoor de ingewanden te zamen getrokken waren, gerstenbrood bekwamen totdat het lijf barstte. Tot dergelijke martelingen diende de gevangenis in 't algemeen bij de Oostersche volken. Zij was doorgaans een middel in de hand van willekeurige dwingelanden om dezen of genen voor een tijd lang onschadelijk te maken. In dien zin moeten wij de gevangenis beschouwen, waarin Jozef, de bakker en de schenker zich in Egypte bevonden.

Hetzelfde merken wij op bij de Perzen, waar voornamelijke lieden wel eens in gouden of zilveren boeijen werden geklonken, gelijk Ausonius ten aanzien van Croesus den Koning van Lydië, krijgsgevangene van Koning Cyrus, mededeelt ⁴⁾.

Nergens evenwel vinden wij een duidelijk begrip van de opvatting der gevangenis als straf.

Bij de Grieken en Romeinen waar de mensch zich oplostte in het staatsburgerschap, en de straf voornamelijk in het verlies van dat staatsburgerschap bestond door verbanning, waartoe zelfs hij die de doodstraf verdiende, vóór de uitspraak van het vonnis zijn toevlugt kon nemen, ⁵⁾ was de gevangenis mede als bewaarplaats *custodia* beschouwd; maar als zelfstandige straf komt zij nagnoeg niet voor. De meening als zoude zij althans bij de Romeinen in 't geheel niet worden aangetroffen, is in de uit-

1) 2 Kronijken XVI: 7—10.

2) Jeremia XXVII.

3) SAALSCHÜTZ, *Mozaisch recht*, kap. 58, p. 466. De Mozaische wetgeving kende deze straf niet.

4) Zie DECOURT *Dissertatio de carceris poena*, p. 38—41.

5) *Polybius* VI, 12.

nemende dissertatie van T. G. Schade van Westrum¹⁾ bestreden, en mijns inziens met voldoende gronden. Wat den tijd der republiek aangaat, beroept hij zich op P. Manutius²⁾ die vermeldt dat de gevangenis als straf is aangewend; welk gevoelen te meer kracht bekomt door Cicero 4de *Catilinaria*: »Vincula eaque scmpiterna ad singularem poenam nefarii sceleris inventa sunt,» en in de 2de: »Sentiet in hac urbe esse carcerem, quem vindicem nefariorum scelerum, majores nostri voluerunt.»

Later vinden wij dat Paulus³⁾ in zijne *receptae sententiae* de *vincula* nevens de *relegatio*, het *exilium* en het *opus publicum* onder de minst zware straffen vermeldt, even als ook Isidorus.⁴⁾

Wat overigens de beroemde Pandektenplaats van Ulpianus aangaat: ⁵⁾ »Solent praesides in carcere continendos damnare, aut ut in vinculis contineantur, sed id eos facere non oportet, nam hujusmodi poenae interdictae sunt: Carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet» is de schrijver te regt van oordeel, dat het woord *aut* moet wegvallen, gelijk het ook bij Haloander niet gevonden wordt, terwijl Charondas op den rand als kantteekening heeft. »Ut in vinculis contineatur.»

De schrijfwijze toch *in carcere continendos damnare* voor, *damnare ut in carcere contineantur* is, zoo niet geheel verkeerd, althans strijdig met de goede latiniteit. En er is geene reden waarom Ulpianus, als hij dat wilde uitdrukken, niet zou gezegd hebben: »solent damnare ut in carcere aut in vinculis contineantur.»

Behalve den goeden zin die de weglating van het woord

1) T. G. SCHADE VAN WESTRUM, *de cura quam Romani habuerunt carceris et eorum qui carcere continebantur*. L. B. 1825, pag. 62 etc.

2) P. MANUTIUS *de legibus Romanorum*, C 19 en 25.

3) PAULI *Recept sent*, L. V, T. 17, § 3.

4) ISIDORUS, *Origin*, L. V, C. 27.

5) D. *de poenis*, L. 8, § 9.

aut geeft, wordt het bezwaar opgeheven, dat uit deze plaats ontstaat, namelijk dat de jurist zegt dat zoowel de straf van den *carcer* als die van de *vincula* verboden is, welk laatste althans volstrekt *niet* blijkt, wat de tijdelijke boeien of galeisstraf aangaat, *wel* wat de altijddurende betreft, die ten tijde van Ulpianus waren afgeschaft, daar Keizer Antoninus ¹⁾ zich eenige jaren te voren in dien geest uitliet: dat het ongeloofelijk zou zijn, dat een vrij man voor altijd in boeien werd geklonken. De plaats schijnt dus van die boeien te moeten worden verstaan, welke verboden zijn, en toch door den praetor wel eens werden toegelaten. In den laatsten zin »*carcer enim ad continendos homines non ad puniendos haberi debet*» kan *punire* zeer goed de beteekenis hebben van *ultimo supplicio afficere* of *dolore et cruciatu afficere*, zoodat dan gezegd wordt, dat de kerker de menschen moet bewaren, niet tot marteling of uiterste strafgeregt dienen ²⁾. Voor meer dan tijdelijk werd de gevangenis verboden uit 33 D, 1 6 C *de poenis*, in eenige gevallen bepaaldelijk aangewezen. ³⁾

Dat de gevangenis echter slechts zelden als straf werd toegepast, is geheel in overeenstemming met hetgeen in Cod. II. 4. 1. te lezen staat: *quia innocentibus miserum noxiis non satis severum esse dignoscitur*.

Bij de Germanen speelde de gevangenis zulk een onbeduidende rol, dat men zelfs menigwerf bewaarplaatsen voor aangeklaagden te kort kwam. De middeleeuwen deden, gelijk Koning Oscar ⁴⁾ van Zweden opmerkte, de lijfstraffen toenemen als ingelijfd in de algemeene denkwijze,

1) L. 6. *Cod de poenis*.

2) Zie verder SCHADE VAN WESTRUM, p. 64—69. Dat *punire* in den zin van *ultimo supplicio afficere* kan voorkomen, wordt gestaafd door twee plaatsen van Suetonius: »in vita Tiberii, cap. 61: »nemo punitorum non et in Gemonias abjectus uncoque tractus,» en cap. 37.

3) L. 1, § ult D de aleator. L. 3, § 16 D de susp. tut. L. 28, § 7, D de poenis. Zie ook Kleinschrod III, p. 82.

4) Over *straffen en strafgestichten*, vertaald door Mr. S. P. Lipman, p. 15.

omdat ze met de heerschende godsdienstbegrippen overeenstemden, daar de kerk er op wees als op een middel tot zaligheid, en de boetvaardige zondaar geloofde den verloren gewetensvrede door zelfkastijding, lichamelijk lijden en gestreng vasten te herwinnen, en ze dus verre van ont-eerend waren, en als middelen ter verzoening werden aangezien. ¹⁾

De gevangenis was integendeel een menigwerf middel in de hand der magtigen om hunne tegenstanders zonder vorm van proces onschadelijk te maken, en doorgaans hielden van bittere ellende.

De eerste aanwending als straf schijnt bij politie-overtredingen geschied te zijn, en daar nu gelijk Dr. Füesslin ²⁾ mede opmerkt, het Romcinsche regt, dat de straf der opsluiting niet uitsloot, meer en meer in gebruik kwam, en in de algemeene regtsverwarring dier tijden, politie en criminele regtspleging dooreen werd gemengd, kon de toepassing daarvan op ruimer gebied weldra niet vreemd zijn.

De *Carolina* van 1532 ³⁾ vermeldt de gevangenis als middel van bewaring, en ook als subsidiaire straf bij niet-betaling van boeten.

De *Ordonnantien* van Philips II van 1570 beschouwden haar uit hetzelfde oogpunt, gelijk zelfs een eeuw later de *Ordonnantie van Lodewijk XIV* van Augustus 1670, die de gevangenis niet in de nomenclatuur der straffen opnam; hetgeen evenwel niet verhinderde, dat men er wel eens voor niet geringen tijd in geplaatst werd.

Toen de gevangenis eindelijk allengs algemeen als straf

1) Bijzondere opmerking verdient hetgeen G. A. KLEINSCHROD in zijn *Systematische Entwicklung der Grundbegriffe und Grundwahrheiten des peinlichen Rechts* III, p. 48, mededeelt, dat men uit eenige Canonicke wetten (Codex 7. 8 dist. 45) besluiten kan, dat het oudere Canonicke regt de lijfstraffen niet duldde, en de decretalen der pausen ze eerst toelieten, ofschoon met matiging. C 1 X, de *calumniat.*, C 2 X, de *adulter.*

2) Dr. FÜESSLIN, *die Einzelhaft*, enz. pag. 8.

3) Art. 11 en 218, *Carolina*.

voorkwam, werden er allerlei afschrikkende middelen in opgenomen, als ketenen, ijzeren stangen, tuchtigingen ter welkomst- en afscheidsgroet, slechte kost, enz. enz.

De toestand dier gevangeniszen was allerrampzaligst, ofschoon zoowel Philips II, ¹⁾ als Karel IX en Lodewijk XIV hadden voorgeschreven, dat zij zoo moesten ingerigt zijn, dat zij de gezondheid niet schaadden.

Maar het gevangeniswezen maakte ook nog niet het voorwerp van de studie en zorgen van regtsgeleerden en menschenvrienden uit. Men was tevreden de wijze aan te duiden, waarop de misdadigers of liever de van misdrijf beschuldigden achter de tralies konden worden gesloten. Waren de kerkerdeuren gesloten, de maatschappij bekommerde zich niet meer om hen. Zij waren slechts aan de hebzucht van mindere beambten, en de plunderingen en mishandelingen hunner ellendige lotgenooten overgegeven. ²⁾ Zieken, gezonden, krankzinnigen; alles werd dooreen geworpen, en er ontstond eene zoodanige verdierlijking en verontreiniging, dat zelfs gevangenisdoortsen zich voordeden, die besmetting en dood verspreidden, ja die in 1577 te Oxford de regters besmetten, zoodat de geheele assises en een aantal burgers het daarbij bestierven, waarvan zij den naam van zwarte assises ontcleenden, die nog in 1750 te Londen den Lord Mayor en vele regters het leven kostten.

Zoo was het in schier alle landen. In Frankrijk werd de arbeid der gevangenen verpacht, en de gevangene door den pachter als lastdier gebruikt. Hoe vreeselijk het in 1822 nog in Spanje en Portugal was, beschrijft ons een

1) Art. 39 van de Ordonnantie op de criminele Justitie zegt: dat ten minste eens ter maand twee regters met den officier zich in de gevangeniszen zullen begeven, de gevangenen naar tijdsomstandigheden zullen aanspreken, zich informeren of zij van het noodige voedsel enz. voorzien zijn, of de gevangeniszen niet geïnfecteerd of stinkende zijn? (Verhoog over de ongerijmdheid van het zamensel onzer hedendaagsche regtsgeleerdheid en praktijk door Mr. W. Schorer, 1777.

2) Redevoering van Mr. D. T. GEVERS VAN ENDEGEEST. Zie J. VAN DEN HONERT. 1e afl., 1848, p. 32.

Engelsch berigt van dat jaar: »Some account of the states of the prisons in Spain and Portugal.» De staat der vertrekken was er afgrijselijk, meestal zonder behoorlijke ventilatie; de gevangenen waren schier naakt; hunne opeenhooping veroorzaakte een stank, die vooral in de gevangenis te Lissabon den bezoeker bedwelmde.

Nederland maakte volgens de getuigenis van Howard vergelijkenderwijze eene vrij gunstige uitzondering.

Maar het ligt niet in mijn doel dit alles in bijzonderheden te schetsen: ik wil er alleen op wijzen, om op te merken hoever deze verwaarloozing gekomen was, toen betere denkbeelden eene hervorming voorbereidden, die hare bewerkers eene onvergankelijke eerezuil verzekert in de harten van duizenden van die lijdende en ongelukkige menschheid, die wel strafschuldig is, maar toch immer aller medelijden verdient, gelijk de geheele menschheid dat behoeft in te roepen bij den *hoog heiligen God wegens haren diepen en ontzettenden zondenva!*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het beginsel der afzonderlijke opsluiting.

De ontwikkeling van het beginsel der afzonderlijke opsluiting staat in het naauwste verband met de denkbeelden over verbetering der misdadigers, die bij de Ouden niet beoogd werd. Dat zij voornamelijk bedacht waren op de verwijdering van de misdadigers, tot welken prijs ook, kan, volgens den Hoogleeraar Den Tex ¹⁾ niet bevreemden, daar de slavernij hen geleerd had den mensch bloot als eene zaak, als een werktuig te beschouwen. Slechts zeer enkele blijken van helderer begrippen werden aangetroffen. Plato, de groote wijsgeer, die als een der meest tot het Christendom naderende denkers mag beschouwd worden, heeft, hoewel ook hij zich van het vooroordeel der slavernij in geenen deele kon losmaken, verbetering der misdadigers als doel der straf gesteld. Zij worden, dus zegt hij ²⁾, niet gestraft alleen om het bedreven kwaad, maar ook om die noodlottige kwade gezindheid in hen te verzwakken, en hun een afgrijzen van alle ongerechtigheid voor 't vervolg in te boezemen.

Het Christendom bragt een groot zedelijk begrip aan het licht, dat van boetedoening door berouw. Dat begrip is echter gebleven in de kerk, en niet overgegaan op het staatsbestuur.

1) C. A. DEN TEX, *Ned. Jaarboeken van Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, II, p. 6.

2) Zie PLATO *de legibus*, Boek XI.

Aan de katholieke kerk komt nogtans de eer toe, het denkbeeld *poena constituitur in emendationem hominum* (zooals de Romeinsche jurist Paulus het l. 20 D *de poenis* formuleerde) in de middeleeuwen bewaard en zooveel mogelijk in toepassing gebragt te hebben.

In de kerkelijke Canones liggen, gelijk Dr. Füsslin ¹⁾ het opmerkte, reeds de grondtrekken van een goed gevangeniswezen, maar voor de toepassing op wereldlijk gebied behoevden zij regenten en staatslieden met een meer ontwikkelden geest, en een volk, dat zulke wetten wist te verstaan en in zich optenemen. En daartoe was die tijd niet rijp, en de kerk was door toenemende ontaarding niet in staat, die beginselen in eigen boezem te verwezenlijken. De eerste aanleiding, dat het canonieke regt de gevangenisstraf in den kring zijner jurisdictie opnam, is gelegen in de menigvuldige boetedoeningen ²⁾ in de gevangenis te ondergaan. Zij werden zoowel tegen geestelijken als leeken bedreigd, maar vooral op de eersten toegepast. Bekend is ook de verordening van Justinianus, die, in de 134ste Nov. caput 10, echtbreeksters naar de kloostergevangnissen verwees.

Dat zelfs de afzonderlijke opsluiting der gevangenen het meest geschikt voorkwam, om die verbetering te bewerken is, naar onze meening, in het allerbelangrijkst geschrift van den baron de Hody ³⁾: *«du système cellulaire dans ses rapports avec le culte catholique»* overtuigend aangewezen.

Deze vóór 1840 officier van Justitie te Brussel, van 1840 — 1852 administrateur der openbare veiligheid in België en na

1) FÜSSLIN, *Die Einzelhaft nach fremden und sechsjährigen eigenen Erfahrungen im neuen Männer-Zuchthause in Bruchsal*. Heidelberg 1855. p. 3.

2) G. A. KLEINSCHROD, *Systematische Entwicklung der Grundbegriffe und Grundwahrheiten des peinlichen Rechts*, III, p. 65 en 81. Collex 3 *de Pœnis*.

Zie ook: *de Canones Apostolorum veterum conciliorum constitutiones, decreta pontificum antiquiora Romanae ecclesiae, concilium Africanum*. Cap. X *de poenitentibus* (canon CV Anno 395), *Decreta Innocentii I Papae* (anno (408). Cap VII *de poenitentibus*.

3) HODY, p. 25—29. (Anvers 1853).

dien tijd op nieuw officier van Justitie, heeft eene poging gewaagd om den kardinaal Morichini, thesaurier-generaal van de Apostolische Kamer, Aartsbisschop van Nezig in partibus infidelium en oud Nuntius in Beijeren, van zijn ongunstig oordeel over het stelsel van afzondering der gevangenen te doen terugkomen, door hem aan te toonen, dat dit stelsel niet alleen niet tegen de katholieke kerkleer strijdt, maar er zelfs zijn bestaan aan verschuldigd is.

Hody bechtte, als warm katholijk, veel aan die ontdekkings, omdat de verklaring van genoemden kardinaal ook hem in zijn oordeel over het stelsel had doen weifelen. Zij was in de Fransche kamer van gedeputeerden door schier alle tegenstanders en zelfs door den protestant Leon De Maleville met bijzondere voorliefde aangehaald, en had bovendien den gedeputeerde Bechard ¹⁾ doen zeggen, dat wel de afzondering bij nacht van Rome afkomstig was, maar niet die bij dag en nacht, welke als eene uitvinding der Kwakers moest worden beschouwd.

De meening van Hody komt mij voor, daarom geloof te verdienen, omdat hij die staft met bronnen bepaaldelijk door hem opgenoemd en nog bestaande, namelijk met het werk *Péchelle sainte ou les degrés pour monter au ciel* ²⁾ tusschen 323 en 603 door St. Johannes Climacus, abt van het klooster op den berg Sinaï, op verzoek van den abt van het klooster te Raiti in het grieksch geschreven, waarvan de latijnsche vertaling van Ambrosius den Camaldusenser op het einde der 16de eeuw door den vlaamschen doctor Isseltius is uitgegeven met aantekeningen, en in 1675 eene fransche van Arnauld d'Andilly het licht zag.

Daarin komt eene beschrijving voor van het klooster der

¹⁾ Zie *Revue Pénitentiaire* (uitgegeven door Moreau Christophe). T II, p. 342.

²⁾ Deze Fransche titel is aangehaald uit Hody, daar de Grieksche mij niet bekend is. De tekst, bijlage I, is ontleend aan de Latijnsche vertaling van Raderus onder den titel van *Scala paradisi*. Zie *Sancti Patris nostri Joannis scholastici, abbatis Montis Sina, qui vulgo Climacus appellatur Opera omnia, interprete M. Radero 1633.*

poenitenten, hetwelk men gevangenis noemde, omdat er lieden die zware misdrijven gepleegd hadden afzonderlijk werden opgesloten, hetzij geheel alleen, hetzij twee aan twee, en daar bleven zonder dat zij er ooit uit kwamen, totdat, zoo staat er, God hunne beterschap had verzekerd ¹⁾. En dat dit geene vrucht was van de verbeelding van den abt van Sinaï, bewijst Arnauld d'Andilly ²⁾ in een noot op het leven van Johannes Climacus, waar hij vermeldt dat St. Hieronimus van Stridon (op de grenzen van Dalmatië en Pannonië), die in 420 stierf, in het algemeen ook reeds van een poenitentenklooster sprak.

Eeuwen later heeft de Benedictijner monnik Jean Mabillon, die van 1657 tot 1707 leefde, in zijne »*reflexions sur les prisons des monastères*» het stelsel aanbevolen. Ook de tekst daarvan komt voor bij Hody ³⁾, terwijl Moreau Christophe ⁴⁾, Grellet Wammy ⁵⁾ en J. S. Mollet ⁶⁾ er mede gewag van maakten. De vier middelen van hervorming die hij voorstelde waren: afzondering, arbeid, gebed en stilzwijgen.

Hoe het zij, dit is zeker, in 1703 werd het stelsel van afzondering, ofschoon alleen des nachts, en in gemenschap des daags onder stilzwijgen, te Rome door Paus Clemens XI voor jeugdige gedetincerden in de gevangenis Saint Michel in praktijk gebracht. Volgens het plan door Howard van die gevangenis later gegeven, zou het zelfs blijken, dat zij bestemd was geweest voor de volkomene afzondering ⁷⁾.

1) Zie hierover Bijlage I.

2) ARNAULD D'ANDILLY, p. 33.

3) HODY, p. 26. MABILLON schreef in 't Latijn. De plaats is echter ontleend, aan de overgezette *œuvres posthumes*. Paris 1724 in 4°. II p. 332. Zie Bijlage II.

4) MOREAU CHRISTOPHE, *Emprisonnement individuel. Résumé de la question pénitentiaire*, etc.

5) GRELLET WAMMY, *Manuel des Prisons*, Genève 1836, p. 11.

6) J. S. MOLLET, *Memoire sur l'utilité du système d'emprisonnement individuel* 1848, p. 12.

7) J. HOWARD, *State of the prisons in England and Wales with preliminary observations and an account of some foreign prisons and hospitals*, plate 12.

Ofschoon wij met Ortolan¹⁾ erkennen, dat de eigenlijke onmiddellijke toepassing van het stelsel eerst dagteekent van lateren tijd, hetzij in de gevangenis te Milaan in 1766 op de zwaar veroordeelden, in plaats van de afgeschafte galleistraaf,²⁾ en wel met zulk een helder begrip, dat twee dagen gemeenschap door één dag cellulair werden vervangen, hetzij althans stellig in 1775 in de maison de force te Gent onder gemeenschappelijken arbeid daags zonder stilzwijgen, zoo kunnen wij de opmerking niet wederhouden, dat het ten hoogste eenzijdig zijn zou, de verdiensten van vrome katholieke geestelijken te dien opzichte te miskennen. Wij aarzelen daarin te minder, omdat het bewijst, hoe te midden der heerschappij van de magt der hartstogten en der vooroordeelen, waarmede het Christendom te kampen had om aan de overblijfselen der Heidensche ruwheid meer regterlijke vormen te geven, juist in de toenmalige Christelijke kerk verlichtere denkbeelden bewaard bleven. In zekeren zin sloten zij zich aan die der Israëlieten³⁾, wier strafwetgeving in vergelijking

1) ORTOLAN, *Elements de droit Pénal*, p. 669.

2) Zie MOREAU CHRISTOPHE, *Défense du projet de loi sur les prisons*, p. 123.

3) Deze vergelijking moet natuurlijk cum grano salis worden opgevat. De Israëlitische wetgeving dateert van althans ruim 1000 jaar voor onze tijdrkening; de Fransche van het jaar 1810. En als men nu nagaat de gevallen waarin de doodstraf voorkwam, dan kan de Israëlitische gerust den toets der vergelijking doorstaan: voorbedachte doodslag, menschenroof, overspel, godslastering, afgoderij, daartoe bepalen zij zich. Men neme verder in aanmerking, dat die straf bij de twee laatsten in een theocratischen Staat van dien tijd moeilijk konden achterblijven, en bij het derde misdrijf, hoewel te gestreng, toch meer overeenkomstig met de handhaving van het regt is, dan de voorgoëlijke van het overspel des mans in art. 339 C P. Men herinnere zich de vrijplaatsen, waarvan boven gesproken is, en het vijfmaal wedergeven van het gestolene als straf op den diefstal, en stelle tegen dit alles over het 32tal gevallen van doodstraf van den C P, waaronder kindermoord door eene ongehuwde moeder; diefstal met vijf verzwarende omstandigheden, brandstichting (zonder eenig onderscheid van gevaar voor menschen levens), om van geene andere te spreken, en lette op den dwangarbeid gepaard met ketens, het brandmerk, de eerloosheid, de tuchthuisinrigtingen.

met den Code Pénal van 1810 een zeer gunstig contrast oplevert en waardig is het volk, welks godsdienst de voorlooper was van dat Christendom, dat zich door hemelsche liefde en regtvaardigheid boven alle andere godsdiensten zeer verre onderscheidt, en eerst in lateren tijd de maatschappij, gelijk Prof den Tex ¹⁾ het zoo heerlijk uitdrukte, deed inzien dat er in den schuldige iets anders is dan een hoofd om te nemen en armen om te binden; dat er een verstand is om te onderrigten, een zedelijke zin om op te wekken, een geweten om te overtuigen.

De afzondering der gevangenen dan is een dier vruchten, welke wij verschuldigd zijn aan het streven om het Christendom niet slechts tot een voorwep van geloof en bespiegeling te maken, maar door praktische toepassing in het leven te doen doordringen. Van daar dat de Kwakers, die onder aanvoering van William Penn ²⁾, in 1682 uit Engeland zich naar Noord-Amerika begaven, en er de kolonie Pennsylvanië stichtten, hetzelfde denkbeeld aangrepen en trachtten te verwezenlijken ten aanzien van die misdadigers, die vroeger ter dood werden veroordeeld, volgens de Engelsche strafwetgeving in 160 gevallen welke Penn wilde terugbrengen tot het geval van moord met voorbedachten rade. Koning George I verhinderde evenwel de uitvoering van dat voornemen, daar hij de kolonie met vernietiging bedreigde als zij de strafwetten van 't moederland niet invoerde. Penn bevreesd, dat de administratie dus weder in handen der kroon zou overgaan, en daarbij het einde zijns levens ziende naderen, gaf toe; de Engelsche strafwet werd ingevoerd en verwekte onder het bestuur van Sir William Keith en zijne opvolgers dezelfde ellende en vermeerdering van misdrijven als in Engeland

1) Zie *Ned. Jaarboeken* II, p. 7.

2) Zie *Rapport servant d'introduction au Code de réforme et de discipline de prisons* par E. LIVINGSTON opgenomen door CH. LUCAS, *Du Système pénitentiaire en Europe et aux Etats-Unis*, 1820. T. I.

zelf. De opstand tegen dat onderdrukkende moederland gaf ook daarin weldra verandering. Reeds in 1776 te midden der oorlogsbemoeijingen werd een genootschap ter verbetering der gevangenen opgericht, en in 1786 toen de vrijheid van Amerika verzekerd was, stelden de Kwakers aan de wetgeving van Pennsylvanië hetzelfde voor, wat Penn vroeger wenschte. De afzonderlijke opsluiting werd echter eerst in 1790 voor de vroeger ter dood veroordeelden aangenomen, nadat men de rampzalige gevolgen van den in 1786 aangenomen publieken arbeid ¹⁾ der gevangenen, die in boevendragt, met geschoren hoofd, tot het maken van wegen, straten enz. gebruikt werden, gezien had. Caleb Lewnes ²⁾ had een belangrijk aandeel in deze wijziging, die mede te weeg bragt dat in de gevangenis in de Walnut-Street te Philadelphia, voor het groot aantal overige gevangenen eene gepaste classificatie werd ingevoerd.

Inmiddels had ook de oude wereld deel genomen aan de hervorming. Hare noodzakelijkheid was in menig geschrift erkend. Sterker kon het moeilijk dan in een door

1) Zie daarover *des Prisons de Philadelphie par un Européen*, Amsterdam 1799, en CH. LUCAS *du système pénitentiaire en Europe et aux Etats unis*. Tome II, p. 12.

«Les dispositions de la loi de 1786 furent littéralement exécutées; mais quelle que fût la bonne intention qui les avait dictées, on s'aperçut bientôt qu'elles produisaient les plus grands maux, et un effet bien opposé à celui que les rédacteurs de la loi avaient en vue. La plupart doivent se rappeler les désordres apportés dans la société, les vols, les bris de prison, les alarmes répandues dans la ville et la campagne, l'ivrognerie des prisonniers, leur conduite profane et déréglée, et les infractions des lois de la pudeur commises par eux au milieu des rues.»

Dit alles geschiedde niettegenstaande de bewaarders gewapend, de gevangenen met kettingen beladen waren. Zij bedelden, scholden, raasden, dronken en trachtten op allerlei wijzen te ontsnappen. Het aantal misdrijven nam weldra zoodanig toe dat er geen plaats voor de misdadigers was.

2) Caleb Lewnes was een der commissarissen uit de burgerij, uit welke telken jare eenige benoemd werden, die niet langer dan een jaar verplicht waren hunne functiën waartenemen, doch herkiesbaar bleven. Lewnes liet zich onderscheidene malen herkieszen.

Jacob Friedrich Abel¹⁾ professor in de Philosophie aan de Hohen Carlsschule te Stuttgart in 1787 uitgegeven geschrift, waarin deze de geschiedenis mededeelt van den beruchten roover en moordenaar Friedrich Schwan van Eberspach, wiens zaak in 1760 door zijn vader, den opperambtman Abel, was geïnstrueerd. Daarin komt het volgende voor: »das Zuchthaus hatte bey Schwanen die Folgen, die durchaus alle Zuchthäuser haben müssen, so lange ihre bisherige Einrichtung beybehalten wird. — Er kam zehnmal schlimmer zurück, als er hineingegangen war. Schlimme Beispiele, Entfernung von allen guten menschen, Inngrimm über diejenigen, die an seiner bestrafung einigen Antheil hatten, Auszichung jedes Gefühls von Ehre, die er nun auf ewig nicht mehr herstellen zu können glaubte, alles diss vereinigte sich seine Seele zu verschlimmern.“

In gelijken zin liet zich in 1778 de bekende Justus Möser uit²⁾, die hoewel doortrokken met den zuurdeesem van het stelsel van afschrik, daar hij zich zeer voor het brandmerk, oogen uitsteken en verkoopen van misdadigers verklaart, toch de tuchthuisinrigting nadeelig acht, en het voor den Staat beter houdt, »wenn er viele schlechte Leute darin bessern, und aus ihnen gehorsame und fleissige Unterthanen machen kann, als wenn er das Zuchthaus blos zum Bauer für solche vögel gebraucht, die nicht frei herum fliegen sollen.“

1) *Sammlung und Erklärung merkwürdiger Erscheinungen aus dem menschlichen Leben*, II Th. p. 17. Zie verder ook de naar aanleiding van deze geschiedenis uitgegeven *Schwäbische Volksgeschichte aus dem vorigen Jahrhundert der Sonnenwirth* von HERMANN KURZ, Frankfurt 1855, die de geheele gebeurtenis uit het Inquisitions-Protocollum betreffend den sogenannten Sonnenwirthle (F. Schwan) en andere acta, op nieuw bewerkt, en aantoonde dat F. Schiller in zijn *Verbrecher aus verllorener Ehre*, hoewel hij het eene ware geschiedenis noemde, de waarheid niet geheel getrouw was geweest, hetgeen vooral te bejammeren is, omdat in 1844 aan dat werk statistische opgaven ontleend zijn in de: »*Beschreibung des Oberamts Göppingen, herausgegeben von dem Königlichen Statistisch-topographischen Bureau*. Stuttgart und Tübingen 1844.“

2) Zie J. MÖSER *sämmtliche Werke neu geordnet und aus dem Nachlasse desselben gemehrt durch B. E. ABEKEN*, Th. IV, Berlin 1842, p. 141. *Etwas zur Verbesserung der Zuchthäuser*.

Als hoogst belangrijk verdient vermelding de later in 1805 door den Minister Von Arnim uitgegeven: »*Bruchstücke über Verbrechen und Strafen*,» die den rampzaligen toestand der Pruisische gevangenen beschrijven, en onderscheidene voor dien tijd verlichte denkbeelden tot wijziging van dien toestand aangeven, zooals: plaatsing van niet vele in eene gevangenis, behoorlijke classificering, zorg voor reinheid en orde, enz. Nadat de straf in eene gevangenis ondergaan is, wil hij de gevangenen in een verbeteringsgesticht overplaatsen, waar zij als eerlijke arbeiders moeten behandeld en tot het goede opgeleid worden. Aan hoevele bedenkingen dit stelsel van latere verbetering onderhevig is, zullen wij in 't bijzonder behandelen. 1) Belangrijk was vooral de memorie, die graaf Vilain XIV 2) in 1772 aan de Staten van Vlaanderen aanbood, waarin hij verklaarde dat de roovers die den landman schrik inboezemden, misdadigers waren, vroeger tot ballingschap, aan de kaakstelling en brand-

1) Het is mij, hoe gaarne ik het wenschte, ondoenlijk uit dit voortreffelijk werk het een en ander medetedeelen. Slechts een paar plaatsen tot voorbeeld. Daar de ervaring nog niet het tegendeel konde leeren, hechte VON ARNIM veel aan eene doelmatige classificatie die in zijn tijd geheel gemist werd en zegt p. 33 van de bijlagen van het 1ste deel: »Unstreitig gehört doch zu einer der ersten Verbesserungen dieser art, dass ganz verworfene Menschen von andern oft Mitleid verdienenden Verbrechern separirt werden. Denn wie oft werden bei der jetzigen Einrichtung die letztern, die weder boshaft noch verderbt, sondern vollkommen besserungsfähig sind, nicht nur an und für sich härter bestraft, als sie es verschuldet haben, sondern auch, durch die böse Gesellschaft, von Grund aus verderbt?«

De Kwakers, op pag. 32 van zijn 2de deel bijzonder roemende, zegt hij: »Sie lassen den Staat nach den Grundsätzen, nach welchen der Staat nur handeln kann, verfahren, und lassen dessen strafen auf den sinnlichen Menschen wirken, während sie eben diese Wirkungen in eine höhere Ordnung der Dinge zu leiten, und sich mit dem moralischen Menschen zu beschäftigen suchen. Hier ist es möglich, die Strafgefängnisse selbst zu einer Schule der Besserung zu machen. Hier können Straf und Besserungsanstalten verbunden, oder vielmehr hier brauchen sie nicht getrennt zu werden.«

Voor Pruisen achtte hij die scheiding echter voor 't tegenwoordige noodwendig.

2) *Memoires sur les moyens de corriger les malfaiteurs et les saineants à leur propre avantage et de les rendre utiles à l'Etat* par le Comte VILAIN XIV, Edit. de 1773 et 1775.

merk veroordeeld; dat deze straffen niet verbeterden, maar tot niets dienden.

Daar wij welligt reeds te uitvoerig over de ontwikkeling van het stelsel der afzondering gehandeld hebben, zien wij om het aangekondigd voornemen van beknoptelijk het een en ander aanteroeren, niet geheel te doen falen, ons genoodzaakt die gevangenis te Gend niet verder te beschouwen, en ons later slechts bij de vermelding der voornaamste gestichten te bepalen. Wij kunnen dit te eer, omdat het latere meer bekend is en door een groot aantal schrijvers behandeld, en ons doel slechts was meer naauwkeurig den oorsprong na te gaan, ten einde te doen zien hoeveel de Christelijke beginselen te dezen opzichte hebben uitgewerkt. L. von Jagemann¹⁾ Groothertogelijk Badische Generalauditor, een uitnemend jurist en onbepaald voorstander der afzondering, helaas den 11^{den} Julij 1849 te vroeg aan de wetenschap en de maatschappij ontruikt, is onzes inziens door een te ver gedrevene vrees, als zoude door die Katholijken en Kwakers de juridieke grondslag van dat stelsel te veel schade lijden, te sterk tegen dezen te velde getrokken. Hunne verdienste toch is, de denkbeelden aan de regtswetenschap te hebben aangegeven, die der regtswetenschap te hebben getoond, dat inderdaad het regt en de menscheijkheid door 't Christendom geeischt, niet alleen niet in strijd, maar bij eene scherpere opvatting der begrippen in een hoogere eenheid zamenvallen. De ontslapen regtsgeleerde heeft daartoe het zijne gedaan, inderdaad op voortreffelijke wijze, en doen zien dat het maatschappelijk belang geen anderen eisch had dan het Christendom, zoodat men geenszins tot Pietisme en Bigotisme zijn toevlugt behoeft te nemen.

Aan die regtswetenschap is men verder verschuldigd, dat zij de misslagen der Kwakers, door godsdienstijver zonder

1) *Zeitschrift für Deutsches Strafverfahren*, Band V, 1stes und 2tes heft, pag. 21.

zonder regtskennis, heeft aangewezen, terwijl zij juist daardoor eene grootere kracht aan het goede heeft gegeven. Daarover echter later.

In Engeland werkten de pogingen van Howard, die zich te midden van tigers in menschelijke gedaante in de kerkerholen wierp, en in 1779 door zijne geschriften de oogen deed opengaan voor een beter licht, op krachtige wijze tot invoering van nieuwe gevangnissen mede, zoodat in 1790 er eene te Gloucester verrees, grootendeels in zijn geest ingerigt. Blackstone, Bentham, sir George Paul, sir James Mackintosh, Samuel Romilly en zoo vele anderen deden die beginselen hoe lang zoo meer ingang vinden. Milbank in 1822, Glasgow in 1824, Pentonville in 1842: wij mogen ze slechts in 't voorbijgaan aanstippen ¹⁾.

De classificatie te Philadelphia leverde het bewijs op dat het onmogelijk was de moraliteiten te sorteren. Het aantal misdrijven dat in den aanvang, vooral door de vereeniging der classificatie met de volkomene afzondering, (toegepast voor de helft van den straftijd als maximum, een twaalfde als minimum), integenstelling der vroegere publieke arbeidsstraf, zeer was afgenomen, nam weder verbazend toe, zoodat er in 1790 109 veroordeelden waren, in 1791 78, in 1792 65 en 1793 43, en dat niettegenstaande de zoo snelle toename der bevolking, terwijl in 1787 105, 1788 97, in 1789 126 voorkwamen. Het ontoereikende der classificatie en het minder gebruik der afzondering in geheele eenzaamheid, wegens de schrikbarende resultaten, die zij door gemis aan arbeid, toespraak en gebrek aan vrije lucht, voor de gezondheid opleverde, veroorzaakten dat sinds 1795 toen de proeftijd, gedurende welken men zich streng aan de gestelde regelen hield, was afgehoopen, dat getal met elk jaar steeg, als van 92, 116, 143 en zelfs tot 182.

1) Zie hierover BÉRENGER, *de la répression Pénale*, etc. 1855 en JOHN F. BURT. *Results of the system of separate confinement as administered at the Pentonville prison*. London 1852.

Dit laatste stelsel van afzondering en geheele eenzaamheid veroorzaakte, gelijk Mr. D. T. Gevers van Endegeest ¹⁾ opmerkte, onverschilligheid, wanhoop, zelfmoord en verkwijning, omdat het slechts een onredelijke dwang, en de ziel even ledig als de hand werkloos was ²⁾. De ontzettende vermeerdering der misdrijven gaf aanleiding tot het Auburnsche stelsel, in 1821 ingevoerd, waarvan de grondslagen waren: afzondering bij nacht, gemeenschappelijke arbeid over dag onder aanhoudend stilzwygen, en nadat in 1827 te Pittsburg het strenge afzonderingstelsel met hoogst ongunstige resultaten was beproefd, in 1829 tot het Pennsylvanische. Dit berustte op volkomen afzondering bij dag en nacht, aanvankelijk in volstrekte eenzaamheid en zonder arbeid dan op aanvraag, later met arbeid en toespraak (of schoon niet menigvuldig en zonder toelating van familie of vriendenbezoek), met genot van beweging in de lucht (zeer ongenoegzaam), met godsdienstig en schoolonderrigt.

De vergelijkenderwijze aanmoedigende uitkomsten die deze toepassing opleverde, op welke door Livingston in zijn rapport over den Code Penal voor Louisiana in 1824 reeds zeer de aandacht was gevestigd, maakte een diepen indruk op de staten der oude wereld, die gebukt onder de voortdurende toeneming der misdrijven, zich beijverden afgevaardigden derwaarts te zenden, ten einde het stelsel gade te slaan. In 1831 gingen Gustave de Beaumont en Alexis De Tocqueville, in 1833 Demetz en Blouet uit Frankrijk, in 1834 Crawford en Russell uit Engeland, in 1836 Dr. Julius uit Pruissen, uit Spanje Ramon de la Sagra enz., en de resultaten waren in 't algemeen gunstig voor het hoofdbeginsel, ongunstig voor het Auburnsche, gunstiger voor het Philadelphische of Pennsylvanische stelsel.

1) Zie de nota van MR. D. T. GEVERS in 1840 aan de 2de Kamer ingediend, bij van den Honert.

2) Zie over de toepassing: *Des prisons de Philadelphie par un Européen*, Amsterdam 1799.

Langzamerhand ontwikkelde zich het zoogenaamde Fransche stelsel *sur l'emprisonnement individuel*, waartoe vooral Moreau Christophe ¹⁾ het zijne bijdroeg, door aantetoonen, dat dit stelsel slechts afzondering begeert van andere gevangenen, de volkomene eenzaamheid uitsluit, gepaste werkzaamheid, wandelingen, school- en godsdienstig onderrigt en bezoeken toelaat.

Of men niet liever van een gewijzigd Pennsylvanisch, dan van een Fransch stelsel behoort te spreken, is eene vraag, die wij hier niet opzettelijk kunnen overwegen. Zeker is het, dat den Franschen geenszins alleen de eer der ontwikkeling toekomt, en mannen als Dr. Julius, Dr. Varrentrapp, om geene anderen te noemen, ook wel eenig aandeel daarin mag worden toegekend. In Frankrijk werd dit zoo even in korte trekken geschetste stelsel, na levendige beraadslagingen, door de Kamer van Gedeputeerden in 1844 met 251 tegen 128 stemmen aangenomen. De Kamer der Pairs ²⁾ stelde echter nog een nader onderzoek in; de gerechtshoven gaven voor ver het grootste gedeelte een gunstig advies, en in 1847 werd bij monde van Bérenger de aanneming aanbevolen. Van een en ander mogen wij in dit beknopt overzicht slechts in 't voorbijgaan gewag maken. Het belang der zaak dringt ons een weinig nauwkeuriger bij de latere wending stil te staan.

De revolutie van 1848 verhinderde de aanneming van het stelsel, en hoewel er door administratieve beschikkingen reeds 47 cellulaire gevangnissen waren ingerigt en zich in gebruik bevonden, heeft zich in 1855, onder het uit den coup d'État van 2 December 1851 ontstane keizerlijk bewind, op eens eene reactie vertoond. Zij werd te weeg

1) Men zie vooral: MOREAU CHRISTOPHE, *Résumé de la question pénitentiaire*, 1843.

2) Men raadplege: *Bericht über den Gesetzentwurf, in Betreff des Gefängniswesens erstattet in der Sitzung der Französischen Pairskammer am 24 April 1847, von herrn Berenger. Jahrbücher X, p. 169, en bovenal de annales du parlement Francais 1844—1848.*

gebragt op raad van den Inspecteur Léon Vidal door de bekende circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken De Persigny ¹⁾ van 17 Augustus 1853, waarin deze verklaarde: »Que le gouvernement renonçait à ce régime d'emprisonnement pour s'en tenir à celui de la séparation par quartier.»

Algemeen was de verbazing, verwekt door deze handeling van eene regering, die echter reeds geleerd had, dat men zich over niets meer behoeft te verbazen. Niettegenstaande de heerschende onderdanigheid, trekt het de aandacht, dat de conseil général van het departement der Seine ²⁾, en die van dat der Seine en Oise den moed hebben gehad om zich ten gunste der voortdurende toepassing van het afzonderingsstelsel uit te laten, en wel de eerste in deze belangrijke bewoordingen:

»La commission départementale ³⁾. Vu ses délibérations de 5 Novembre 1851 et 12 Novembre 1853; considérant que la mauvaise disposition des prisons de construction ancienne ne permet pas d'y établir entre les détenus à différents titres les distinctions, que la justice et l'humanité réclament.

Considérant que la vie en commun dans les prisons a pour objet d'amener la corruption réciproque des détenus,

1) Zie ORTOLAN, *Elements de droit pénal*, Paris 1856, p. 682.

2) Zie *Congrès international de bienfaisance de Francfort sur le Mein, session de 1857. Tome II*, p. 361.

3) Bérenger zegt van dit conseil général van de Seine het volgende: Cependant la commission départementale de la Seine, qui placée au centre des lumières et dans une capitale où l'existence d'une grande maison cellulaire, trop grande sans aucun doute lui permet de comparer les deux systèmes, cette commission, dont les membres sont nommés par le gouvernement, et à qui, conséquemment on ne peut supposer un esprit d'opposition a énergiquement protesté contre la circulaire du ministre (zie *Répression Pénale, Tome II*, p. 259).

Als reden dat de overige departementale raden, die zich in 1847 voor de afzondering verklaarden, in 1853 eene andere meening schenen toegedaan (waaraan Prof. Mittermaier in zijne *Gefängnisverbesserung* te veel gewigt hecht) geeft Bérenger op, een gewaand denkbeeld van bezuiniging ten dezen opzichte (de vrees der regering te mishagen zal ook wel invloed gehad hebben).

soit par la contagion du mal, soit par la suppression du sentiment de honte, soit enfin par ces liaisons qui ne se forment la plupart du temps que pour le crime; que le système cellulaire produit de bons résultats, persistant dans les délibérations sus-visées.

Ne peut que prier MM les préfets de la Seine et de police de continuer les études commencées sur l'extension du régime cellulaire à toutes les prisons départementales."

De verbazing strekte zich ook tot andere landen uit. Uit Denemarken, alwaar men sinds 1841 belangrijke schreden op den weg der hervorming had afgelegd, en de regering juist eene aanvraag van 800,000 gulden tot aanbouw eener nieuwe cellulaire gevangenis gedaan had, werd Prof. David als afgevaardigde gezonden, ten einde de redenen dier opheffing te onderzoeken. Het bleek dien bekwamen afgevaardigde aldra, dat die redenen van weinig aabelang waren, en zijne ernstige bestrijding van den genomen maatregel noopte Léon Vidal tot een geschrift ¹⁾ te zijner regtvaardiging.

Ook daardoor werd weinig ander licht verspreid dan dat men een ander stelsel *wilde* aannemen. De transportatie naar Cayenne werd bij de wet van 50 Mei 1854 voor de groote misdadigers als grondslag der wetgeving aangenomen.

De cellulaire gevangenschappen bleven echter in gebruik, niet alleen als wijziging der gemeenschap of disciplinaire straf, maar ook als de afzondering door de noodzakelijkheid of doelmatigheid gevorderd wordt ²⁾. De zaak is dus eigenlijk in statu quo gebleven, daar nog uit het laatste werk van Dr. Santa Pietra *»over de cellulaire gevangenis Mazas»* blijkt, hoe menigwerf de gevangenen cellulair worden opgesloten. Met klem van feiten en redenen heeft de ijverige President van het hof van Cassatie Bérenger ³⁾ de dringende

1) VIDAL, *Notice sur les prisons, et le nouveau régime pénitentiaire.*

2) Zie C. J. A. MITTERMAIER, *Die Gefängnisverbesserung.* Erlangen 1858, pag. 50.

3) Zie BÉRENGER, *De la répression Pénale, etc.*, T. I, et II.

noodzakelijkheid der verdere invoering aangetoond; tot nog toe te vergeefs.

De stand van de vraag der afzondering in de verschillende wetgevingen is 't laatst op vrij volledige wijze door den Hoogleraar Mittermaier¹⁾ uiteengezet. Tot dat geschrift moeten wij derhalve elken belangstellende verwijzen, ofschoon niet zonder de opmerking, dat de schrijver geheel geleid wordt door eene bijzondere voorliefde voor de vermenging van stelsels, die te Genève na de wet van 28 Februarij 1840 het oudere zoogenaamde Geneefsche vervangen heeft. Wat Genève²⁾ aangaat, moeten wij volstaan met de herinnering, dat aldaar in 1825 het Auburnsche stelsel is ingevoerd met eene classificatie in 4 afdeelingen. De eerste bevatte: de tot dwangarbeid en tuchthuis veroordeelden, welke als bijzonder zware misdadigers worden aangemerkt,

1) MITTERMAIER, t. a. p.

2) Zie over Genève een zeer belangrijk stuk van Dr. G. VARRENTAPP in de *Jahrbücher der Gefängnissskunde und Besserungsanstalten*, IIter Band, 1stes Heft, p. 47. Daarin zijn meer dan 37 belangrijke werken aangehaald. Zie ook *Jahrbücher*, III, 1stes heft, p. 179.

De naam: Geneefsche stelsel, vindt bijval bij den Hoogleraar Mittermaier, die het als type aangeeft van het Europeesche in tegenstelling van het Amerikaansche. Dat Europeesche stelsel zou volgens hem de gestraften als menschen behandelen en opvoeden, door afzondering en verplichting tot arbeid onder stilzwijgen met classificatie zoodanig aan te wenden, als tot opleiding der gestraften noodig is. Tot dat stelsel rekent hij de overige Zwitsersehe gevangnissen. Wij kunnen die meening geenszins beamen. Tusschen Auburn en Genève is geen onderscheid dan de classificatie. De grondslagen zijn volkomen dezelfde. Elke wijziging kan geen nieuw stelsel vormen. Daarenboven is te Lausanne het karakteristieke van het Europeesche stelsel van Prof. Mittermaier, de classificatie, verworpen. Men zie ten aanzien der meening van Mittermaier, hetgeen hij in het *Archiv des Criminal rechts Jahrgang* 1838, S. 467 en *Jahrgang* 1841, S. 451, 455 daarover schreef. In zijne *Gefängnisverbesserung*, p. 60, noemt hij de toepassing der volkomene afzondering in de eerste 15 dagen van iedere gevangenisstraf, van die der recidivisten voor de helft hunner straf, en van sommige gevangenen welke beneden het jaar moeten zitten, als kenmerk van het Geneefsche stelsel. Daardoor is echter, onzes inziens, het oude Geneefsche stelsel opgeheven en eene halfslachtheid van vermenging van stelsels en transactie ontstaan, die moeilijk tot een nieuw stelsel verheven kan worden.

en alle recidivisten boven de 16 jaren; de *tweede*: al de wegens misdaad voor de eerste maal veroordeelden, welke niet in de eerste afdeeling zijn opgenomen; de wegens wanbedrijf veroordeelden, welke wegens slecht gedrag hierin uit de derde zijn overgebracht, en de van de eerste klasse in deze bevorderden; de *derde*: al de wegens wanbedrijf voor de eerste maal veroordeelden, uitgenomen de in de tweede geplaatsten, en de uit de beide eerste afdeelingen hiertoe bevorderden; de *vierde*: de verbeterden uit de vorige afdeelingen, alle jeugdige misdadigers onder de 16 jaren, en die welke tusschen 16 en 18 jaar oud hier bij uitzondering geplaatst zijn.

De geheele inrigting der gevangenis heeft allengs belangrijke wijzigingen ondergaan, zoodat thans zelfs vele gevangenen, die beneden het jaar straf erlangden, en sommige recidivisten tot voor de helft van hunnen straftijd aan eene volkomene afzondering onderworpen worden. De daartoe in 1845 voltooide cellulaire gevangenis trok zeer de algemeene aandacht. Te Lausanne¹⁾ werd in hetzelfde gebouw de proef met het Auburnsche en Pennsylvanische stelsel genomen, hetgeen, daar het laatste als uitzondering voor recidivisten werd toegepast, geenerlei bewijs kon opleveren noch voor het eene noch voor het andere.

De gevangenis te Sint Gallen in 1839 onder den bekwamen directeur Moezer was meer in Geneefschen geest. Thans schijnt er in Zwitserland veel neiging voor de volkomene afzondering te bestaan.

Nog rest ons de vermelding van het beroemde tuchthuis te Bruchsal, waar het stelsel der afzondering volgens de Badische wet van 6 Maart 1845, onder den bekwamen directeur Dr. J. Fuësslin van 1848—1858, op eene wijze in praktijk werd gebracht, die zeer de aandacht heeft getrokken. Behalve door het geschrift van den directeur²⁾ zelven,

1) Zie over Lausanne *Jahrbücher der Gefängniswissenschaft*, etc., I, 1ste heft, p. 80—130.

2) J. FÜESSLIN, *die Einzelhaft*, enz.

werd deze levendig gehouden door de sedert 1856 uitgegeven geschriften van G. F. Schlatter ¹⁾, Corvin ²⁾ en J. M. Haegele ³⁾, ontslagen gevangenen wegens politieke misdrijven, en de in 1858 uitgekomen »*Stem uit Baden over de gevangenhervorming in Nederland*» van Prof. Röder van Heidelberg.

De grondslagen der Badensche wet zijn de volgende: afzonderlijke opsluiting, bij dag en bij nacht, van de mannelijke tot tuchthuisstraf veroordeelden, met arbeid, 6 maal daags bezoek en een half uur wandeling in eene daarvoor bestemde ruimte. De afzondering mag het maximum van 6 jaar niet te boven gaan, tenzij op verzoek van den gevangene zelf.

De tuchtelingen boven de 70 jaar kunnen van dezelfde uitzondering gebruik maken. De van de afzondering onthevenen, waaronder ook lijdenden aan ligchaamskwalen of zwakte van geestvermogens, en gevangenen, welke 18 maanden in afzondering doorbragten en daarna hun verzoek ⁴⁾, op magtiging van het Ministerie van Justitie, door den raad van toezigt zien inwilligen, worden in eene gemeenschappelijke arbeidszaal bezig gehouden, maar blijven buiten die arbeidsuren in hunne cellen. Twee maanden volkomene afzondering gelden voor drie maanden gewonen straftijd. Er is vergunning tot het lezen op gezette tijden en het schrijven en ontvangen van brieven: terwijl voor onderrigt en godsdienst gezorgd wordt. De raad van toezigt bestaat uit den Inspecteur, Directeur, doctor en geestelijke der inrigting, benevens eenige geachte ingezetenen.

Ziedaar zoo beknopt mogelijk, de voornaamste bepalingen dier merkwaardige wet. Hare toepassing zal nader door ons besproken worden.

1) *Das System der Einzelhaft: Stimme eines Gefangenen* von SCHLATTER, Mannheim 1856.

2) *Die Einzelhaft und das Zellengefängniß in Bruchsal* von CORVIN, Hamburg 1857.

3) *Erfahrungen in einsamer und gemeinsamer Haft* von HAEGELE, Leipzig 1857.

4) De wet bedoelde dit als een geheel exceptionele bepaling.

Door het aangeven der hoofdpunten ziet men dat de stelsels der afzondering zich tot twee bepalen, die op eene nitnemende wijze door De Tocqueville¹⁾ gekenschetst zijn met de woorden: »On a beaucoup parlé des différents systèmes. A mon avis il n'y a qu'un seul système. Cet unique système consiste à séparer les condamnés les uns des autres. Mais il y a deux méthodes. Ces deux méthodes consistent à isoler les détenus la première par le silence, la seconde par des murs.»

Wij hopen die twee manieren in 't bijzonder te bespreken, na eerst den loop der zaak in ons vaderland te hebben nagegaan.

1) Zie in de *Revue Pénitentiaire*, Tome II, p. 242, de redevoering van ALEXIS DE TOCQUEVILLE.

TWEEDE AFDEELING.

HET STELSEL VAN AFZONDERLIJKE OPSLUITING IN ONS VADERLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het tijdperk der voorbereiding buiten de wetgeving — tot 1840.

Het tijdperk der voorbereiding is niet van ruimen omvang. Integendeel, terwijl Oostenrijk in 1787 in zijn *Schwerster Kerker* ¹⁾, Frankrijk in 1791 in zijne *Gêne* ²⁾, al waren het ook onvolkomen pogingen ter hervorming ondernamen; Engeland, België, Italië en Amerika nog sterker bewijzen daarvan aan den dag legden, bleef Nederland vreemd aan al die bewegingen.

Eerst laat werd de gevangenis bij ons als straf aangewend.

Men schijnt echter te kunnen beweren, dat er even als bij de Romeinen, nu en dan eene schemering van het begrip gevangenisstraf, in tegenstelling van gevangenis als bewaarplaats, is voorgekomen.

Later toen de Romeinsche regtsbeginselen, daaromtrent, gelijk wij bereids zagen, door een zeker wankelen gekenmerkt, hier te lande ingang vonden, is dit zeer begrijpe-

1) Zie art. 27 en 28 van het Strafwetboek van Oostenrijk, van Joseph II.

2) 1e partie du *Code Pénal* de 1791. Art. 14. Tout condamné à la peine de la gêne sera enfermé seul dans un lieu éclairé sans fers ni liens, il ne pourra avoir pendant la durée de sa peine aucune communication avec les autres condamnés ou avec les personnes du dehors.

lijk. Wie toch zou het rechtsgezag kunnen ontkennen, hetwelk ten deze aan de zoogenaamde *libri terribiles* uit de Pandekten, alsmede aan een aantal plaatsen uit de Codices werd toegekend?

Hugo de Groot ¹⁾ betwistte zelfs de regtmatigheid van het tegen hem gewezen vonnis van eeuwigdurende gevangenis op grond van het verbod van keizer Hadrianus, en de reeds vroeger aangehaalde woorden van keizer Antoninus ²⁾: »*incredibile est quod allegas liberum hominem, ut vinculis perpetuis contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix in sola servili conditione procedere potest.*» Wel is waar, gaat hij voort, »dat daarna in Spangien en Italië sulcx is inghevoert jegens »de beschreven rechten: maar in onse vrye landen is sulcx »ongehoort: ten waar men daartoe wilde appliceren het »bannen op de galcijen, 't welck eerst onlanghs, gheduerende »'t oorlogh, ter noodt is begonnen gebrueckt te werden jegens »boeven en rabauwen, ofte ooc het opsluiten in tuchthuizen, »'t welck niet en geschiet om eeuwich te dueren, maar op »hope van beternisse, oock meest ten versoecke van de »eigen vrunden.»

Hoogst opmerkelijk zijn vooral de laatste bewoordingen, waaruit men ziet dat de tuchthuizen reeds meer in zwang begonnen te komen, terwijl het *te bier en broodleggen*, gelijk men de gevangenisstraf noemde, in 1567 te Amsterdam meestentijds voor niet langer dan 14 dagen, of hoogstens eenige maanden voorkwam.

I. Koning ³⁾ trof deze straf slechts tweemaal voor den tijd van twee, eens voor die van drie jaren aan, en wel in het Confessieboek van 1567—1572, fo. 345, Justitieboek

1) Zie: *Verantwoordingh van de wettelijke regering van Holland ende West-Vrieslant midtsgaders einiger nabuyrige provinciën. Sulcx die was voor de veranderingh, gevallen in den jare 1618, beschreven bij MR. HUGO DE GROOT*, Cap. XVII, pag. 159 en 160.

2) *Cod. de poenis*, L. 6.

3) I. KONING, *Geschiedkundige aantekeningen betrekkelijk de lijfstraffelijke regtsoefening te Amsterdam voornamelijk in de 16de eeuw*, 1828, p. 32.

van 1366—1378, fo. 157, Justitieboek No. 1, fo. 291.

Ook in vroegere tijden schijnt wel eens een onderscheid te zijn gemaakt tusschen bewaarplaatsen en gevangenissen der misdadigers. Immers wordt onder anderen bij S. H. van Idsinga in zijn ¹⁾: *Staatsrecht der Vereenigde Nederlanden vertoond volgens de geschiedenissen der stad Groningen onder de bisschoppen van Utrecht en volgende prinsen van 't midden der XI^{de} tot het einde der XVI^{de} eeuw*, op het jaar 1212, sprekende van het souvereine regt der Graven ten aanzien der justitie, het volgende aangeteekend: »dit is de reden waarom de gevangenissen en bewaarplaatsen der misdadigers aan de Graven behoorden, en dikwijls onder de benaminge van gravensteenen, steenhuizen of heeren sloten voorkomen.»

De gevangenis kon echter geenszins onder de regelmatige straffen worden aangemerkt.

De verdienste, de gevangenissen of arbeidshuizen in de zestiende eeuw in 't leven te hebben geroepen, behoort aan de werkzame Nederlanders, al waren het ook minder zedelijke dan stoffelijke belangen, die tot deze inrigtingen aanleiding gaven. Vandaar zijn zij in Noord-Duitschland overgenomen. Zoo luidt de getuigenis van een beroemd vreemdeling ²⁾.

Het stoffelijk voordeel, waarvan hier gesproken wordt, was gelegen in de inrigting dier gestichten tot werkhuizen, die voor het een of ander bedrijf een uitsluitend privilege bekwamen. Zoo erlangde het rasphuis te Amsterdam, in dato 11 Mei 1602, van de heeren Staten van Holland en West-Vriesland het privilege, dat al het harde hout, als: sandelhout, pokhout, versethout, geelhout, roosenhout, brasiliënhout, St. martenhout, saffefras en ander dergelijk hout, hetgeen tot ver-

1) Zie dat werk in 1758 uitgegeven, Deel I, p. 170. Onder de eerste steenen gebouwen in ons vaderland zijn gevangenissen geweest. Een bijzondere eer voor de gevangenen!

2) Dr. RÜESSLIN, *die Einzelhaft*, enz. pag. 5.

wen gebruikt werd, uitsluitend aldaar zou gezaagd, gekapt en gemalen worden. Buiten dit huis mogt men geen verwhout malen of raspen op boete van 200 Gulden¹⁾. Zoo doende werden de gevangenen, die reeds vroeger voor eigene kosten geconfinceerd waren, zijnde deze in 1367 op drie stuivers daags geschat²⁾, genoodzaakt ten bate der administratie, zonder eenig voordeel voor hen zelve, zeer hard werk te verrigten. Dat er echter ook andere dan stoffelijke drangredenen waren, wordt ons duidelijk door de beschrijving van de oprigting van dat rasphuis, bij resolutie van de vroedschap van Amsterdam van 26 October 1389 N°. 6, waarin uitdrukkelijk gelezen wordt »dat schepenen zwaarigheid maken, om sommige kwaaddoenders overmids hunne jonkheit capitaal te straffen, en dat zulks gelegenheid gaf tot het besluit om een huis tot castijement van deselven te stigten en daartoe te nemen.»

De geschiedschrijver J. Wagenaar³⁾ vermeldt mede, dat de oud-Burgemeester Cornelis Pieterszoon Hooft, niet lang na de oprigting, als reden daartoe opgaf de zwaarigheid, die 't geregt al terstond na de verandering der regering in 't jaar 1378 maakte, om dieven ter dood te brengen.

Derhalve heeft de zucht om minder kapitaal te straffen, allengs strafgevangenen doen verrijzen.

Zij kunnen voorts als in verband beschouwd worden met de uiting van verlichter denkbeelden door Coornhert⁴⁾ in zijn »*Boeventucht tot wering van schadelijke lediggangers.*»

Deze voortreffelijke man hield zich daarin bezig met een onderzoek tot wegneming van den lediggang, dien hij als de bron van alle misdrijven beschouwde. Hij wees er op, dat de hoop om ongestraft te blijven verzwakt of vernietigd

1) Zie ISAAC LE LONG, *De koophandel van Amsterdam 1763*, 8ste druk, p. 394.

2) I. KONING, *Geschiedkundige aantekeningen betrekkelijk de lijfstraffelijke regtsoefening*, edz., p. 32.

3) I. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*, in folio, 2de stuk, bl. 241, 1ste stuk, bl. 415 en volgende.

4) Coornhert stierf in 1590 te Gonda.

moet worden, daar dit een veel beter preservatief is dan de strengste strafbedreigingen. De doodstraf achtte hij over 't algemeen nutteloos, daar vele door jammer en ellende tot misdrijf gedreven lediggangers daaraan boven den natuurlijken dood de voorkeur gaven, als zijnde zij korter en scherper dan een langdurig, kwijnend uiteinde. Als de beste middelen tot wering der kwaal gaf hij aan: werkverschaffing aan lediggaande ingezetenen, het over de grenzen brengen van zoodanige vreemdelingen, en de gevangenis als uiterste recept, waardoor kwade lieden geneeslijk zijnde door angst voor schande en smarte tot deugden konden komen, terwijl ongeneeslijken voor altijd onschadelijk werden gemaakt, en door het harde werken hun opgelegd niet alleen productief voor de maatschappij waren, maar ook voortdurend het bewustzijn hunner misdadige handelingen behielden, hetgeen meer doeltreffend dan de dood is. Men ziet, hij veel minder wenschelijks, ligt in deze denkbeelden de kiem van een strafstelsel, dat de menscheijkheid met de nuttigheid vereenigt.

In de praktijk schijnt zijn werk op de vermeerderde toepassing van de gevangenisstraf een gunstigen invloed gehad te hebben, ofschoon de doodstraf nog menigvuldig bleef, en straffen als: het opensnijden der wangen, doorsteken van de tong met een gloeiende priem, afhouden van een hand, brandmerk, en afsnijden van een oor, om van geene andere te gewagen, tot zelfs in de Instructie voor den scherpregger van het hof van Gelderland van 25 December 1773 kunnen worden aangetroffen ¹⁾).

Te midden van dien chaos van ongeregtigheden mag het de aandacht niet ontgaan, wat *onze Hogerbeets* ²⁾ den 5 October

1) Zie over die gruwelen, I. KONING, in zijn reeds aangehaald werk, p. 78—81.

2) Zie *Praestantium ac eruditorum virorum epistolae ecclesiasticae et theologicae (Epistolae Remonstrantium)* Epist. 425, edit. in folio, p. 697 en 698.

Verum illud imprimis hic observandum esse puto, Magistratum Christianum in infligendis poenis non debere sequi rigorem legis Mosaicæ, nec terribiles illos Jurisconsultorum Romanorum libros, qui, teste Justiniano Imperatore, omnem

1623 met betrekking tot de dood en andere straffen ten beste gaf. Hij zeide namelijk: dat de Christelijke Overheid in het aandoen van straffen niet moet volgen de strengheid der Mozaische wet, noch die vreeselijke boeken der Romeinsche regtsgeleerden, die, naar 't getuigenis van Keizer Justinianus, vol van scherpe verschrikkelijke straffen zijn, maar hij moet weten, (dat de geest van Christus een geest is der zachtmoedigheid niet van onmatige, die verkeerd ware en tegen de regtvaardigheid) maar der hoogste, en hij zal dus nimmer straffen opleggen dan aan geheel ongenecesselijke gemoederen, en dat wel met oogmerk van verbetering.

Verder zegt hij: »dat alle straffen moeten ingerigt worden ter verbetering van den schuldige, en daar dit het eerste en voornaamste is, waarop der Overheid te letten staat, twijfele ik of de straf van den natuurlijken dood aan iemand kan aangedaan worden, en zeker, bijaldien (hetgeen allen toegeven, en ik als zeker stelde) de doodstraf niet moet aangewend worden tenzij in ongenecesselijke gemoederen, dan zal zij schier nimmer toe te laten zijn; want terwijl wij in dit ligchaam leven, mag niemands verbetering verzuimd, aan niemands bekeering gewanhoopt worden, nimmer de hoop weggeworpen, of van doodelijke merkteekenen uitspraak gedaan ¹⁾»

Verlichte en wijsgeerige regtsgeleerde! de zeventiende eeuw heeft u niet begrepen, de negentiende u niet naar continent severitatem poenarumque atrocitatem: scire debet, Christi spiritum mansuetudinis (non quidem infinitae, quae vitiosa esset ac justitiae contraria) sed summae; ideoque nunquam poenas admovebit, nisi in ingeniis plane insanabilibus, idque animo maxime corrigendi. 2. Et sane si (quod omnes concedunt, et ego verissimum esse statuo) poena mortis non debet admoveri nisi in insanabilibus ingeniis, vix unquam admittenda erit: nam dum in hoc corpore vivitur, nullius negligenda est correctio, nullius desperanda reparatio; nunquam spes projicienda est, nec mortifera signa pronuncianda.

1) Men zie het zeer curieuse werkje: *Geschiedenis van het straf- en doodregt van het gelukkig eiland Teneriffe van H. A. VEZIN, uit het Hoogduitsch vertaald en met aantekeningen vermeerderd door Mr. H. W. TYDEMAN.* Amsterdam 1809, p. 284.

eisch gewaardeerd! Wij zouden bijna geneigd zijn aan Beccaria zijn voorrang te betwisten, indien het niet ware dat de stem van Hogerbeets was geweest als die des roependen in de woestijn, die van Beccaria integendeel had uitgesproken wat duizenden en duizenden gevoelden en tot bewustzijn zagen komen.

Ons langer op te houden bij de gevoelens van de verschillende regtsgeleerden is overbodig, daar slechts zeer weinige van heldere inzigten ¹⁾ blijken gaven, en niemand Hogerbeets hierin heeft geëvenaard, hoezeer ook hij de noodzakelijke gevolgtrekking zijner denkbeelden: een goed ingerigt gevangeniswezen, niet nader heeft ontwikkeld.

Wat het gevangeniswezen betreft, zoo was het leidend beginsel, even als elders, door een zeer zware tucht afschrik in te boezemen. Wil men daarvan een bewijs, men neme slechts het karakteristieke opschrift boven de poort van het rasphuis te Amsterdam, dat door Wagenaar wordt medegedeeld, en aldus luidde: »*Virtutis est domare quae cuncti pavent*», dat wil zeggen: het is der dapperheid eigen, te temmen hetgeen elk vreest. In welken zin dit opschrift verstaan moet worden, blijkt, als men daarbij het beeldwerk boven den ingang bezien mag: een wagen bespannen met vier tijgers, in zware banden gesnoerd en getemd door een fors gespierden Hercules, — en dat boven de binnenpoort, een paar misdadigers zwoegende onder het zagen van het hardste hout, door eene bullepees tot den arbeid voortgezweept.

Dit was, zegt Ds. Stuart ²⁾, de type van een vroeger gevangenisstelsel, totdat de geest van philanthropie ook de strafwet beheerschte; en wij zeggen het hem gaarne na ³⁾.

1) Onder die weinigen verdient vermelding: Mr. H. CALKOEN, in zijne *Verhandeling over het voorkomen en straffen van misdaden*, 1778. Men zie in 't bijzonder pag. 10—76.

2) A. A. STUART, *De gemeenschappelijke of de afgezonderde opsluiting? uit een zedelijk godsdienstig oogpunt*, 1857. pag. 11 en 12.

3) Dat men bepaaldelijk niets anders bedoelde dan voor de veiligheid der maatschappij, de menschen door de hardheid der tucht, en de akeligheid der

Zonder twijfel was het gevangeniswezen hier beter dan elders, gelijk ook John Howard gaarne getuigde, maar toch lag dezelfde geest er aan ten grondslag, die de geheele strafwetgeving bestuurde. Men behoeft dan ook slechts de werken van W. Schorer¹⁾, President van den rade van Vlaanderen, en J. S. Amalry²⁾, Advocaat te Amsterdam, in te zien om zich daarvan te vergewissen.

Bij Schorer kan men lezen hoe »in die gevangnissen luiden weken en maanden in het strengste van den winter doorbragten, van het noodige geheel onvoorzien, slegt deksel, geen gal verwekkende tafel, nog vier nog ligt; geen glaasen, om kort te gaan aan alles overgegeven, waarvoor een wreedt mensch zelfs zijne beesten zoude bewaaren; en dus gespijst werden, gelijk wy leezen I. Koningen XXII. vers. 27, met broodt der bedruktheid ende met water der bedruktheid.»

Men houde hierbij in 't oog, dat zoowel schuldigen als onschuldigen dit lot wedervoer, daar de zaken der voorloopig in hechtenis genomenen soms maanden in behandeling bleven.

kerkers af te schrikken, bewijst mede hetgeen de geleerde DELPRAT in de *Gids van April* 1859, pag. 656 mededeelt, dat nog in zijne jeugd, in een onzer aanzienlijkste steden de gewoonte bestond, om op de kermisdagen de gevangnissen ter bezigtiging van het publiek te stellen. Er werd dan van deze vergunning gretig gebruik gemaakt, en soms potsierlijk uitgedost nam men ook deze vermakelijkheid waar.

Men zie bovendien ten aanzien van het rasphuis te Amsterdam de volgende regels van VONDEL »in zijn gedicht, *inwijdinge van 't Stadhuis*» te vinden in zijne *poëzie of verscheide gedichten*, Francker 1682, pag. 240.

. . . . Sint Klaere ziet Raspyn,
 Betemmen met zijn rasp het wilt, dat in de lijn
 Het Brasiliaensche bosch moet maelen en versleepen
 En siddren voor den knoop, en 't klatren van de zweepen
 Der overstrengre tucht.

1) Zie Mr. W. SCHORER, *Verloog over de ongerijmdheid van het samenstel onzer hedendaagsche regtsgeleerdheid en praktijk*, Middelburg 1777, p. 112—115.

2) I. S. AMALRY, *Beschouwinge der crimineele zaaken*, Amsterdam 1777, p. 71 en 72.

In sommige gevangenissen, zoo als in die te Amsterdam, had men daarenboven eene zoogenaamde *stille plaats* of *plaats der vergetelheid*, een van het overige van den kerker afgescheiden gedeelte, eigenlijk bestemd voor de bewaring van hen, die om het crimen nefandum werden gestraft. Daarin plaatste men wel eens lieden, die een politiek vergrijp begaan hadden, of daarvan verdacht werden. Zoo werd onder anderen een zekere Vincent Gaudio, in 1766, na eene zeer onregelmatige procedure ¹⁾, voor den tijd van 30 jaren daartoe verwezen, eenvoudig wegens een Artikel in het Journal des Savans over de onwettigheid van een plaats gehad hebbend lijfstraffelijk geding.

En niettegenstaande dit alles, en in weerwil van den zeer slechten staat van vele landelijke gevangenissen, gelooven wij dat men met Mr. D. T. Gevers van Endegeest ²⁾ den toestand in 't algemeen aldus kan beschrijven: »Iedere souvereine stad had hare gevangenissen soms uit ruime beurs gebouwd. Men liet er de vrouwen spinnen, en de mans het campêche en andere verwhouten raspen. De verpleging was er ruim, want de steden betaalden ze, de behandeling was er niet hard, want het bestuur was opgedragen aan de van ouds bekende collegiën van regenten over de gevangenissen, vaderlijke instellingen, waarvan het lidmaatschap meer als eene eerepost gewenscht, dan als een lastpost afgewezen werd.»

Zoo was, behoudens eenige uitzonderingen, de praktijk dus minder wreed, dan de theorie aan de hand gaf. Classificatie, scheiding der sexen werden echter niet bepaald in acht genomen, de zedelijke verbetering geheel ondergeschikt aan den fabriekarbeid, die den gevangenen verpligt waren uit te voeren. Zij werd niet bedoeld, zij werd niet verkregen.

1) Zie Mr. M. C. VAN HALL, *Bijdrage tot de rechtsbedeeling in strafzaken te Amsterdam, in de 18de eeuw, en herinnering aan eenige rechtsgeleerden die daarop invloed gehad hebben*, in de *Nieuwe Bijdragen voor rechtsgeleerdheid en wetgeving*, IV, 1854, N°. 2 en 3.

2) Zie Mr. D. T. GEVERS VAN ENDEGEEST, *Redevoering* (p. 31 bij VAN DEN HONERT).

De omwenteling van 1795, evenmin als het bestuur van Koning Lodewijk Napoleon en de Fransche overheersching, bragten hierin eenige hervorming. Bij een veranderd regt veranderden wel de namen, maar slechts op papier.

Na de afschudding van het Fransche juk werden in 1814 aan de collegiën van regenten nicuwe voorschriften gegeven, de gevangnissen werden voor het grootste gedeelte rijks-eigendom, maar men beging weldra den misslag, ze onder toezigt van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken¹⁾, in plaats van onder dat van Justitie te stellen; terwijl toch de uitvoering der straf wel degelijk tot de Justitie behoort, en het juist de hoofdwaling van vroegere tijden was, ze eigenlijk niet als zoodanig, maar als politie te beschouwen. Zoo ergens, dan is in de justitie eenheid van handeling eene hoofdvoorwaarde voor het welslagen harer pogingen.

De toestand der gevangnissen was jammerlijk, daar, buiten velerlei leemten in de inrigting, welke voornamelijk in den gevangenisbouw lagen, de hoofdgebreken deze waren: de straf werd niet gevoeld door de grootste boosdoeners, was voor de besten onder de gevangenen het zwaarst, beoogde niet alleen geene verbetering, maar ging die zelfs tegen door het zedebederf en den onbewaakten omgang der gevangenen.

Bij den gevangenisbouw had men, gelijk Ramon de la Sagra²⁾, Lid der Spaansche Cortes, niet onaardig opmerkte, de gevangenen bloot als stoffelijke lichamen beschouwd, en bij het beramen der voor hen benoodigde ruimte dus enkel op den omvang van die lichamen gelet, zonder daarbij de hoeveelheid lucht, voor de longen benoodigd om vrijelijk te kunnen ademen, noch ook de ruimte die door de

1) Zie hierover de kernachtige taal van L. VON JAGEMANN, *Die Rechtsbegründung und verwirklichung des Grundsatzes der Einzelhaft in Strafgefängnissen.* (*Zeitschrift für Deutsches Strafverfahren Neue Folge*, Bd. V, 1 heft, p. 7.

2) Zie *Reis door Nederland en België* door RAMON DE LA SAGRA enz. Groningen 1839, 1ste deel, pag. 259.

bewegingen der arbeiders, de plaatsing der weefgetouwen, enz. moet worden ingenomen hoegenaamd in aanmerking te nemen.

Welke gevolgen dit zoowel voor den toestand van het ligchaam als voor dien der ziel moest hebben, is onder geene woorden te brengen, daar het opeengepakt liggen en geplaatst zijn, zoowel des daags als des nachts, aanleiding gaf tot het aanleeren en verspreiden der schandelijkste zonden. J. Brandt van Cabauw ¹⁾ trad in uitvoerige beschouwing der vele gebreken, waarin de regering dan ook verandering wilde brengen. Er werd te dien einde in 1820 eene commissie benoemd onder het voorzitterschap van den Staatsraad Fagel. Aan den arbeid dezer commissie werd ten grondslag gelegd eene plaatselijke opneming van al de gevangenhuisen des lands en de door de Gouverneurs der provinciën, in overeenstemming met de collegiën van regenten, ingeleverde berigten.

Op advies dier commissie werd dan ook bij Koninklijk Besluit van 4 November 1821 ²⁾ eene nieuwe organisatie ingevoerd, die voor een deel nog heden ten dage bestaat. Gevers van Endegeest, secretaris dier commissie, zegt van die organisatie weinig goeds. Er werd, dus verklaarde hij ³⁾, in 1846, in de 2de Kamer der Staten-Generaal, wel het een en ander verbeterd, 60000 gulden jaarlijks bespaard, maar aan zedelijke verbetering der gevangenen werd niet gedacht, de hervorming beoogde slechts: eenvormigheid, vereenvoudiging, bezuiniging, winst op den arbeid.

Van afzonderlijke huisvesting der gevangenen was volstrekt geen spraak, men dacht al heel veel gedaan te hebben met het inrigten van groote slaapzalen en het verstrekken aan

1) J. BRANDT VAN CABAUW, *Iets over de gevangenen in het Koninkrijk der Nederlanden*, 1819 en 1841.

2) Zie dat besluit en de hierbij behoorende stukken bij J. J. DE JONGH, *Verzameling van wetten en besluiten betrekkelijk het gevangeniswezen*, 1846, pag. 88—197.

3) Zie de reeds meermalen aangehaalde redevoering bij VAN DEN HONERT.

ieder gevangene van eene afzonderlijke hangmat, terwijl zij tot dusverre twee aan twee, somtijds met drie, in houten kribben gelegerd waren. De afzonderlijke hangmatten werden echter zoodanig geplaatst, dat men drie rijen boven elkander hing. In de strafgevangenissen worden zelfs nog tegenwoordig twee rijen boven elkander gevonden.

Dit stelsel in 't bijzonder te beschouwen behoort niet tot de ons voorgestelde taak. Wij kunnen er ons te meer van onthouden, omdat het in 1857 door schier alle geregtshoven, regthbanken en commissies van administratie veroordeeld is en de ervaring er derhalve uitspraak over gedaan heeft.

Wij willen er bovendien met G. H. M. Delprat ¹⁾ op wijzen, dat juist de eenvormigheid, die men zich voorstelde, nog grootere onheilen moest veroorzaken dan het oude gevangeniswezen. Wat toch was het geval? Er waren tot nog toe meest provinciale en stadsgevangenissen, en de versnippering van regtsbedeeling, hoe nadeelig ook, had ons vaderland ten minste bewaard voor de groote strafgevangenissen, die leerscholen der zonde op uitgebreide schaal. Door de vereeniging der gevangenen in weinige, maar groote gestichten, verzamelde men sinds 1821 op bepaalde plaatsen een groot aantal boosdoeners, die elkander in de theorie der misdaad des te beter konden oefenen, ten einde na hun ontslag de praktijk met goed gevolg voorttezetten. In dat jaar toch werden meer dan 50 kleinere gevangenissen opgeheven, waaronder het beruchte bagne te Antwerpen.

Ja, zoo weinig werd er bij het geheele plan aan zedelijke verbetering gedacht, dat nevens de menigte besluiten nopens de arbeidsloozen, kleeding, voeding en meer dergelijke huishoudelijke aangelegenheden, niet eens de afscheiding van oudere en jonge lieden gebiedend werd voorgeschreven ²⁾. Het denkbeeld, dat op de gevangenen door

1) Zie *Gids van April* 1859, pag. 656 en 657.

2) Zie onder anderen RAYON DE LA SAGRA, D. I, p. 269. Zij was slechts voorbereid in Art. 15 van het organisatiebesluit.

zedelijke verbetering moest gewerkt worden, bleef echter niet lang van onzen vaderlandschen bodem verwijderd.

Door ingezetenen, niet door de regering, werd het in 't leven geroepen. In 1825 wendden zich drie verdienstelijke Nederlanders W. H. Suringar, J. L. Nierstrasz Jr. en W. H. Warnsinck Bz., nadat zij zich van de medewerking van vele landgenooten verzekerd hadden, tot de regering met verzoek, om het door hen opgericht genootschap van zedelijke verbetering der gevangenen te erkennen, hetgeen bij Koninklijke dispositie van 6 October 1825 geschiedde.

Hoe noodzakelijk deze vereeniging was, blijkt uit het *„kort overzicht¹⁾ van den tegenwoordigen toestand der gevangenissen in het Koninkrijk der Nederlanden, volgens het nieuwe stelsel ingerigt*”, waaruit men vernemt dat wat den zedelijken toestand der gevangenen betreft, schier geene andere pogingen tot verbetering werden aangewend, dan dat nu en dan een geestelijke een stichtelijk woord tot de gevangenen kwam spreken, daartoe den vorm eener gewone godsdienstoefening bezigende, uit haren aard voor misdadigers minder geschikt en doeltreffend, dan eene afzonderlijke toespraak.

De leden van het genootschap verkregen vrijen toegang in de gevangenissen, en konden nu door toespraken en het verspreiden van nuttige geschriften, alsmede door de pogingen om ontslagene gevangenen in het erlangen van werk behulpzaam te zijn, hunnen werkkring aanvangen.

De Administrateur der gevangenissen, P. J. de Bye²⁾, noodigde bij missive van den 2 December 1823 de Gouverneurs der Provinciën uit, de collegiën van regenten en commissies van administratie te verzoeken hun in hunne belangrijke onderneming zooveel mogelijk van dienst te zijn.

1) Zie de aanhaling dezer plaats bij J. J. UITWERF STERLING, *Redevoering over de noodzakelijkheid om de zedelijke verbetering der gevangenen te bevorderen*, 1828.

2) Zie DE JONGH, N°. 386, pag. 548.

Van de verrigtingen van dit genootschap verder te gewagen, ligt niet in onze bedoeling. Wij vermelden het alleen als een heugelijk teeken van vooruitgang, te meer, omdat later de ondervinding hare leden geleid heeft alleen heil te verwachten van afzonderlijke opsluiting, daar hunne beste pogingen schipbreuk leden op het bederf der gemeenschap. Op die afzondering der gevangenen werd herhaaldelijk met klem van redenen door hen aangedrongen, en nog onlangs in October 1858 bij een kernachtig en in alle opzichten der aandacht ten volle waardig adres.

Onder de redevoeringen bij gelegenheid hunner jaarlijkse algemeene vergadering uitgesproken, verdient bijzondere opmerking die van Mr. J. J. Uitwerf Sterling¹⁾, wiens verlichte denkbeelden ten deze, ons in de verdere behandeling van dit onderwerp van groote dienst zijn geweest. Ook deze regtsgeleerde was op dat oogenblik (in 1828) nog geen voorstander der afzondering, maar de ondervinding deed hem den 4 Mei 1846²⁾ in de Tweede Kamer der Staten-Generaal zich met nadruk voor dien maatregel verklaren.

Dat stelsel vond in het algemeen nog weinig voorstanders, of liever, gunstig daarvoor gezinden. Men meende nog, dat de proef ter zedelijke verbetering der gevangenen in de gemeenschap met goed gevolg kon bekroond worden.

Daarom te meer verdienen de denkbeelden van een helaas te vroeg gestorven regtsgeleerde, T. G. Schade van Westrum, hier eene opzettelijke vermelding.

Deze jeugdige schrijver had in 1828 hetzelfde werk willen ondernemen, hetwelk thans door den schrijver dezer verhandeling met oneindig meer bronnen en hulpmiddelen beproefd wordt. Hij wilde het doen in een tijd, toen het stelsel van afzondering der gevangenen slechts bijval vond bij eenige edele philanthropen, en nog schier geen ingang verkreeg in de overtuiging van regtsgeleerden en staatslieden. Hij wilde zich

1) Zie *Redevoering over de noodzakelijkheid* enz. boven aangehaald.

2) Zie *Redevoering bij* VAN DEN HONERT, pag. 16—21.

dus wagen aan de minachtende beschuldiging van oppervlakkigheid, niet zelden tegen hen ingebracht, wier zienswijze afwijkt van de heerschende meening. Eere zij daarvoor zijner nagedachtenis!

De Hoogleeraar Den Tex was echter met dit voornemen weinig ingenomen, en de edele jongeling gaf toe, hoewel de voorrede van zijne zoo verdienstelijke over een ander onderwerp ¹⁾ geschrevene dissertatie van het leedwcezen getuigt, hetwelk hij daarover gevoelde. Hij liet zich nogtans niet wederhouden in de drie volgende theses, zijne door naauwgezet onderzoek verkregene gevoelens te formuleren.

Thesis 5. Indien de gevangenisstraf, goed ingerigt, zulke resultaten geeft als ze in Noord-Amerika gezegd wordt te geven, is zij de beste aller straffen en geschikt om alle andere, zelfs de doodstraf te vervangen.

— 6. Als de gevangenisstraf zoo slecht is ingerigt, dat zij een leerschool van alle ondeugden kan genoemd worden, zijn de nadeelen, die uit die straf voortkomen groot, en schaadt de straf soms meer aan den Staat, dan het misdrijf zelf. Zoodoende zou het misschien beter zijn, ten minste de lichtere misdrijven in het geheel niet te straffen dan met zoodanig eene straf.

— 7. Indien men de verbetering der misdadigers door de gevangenis wil bewerken, moet men vooral zorgen, dat die straf zelve niet bederve. Daarom moet men bovenal er op bedacht zijn om de misdadigers, naar de verschillende graden van hoosheid, in den kerker van elkander af te scheiden, zonder hetwelk al hetgeen ter verbetering wordt aangewend niets, of bijna niets uitrigten kan. Het meest doeltreffend schijnt echter de wijze, waarop de misdadigers in sommige gevangnissen van Noord-Amerika worden opgesloten, in wier midden eene plaats is zoo gebouwd, dat men alle

1) *De cura quam Romani habuerunt carceris et eorum qui in carcere continerentur*, I. B. 1825.

gevangenen te gelijk kan zien, hoewel zij ieder in 't bijzonder in verschillende cellen bewaakt worden.

In 1827 werd een tijdschrift over gevangenen en gevangenis en onder den titel: *Liefde en hoop* door het Genootschap ter zedelijke verbetering der gevangenen uitgegeven ¹⁾, in hetwelk verscheidene schrijvers belangrijke bijdragen leverden, zooals Mr. J. van Leeuwen, J. S. Mollet, Mr. J. J. Uytwerf Sterling, W. H. Warnsinck en anderen. Ook dit tijdschrift droeg het zijne bij tot de voortplanting van verlichter denkbeelden over straf en gestraften.

Datzelfde jaar was ook daardoor merkwaardig dat van regeringswege een nieuw ontwerp van strafwet werd aangeboden waarin de geest van afschrik zoo luide sprak, dat Prof. Mittermaier ²⁾, in de aanmerkingen die hij daarop in 't licht gaf, gewaagde van een *Monsterkaart* van misdrijven en straffen. Dat ongunstig oordeel was geen wonder op een oogenblik, dat juist de Poenitenciaire denkbeelden in het buitenland meer en meer veld wonden, en Livingston's wetboek voor Louisiana de bewondering van verlichte criminalisten had opgewekt, en ook hier te lande de bezwaren, ten minste tegen de lijfstraffen, al meer en meer werden erkend.

De indiening van een dergelijk wetboek door den toenmaligen Minister van Justitie, Mr. C. F. van Maanen, gaf aanleiding tot een geweldigen storm van geschriften die de intrekking van het ontwerp ten gevolge hadden, hetwelk negatief het zijne bijdroeg om de rigting naar verbetering krachtig in de hand te werken. De poenitenciaire denkbeelden hadden echter nog weinig positieve gevolgen, dan alleen verkeerde, doordat de administratie allerlei ver-

1) Dit tijdschrift is later vervangen door een ander: »*de Menschenvriend*» van wijderen omvang, bevattende alles waar Christelijke weldadigheid en menschelijke liefde zich werkzaam vertoonen. Zie hierover Mr. W. Y. VAN HAMELSVELD, *Nederlandsche Pondekten of verzameling van wetten in het Koninkrijk der Nederlanden*, Vc Dl., 1835, p. 132.

2) Zie DEN TEX en VAN HALL, *Bijdragen III*, p. 574.

zachtigen in den fysieken toestand der gevangenen bragt, welke uit het oogpunt der zedelijkheid hoogst bedenkelijk waren en aanleiding gaven tot veelvuldige misbruiken en ongeregdheden.

Zoo bragt bijvoorbeeld de zoogenaamde cantine of ververschingsplaats, die vroeger niet bestaande, bij reglement van 11 Februarij 1823 ¹⁾, was ingerigt, met het doel om gevangenen, die zich behoorlijk gedroegen, op bepaalde uren voor hun zakgeld eenige verkwikkingen of eetwaren te doen bekomen, de schromelijkste gevolgen te weeg ²⁾.

In de eerste plaats veroorzaakte de ongelijkmatigheid, die er bestond ten aanzien van dat zakgeld veel jaloezij, ja misdrijven om aan geld te komen. En die ongelijkmatigheid werd van staatswege bevorderd, doordat het zakgeld van het arbeids- en dagloon niet gelijk was, zijnde 2/10 voor de tot tuchthuis, $1\frac{1}{2}$ /10 voor de tot dwangarbeid veroordeelden, hoewel ze bij elkander waren opgesloten.

Daarenboven verschaften de cantinehouders, die in geen geval beambten van het huis mogten zijn, zelfs sterke dranken; een misbruik dat echter later gelukkig geweerd werd. De ongelijkmatigheid kon echter in de gemeenschap niet worden weggenomen. De cantine bleef aan ernstige bedenkingen onderhevig, terwijl bij eene afzonderlijke opsluiting der gevangenen het gebruik daarvan als belooning, het gemis als straf eene zeer heilzame uitwerking kon hebben ³⁾. In dat geval toch weet een gevangene niet van meerdere of mindere bevoorregting.

Terwijl men te veel vrijheid verleende, daar tot op de slaapzalen gerookt, gespeeld, en losbandige taal gevoerd

1) Zie dit reglement bij DE JONGH. N°. 101. pag. 84. Bij Art. 46 van het besluit van 4 November 1821 waren de cantines ingesteld.

2) Zie *Mijn verblijf in de gemeenschappelijke en afzonderlijke gevangenis, door een ontslagen gevangene*, medegedeeld door Mr. G. J. N. NIEUWENHUIS, 1857.

3) Wij achten ons onbevoegd voor de cel eene dergelijke praktische quaestie uit te maken. Wij vermelden alleen, dat vele leden van het bestuur van het genootschap der zedelijke verbetering, de cantine in de cel niet ongenegen zijn.

kon worden, en op 's konings verjaardag en enkele andere feestdagen wel eens tooneelspel, zang, en dans bij de viool werd toegelaten, ja zelfs vuurwerk afgestoken ¹⁾, zorgde men, naar het schijnt zuinigheidshalve, niet eens voor licht gedurende de lange winteravonden, hetgeen dan ook gevolgen had, die het licht schuwden. Zoo was, en is zelfs thans nog wel de zondag de dag der zonde bij uitnemendheid.

Eerst in latere jaren is beter voor licht en behoorlijke lectuur gezorgd ²⁾, ofschoon ook te dien opzichte nog in 1859 wel wat te klagen overblijft, daar de verlichting in sommige gevangenissen zeer flauw is. Voorts moet melding gemaakt worden van de pistoles, afzonderlijke vertrekken voor degenen die hunne proceskosten betaald, en nu ook de onkosten, voor die gunst verschuldigd, konden voldoen. Zij werd doorgaans door de gevangenen *rijke lui's gevangenis*, *quartier aristocrate* genoemd. Men kon zich volgens tarief betere

1) Zie over een en ander Mr. D. T. GEVERS in de aangehaalde redevoering, pag. 34.

2) De met warme liefde voor het stelsel der afzondering bezielde Ds. A. A. STUART deelt in zijn werk: *de gemeenschappelijke of de afzonderde opsluiting? uit een zedelijk godsdienstig oogpunt*, Amsterdam 1857, hieromtrent, pag. 16 en 17, mede:

»Voor twee jaren bezocht ik een Provinciaal huis van arrest en justitie, waarin zich doorgaans gemiddeld 160 gevangenen, in 8 à 10 onderscheidene lokalen of hokken bevinden. Ik moest de goede orde en reinheid bewonderen, en bemerkte hoeveel moeite en zorg werd besteed aan de geestelijke behoeften der bevolking. Maar onwillekeurig vroeg ik, op wat wijze 's avonds die lokalen werden verlicht, die op eene binnenplaats nitkwamen, waar een lantaarn werd gezien? En het antwoord was: avondlicht is er niet. Dit zou kostbaar en gevaarlijk zijn! Denkt nu aan de wintermaanden, aan de lange avonden, van 's middags 4 tot 's avonds 9 of 10 ure, aan volslagene werkeloosheid, ledigheid van hoofd en hand, verveling, en alle kwaad wat daaruit kan geboren worden onder gevangenen.»

Voorwaar, hier mag men het hem wel nazeggen: »Wie een ander met voorbedachten rade en met pijniging van het leven berooft, wordt door de wet ter dood veroordeeld. En wie den gevallen medemensch prijs geeft aan zedelijken moord van den onsterfelijken geest, — zou onschuldig zijn in het gerigt?»

spijzen en dranken dan de gewone gevangenskost verschaffen, terwijl het hatelijke voor de overige gevangenen daardoor vermeerderd werd, dat zoodanige bevoorregten, zoo zij verkozen, nu en dan ook van hunne zamenleving gebruik konden maken. De misbruiken, door die pistoles veroorzaakt, waren groot; zelfs werden, gelijk te Gent vóór 1850, voor geld aan de bewaarders, publieke vrouwen toegelaten, terwijl het aan een gewonen gevangene niet vergund was, om zijne wettige vrouw, die hem uren ver kwam bezoeken, den afscheidskus op de nabekretene wangen te drukken ¹⁾.

Dat waren de gevolgen van het denkbeeld, om in eene gemeenschappelijke gevangenis voor geld, aan de tuchtelingen voordeelen te verschaffen. En wat bleef er onder dit alles van het karakter der straf over? Of zou die soms bevorderd zijn door de missive van den administrateur der gevangenissen van 1 Maart 1828, N°. 7, te belangrijk om niet eene plaats hier in te nemen ²⁾?

»Men heeft zich wel eens met veel vrucht in sommige strafgevangenissen als strafmiddel bediend, van het afscheren van het hoofdhaar van de gevangenen, bij het eindigen van eenige andere straffen, hun opgelegd.

Dit middel, als een tijdelijk schandteeken, voor een ieder zichtbaar, en daardoor juist geschikt, om bij anderen de meest mogelijke afkeer en bedwang in te boezemen, gelijk dan ook de ondervinding heeft geleerd, dat de gevangenen daaraan doorgaans zeer gevoelig zijn, is aan Z. M. bij voortdoring toegeschenen, als geschikt, om ter verzwareing der straffen van politie, in de strafgevangenissen te kunnen toegepast worden; dan, namelijk, wanneer de bijzondere zwaarte van het gepleegde misdrijf op de blijkbare onverbeterlijkheid van den persoon eene zoodanige bijvoeging of

1) Zie *Beknopt overzicht van het gevangenisstelsel in Nederland in verband met dat van afzonderlijke opsluiting, door een gerehabiliteerden gevangene*, Amsterdam 1843.

2) Zie DE JONGH, N°. 295, p. 445.

verzwaring mogt wettigen of noodig maken, terwijl ook de aard dezer straoefening zelve medebrengr, dat ze, om van wezenlijken indruk te blijven, niet dan zeer spaarzaam worde aangewend.

Mij gelast ziende, om de Commissien van administratie over de groote strafgevangenissen met vorenstaande Z. M. wijze van beschouwing en bedoeling bekend te maken, verzoek ik U HoogEdl. Gestr. om dezelve ter kennisse van de Commissie van administratie te brengen, met autorisatie, om bij voorkomende gelegenheden dien overeenkomstig te kunnen doen handelen."

(was geteekend)

A. BROCX.
Administrateur.

Maar genoeg, hoe gaarne wij het ook deden, wij mogen ons niet langer ophouden bij die bijzonderheden, noodwendige gevolgen van ons gevangenisstelsel. Alleen dit nog, de Minister van Binnenlandsche Zaken, De Kock¹⁾, heeft, bij circulaire van 24 Mei 1837 ter wering van messen in de gevangenis verklaard, dat het der regering voorkwam, dat het lot der gevangenen reeds voldoende verzacht was; dat meerdere genietingen het denkbeeld van straf te veel zouden doen ophouden, en de misdadigers beter lot ontvangen dan de gemeene man.

Niet oneigenaardig is het welligt hierbij nog te zien, hoe een man, die als een der verlichtste Nederlandsche staatslieden werd beschouwd, en zonder twijfel aanspraak heeft op de hulde van tijdgenoot en nakomeling, hoe Gijsbert Karel van Hogendorp²⁾ in 1824 over dit stelsel oordeelde. Hij zeide: »de grondslag van hetzelfde is arbeid. De gevangenen zullen op de krachtigste wijze eene zedelijke verbetering erlangen door den arbeid, en wanneer zij in de

1) Zie DE JONGH, N°. 386, p. 548.

2) Zie *Bijdragen tot de huishouding van Staat in het Koninkrijk der Nederlanden*, VIIIste Dl., p. 77 (uitgave 1824).

maatschappij terugkeeren, zullen zij de hebbelijkheid van werken hebben, en een sommetje medenemen om eene kostwinning op te zetten. Daarenboven ontvangen zij ten zelfden einde schoolonderwijs naar ieders behoefte, en wonen elk zijn eigen godsdienst geregeld bij."

Ziedaar wel de schoonste voorstelling die van de inrigting te geven was, voordat de praktijk in staat was aan te toonen, dat de zedelijke verbetering door arbeid, schoolonderwijs en het geregeld bijwonen van elks godsdienst, in de gemeenschap eene illusie, geene werkelijkheid kan zijn.

Hoe geheel anders zou een man als Hogendorp er thans over oordeelen!

Wat het schoolonderwijs aangaat, terwijl het van rijkswege alleen in de groote gevangenissen plaats vond en zelfs daar door Kommandanten¹⁾ zoo werd tegengewerkt, dat de regenten van enkele gestichten dit onderwijs bij reglement verplichtend hebben moeten maken, werd het, door het genootschap tot zedelijke verbetering, in de overige gevangenissen zeer bevorderd.

Voor al aan de bemoeijingen dezer vereeniging is het te danken, dat de jeugdige misdadigers, die volgens het besluit van 4 November 1821 zooveel mogelijk in de gevangenissen van de oudere moesten afgescheiden blijven, bij besluit van 15 Maart 1833 in een afzonderlijk huis van bewaring en verbetering te Rotterdam werden geplaatst; eene inrigting, die in dien tijd een bepaalde vooruitgang mogt genoemd worden, en zelfs de goedkeuring van beroemde vreemdelingen, zooals Ramon de la Sagra en Moreau Christophe wegdroeg. Bij besluit van 10 November 1837 werd voor veroordeelde meisjes mede een dergelijk afzonderlijk gesticht ingerigt te Amsterdam.

In 1838 verklaarde Moreau Christophe, in zijn rapport

1) Sommige kommandanten en directeurs van den arbeid waren van meening, dat het een gevangene vrij moest staan te zeggen: ik wil onderwijs, of ik wil het niet.

aan den Minister Graaf de Montalivet, dat hij in Nederland eigenlijk nog niemand gesproken had, die geene bezwaren tegen het stelsel van afzondering had¹⁾. Juist op dat oogenblik echter nam de zaak eene beslissende wending.

Onder de eersten, die zich daarover in geschrifte uitlieten, behoort L. G. Bouricius²⁾, regent van de strafgevangenis te Leeuwarden, die de afzondering volgens de Auburnsche wijze met doelmatige classificatie wilde invoeren. Het Pennsylvanische stelsel vond geene goedkeuring bij hem, omdat hij 1^e de kosten te groot achtte; 2^e den invloed betwijfelde dien men zich van de toespraken der Godsdienstleeraars en onderwijzers in de afzonderlijke cellen beloofte. Hij gaf echter toe, dat het Pennsylvanische stelsel in Amerika betere resultaten opleverde, dan het Auburnsche. De geheele afzondering wenschte hij 1^e bij de intrede, gedurende 15 dagen of 1 maand; voor het ontslag, gedurende 15 dagen, mits de gevangene door den kommandant of geestelijke bezocht worde, 2^e bij recidive, gedurende 5 of 6 maanden, als het vonnis dit gebiedt; 3^e bij vonnis door den regter als verzwaring van straf, gedurende 3 maanden, of, hetzij een bepaalde tijd ieder jaar, hetzij onbepaald op te leggen, met magt tot opheffing aan de administratie; 4^e als disciplinaire straf.

De classificatie³⁾ bestond in 't algemeen in de verdeling in 4 of 5 afdeelingen. Er was afscheiding van de jongste gevangenen aan de eene, der halstarrigste en slechtste aan de andere zijde, terwijl de groote hoop tussehen beiden ook nog in klassen verdeeld was, alles met vrijlating aan regenten, om tot belooning of straf voor gedrag in den kerker, van de eene naar de andere klasse over te plaatsen. De eene afdeeling genoot onderscheiden voorregten ho-

1) Men herinnere zich ook den bekenden gelukwensch van dien Heer aan Prof. Den Tex. Zie Mr. A. J. VAN DEINSE, *Algemeene beginselen van Strafrecht*, 1852, pag. 391.

2) *Over de gevangenissen in Nederland*, 1839.

3) Zie over de classificatie te Leeuwarden, Bijlage II.

ven de andere, als: ontvangst van bezoek, briefwisseling, toestemming van vertering in de cantine, en er werd zoo veel mogelijk getracht alle onzedelijkheid in gesprekken als anderszins te weren, vooral door lectuur en bezigheden bij de lange winteravonden.

Deze classificatie, door de regering aangemoedigd, werd nog aanhoudend verbeterd, en daarbij aan andere inrigtingen aanbevolen. W. H. Suringar¹⁾, die haar naauwlettend gadesloeg, aan vreemde Staten aanbeval, en er eenig heil van verwachtte, verklaarde zich echter in 1842 volkomen overtuigd van de onmogelijkheid harer toepassing, welke verklaring hij op het Poenitentiair Congres te Frankfort van 28 October 1846 met nadruk herhaalde, en in het Weekblad van het Regt van 1857 No. 5 op nieuw te kennen gaf op gronden, die door Prof. Röder²⁾ de beste worden genoemd, welligt ooit tegen het classificatiesysteem ingebracht. Ja, de commissie van administratie zelve veroordeelde, bij rapport van 18 September 1843, haar eigene schepping, en verklaarde zich onbewimpeld voor de afzonderlijke opsluiting, onder breedvoerige opsomming van de veelvuldige bezwaren tegen het gemeenschappelijk gevangenisstelsel.

Maar wij zouden het tijdperk zoo doende overschrijden. Hetgeen wij echter behandelden stond te zeer in verband met het voorafgaande, om het niet hier eene plaats te doen vinden.

Het werk van Bouricius trok in den tijd dat het uitkwam, de algemeene aandacht. Mr. D. Tieboel Siegenbeek gaf er eene uitvoerige beoordeeling van in een belangrijk artikel in de Nederlandsche Jaarboeken van regtsgeleerdheid³⁾.

1) Zie *Gedachten over de eenzame opsluiting der gevangenen van W. H. SURINGAR*, 1842.

2) Zie RÖDER, in het *Kritische Zeitschrift für die gesammte Rechtswissenschaft*, Band V, 4 heft, 1858, p. 307.

3) Zie die recensie, *Jaarboeken van DEN TEX en VAN HALL*, p. 683—693.

Deze achtenswaardige en kundige magistraat verklaarde zich in de hoofdzaak daarmede te vereenigen, zeggende: »dat de volkomene afzonderlijke opsluiting der gevangenen, hoe schoon in theorie, in de praktijk niet als een maatregel moet worden aangewend voor alle gevangenen zonder onderscheid. Het kwam hem voor, dat niet genoegzaam onderzocht was of landaard en volkskarakter niet bij verschillende volken tot verschillende resultaten leiden ¹⁾.»

Nog stelliger werd het stelsel der volkomene afzondering verdedigd door J. S. Mollet ²⁾, terwijl ook de Amsterdamse Hoogleraar Den Tex ³⁾ zich in dien geest uitliet, en zich zoowel in eene reeks van beoordeelingen van verschillende werken in het buitenland uitgekomen, als door zelfstandige artikelen tot bevordering der groote zaak zeer verdienstelijk maakte.

Eene bijzondere vermelding verdient voorts de dissertatio juridica inauguralis *de poena carceris* van H. F. De Court ⁴⁾, welke na een breedvoerig overzicht van de ontwikkeling der gevangnissen, vooral bij de oudere volken, tot de slotsom komt, dat het gewijzigd Pennsylvanische stelsel van afzondering verreweg de voorkeur verdient.

Inmiddels was ook de aandacht der Nederlandsche regering allengs in hooge mate op de velerlei bezwaren tegen het bestaande gevangenisstelsel gevestigd. Daarover echter in het volgende hoofdstuk.

1) Later is de Hr. Siegenbeek een meer bepaald voorstander der afzondering geworden. Men zie onder anderen Themis V 181. *Flugtige bedenkingen aangaande het onlangs voorgedragen stelsel van eenzame opsluiting en de herziening der Militaire wetgeving.*

2) Zie *Quelques idées sur les lois pénales et sur les prisons dans le royaume de Pays-Bas*, 1839.

3) Men zie *de Nederlandsche Jaarboeken van 1838—1851.*

4) Zie genoemde *dissertatie*, L. B. 1839, p. 138 en volgende, p. 162. Thesis VII. *Carceris systema quale viget in Pennsylvania, praestat systemati Auburniensi.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

HET TIJDPERK VAN 1840—1846.

Eerste ontwerp van wet met zijne gevolgen.

De regering dan begon zich de zaak der gevangenen bepaaldelijk aan te trekken, schoon slechts met het doel om door gestrengere tucht en orde den afschrik te bevorderen, want de denkbeelden van verbetering der gevangenen oefenden op het ontwerp al zeer weinig invloed uit.

Ten aanzien van de gevangenisstraf bevatte het oorspronkelijk ontwerp, in 1839 aan de 2de Kamer ingediend, onder anderen de navolgende bepalingen:

Art. 21. De straf van dwangarbeid wordt altijd opgelegd voor een bepaalden tijd van ten minste vijf en ten langste veertig jaren. De tot die straf veroordeelde manspersonen zullen, voor zoo verre hun arbeid dit zal toelaten, geketend, hetzij binnen, hetzij buiten het daartoe bestemde gesticht, tot zwaren arbeid worden gebezigd.

De vrouwspersonen zullen binnen het gesticht aan hare krachten geëvenredigden zwaren arbeid moeten verrigten.

Art. 22. De tuchthuisstraf wordt altijd opgelegd voor een bepaalden tijd van ten minste drie, en ten langste vijftien jaren. De tot deze straf veroordeelde personen zullen in daartoe afzonderlijk ingerigte gebouwen worden opgesloten, met de verplichting tot zoodanigen arbeid, als naar hunne

ligchaamsgesteldheid en bekwaamheden het meest geschikt zal worden bevonden.

De regering had de *eerstgenoemde* kettingstraf, als eene poena mortis proxima, voorafgegaan hetzij door tentoonstelling op het schavot onder de galg, hetzij door enkele tentoonstelling, hetzij door eerloosverklaring, *de tweede*, als daarop volgende, mede met voorafgaande tentoonstelling op het schavot of eerloosverklaring, voorgesteld, en meende nu de geesel en brandmerkstraf te kunnen missen. In de memorie van toelichting verklaarde zij, dat er nu toch eene voldoende gradatie van straf zou zijn, en dat de inwendige inrigting der gevangenhuisen, welke men meent, dat bij reglementen van algemeen bestuur moet worden geregeld, veel zal kunnen bijdragen, om de veroordeelden berouw over de door hen begane misdaad in te boezemen, hen tot betere leden der maatschappij te vormen, en in staat te stellen, om, na het ondergaan hunner straf, als nuttige en werkzame menschen in het maatschappelijk leven terug te keeren.

Dat zoodanige voorstellen evenwel ter bereiking van dat doel ten eenenmale onvoldoende moesten geacht worden, werd zoowel in de afdeelingen der Staten-Generaal, als door geëerde stemmen uit de natie schier algemeen geoordeeld.

Suringar wendde zich onder anderen met een breedvoerig gemotiveerd adres tot de 2de Kamer, met dringend verzoek geene kettingstraffen, noch 40jarigen dwangarbeid in de wetgeving op te nemen, als zijnde deze alleen in staat om alle overgebleven cergevoel bij de misdadigers volkomen uit te dooven, en hen zedelijk en lichamelijk te vernietigen. Hij drong voorts aan op de invoering van het Auburnsche stelsel met classificatie als regel, het Pennsylvanische als uitzondering, en wel 1°. voor het grootste gedeelte van hen die voor de 2de, 3de, 4de maal of meer veroordeeld zijn; 2°. voor allen op wien de poena mortis proxima van toepassing ware.

Van de leden der Kamer maakte zich vooral verdienstelijk de reeds meermalen genoemde Mr. D. T. Gevers van Endegeest¹⁾, die door eene allerbelangrijkste nota mede aanleiding gaf, dat de regering zelve op de voorgedragene bepalingen terugkwam, terwijl ook de raadsheer Tromp uit Leeuwarden door zijne nota het zijne daartoe bijdroeg.

Gevers deelde, na eene historische ontwikkeling van de stelsels van afzondering, met klem van redenen zijne bezwaren tegen de voorgedragene straffen mede. Dwangarbeid met kettingstraf zou, naar zijne zienswijze, alleen op Java waar zij reeds bestaat, ten aanzien van zeer zware misdadigers, derwaarts gedeporteerd, kunnen worden ten uitvoer gelegd. Hij stelde evenwel liever voor: eene eenzame opsluiting voor een bepaalden tijd, van ten minste 5 en ten hoogste 20 jaren, en wilde de tot die straf veroordeelden, in eene afzonderlijke afdeeling van de huizen van tuchtiging, gedurende de helft van hun straftijd in een afzonderlijke cel, bij dag en bij nacht, doen opsluiten, en gedurende hun geheelen straftijd onderworpen zien aan gestrenger orde en tucht, dan de overige veroordeelden. De reglementen van algemeen bestuur moesten verder bepalen de gevallen, waarin het bestuur der gevangenen ook gedurende de tweede helft van den straftijd wegens onvoldoend gedrag in het gesticht, de eenzame opsluiting wederom voor korteren of langeren tijd zoude kunnen gelasten.

De regering nam deze bepalingen wel niet over, maar wijzigde de hare in zooverre, dat dwangarbeid voor uiterlijk 40²⁾ jaar (kettingstraf) in langdurige zware tuchthuis-

1) Zie over dit alles VAN DEN HONERT, 1ste Afdeling, 1840.

2) Het getal 40 schijnt ontleend aan het Wetboek van Strafvordering, Art. 461 en Art. 462; »Vervolgingen ter zake van misdrijven waartegen de doodstraf bedreigd is verjaren met twintig jaren; de straffen bij arrest of vonnis opgelegd, verjaren door het verloop van het dubbel getal jaren, hetwelk tot verjaring der vervolging zoude worden gevorderd, te rekenen van den dag, waarop het arrest of vonnis kracht van gewijsde heeft bekomen.»

straf voor dien zelfden tijd veranderd werd, waarvan de veroordeelden niet langer dan de helft en niet korter dan een vierde in eenzaamheid mogten worden gekerkerd, en alleen tot het verrigten van gemeenschappelijk werk, en om noodzakelijk genot van de vrije lucht te hebben, daaruit worden gevoerd, onder aanhoudend stilzwijgen. Bij de zware tuchthuisstraf van 7 tot 20 jaren zal de regter voor uiterlijk de helft van dien tijd eenzame opsluiting kunnen uitspreken, die in geen geval minder dan een jaar zal mogen duren. Die opsluiting zal altijd gedurende den eersten tijd der straf plaats vinden.

Bij de enkele tuchthuisstraf van 3 tot 15 jaar kwam die afzondering niet voor, zelfs niet bij nacht.

Deze ontwerpen werden verschillend beoordeeld. Mr. Gevers achtte ze onvoldoende, Mr. W. L. F. C. van Rappard te drukkend.

De voorstelling van laatstgenoemde, een voorstander van geesel en brandmerk en 40 jarige tuchthuisstraf, leed aan het euvel van verwarring der begrippen van eenzaamheid en afzondering. Wenschelijk zou het geweest zijn de onderscheiding ook bij de wet in 't oog te houden, en nimmer van eenzame, maar wel van afzonderlijke opsluiting te spreken, daar men toch niet de eerste, maar wel de laatste bedoelde, gelijk Gevers uitdrukte door te zeggen: »Men moet het Philadelphische stelsel nemen zoo als het thans verstaan wordt, dat is opsluiting van iederen gevangene in een cel, maar met arbeid, met toespraak van suppoosten, beambten en leeraars, en met genot van vrije lucht op eene wandelplaats.»

De afkeuring van van Rappard was te sterk gekleurd, om haar hier met stilzwijgen voorbij te gaan, te meer omdat zij in den mond van vele tegenstanders menigmaal evenzeer werd en wordt gebezigd. ¹⁾ Hij drukte zich aldus uit: »die

1) Men zie slechts de redevoeringen van DE SADE, LAROCHE-JACQUELEIN,

»straf komt mij te zwaar voor; verbeeld u een mensch wiens
 »geweten, na het plegen van zware misdaden eindelijk is
 »ontwaakt, die daar des nachts en des daags eenzaam in
 »zijn kerker is gekluisterd, afgescheiden van alle mensche-
 »lijke wezens, aan wien ja even als aan de dieren voedsel
 »wordt toegediend, die ja, even als een dier zwaren arbeid
 »moet verrigten, doch wien het verboden is zijne gewaar-
 »wordingen mede te deelen; die wanneer hij ook al tot
 »gemeenschappelijken arbeid wordt toegelaten, daar als een
 »doode onder de levenden wordt aangemerkt, verbeeld u
 »dien toestand, niet gedurende dagen of maanden; maar
 »gedurende twintig volle jaren.”¹⁾

Gevers antwoordde hierop terecht: »er is hier geen sprake van twintigjarige eenzaamheid, de eenzame opsluiting berust op het beginsel van korteren straftijd, er komt hier ook geen kluisteren maar slechts opsluiting te pas, geen kerkers, maar drooge, gezonde, kleine vertrekjes of cellen, welke naar de bestaande verordeningen niet beneden den grond mogen zijn, geene afscheiding van alle menschelijke wezens, want de toegang en toespraak moet vrij zijn aan de bewaarders, aan alle beambten, aan de geestelijken, regenten, enz. geen te zware arbeid, maar de gewone in onze gevangenissen verrigt: spinnen, weven, kleedermaken en dergelijke.”

Na velerlei overwegingen werd de 2de Titel die deze bepalingen der regering betref, met 34 tegen 19 stemmen aangenomen. De 1ste Kamer nam het gheele ontwerp in de zitting van 9 Junij 1840 aan, en den 10 Junij werd dit 1ste Boek in het Staatsblad 20—26 afgekondigd, onder bepaling dat een nader tijdstip, na het goedkeuren der overige gedeelten des wetboeks zoude worden vastgesteld, waarop het zou in werking komen, en kracht van wet erlangen.

LEON DE MALEVILLE, CARNOT en meer anderen in de Fransche Kamer van Ge-
 deputeerden. Zie de *Revue Pénitentiaire*.

1) Zie VAN DEN HONERT, Ad. I, pag. 31.

Dat tijdstip brak echter niet aan; de wetten ondergingen nog nadere wijzigingen, het 2de en 3de Boek werd ingediend op 17 Sept. 1842¹⁾, een nieuw ontwerp op 17 November 1843 en in October 1844. Voor dien tijd had de Kamer zich tot de regering gewend met verzoek, om de beginselen van het stelsel van afzonderlijke opsluiting zuiverder in de wet op te nemen, hetgeen in 1843 geschiedde. Verschillende redenen verhinderden de behandeling der zaak, die eerst ten gevolge der indiening der wetten van 6 Februarij 1846 plaats had.

Ook de openbare meening bleef inmiddels geenszins het stilzwijgen bewaren. Voor- en tegenstanders deden zich hooren. Onder de geschriften, die in dat tijdperk uitkwamen, trekt in de eerste plaats de aandacht: dat van J. Brandt van Langerak en Cabanw²⁾, die daarin beweerde de eigenlijke uitvinder van het gevangenisstelsel van 1821 te zijn, terwijl de staatsraad Administrateur P. J. De Bye³⁾ er voor wordt gehouden. Deze staatsdienaar had hem in 1819 bij eene ontmoeting, in vertrouwelijk gesprek omtrent het een en ander weten uit te hooren, en voorts uitgenoodigd zijne denkbeelden aan de regering mede te deelen, hetgeen daarop geschiedde. Het door hem aangegeven stelsel werd aangenomen, schoon slecht begrepen, en verminkt. Belangrijk is de aanwijzing van de vele gebreken in de toepassing, die hij vervolgens geeft; waarna hij eindigt met te vermelden reeds in 1819 voor het zoogenaamde Auburnsche stelsel zich ver-

1) Als toelichting diene, dat dit ontwerp door den in plaats van Mr. C. F. van Maanen den 17^{den} Maart 1842 opgetreden Minister van Justitie, Mr. F. A. van Hall, werd ingediend, de latere ontwerpen door Jhr. Mr. de Jonge van Campens Nieuwland. Terwijl van de behoudende gezindheid van Mr. van Maanen, die in 1840 in de 2de Kamer verklaarde, dat zijne denkwijze omtrent het stelsel van straffen nog dezelfde was als voor twintig jaren, weinig te verwachten was, leverde Mr. de Jonge, die dezelfde denkwijze was toegedaan, in elk nieuw ontwerp het bewijs op van vooruitgang en huldiging van betere beginselen.

2) *Iets over de gevangenen in het Koninkrijk der Nederlanden 1841*. Zie onder anderen pag. 61, 62, 74 en 77.

3) Men zie pag. 62 de klacht tegen den Hr. de Bijse, in de woorden van Virgilius: »*hos ego versiculos feci, tulit alter honores.*»

klaard te hebben. Thans (1841) zou hij niet afkeerig zijn van eene proeve met het Philadelphische, ofschoon hij 3 maanden eenzame opsluiting bijna gelijk zou stellen met 3 jaren gewone gevangenisstraf.

Mr. S. P. Lipman en Mr. L. G. Vernée maakten zich voor de zaak der afzondering verdienstelijk door het overbrengen in onze taal, de een van het beroemde werk van den Zweedschen kroonprins Oscar »over straffen en strafgestichten 1)», de ander van dat van Dr. C. A. Dicsz 2), directeur der toenmaals in Auburnschen geest ingerigte gevangenis te Bruchsal »over de voordeelen der eenzame opsluiting als middel ter verbetering der gevangenen in de strafgestichten.» In 1842 trad de onvermoeide kampvechter, W. H. Suringar 3), in het strijdperk, en ditmaal in een geschrift, dat de eer eener Fransche vertaling van Moreau Christophe genoot. Merkwaardig zijn de woorden, waarmede hij het belangrijk betoog eindigt, dat hem als stellig voorstander der volkomene afzondering deed kennen.

»Maar er is tot nog toe geen eigenlijk stelsel voor en in Nederland uitgevonden, en niemand behoeft zijn eigen werk te prijzen of te verdedigen. Gezamenlijk zoeken wij naar waarheid. Mogten wij zoo gelukkig zijn haar te vinden, en mogten deze beschouwingen en die van anderen daartoe bruikbare bouwstof leveren.»

Belangrijk is het voorts daaruit te vernemen, dat de praktische deskundige, F. J. Mahieu 4), destijds Inspecteur over den arbeid in 's rijks gevangenissen, later Inspecteur-Generaal van het gevangeniswezen in Nederland, een man, wiens verdiensten algemeen geschat worden, zich mede voor dit stelsel verklaarde, zeggende: »Mijne inzigten stemmen volkomen overeen met de uwe. Het is onnoodig dat ik afzonder-

1) In 1842.

2) In 1843.

3) W. H. SURINGAR, *Gedachten over de eenzame opsluiting der gevangenen.*

4) Zie dat werk, pag. 3.

lijk nog iets deswege publiek make: ik zou in repetitiën moeten vervallen."

Allerbelangrijkst is het rapport van de architecten, J. G. van Gendt en J. Warnsinck ¹⁾, op 22 November 1843 aan den Minister van Justitie ingeleverd met betrekking tot de verbeteringen in Engeland en Schotland, bij het bouwen van gevangenissen. Zij geven eene beschrijving van de gevangenis Bridewell te Glasgow in 1824 gesticht, alsmede van hunne bezoeken te Milbank, Pentonville, Parkhurst enz. en verklaren zich voor de toepassing van het Pennsylvanische stelsel. Hun rapport moet, volgens Mr. A. J. van Deinse ²⁾ alsmede volgens den *Tijdgenoot*, van veel invloed geweest zijn op den bouw van de cellulaire gevangenis te Amsterdam.

De tegenwoordige Advocaat-Generaal, J. A. Jolles, deed in zijne statistiek van het Provinciaal gerechtshof van Noord-Holland over 1843 zien, hoe onderscheidene misdaden het gevolg van onderling verkeer der misdadigers in de gevangenissen waren.

Belangrijk is in dat opzigt ook een *beknopt overzicht van het gevangenisstelsel in Nederland in verband met dat van afzonderlijke opsluiting door een gerehabiliteerd gevangene* ³⁾.

De voorspraak wekte echter ook tegenspraak op. Als voorbeeld daarvan vermelden wij een artikel, in de *Arnhemse Courant* van 5 Junij 1844, No. 110, van Dr. Schletema, die de classificatie der moraliteiten volstrekt niet tot de onmogelijkheden achtte.

»Menschen," zeide hij, »die zoo door aanleg als door theoretische en praktische kennis daartoe geschikt zijn, kunnen zonder twijfel scheidings maken, kunnen op grond

1) Te vinden in de *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs*, 1848. 1ste Stuk, p. 45.

2) VAN DEINSE, *Algemeene beginselen van Strafrecht*, p. 389. *Tijdgenoot* 1844, IV, pag. 637, *Nieuwe cellulaire gevangenis (huis van arrest en justitie) binnen Amsterdam*.

3) Zie *Ned. Jaarboeken van DEN TEX en VAN HALL*, V, 187.

van hunne algemeene menschenkennis van buiten, na genoegzame lange opmerking, zien wat er binnen omgaat, en in zooverre is het ook buiten Lavater en Gall eene waarheid, dat zij in hun uiterlijk dikwijls de onbedriegelijke en onuitwischbare kenteekenen van hun inborst dragen. Buitendien is men niet enkel tot deze zichtbare teekenen bepaald. Wij herinneren ons ook in het Magasin Pittoresque van 1843, de teekening van tien hoofden gezien te hebben, om aanschouwelijk te maken, hoe de mensch tot het reedeloos gedierte afdaalt, en omgekeerd, terwijl wij tijdens ons verblijf in Amsterdam in de gelegenheid waren, om ook nog met opzigt tot de schedels van menschen en dieren in het fraaije kabinet van *Natura Artis Magistra* ons daarvan te overtuigen."

Deze schrijver acht de straf van afzonderlijke opsluiting nadeelig, en zonder voldoende afschrik naar buiten.

In veel heftiger toon laat zich de anonyme schrijver van *de nieuwe berigten over het Pennsylvanisch gevangenisstelsel* uit. Deze schrijver, sterk voorstander van de dood- en verdere lijfstraffen, grondt zich ter verdediging daarvan op het Oude Testament, hetwelk hij acht door God te zijn ingegeven, en een jus positivum divinum universale te bevatten. Op dien grond bijvoorbeeld is hij voor de geeselsstraf. Of men zich bij 40 slagen bepalen zal, roert hij geenszins aan¹⁾. De mensch, zegt hij, kan slechts door twee dingen van het kwade weêrhouden worden, door de gedachte aan vernietiging of pijn. De toepassing dier hoofddenkbeelden is de grondslag zijner strafregterlijke belijdenis. De afzonderlijke opsluiting acht hij echter barbaarsch!

Hoe beleefd hij zijne tegenstanders behandelt, blijkt, als hij van de verbetering der gevangenen sprekende zegt: »Dat bespottelijk denkbeeld moest met zoovele andere we-

1) Het aangehaalde werk is te Groningen in 1844 uitgekomen.

Men herinnere zich dat in het Oude Testament 40 slagen het maximum was. Zie over een en ander *Ned. Jaarb.* VI, pag. 744 enz.

derom voor onzen tijd bewaard blijven, en wie weet welke diepe wortels het reeds bij velen geschoten heeft? Getuige dat erbarmelijk geschreeuw van jonge lieden, zonder genoegzame ondervinding, dat geschrijf van week- en dagbladen tegen de lijfstraffen, waardoor de verbetering van de gestraften onmogelijk zou worden; getuige dat zwetsen over verlichting en beschaving dat doorgaans juist gedaan wordt door hen, die sedert eeuwen toonen, dat zij niet vatbaar zijn voor verlichting."

Inderdaad, het is treurig, dat dit geschreeuw en gezwets thans (1839) zelfs schier al onze achtbare gerechtshoven, en vele der bezadigste mannen van den lande heeft aangestoken. Het einde der dingen schijnt gekomen te zijn, als zelfs de geloovigen verleid en medegesleept worden!

In denzelfden geest werd mede anonym de vraag behandeld ¹⁾: *Is het Pennsylvanisch of eenig ander gevangenisstelsel zonder lijfstraffen ter bevordering van afschrik doeltreffend?* en in vrij hevige taal ontkennend beantwoord. Vervolgens trekt de aandacht de dissertatie van P. M. Nolthenius ²⁾, mede een ijverig voorstander der afschrikbeginselen, die uitvoerig stilstaat bij de vraag of de doodstraf geschikter door ophanging of door verworging zal worden uitgeoefend, en de geesclstraf bijzonder doelmatig acht voor de mindere volksklassen. Hij verklaart zich, en het verdient opmerking, uit het oogpunt van afschrik voor het gewijzigd Pennsylvanische of Virginische stelsel van afzonderlijke opsluiting, hetwelk hij als geneesheer vermeent, dat geene schadelijke gevolgen voor het ligchaam en den geest der gevangenen zal hebben. Hij wil evenwel ook in sommige gevallen eene plaats voor het Auburnsche stelsel, en voor dwangarbeid voor hen, die tot meer dan 10 jaren gevangenisstraf veroordeeld zijn, en in allen gevalle geene eenvormige straf voor allen, op grond van zijn motto: »Zou

1) Zie *Jaarb.* VI, pag. 739.

2) *Diss. medico-juridica moralis van P. M. NOLTHENIUS*, 4 Mei 1846.

het niet bespottelijk zijn dat één hoed voor alle menschen geschikt is." 1)

Alle geschriften te vermelden is ons ondoenlijk en ook onnoodig, daar wij alleen de ontwikkeling van het beginsel in het algemeen moeten aantonen. Wij mogen echter niet zwijgen van den verdienstelijken arbeid van C. F. Lurasco, die door meerdere buitenlandsche reizen groote ondervinding ten aanzien van het gevangeniswezen verkreeg en daarvan ook onderscheidene mededeelingen deed. In 1843 gaf hij daarover eene voorlezing uit, 2) in 1846 vertaalde hij de bedenkingen van den raadsheer in het hof te Giessen, Dr. F. Noellner, mederedacteur van de *Jahrbücher der Gefängniskunde und Besserungsanstalten*, en van het *Kritisch Zeitschrift für Deutsches Strafverfahren*, tegen de Badensche wet van 1843 en voegde hij daaraan nog eenige belangrijke aanmerkingen toe, in verband met het bij ons in 1846 ingediend ontwerp van strafwet.

Der vermelding waardig is ook eene redevoering van Mr. J. A. van Royen 3), over *Wetgeving en armoede beschouwd in betrekking tot het misdrijf*, den 10^{den} Februarij 1846 uitgesproken. Deze schrijver deelde mede dat er in 1844 bij afwisseling 13484 gevangenen waren opgesloten, waaruit men kan nagaan tot welk een reusachtig cijfer het getal dier ongelukkigen stijgt, gedurende den leestijd van een enkelen mensch. Sprekende van den werkkring van het genootschap tot zedlijke verbetering der gevangenen, zegt hij dat hier een hinderpaal in den weg staat: de vermenging der gevangenen van verschillende soort in de huizen van verzekering. Indien het stelsel van afzondering in eenig opzigt zich aanbeveelt, het zal voorzeker daardoor zijn, dat het verhindert, dat de verdorvenheid van den een, een schadelijken invloed uitoefene op de anderen.

1) Zie *Dissertatie*, pag. 101, Theses V; pag. 162, 118 en 119.

2) Zie *Jaarboeken*, VI, 5.

3) Zie voorts pag. 38 en 39 van het aangehaalde werk.

DERDE HOOFDSTUK.

HET TIJDPERK VAN 1846—1851.

Tweeds ontwerp van wet en zijne gevolgen.

Wij hebben gezien, hoe de zucht om minder aan den lijve te straffen, gevangenissen heeft doen verrijzen. Daarbij merkten wij op, dat de versnippering der regtsbedeeling Nederland voor het bezwaar der groote strafgestichten behoeftte, dat echter het koninklijk besluit van 4 November 1821 ook ons land met de aan die inrigtingen verknochte jammeren in overvloedige mate deed bekend worden. Eindelijk zagen wij, hoe langzamerhand de overtuiging veld won, dat de tezamenbrenging der gevangenen de bron van al die jammeren was, en dat de kwaal niet te genezen zou zijn zonder wegneming der oorzaak.

Wat eerst in enkele geschriften en vervolgens in vele werd uitgesproken, trok de opmerkzaamheid der regering, en zij voelde zich geroepen om middelen ter genezing voor te schrijven. Het weinig afdoende dier voorstellen werd echter vrij algemeen erkend, en eindelijk door de vertegenwoordigers der natie openhartig beleden.

Een zoo schrander man als de Minister de Jonge van Campens-Nieuwland, hoe behoudend ook van gezindheid, kon de oogen niet langer sluiten voor het licht der waarheid. Hij gaf gehoor aan den wensch der vertegenwoordigers, en niet meer het Auburnsche, maar het gewijzigd

Pennsylvanische stelsel maakte in het ontwerp van 15 Januarij 1846 den grondslag der strafwetgeving uit.

Dit ontwerp gaf tot ernstige gedachtenwisselingen aanleiding, werd den 29sten Januarij 1847 op nieuw ingediend en verwierf, wat het 1ste Boek betreft, de goedkeuring van de tweede kamer der Staten-Generaal. De gebeurtenissen van 1848 en de daaruit voortgevlode grondwetsherziening weêrhielden echter het tot stand komen der zaak.

Daar het eene waarheid is, door een verlicht Vorst ¹⁾ erkend, dat onbevooroordeeld te luisteren naar de vaak duurgekochte ervaring van het voorleden, en daaruit lessen en gedragsregelen te ontleenen, de eischen van het heden juist te beoordeelen en gheel te vervullen, en aldus de mogelijkheid voor te bereiden van eene verstandige opvatting van het vraagstuk, hetwelk de toekomst op hare beurt zal hebben op te lossen, de ware continuïteit in de vooruitgaande ontwikkeling der menschheid is; zoo achten wij het niet onbelangrijk aan die voorstellen van wet eenige oogenblikken te wijden.

Deze toch kwamen grootendeels overeen met de Badensche wet van 6 Maart 1845 ²⁾, die hoe uitnemend ook in hare bedoelingen, en hoeverre uitblinkende boven die van zoo vele andere landen, toch, volgens het onlangs verschenen allerbelangrijkst geschrift van *onzen* Suringar ³⁾, aanleiding gegeven heeft tot gevolgen, die helaas maar al te zeer regtvaardigen hetgeen onze landgenoot in 1846 op het congres te Frankfort voorspelde ⁴⁾.

1) Koning OSCAR I in zijne „*Straffen en Strafgestichten*,” pag. 3.

2) Zie pag. 33.

3) W. H. SURLINGAR, *Eene stem uit Nederland over de cellulaire gevangenis te Bruchsal en de strafwetgeving in Baden en elders, in verband tot het gevangeniswezen en de strafwetgeving in Nederland*, Leeuwarden 1859.

4) Mr. M. M. VON BAUMHAUER, *Verslag der beraadslagingen op het poenitentiair Congres, gehouden te Frankfort a/M. 28, 29 en 30 September 1846*, pag. 5 en 50.

»Ik stem toe,» aldus luidden in dien tijd zijne woorden, »Baden heeft een voorbeeld gegeven, maar de groote vraag is, of het een voorbeeld is, dat wij moeten navolgen, of dat wij moeten vermijden. De waardige afgevaardigde van Baden (L. von Jagemann) heeft met eene edele onpartijdigheid en cerlijkheid in deze vergadering verklaard: »Baden heeft met de Auburnsche vrouwengevangenis te Bruchsal totaal bankeroet geslagen.» Het is mijne innigste overtuiging dat Baden met die gemeenschappelijke zalen in de nieuwe gevangenis ten tweede male bankeroet zal slaan.»

De wet van 1846 bepaalde het maximum der afzonderlijke opsluiting op 12 jaren, derhalve eens zoo hoog als Baden. Degenen die tot 20jarige tuchthuisstraf veroordeeld werden, zouden na die 12 jaren wel 's nachts in afzonderlijke cellen zijn opgesloten, maar bij dag onder verpligting tot arbeid in werkzalen zich ophouden, ten hoogste met tien personen te zamen. Zij konden echter des verkiezende in volkomene afzondering hunnen tijd uitzitten, tenzij hun zielstoestand het verblijf in de werkzalen vorderde.

Op voordragt van het bestuur van het gesticht zou de regtbank van het arrondissement, na het openbaar ministerie gehoord te hebben, aan een veroordeelde ter zake van hoogen ouderdom, ziekelijken toestand of lichaamsgebreken, vergunning kunnen verleenen zijne straf, hetzij voor een bepaalden, hetzij voor een onbepaalden tijd, bij dag met of zonder verpligting tot arbeid, in werkzalen te ondergaan.

Deze ontwerpen werden, wat het hoofdbeginsel betreft, door de groote meerderheid der leden van de Tweede Kamer goedgekeurd, maar waren, wat die werkzalen aangaat, aan vele bedenkingen onderhevig. Men achtte de 12jarige afzonderlijke opsluiting niet gevaarlijk, daar die straf door langeren duur niet in intensiteit toeneemt, en juist de eerste tijd het zwaarst drukt. Men moest zich echter verzetten tegen die werkzalen in cellulaire gevangenissen, hetgeen hoogst on-

raadzaam zou zijn, en volgens elders verkregene ervaring, waarschijnlijk den invloed van het geheele stelsel doen verloren gaan. In de cel zelve, zeide men, moeten de gevangenen worden bewaakt, des noods door toevoeging van een oppasser of iets dergelijks. Moeten zij uit de cel, dan naar een ander gesticht; niet in hetzelfde gebouw cellen en zalen.

De regering gaf in het gewijzigd ontwerp in zooverre toe, dat voor de 20jarige tuchthuisstraf eene 15jarige afzonderlijke opsluiting in de plaats trad, hetgeen tevens het maximum der langdurige tuchthuisstraf¹⁾ zou zijn. Alleen bij de levenslange gevangenis, moest na de 15 jaren de gemeenschap intreden, in werkzalen met een getal personen tien niet te boven gaande. Die werkzalen zouden echter in de cellulaire gevangenissen gevonden worden.

Hoogst belangrijk is het uit het adres van het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen van October 1838 te vernemen, dat de Minister de Jonge, de voorsteller van de wetten van 1846 en 1847, later verklaard heeft volkomen overtuigd te zijn, dat Baden ten aanzien der werkzalen meer tot waarschuwing dan tot navolging moest strekken.

Het door de regering voorgedragen stelsel vond in de 2de Kamer vooral bijval bij de afgevaardigden, Uytwerf Sterling, Gevers van Endegeest, van Naamen, den Tex en Timmers Verhoeven. Slechts 4 leden dier Kamer lieten zich daarover minder gunstig uit. Faber van Riemsdijk achtte de eenzame opsluiting voor 15 jaren eene te verschrikkelijke straf. Hij deinsde er voor terug, zoolang hij de toepassing niet kende²⁾.

1) De regering stelde voor een gewone, buitengewone, langdurige en levenslange tuchthuisstraf. De gewone zou zijn van 4—7 jaren, de buitengewone van 8—11 jaren, de langdurige van 12—15 jaren.

2) Zie VAN DEN HONERT, 1ste aflevering, pag. 75. Ter opheldering diene, dat de regering alleen het 1ste Boek had voorgedragen, en de Kamer dus niet bekend was met de wijze, waarop men de straffen aan het bedrijven van misdaden wilde verbinden.

Mr. I. K. Baron van Goltstein (later van gedachte te dezen aanzien aanmerkelijk veranderd) hield het voor gevaarlijk het stelsel van afschrik, dat niet alleen op bespiegeling rust, maar gedurende jaren en eeuwen voor het ware erkend was en dus de proef der ondervinding doorstaan had, ligtvaardig voor dat der boete te verlaten, waarvan de werking niet voldoende bekend is. De regering zelve had tot zulk een overgang geen genoegzaam gegronde overtuiging, de Kamer was niet voldoende ingelicht. Mr. I. M. de Kempenaer meende, dat het stelsel bij de regering niet uit het hoofd maar uit het hart was gevloeid. Hij zou het aannemen als een noodzakelijk vereischte op het tegenwoordige oogenblik, ofschoon hij het geenszins de doeltreffendste, weldadigste wijze van bestraffen achtte, maar de vrucht van eene tweede afdwaling van het menschelijk verstand, eene verwisseling van wreedheid. Mr. L. D. Storm keurde het stelsel niet af, maar achtte de oogenblikkelijke invoering ongeraden bij de wankelbaarheid der regering en de onzekerheid der werking, die naar zijn gevoelen, herhaaldelijk van eene minder gunstige zijde was beschouwd ¹⁾.

Voor 't overige verlangden de meeste leden de invoering van het stelsel, ofschoon er ten aanzien van sommige punten, als bijvoorbeeld het al of niet wenschelijke eener 13jarige afzonderlijke opsluiting, bij velen bedenkingen bleven bestaan. Opmerking verdient nog, dat in het ontwerp van 23 Januarij 1847 verscheidene bepalingen nopens de inrigting, de ventilatie en het huishoudelijk beheer der gevangenen waren opgenomen, waarvan men verwachtten

1) Men beriep zich in dien tijd op de later leugenachtig bevonden en verkeerd toegelichte berigten van het dagblad *the Times*, op het oordeel van Léon Faucher in de *Revue des deux mondes* van 1 Februarij 1844, hoofdzakelijk op die berigten steunende, en wederlegd door Dr. G. Varrentrapp in het geschrift: *de l'empri-sonnement individuel sous le rapport sanitaire etc.*, Paris 1844; op het werk der Gebroeders Tellkampff: *Ueber die Besserungs-Gefängnisse in Nord-Amerika und Engeland*, en zelfs op den oppervlakkigen arbeid van den Ridder B. Appert: *Voyage en Prusse etc.*

kon, dat zij aan de reglementen van algemeen bestuur waren overgelaten.

Deze bepalingen, voor 't meerendeel ontleend aan de »*Dienst-Ordnung für das höhere und niedere Dienstpersonal im neuen Männerzuchthaus zu Bruchsal*,» schijnen in de wet te zijn opgenomen, ten einde de uitvoering onafhankelijk te maken van de verschillende inzichten der besturen. Wat er van dit alles zij, het ontwerp kwam niet in werking. De grondwet van 1848 stelde in art. 146 wel vast, dat er zou zijn een algemeen wetboek van strafregt, maar de additionele artikelen schreven zoovele wetten voor, die hetzij een, twee of drie jaren na de afkondiging der grondwet moesten worden ingediend, dat er aan deze belangrijke aangelegenheid vooreerst niet te denken viel.

De aandacht bleef er evenwel bij voortdoring op gevestigd, zoowel ten gevolge der congressen van Frankfort ¹⁾ en Brussel, in 1846 en 1847, als door verscheidene geschriften, waarvan wij der vermelding noodzakelijk achten dat van J. S. Mollet ²⁾, in 1848 in 't licht gegeven. Deze achtenswaardige schrijver stelde als hoofddoel der straf de verbetering van den misdadiger, en drong meer uit een godsdienstig dan uit een juridisch oogpunt op onderscheidene bijzonderheden nader aan.

Behalve dit geschrift is een vertoog van den wegens zijne buitengewone bekwaamheden zoo gunstig bekenden Dr. G. E. Voorhelm Schneevoogt ³⁾ (later Hoogleeraar te Amsterdam) ten hoogste de aandacht waardig. Bij het gezag van dezen geneeskundige op het gebied van krankzinnigheid is het bijzonder belangrijk de gronden na te gaan, op welke hij

1) Op het congres te Frankfort was de Hoogleeraar Den Tex Vice-Voorzitter, en namen ook Suringar, Baumhauer, Lurasco en Mollet deel aan de beraadslagingen.

2) MOLLET, *Mémoire sur l'utilité du système d'emprisonnement individuel et cellulaire et sur les moyens qui peuvent en faciliter l'établissement et en assurer le succès dans le royaume des Pays-Bas.*

3) Zie *Gids van Augustus 1848. Het Pennsylvanisch gevangenisstelsel.*

de uit dat oogpunt tegen het Pennsylvanische stelsel gerigte bedenkingen wederlegt.

De Nederlandsche regtsgeleerde en staatkundige tijdschriften als: de *Jaarboeken*, de *Themis*, het *Weekblad van het regt* en de *Tijdgenoot* namen onderscheidene in meer of minder opzigt belangrijke stukken op. In den *Tijdgenoot* vindt men er eenige van de hand van den op het gebied van strafregt en strafvordering zoo werkzamen Mr. J. de Bosch Kemper, thans hoogleeraar in de regtsgeleerdheid aan het Athenaeum te Amsterdam. Ook deze geleerde schrijver was van de noodzakelijkheid der invoering van het Pennsylvanische gevangenisstelsel overtuigd ¹⁾. Wat betreft de moeilijke vraag: zal men de individueele opsluiting tot alle gevangenen zonder onderscheid uitstrekken, zeide hij ²⁾ het volgende: »Wij vreezen dat de stelselmatigheid van de theorie schipbreuk zal lijden op de verscheidenheid der karakters. Laat men daarentegen uitzonderingen toe, dan zijn de grenzen moeilijk te bepalen. Wij erkennen hiervan de groote zwarigheden, en echter worden wij gedwongen, wanneer wij op de onderscheidenheid der fysieke en morele toestanden letten, te wenschen, dat aan de administrative magt eenige ruimte worde toegelaten in het al dan niet toepassen der individueele opsluiting.» Derhalve ziet men dat ook Kemper de meening was toegedaan, dat slechts de administratie in geval van noodzakelijkheid uitzonderingen op den regel moet kunnen toelaten.

De aandacht trekt bovendien een vertoog van Mr. M. M. Baumhauer ³⁾: *over de behandeling van jeugdige misdadigers en verwaarloosde kinderen*. Deze schrijver, een ijverig voorstander der afzondering, was haar voor jeugdige misdadigers minder genegen, terwijl W. H. Warnsinck, Bz. ⁴⁾ zich in tegenovergestelden zin uitliet.

1) Men zie vooral: *Tijdgenoot*, II, pag. 611.

2) *Tijdgenoot*, III, pag. 637.

3) *Tijdgenoot*, V, pag. 569—574, 593—599, 625—636.

4) *Jaarboeken*, X, 153.

Eindelijk vermelden wij nog de beantwoording der vraag: *is de toepassing van het cellulair gevangenisstelsel al of niet geoorloofd onder de bestaande wetgeving*, door Prof. Den Tex¹⁾. Terwijl deze Hoogleeraar geneigd was hierop bevestigend te antwoorden, waren vele regtsgeleerden en zelfs de nieuwe Minister van Justitie²⁾, van een ander gevoelen. Van de eene zijde werd aangemerkt, dat de wet geenszins bepaalde, hoe de gevangenen moesten zitten, hetzij afzonderlijk, hetzij gemeenschappelijk, ja zich door het grootst mogelijke lakonisme dienaangaande kenmerkt; van de andere werd een beroep gedaan op de kennelijke bedoeling van den Code Pénal, zichtbaar in art. 15 en 16, en op het erkend zwaardere van de straf der afzonderlijke opsluiting, waaraan men op zulk eene wijze den misdadiger niet mogt blootstellen.

Deze vraag bleef vooral na de opening der cellulaire gevangenis te Amsterdam op 1 October 1850 niet zonder bedenking en gaf, hoewel de Staten-Generaal sinds 1847 door de goedkeuring der posten voor de cellulaire gevangenen op de begrooting uitgetrokken, feitelijk die toepassing erkend hadden, den Minister van Justitie Nedermeijer van Rosenthal in Februarij 1851 aanleiding tot het indienen cener wet, waarover in het volgende hoofdstuk.

1) *Jaarboeken*, XII, 779.

2) Blijkens eene circulaire in November 1850 aan eenige collegiën van administratie over de huizen van arrest en justitie gerigt. Hij wenschte de afzonderlijke opsluiting niet meer te doen plaats hebben voor de veroordeelde gevangenen, ten ware zij die mogten verlangen. Hij zou echter zoo spoedig mogelijk eene transitoire wet indienen.

VIERDE HOOFDSTUK.

TIJDPERK VAN 1851—1859.

De wet ter proefneming van het stelsel, en hare gevolgen.

De wet van 28 Junij 1851 ¹⁾ in 9 Artikelen, ging naar de verklaring van den Minister van Justitie uit van het beginsel, dat daar het nog niet voldoende was uitgemaakt, tot welk maximum men de cellulaire gevangenisstraf kon stellen, de straf welker noodzakelijkheid in 't algemeen vast stond, thans voor niet langer dan 6 maanden zou worden ingevoerd, en dat wel in het geval, dat de regter anders één jaar gewone correctionele gevangenisstraf zou hebben uitgesproken. De wet zou dus alleen van toepassing zijn op de correctioneel veroordeelden. Zij zouden gedurende hun geheele straf bij dag en bij nacht, onder verplichting tot arbeid, in afzonderlijke cellen worden opgesloten. Deze moeten de noodige ruimte toelaten voor het behoud van gezondheid, en het verrigten van den opgelegden arbeid, en zoodanig gebouwd zijn, dat er van geen gemeenschap tusschen de veroordeelden sprake kan zijn. Ieder gevangene moet minstens 6 malen daags worden bezocht, de bezoeken van werkmeesters, opzigters, geestelijken, geneesheeren, en onderwijzers daaronder begrepen. Hij kan zich van het bezoek van vreemden, hoewel van een bewijs van toegang voorzien, verschoonen, ten ware dit bewijs in 't algemeen

1) Ten aanzien van deze wet en hare beraadslagingen, zie men *de Bijbladen der Staatscourant van het jaar 1851.*

belang mogt zijn verleend. Daarenboven werd mede door de wet voorgeschreven, dat ieder gevangene zoo mogelijk, dagelijks de vrije lucht zou genieten. Ten aanzien van het beheer, de luchtzuivering, het onderrigt, en onderscheidene andere punten van tucht en inrigting, werd naar de reglementen van openbaar bestuur verwezen, terwijl Art. 9 ten slotte over de opbrengst van den arbeid eene bepaling inhield.

Deze wet vond bij de Staten-Generaal in 't algemeen veel bijval. Onderscheidene leden, en daaronder vooral Provo Kluit, betreurden het echter zeer, dat de proef niet juist op de crimineel veroordeelden zou genomen worden, daar deze toch strengere straf verdienden, en de straf der afzonderlijke opsluiting op zich zelve zwaarder was dan de gemeenschappelijke.

De wet, hoe algemeen men hare indiening goedkeurde en het beginsel beaamde, ontmoette echter een levendigen tegenstand, omdat velen en daaronder met name de Heeren Godefroi, Gevers van Endegceest, van Goltstein en van der Linden haar onuitvoerbaar achtten.

Art. I toch zou luiden: bij veroordeeling tot correctionele gevangenisstraf kan de regter met inachtneming van het bepaalde bij Art. 2 en 3 bevelen, dat de straf in eenzame opsluiting moet worden ondergaan.

Art. III: de eenzame opsluiting wordt door den regter alleen bevelen, wanneer hij in de omstandigheden des misdrijs, of de geaardheid van den schuldigverklaarde daartoe bijzondere aanleiding vindt.

Nu bestond evenwel de zekerheid niet, dat er een voldoende aantal cellen voor al de veroordeelden zou aanwezig zijn, en de regter die zonder twijfel zich bij het uitspreken der straf niet mogt laten bewegen door de bedenking, of er wel cellen genoeg zouden zijn, kon derhalve tot eene straf veroordeelen, die voor geene toepassing vatbaar ware. Wat moest in dat geval gebeuren? De straf kon toch na

de uitspraak van het vonnis niet veranderd worden in een gewone correctionele gevangenisstraf.

De regter moest den regel: *non bis in idem* in 't oog houden, de administratie kon geen andere straf toepassen, dan waartoe de schuldige veroordeeld was.

Ter voorkoming van dit bezwaar, stelde Godefroi voor Art. I aldus te doen luiden: »Bij veroordeeling tot correctionele gevangenisstraf beveelt de regter, dat de straf zal worden ondergaan, of in een huis van correctie, of in een der gevangenissen bestemd voor eenzame opsluiting van correctioneel veroordeelden.»

Derhalve zou het in dat geval van de administratie afhangen, om naar gelang der omstandigheden den veroordeelde of 1 jaar gewone correctionele gevangenisstraf, of 6 maanden eenzame opsluiting te doen ondergaan [dit voorbeeld genomen, om het maximum aan te duiden, het mindere was natuurlijk evenzeer mogelijk].

De administratie, zoo redeneerde die afgevaardigde, was beter bekend met het al of niet voorhanden zijn van cellen, en de wet zou door die wijziging in allen gevallen uitvoerbaar zijn.

Dit amendement vond echter, en naar mijn bescheiden oordeel terecht, veel bezwaar. De Minister deed duidelijk uitkomen, dat het alzoo aan de administratie, in strijd met het beginsel: de regter, niet de administratie legt straf op, vrij zou staan, om naar haar inzicht te beslissen, of een veroordeelde al of niet cellulair zou zitten. Er was toch geenszins in het amendement uitgedrukt, dat de administratie alleen op het al of niet voorhanden zijn van cellen zou letten.

Godefroi merkte daartegen aan, dat de administratie, aan welker hoofd een verantwoordelijk Minister stond, zich zonder twijfel gebonden moest achten door Art. 3 der wet, hetwelk bepaalde, dat de regter de eenzame opsluiting alleen beveelt, wanneer hij in de omstandigheden des mis-

drijfs of de geaardheid van den schuldig verklaarde daartoe bijzondere aanleiding vindt. Heeft de regter die aanleiding gevonden, de administratie mag er alleen van afwijken, als de toepassing door gebrek aan de noodige cellen onmogelijk is.

De Minister herhaalde evenwel zijne verklaring, dat dit niet in het amendement was uitgedrukt, en dat de verantwoordelijkheid der administratie inderdaad te groot zoude zijn. Men weet toch dat in den regel de correctioneel veroordeelden niet zijn in preventieve gevangenschap, en van het Openbaar Ministerie nog eenig uitstel tot het ondergaan hunner straf kunnen erlangen.

En zou nu de beslissing, of deze of gene, hetzij 6 maanden, hetzij 1 jaar in de gevangenis moest doorbrengen, zelfs als er in een gegeven geval geene cellen beschikbaar zijn, geene aanleiding kunnen geven tot de schrikkelijke beschuldiging, dat men den eenen toestond wat men den anderen weigerde. Onderstel: een wegens politiek misdrijf veroordeelde moet krachtens de beslissing der administratie correctioneel voor 1 jaar in de gevangenis zitten. Later blijkt, dat de administratie eene beschikbare cel over 't hoofd heeft gezien, en hij dus cellulair voor een half jaar had kunnen geplaatst zijn. Welk een ontzettende kreet zou er dan niet tegen de regering opgaan!"

Het amendement werd met 40 tegen 16 stemmen verworpen.

Van Goltstein deed vervolgens nog eene poging, om het bezwaar, dat tegen het artikel bestond, op te heffen door voortstellen het aldus te doen luiden:

»Bij veroordeeling tot correctionele gevangenisstraf beveelt de regter, dat de straf zal worden ondergaan in een der gevangenishuizen voor eenzame opsluiting van correctioneel veroordeelden bestemd, voor de helft van den tijd, op welken de duur van de correctionele gevangenisstraf is bepaald, in zoover de gelegenheid voor zoodanige een-

zame opsluiting in de provincie, in welke het vonnis wordt uitgesproken, voorhanden is.”

Tegen dit voorstel werd onzes inziens zeer terecht aangevoerd, dat dan de straf in de eene provincie verschillen zou van die in de andere, hetgeen met de gelijkheid van regtsbedeeling voor het gcheele land in strijd was.

Daarbij hield het eene zeer belangrijke wijziging in van het beginsel der wet, volgens hetwelk de eenzame opsluiting voor niet langer dan 6 maanden zou worden ondergaan, dat nu zeer algemeen werd gesteld, zonder eenige beperking. Het gevolg kon zijn dat, bij eene veroordeeling wegens recidive (het plegen van een wanbedrijf na voorafgaande veroordeeling wegens misdaad) de veroordeelde, die 10 jaar correctionele gevangenisstraf¹⁾ op zich kon zien toegepast, gevaar liep, om de helft van dien tijd, dus 5 jaren in eenzame opsluiting door te brengen; hetgeen door Mr. G. M. van der Linden terecht voor een dergelijk wanbedrijf eene te zware straf werd geacht.

Het amendement werd met 36 tegen 20 stemmen afgekeurd, het door de regering voorgestelde Art. met 31 tegen 25 stemmen aangenomen.

De bezwaren zijn in de toepassing niet gebleken, daar, zoo als de Minister reeds had opgemerkt, er volgens de statistieke tabellen, naar de verhouding der correctioneel veroordeelden van 1849 en 1850, reeds ruimte was voor $\frac{2}{3}$ der veroordeelden. Er waren namelijk volgens die berekening 582 cellen noodig, en men kon thans ruim 200 veroordeelden plaatsen, altijd uitgaande van den grondslag dat een cel, die voor de invöcring der wet 2 personen voor 6 maanden veroordeeld, thans 4 voor een 1 jaar kon bevatten, omdat de straftijd voor de helft verminderd was. Daarboven was, gelijk Mr. A. De Vries²⁾ opmerkt, het aan

1) Door art. 11 van de Wet van 29 Junij 1854 is deze verdubbeling der straf bij recidive afgeschaft.

2) Mr. A. DE VRIES, in *de Nieuwe Bijdragen van VAN HALL en DE GEER*, 1852, pag. 423.

den Minister ontgaan, dat de vermindering op de helft (van 1 jaar tot 6 maanden) geen fixum, maar een maximum was. Immers de regter zal toch wel doorgaans niet tot het maximum der straf veroordeelen, en hieruit volgt, dat er veel meer beschikbare cellen moesten zijn.

Voorts werd door den aanbouw van nieuwe cellulaire gevangnissen de vrees, die er nog overig mogt zijn voor de onuitvoerbaarheid der wet, geheel weggenomen ¹⁾.

Art. 2 vereischt thans onze bijzondere aandacht, omdat het aanleiding heeft gegeven tot een niet voorzien en zeer belangrijk punt van verschil, dat in het oorspronkelijk voorgedragen Artikel niet aanwezig was, maar uit de nieuwe redactie, volgens een goedgekeurd amendement van Mr. K. A. Poortman, is gerezen. Om de zaak goed te begrijpen diene, dat de oorspronkelijke voordragt luidde:

»De eenzame opsluiting kan slechts worden opgelegd voor de helft van den tijd, tot welken de regter de gevangenisstraf uit kracht der overtreden strafwet zoude hebben kunnen uitstrekken, en in geen geval langer dan zes maanden.»

Het Artikel, zoo als het daar lag, gaf Mr. Poortman aanleiding tot de bedenking: dat *zoude hebben kunnen uitstrekken* kan zien op het maximum van straf, hetwelk de regter op een misdrijf kan uitspreken.

De regter heeft zich dus niet af te vragen, welke straf-tijd bij het in deliberatie zijnde misdrijf voldoende, maar welk het door de wet op dit misdrijf vastgestelde maximum was.

Een duidelijk voorbeeld: De regter vraagt bij het geval van recidive door het begaan van een wanbedrijf, na voorafgaande veroordeeling wegens misdaad, tot hoever kan ik de gevangenisstraf uitstrekken? Antwoord: tot 10 jaren.

De eenzame opsluiting kan slechts worden uitgesproken voor de helft van den tijd, tot welken de regter de gevan-

1) Thans bij de steeds toenemende toepassing van het stelsel begint er zich gebrek aan cellen voor te doen. In Gorinchem bijvoorbeeld zijn 32 cellen niet voldoende.

genisstraf uit kracht der overtreden strafwet zou hebben kunnen verhoogen. Hij kan dit hier tot 10 jaren, de helft van 10 is 5, derhalve kan de eenzame opsluiting tot 5 jaren worden verlengd, en echter zegt de laatste alinea, dat ze in geen geval voor langer dan 6 maanden mag worden opgelegd.

Nu zegt men welligt, 6 maanden is het maximum voor de cellulaire gevangenisstraf, en er staat tevens, dat het de helft van den tijd moet zijn, tot welken de regter de gevangenisstraf zoude hebben kunnen uitstrekken. Daaruit blijkt, dat dit geval nu niet in aanmerking mag komen, en alleen dan, wanneer het maximum der correctionele straf een jaar is, de afzondering mag worden uitgesproken.

Toegegeven; maar dan volgt dat, als dat maximum hooger is, de straf der eenzame opsluiting niet kan plaats vinden, derhalve nooit bij diefstal, hetgeen men toch wel niet heeft kunnen bedoelen.

Deze bedenking, die ons zeer juist voorkomt, gaf dien spreker aanleiding voor te stellen, het Art. aldus te doen luiden:

»De eenzame opsluiting kan slechts worden opgelegd in de gevallen, waarin de regter de gevangenisstraf uit kracht der betrokken strafwet voor een jaar of minder zou hebben uitgesproken, en in geen geval langer dan de helft van den tijd dier gevangenisstraf.»

Door de aanneming van dit Artikel werd het bezwaar opgeheven, maar er ontstond een ander, waaraan niemand schijnt gedacht te hebben.

Men kan nu zeggen: de eenzame opsluiting kan in geen geval langer duren dan de helft van den tijd der correctionele gevangenisstraf, derhalve wel korter.

Bij voorbeeld: de regter zou tot een jaar correctionele gevangenis hebben veroordeeld; hij vindt in de omstandigheden van het misdrijf, of de geaardheid van den schul-

digverklaarde reden de eenzame opsluiting toe te passen. Zij mag in geen geval langer dan voor 6 maanden worden uitgesproken. Welnu, de regter vindt die straf zoo zwaar, dat hij haar zonder verzachtende omstandigheden aan te voeren, voor 2 maanden, ja voor 2 dagen uitspreekt. Twee maanden of twee dagen cellulair in plaats van een jaar correctioneel, vindt hij voldoende.

Maar, zegt men, dit druischt lijnrecht aan tegen de bedoeling der wet, in de memorie van toelichting aangegeven, tegen de opvatting van den voorsteller, tegen die van alle leden. Niemand wilde de wettelijke verhouding veranderen tusschen cellulaire en niet-cellulaire gevangenisstraf. Zij werd vastgesteld op de helft, niet meer, niet minder, dat bedoelde iedereen. Zeer goed, maar dan had iedereen zich maar moeten beijveren, om uit te drukken, hetgeen iedereen bedoelde. Bedoelingen, die niet in de woorden der wet zijn uitgedrukt, komen, wij zijn het met Prof. Opzoomer eens, niet in aanmerking. Zij kunnen hoogstens strekken tot verduidelijking van een duistereren zin, geenszins tegen de woorden der wet in van gezag zijn. De wetgever toch maakt geene opstellen ter verbetering, maar wetten om te gehoorzamen.

Gelukkig echter heeft men hier niet alleen met bedoelingen te doen. De meening, dat aan Art. 463 C. P., niet door Art. 2 der wet van 28 Junij 1851 gederogeerd is, kan men verdedigen op andere en betere gronden.

Mr. A. De Vries¹⁾, die mede, mijns inziens ten onregte, aan die bedoelingen eene zeer groote waarde hecht, heeft daarvan duidelijke bewijzen gegeven. Hij zegt: »onderstel dat Art. 2 niet bestond, en dat daarvan dus in Art. 1 geene melding werd gemaakt. Dan zou ook bij de cellulaire gevangenisstraf, de regter wat den straftijd betreft, zich eenvoudig hebben te regelen naar de algemeene wet. Nu derogeert echter Art. 2 aan de algemeene wet door

1) Zie: *Nieuwe Bijdragen van VAN HALL en DE GEER*, 1852. pag. 423.

te bepalen, dat de eenzame opsluiting in geen geval voor langer dan de helft van den tijd (wanneer die niet boven het jaar is) zal mogen worden opgelegd. Brengt dit noodzakelijk mede, dat zij dus wel korter dan de helft mag zijn? Geenszins. Stond de wet geheel op zich zelve, dan zou die gevolgtrekking kunnen gelden, maar aangezien zij eene derogatie aan de algemeene wet is, moet hare derogerende kracht niet verder uitgestrekt worden dan hiertoe, dat de cellulaire gevangenisstraf niet langer mag duren dan de helft van den gewonen straftijd.

De regter is aangaande den straftijd niet *vrij*, behoudens Art. 2 der wet van 28 Junij 1851, maar hij is *gebonden* aan de algemeene wet, behoudens het bepaalde bij Art. 2 der speciale wet.

Zeer gaarne geven wij deze scherpzinnige redenering toe. Waarlijk, Mr. A. De Vries had hier niet noodig eene memorie van toelichting of beraadslagingen ten voordeele van zijn gevoelen in te roepen.

De vraag is derhalve: waar moet de regter de leer der verzachtende omstandigheden zoeken? In Art. 463 van den Code Penal en Art. 20 van de wet van 29 Junij 1854. Waar de verkorting voor den straftijd bij eenzame opsluiting? In de wet van 28 Junij 1851¹⁾.

Wij nemen dan ook, wat ons betreft, de vrijheid met Mr. M. Schooneveld²⁾ te zeggen: »in de woorden der wet is geen grond voor die meening,» hoewel wij het betreuren

1) Zie ook een opstel van Mr. H. G. LAGEMANS in het *Weekblad van het Regt* van 12 Februarij 1857. Deze deelt mede, dat door onderscheidene regtbanken moedwillige mishandeling, zonder toepassing van Art. 463 C. P. gestraft is met drie dagen cellulair en 8 Gld. boete, terwijl volgens Art. 311 C. P., de gewone gevangenisstraf in dat geval van ééne maand tot twee jaar moet bedragen.

Bij de discussiën der wet van 29 Junij 1854 bleek, dat ook de toenmalige Minister van Justitie, Mr. D. DONKER CURTIUS, deze meening was toegedaan. Van daar de laatste alinea van Art. 9 dier wet. Mr. LAGEMANS bestrijdt dit gevoelen met veel nadruk.

2) Mr. M. SCHOONEVELD RIZ., *Welboek van Strafrecht met aantekeningen*, pag. 28.

dat om alle quaestie ten eenenmale te voorkomen, er niet staat, in plaats van: »in geen geval voor langer dan de helft van den tijd dier gevangenisstraf,» en wel voor de helft dier gevangenisstraf.

De wet leverde overigens geene bezwaren op, ofschoon Art. 3 mij voorkwam aan gewigtige bedenkingen onderhevig te zijn, die wel even ter sprake werden gebracht, maar niemand tot wijziging of afstemming dreven. De bedenking ligt in het overlaten aan den regter om de straf der eenzame opsluiting toe te passen, wanneer hij in de omstandigheden des misdrijs of de geaardheid van den schuldigverklaarde daartoe bijzondere aanleiding vindt.

Het gevolg daarvan is geweest, dat vele regters, die of een cellulaire gevangenis in hun arrondissement hadden, of gunstig jegens de cel gestemd waren, die aanleiding schier altijd, anderen integendeel die geene gevangenis van dien aard in de nabijheid hadden of ongunstig jegens het stelsel gezind waren, die aanleiding bijna nooit vonden. Kan dit het denkbeeld van den wetgever geweest zijn? ¹⁾.

Als bewijs van het gezegde diene het volgende:

De Provinciale Gerechtshoven, die vooral, sinds de wet van 29 Junij 1854, een grooter aantal voor correctionele straffen vatbare zaken in behandeling kregen, pasten de cellulaire gevangenisstraf over 't algemeen weinig toe. Alleen het Provinciale Gerechtshof van Noord-Holland, met de gunstige werking der cel door de uitnemende gevangenis te Amsterdam van nabij bekend, maakte eene zoo volkomene uitzondering, dat, terwijl bij de overige gerechtshoven

1) De Minister heeft nog in de Eerste Kamer de verklaring afgelegd, dat de gemeenschappelijke opsluiting *regel* moest blijven, de cellulaire *uitzondering*. De regter heeft onzes inziens echter alleen te vragen, of *hij* aanleiding tot de afzondering vindt in de omstandigheden des misdrijs, of in de geaardheid van den schuldigverklaarde. Die aanleiding nooit te erkennen, is in strijd met de wet, die aanneemt, dat er aanleiding kan zijn, en slechts de vraag in welk geval, den regter overlaat.

de gemeenschap regel, de afzondering zeldzame afwijking was, bij het gerechtshof van Noord-Holland de verhouding, vooral in de laatste jaren, geheel omgekeerd is.

Wij zullen, tot bewijs onzer bewering, de gerechtelijke door de regering uitgegeven statistiek doen spreken met cijfers, in deze als afdoende te beschouwen.

De toepassing der eenzame opsluiting was als volgt:

Jaar.	N.-Holl.	Z.-Holl.	Gron.	Vriesl.	Limburg.	Drenthe.	Gelderl.	Overijssel.	Utr.	Zeel.	Drab.
1851	10	1	6	1	0	0	4	0	0	0	0
1852	58	5	12	4	0	0	15	1	3	0	1
1853	80	9	11	8	0	0	13	1	8	0	0
1854	101	5	9	11	2	0	8	2	7	0	0
1855	61	4	4	8	1	0	5	1	2	0	1
1856	57	8	12	17	0	0	3	4	3	0	11
1857	98	5	5	29	4	0	3	0	4	0	3

Wil men het getal zaken, die als correctioneel vatbaar waren voor de toepassing der eenzame opsluiting, zij was in 't algemeen deze:

in 1851	822	correct.	door de hoven veroord.	22	cellulair of	$2\frac{10}{3}\%$
" 1852	790	"	" " " " " "	99	"	$12\frac{10}{2}\%$
" 1853	753	"	" " " " " "	130	"	17%
" 1854	959	"	" " " " " "	145	"	15%
" 1855	555	"	" " " " " "	87	"	15%
" 1856	857	"	" " " " " "	115	"	13%
" 1857	492	"	" " " " " "	151	"	30%

Men ziet dus welk een belangrijk aandeel Noord-Holland in de toepassing neemt, 10 van de 22, 58 van de 99, 80 van de 130, 101 van de 145, 61 van de 87, 57 van de 115, 98 van de 151 veroordeelingen.

Ofschoon het ons niet mogelijk is van elk dezer jaren de opgave te doen der door de hoven correctioneel veroordeelden, willen wij het jaar 1857 als voorbeeld hier aanvoeren. In dat jaar zijn door het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland 132 personen correctioneel veroordeeld en daarvan 98 cellulair, door dat van Zuid-Holland 84 en

daarvan 5 cellulair, door dat van Vriesland 40 en daarvan 29 cellulair, door dat van Drenthe 10 en daarvan 0 cellulair, door dat van Gelderland 27 en daarvan 3 cellulair, door dat van Utrecht 26 en daarvan 4 cellulair, door dat van Zeeland 55, en daarvan 0 cellulair, door dat van Brabant 56, en daarvan 5 cellulair, door dat van Limburg 19 en daarvan 4 cellulair, door dat van Groningen 20 en daarvan 5 cellulair, door dat van Overijssel 25 en daarvan 0 cellulair. Waar de cijfers zoo duidelijk spreken, is geene toelichting noodig.

Ten aanzien der Arrondissementsregtbanken meenen wij als voorbeeld te moeten kiezen het geval van eenvoudige diefstal, waarbij tot nog toe het meest de cellulaire gevangenisstraf is uitgesproken. Ons doel is alleen te doen zien, hoe ongelijkmatig de regtsbdeeling is. Daartoe diene dit tabelletje van eenige regtbanken, daartoe als voorbeeld niet ongeschikt.

Jaar.	GORINCHEM.		AMSTERDAM.		APPINGADAM.		ROTTERDAM.	
	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.
1851	12	1	41	33	8	0	35	2
1852	0	22	24	66	3	3	37	4
1853	0	44	19	58	9	0	33	3
1854	0	35	11	91	12	3	61	3
1855	26	1	8	62	19	0	16	11
1856	0	9	20	128	8	5	70	12
1857	1	15	8	60	10	20	40	15

Jaar.	MIDDELBURG.		ARNHEM.		UTRECHT.		GOES.	
	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.
1851	83	0	253	0	18	1	126	0
1852	68	0	231	0	35	2	85	0
1853	38	0	297	0	31	2	103	0
1854	130	0	291	5	35	1	119	0
1855	134	0	161	6	33	3	211	0
1856	105	0	149	0	17	8	190	0
1857	97	0	149	0	3	30	137	0

Jaar.	MAASTRICHT.		SNEEK.		ZIERIKZEE.		ALMELO.	
	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.
1851	102	0	8	1	62	0	12	2
1852	113	0	23	5	63	1	16	2
1853	95	6	13	2	66	0	24	4
1854	78	53	11	1	115	7	37	1
1855	11	32	11	2	67	1	29	2
1856	32	31	17	1	144	1	43	1
1857	11	21	6	9	156	0	45	2

Jaar.	'S GRAVENHAGE.		AMERSFOORT.		ASSEN.		'S HERTOGENB.	
	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.	gem.	cell.
1851	50	1	91	0	42	0	149	0
1852	29	3	102	4	48	1	183	2
1853	37	2	97	14	34	0	136	0
1854	30	0	151	8	42	2	196	0
1855	20	0	35	7	25	9	78	0
1856	27	0	59	3	35	13	90	0
1857	22	2	62	20	19	26	93	0

Wij zien derhalve dat Gorinchem en Amsterdam, die eene goede cellulaire gevangenis bezitten, doorgaans de cellenstraf toepassen, Utrecht en Maastricht, die het vroeger niet deden, zoodra zij eene cellulaire gevangenis verkregen, mede doorgaans van de wet van 28 Junij 1851 gebruik maken. Wij zien dat regtbanken als 's Gravenhage en Rotterdam, weinig de cellulaire gevangenis uitspreken, dat Middelburg en Goes het nimmer doen.

Tot onze niet geringe verwondering hebben wij zelfs kunnen constateren, dat de geregte statistieken van 1851—1857 aanwijzen, dat door die regtbanken van Middelburg en Goes *in geen enkel geval* ooit de cellenstraf is uitgesproken. Te Zierikzee is de toepassing dier straf mede hoogst zeldzaam. Het Provinciaal gerechtshof van Zeeland paste haar evenmin toe.

Wij zien derhalve eene geheele provincie, door hare regterlijke magt beschouwd als niet tot Nederland behorende. Waarom toch zou zij anders de wet van 28 Junij 1851 voor haar ongeschreven beschouwen? Of zou er in Zeeland

juist bij uitzondering *nooit* in de omstandigheden van het misdrijf of de geaardheid van den schuldigverklaarde eene bijzondere aanleiding te vinden zijn voor de toepassing dier wet? Wij kunnen het niet aannemen, te meer omdat het helaas! maar al te waar is, dat die provincie ten aanzien van de verhouding tusschen het aantal veroordeelden en de bevolking doorgaande hoogst ongunstig staat aangeschreven.

Ook dit beweren is te bewijzen, en wel met de navolgende aan de statistieken ontleende cijfers.

Berekend naar den staat der bevolking op 19 November 1849, was de verhouding van Zeeland en de overige Provinciën aldus:

1847.

Zeeland	1	beschuldigde	op de	556	personen.
Utrecht	1	"	"	917	"
Drenthe	1	"	"	1034	"
Vriesland	1	"	"	1229	"
Groningen	1	"	"	1519	"
Zuid-Holland	1	"	"	1553	"
Gelderland	1	"	"	1597	"
Noord-Holland	1	"	"	1704	"
Overijssel	1	"	"	1756	"
Noord-Brabant	1	"	"	1887	"
Limburg	1	"	"	4366	"

1848.

Zeeland	1	beschuldigde	op de	1097	personen.
Vriesland	1	"	"	1817	"
Utrecht	1	"	"	1891	"
Noord-Holland	1	"	"	2023	"
Zuid-Holland	1	"	"	2249	"
Limburg	1	"	"	2472	"
Drenthe	1	"	"	2507	"
Groningen	1	"	"	2512	"
Noord-Brabant	1	"	"	3171	"
Overijssel	1	"	"	3656	"
Gelderland	1	"	"	5168	"

1849.

Limburg	1	beschuldigde	op de	1816	personen.
Zeeland	1	"	" "	1842	"
Groningen	1	"	" "	2771	"
Utrecht	1	"	" "	2819	"
Noord-Holland	1	"	" "	2935	"
Zuid-Holland	1	"	" "	3287	"
Vriesland	1	"	" "	3803	"
Gelderland	1	"	" "	4088	"
Overijssel	1	"	" "	4148	"
Drenthe	1	"	" "	4354	"
Noord-Braband	1	"	" "	4719	"

1850.

Zeeland	1	beschuldigde	op de	1418	personen.
Noord-Holland	1	"	" "	2439	"
Limburg	1	"	" "	2502	"
Drenthe	1	"	" "	2507	"
Utrecht	1	"	" "	2930	"
Zuid-Holland	1	"	" "	3089	"
Gelderland	1	"	" "	3477	"
Vriesland	1	"	" "	3745	"
Groningen	1	"	" "	3926	"
Overijssel	1	"	" "	5136	"
Noord-Braband	1	"	" "	5148	"

1851.

Zeeland	1	beschuldigde	op de	981	personen.
Noord-Holland	1	"	" "	1910	"
Groningen	1	"	" "	2048	"
Utrecht	1	"	" "	2105	"
Drenthe	1	"	" "	2177	"
Vriesland	1	"	" "	2187	"
Limburg	1	"	" "	2358	"
Zuid-Holland	1	"	" "	2372	"
Overijssel	1	"	" "	3268	"
Gelderland	1	"	" "	3958	"
Noord-Braband	1	"	" "	4086	"

Hier eindigen de statistieken deze opgaven, waarin Zeeland dus 4 maal het ongunstigst, 1 maal bijna het ongunstigst voorkomt. Dat de verhouding sinds niet verbeterd is, bewijst ons dat in 1857 55 correctionele veroordeelingen door het Provinciaal gerechtshof van Zeeland geschied zijn, terwijl er in Noord-Brabant, eene provincie die in 1849 396,402 inwoners bezat tegen Zeeland met 160,297 slechts 56 dergelijke veroordeelingen plaats grepen, Limburg met 205,202 er 19 opleverde, Groningen met 188,450 20, Drenthe met 82,739 10, Overijssel met 215,722 23, Vriesland met 247,203 40, Utrecht met 149,453 26, Noord-Holland met 473,596 98, Zuid-Holland met 362,506 84, en Gelderland met 372,086 27.

Wij willen dat nadeelige cijfer voor Zeeland niet bepaaldelijk aan het verzuim der toepassing van de aangehaalde wet toeschrijven, maar vragen alleen, of die provincie eene proefneming niet was aan te bevelen?

Zulk eene ongelijkmatigheid in de regtsbedeeling zal wel niemand vermoed hebben. Terwijl de regtbanken te Gorinchem en Appingadam zelfs bedelaars tot afzonderlijke opsluiting veroordeelen, zijn er regtbanken, die zelfs geene aandrangers of bedervers der zedelijkheid daartoe verwijzen, en hen liever hun bedrijf op uitgebreider schaal in de gevangenis doen voortzetten.

Wij mogen voorts niet onopgemerkt laten dat ook in geval van mishandeling in den zin van art. 311 C. P. de toepassing der afzondering bij de meeste regtbanken veelvuldig is. In 1857 toch veroordeelde

Gorinchem	54	cellulair,	0	gemeenschappelijk	
Amsterdam	106	»	7	»	
Utrecht	46	»	4	»	
Maastricht	90	»	16	»	
Appingadam	47	»	14	»	
Sneek	20	»	15	»	
Amersfoort	22	»	29	»	enz.

Men kan in 't algemeen opmaken, dat als gunstig voor de toepassing der cellenstraf onder de bestaande wetgeving, in 1857, moeten aangemerkt worden 9 regtbanken, te weten: Gorinchem, Amsterdam, Appingadam, Maastricht, Utrecht, Sneek, Winschoten, Assen en Amersfoort; als wel eens toepassende 14 regtbanken, te weten: Almelo, Tiel, Zutphen, Groningen, Rotterdam, Dordrecht, Leiden, Leeuwarden, Zwolle, Roermond, Deventer, Zierikzee, Hoorn en Brille; als weinig toepassende 9 regtbanken, te weten: 's Hertogenbosch, 's Gravenhage, Eindhoven, Breda, Arnhem, Nijmegen, Alkmaar, Haarlem, Heerenveen; als nooit toepassende 2 regtbanken, te weten: Middelburg en Goes.

Dit zij voldoende over eene wet, die den 10^{den} Mei 1851 door de Tweede Kamer met 35 tegen 20 stemmen aangenomen en later door de Eerste met algemeene, op 28 Junij 1851 werd uitgevaardigd.

Van de door den Kantonregter veroordeelden werd in de wet geene melding gemaakt. Art. 5 der wet van 29 Junij 1854 op de uitbreiding der regtsmagt van den kantonregter, verbood zelfs de toepassing. Dit is te meer te betreuren, omdat juist bij dezelfde wet aan den kantonregter de kennisneming van enkele diefstallen en pogingen daartoe, vallende onder art. 401 van den Code Pénal, was opgedragen. Art. 18 van de wet, houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld (mede van 29 Junij 1854) had tegen die misdrijven eene gevangenisstraf van zes dagen tot eene maand bedreigd, en dieven van mestspeciën, veldvruchten, gevallen bladeren enz. behoorden bovenal voor verder bederf bewaard te worden, hetwelk in korten tijd voldoende voor het gansche leven kan zijn.

Het maximum der cellulaire gevangenisstraf werd bij dezelfde wet tot 1 jaar verlengd, voor het geval dat het maximum der correctionele gevangenisstraf 2 jaren belooft.

De wet moet als eene voorbereidende proeve beschouwd worden, die volgens de schier eenparige getuigenissen van

de regterlijke collegien en commissien van administratie der gevangnissen ¹⁾ de gunstigste resultaten heeft opgeleverd.

Behalve in 2 zuiver cellulaire gevangnissen, eene te Amsterdam met 208, eene te Utrecht met 100 cellen, heeft men nog gelegenheid tot het ondergaan van de cellulaire gevangenisstraf in onderscheidene huizen van verzekering en arrest, waaronder vooral die te Maastricht en Gorinchem. Van 1851—1857 zijn 4016 veroordeelden in die huizen geplaatst geweest. De helft, namelijk 2350, was te Amsterdam gedetineerd.

De beschouwingen der regterlijke collegiën, waarvan sprake was, zijn uitgelokt door den Minister van Justitie, Mr. I. J. L. van der Brugghen. Deze toch had zich den 29sten November 1856 in de Tweede Kamer, op een oogenblik dat de stand der zaak zeer gunstig ²⁾ was, tegen het stelsel der afzondering uitgelaten, maar bezield door loffelijken ijver naar het verkrijgen van licht een nader onderzoek dienaangaande ingesteld. Een zestal vraagpunten werden door hem aan de onderscheidene regterlijke collegien, commissien van administratie en het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen ter beantwoording gegeven. De antwoorden verdienen in hooge mate de aandacht, ofschoon daarbij in aanmerking moet genomen worden, dat drie en dertig van de zes en veertig regterlijke collegiën moesten verklaren dat er geen cellulair ingecrigte gevangenis onder

1) Men zie: *Beschouwingen van de regterlijke collegiën enz., over de eenzame opsluiting der gevangenen, vergeleken met de gemeenschappelijke gevangenisstraf, 1857.*

2) Dat de stand der zaak gunstig was, blijkt onder anderen ook uit de ten voordeele van het stelsel afgelegde getuigenissen door mannen als den raadsheer, Mr. A. I. van Deinse en den Advocaat-Generaal, Mr. M. Schooneveld Pjz. Terwijl de eerste op de invoering van het stelsel in zijnen vollen omvang met al de voorzorgen als arbeid, toespraak enz. aandrong, verklaarde de laatste: »de eenzame opsluiting, zoo als ik die heb leeren kennen, is en blijft ook in mijne schatting het beste en meest volmaakte onder de bekende gevangenisstelsels. Zie Mr. A. I. VAN DEINSE in zijn aangehaald werk, pag. 397; Mr. M. SCHOONEVELD, PJZ., *Wetboek van Strafrecht, enz.*, p. 27.

hun ressort bestond, en zij dus ten deze van geene bijzondere ondervinding konden spreken. Verscheidene commissien van administratie waren alleen in de mogelijkheid mededeelingen te doen van hetgeen in de onder haar beheer staande, hetzij cellulaire, hetzij gemeenschappelijke gevangnissen was waargenomen. De vergelijking tusschen uitstekende gemeenschappelijke gevangnissen met cellulaire was daarom minder mogelijk, omdat men de eerste hier niet had.

In 37 rapporten, dus door $\frac{4}{5}$ der collegiën, werd de eenzame opsluiting van gevangenen gunstig beoordeeld en over het algemeen als doelmattiger dan de gemeenschappelijke gevangenisstraf aangemerkt.

De Minister, nog niet bevredigd door deze inlichtingen, gaf den Inspecteur van 's rijks gevangnissen, Mr. P. A. Alstorpius Grevelink, den last tot inspectie van de binnenlandsche gevangnissen ¹⁾ en daarna in vereeniging met den Ingenieur, A. C. Pierson en den Hoofd-commies bij het departement van Justitie, J. H. A. Netscher, tot die van eenige buitenlandsche ²⁾.

Na de verklaring van den Minister deden de voorstanders der cellulaire opsluiting zich met nadruk hooren. Suringar ³⁾, Mr. J. A. Jolles ⁴⁾, Stuart ⁵⁾, S. Cool ⁶⁾, gaven schier gelijktijdig in belangrijke vertoogen hunne verbazing over de woorden des Ministers te kennen.

De Utrechtsche Hoogleeraar Opzoomer waarschuwde in de *Nieuwe Bijdragen*, naar aanleiding van de werken van Schlatter en Corvin, tegen eene onregtvaardige bestrijding

1) Zie *Rapport van den Inspecteur der gevangnissen betreffende zijne inspectieis, gedaan in 1857, uit het oogpunt van cellulaire opsluiting.*

2) Zie *Rapport aan Zijne Excellentie den Minister van Justitie van Mr. P. W. Alstorpius Grevelink, J. H. A. Netscher en A. C. Pierson, enz. 1858.*

3) *Weekblad van het regt 1857 in 7 nommers.*

4) *Nieuwe Bijdragen, 1857, I.*

5) In zijn reeds aangehaald geschrift.

6) S. COOL., *Over het Poenitentiair gevangenisstelsel en dat der gemeenschappelijke opsluiting, Arnhem 1856.*

van het cellulaire gevangenisstelsel, maar scheen later meer geneigd de keerzijde van dat stelsel te doen uitkomen en, zijn getuige: *Weg tot hervorming der gevangnissen*, daaraan meer waarde te hechten dan men uit zijn vroegere beschouwing der zaak had vermoed. Althans de aanbeveling tot onderzoek naar de Munchensche gevangenis, in verband met de meening: »*la question est encore à l'étude, mais avec un nuance de faveur pour le système cellulaire*», deed zien, dat men nog niet op den volkomen bijval van den scherpzinnigen Hoogleraar rekenen kon. Hij droeg echter veel bij tot het ingestelde onderzoek, waaraan wij de voor de zoogenaamde modelgevangenis te Munchen zoo hoogst ongunstige berichten te danken hebben.

Het rapport der Heeren Grevelink, Pierson en Netscher scheen, blijkens zijne Artikelen in de Arnhemsche courant van 2, 4, 8, 9, 10 en 13 September 1858, hem weinig te bevredigen. Tegen vlugtige bezoeken in de gevangnissen en de niet nauwkeurig genoeg genomene informatiën werden door hem bedenkingen in 't midden gebracht.

In dat rapport zijn eenige voorstellen opgenomen, voor een deel in verband met mededeelingen en opmerkingen, die onzen Suringar¹⁾ drongen de zaak, in 't Weekblad van het Regt reeds op zoo uitnemende wijze behandeld, op nieuw ter sprake te brengen. Terwijl de rapporteurs zich vooral op Baden als voorbeeld ter navolging beriepen, beijverde Suringar zich, om het als voorbeeld ter navolging, maar ook als voorbeeld ter vermijding voor te stellen, zich daartoe in 't bijzonder beroepende op brieven van den bekwamen directeur Füesslin zelven. Vooral het feit, dat deze Dr. Füesslin wegens den twistappel der gemeenschappelijke zalen, en de belemmering der werking van het stelsel door de hooge regering, zich genoopt zag zijn ontslag aan te vragen, verdient eene ernstige overweging.

Inmiddels was de Minister Van der Brugghen afgetreden,

1) Zie zijn reeds aangehaald werk: *stem uit Nederland*, enz.

en door Mr. C. H. B. Boot vervangen. Van hem vernamen weldra met genoegen, dat aan het zoo lang verwachte ontwerp van strafwet ernstig de hand werd geslagen. Zoo scheen de regering dan ook eindelijk de meening te deelen, dat de tijd der woorden voorbij, der daden gekomen is. En de natie, die vruchten meer bemint dan bloemen, verblijdde zich ongetwijfeld in het feit der indiening van een nieuw ontwerp.

Wat het historische deel betreft, is onze taak ten einde, daar de onderscheidene brochures ¹⁾ te dezer zake verscheenen ons niet langer van de eigene overweging van het stelsel mogen afhouden. Het ontwerp verscheen, terwijl wij ons onderwerp schier hadden afgewerkt. Wij wenschen in een naschrift met een enkel woord er gewag van te maken. Moge het tot een ernstig onderzoek leiden, en uit den strijd der meeningen de waarheid zegevierend te voorschijn treden.

1) Vermelding verdient een uit een zeer praktisch oogpunt geschreven werkje: *Het cellulair gevangenisstelsel in zijne belangrijkheid voor de zedelijke verbetering van gevangenen. Wenken en opmerkingen van H. BIELEVILT, Godsdienst-onderwijzer (werkzaam in de gevangnissen te Utrecht), Utrecht 1858.*

DERDE AFDEELING.

DE STRAF DER AFZONDERLIJKE OPSLUITING KRITISCH
BESCHOUWD.

EERSTE HOOFDSTUK.

*De waarde van de straf der opsluiting in het algemeen,
in vergelijking met andere straffen.*

Zoo is het dan thans onze taak de innerlijke eenheid in het licht te stellen, die er tusschen regt en menschelijkheid bestaat. De regtsgrond, het regtsdoel der straf zullen ons hieromtrent tot voorlichting dienen.

Wanneer men, gelijk Rossi ¹⁾ naar mijne overtuiging zeer juist deed, het regt van straf ontleent aan de zedewet voor zoover het maatschappelijk belang het vordert, en zoodoende eene afbakening maakt tusschen goddelijk en menschelijk regt, dan is de regtsgrond der straf tevens aangeduid, namelijk de handhaving van het regt.

Misdaad ²⁾ bestaat in een vergrijp tegen de zedewet, dat tevens eene aanranding is van de maatschappelijke regten, welke de Staat gehouden is te handhaven.

Straf is de uitdelging van die misdaad door een zoodanig middel, als de handhaving van het regt vordert.

Dat middel moet in het algemeen een lijden bevatten, ofschoon het onverschillig is, of ieder veroordeelde het in

1) M. P. ROSSI, *Traité de droit pénal*, Nouvelle édition, Bruxelles 1852.

2) Wij spreken hier in wijsgeerigen zin, niet van de onderscheiding van misdaad en wanbedrijf.

gelijke mate, als zoodanig aanmerke. Veeleer blijkt de redelijkheid daaruit, dat het vroeger of later door den misdadiger zelve als een weldaad kan erkend worden. Deze woorden van Henke ¹⁾ maken wij gaarne tot de onzen.

Den misdadiger moet wedervaren, hetgeen hij verdiend heeft.

»Gerechtigkeit ist die erste Bedingung des Normalstaats, wie Gesundheit die des Normalkörpers; Richter und Executoren sind die Augen und Arme der Gerechtigkeit, und sollen daher keinen andern Grund der Strafe aufkommen lassen, als den: dass dem Verbrecher sein *Recht* widerfahre.»

Aldus drukt L. von Jagemann ²⁾ het uit, te schoon, om het door vertaling van kracht te berooven.

Maar de straf heeft nog een doel, haar voorgeschreven door hetzelfde maatschappelijk belang, dat de straf als handhaving van het regt vordert. En welk ander doel zou dit zijn, dan dat de regtstoestand in het vervolg niet meer worde verstoord. Hoe toch kan de Staat meenen genoeg gedaan te hebben met het regt te handhaven door terugwerking op den schuldige, wanneer hij niet tevens zorgt dat die terugwerking zoodanig ingerigt worde, dat noch de personen die eens de straffen der gerechtigheid hebben gevoeld, noch ook anderen, haar andermaal behoeven.

Het doel der straf is noch afschrik, noch verbetering, maar voorkoming van verdere versterking van den regtstoestand. Dat doel nu wordt bereikt door de vereeniging van afschrik en verbetering in de wijze van toepassing, in de inrigting der straf. Allen moeten het weten, dat hem, die zich, door misbruik zijner vrijheid, aan de regten van anderen vergrijpt, eene zoodanige beperking zijner eigene vrij-

1) HENKE, *Handbuch des Criminalrechts und der Criminalpolitik*, Bd. I, S. 408, 409.

2) VON JAGEMANN, *Zeitschrift für deutsches Strafverfahren entschliesslich des Gefängniswesens*. Neue Folge. Bd. V. Erstes Heft, p. 10.

heid zal wedervaren, dat hij het gemis daarvan levendig gevoele. Maar de Staat is daardoor nog niet genoegzaam gewaarborgd. De misdadiger, die van zijne booze gezindheid blijk heeft gegeven, moet zoo mogelijk die gezindheid leeren afleggen.

Want, als de straf inderdaad gevoeld is, en derhalve doeltreffend bleek te zijn, kan de vrees om weder diezelfde, zoo niet eene nog zwaardere straf te ondergaan, den misdadiger wel voor een nieuwe misdaad behoeden; maar wanneer de booze gezindheid geweken en de misdadiger ten goede hervormd is, of zulke heilzame indrukken gekregen heeft, dat zij hem in de maatschappij nog verder zullen kunnen hervormen, dan wordt het doel der straf nog veel zekerder bereikt, en hoe onvolmaakt alle menschenwerk ook wezen moge, hoe volmaakter het zijn kan, hoe beter het geacht moet worden. Zoodoende wordt het preventieve met het repressieve element vereenigd tegen hem, wien de bedreiging der straf niet had terughoudend, maar op wien hare toepassing noodzakelijk was. Een juridieke beterschap van den misdadiger (om met Stelzer te spreken) is niet nutteloos voor den Staat, want deze is van zijne aanvallen vrij, maar een moreele is oneindig beter, want hij zal er daardoor voortdurend vrij van kunnen blijven, en de tot het goede hervormde burger kan een steun in plaats van een schrik voor den Staat worden. Wij deelen derhalve volkomen de meening van Abegg¹⁾: »dat de Staat geen regt heeft den overtreder te straffen, dewijl hij hem beteren wil, maar terwijl hij hem van regtswege straft, dewijl hij overtreden heeft, de regtmatige straf zoo moet inrigten dat zij tot betering kan werken.»

En dat de Staat tot die verbetering geen regt zou hebben, kunnen wij moeilijk toegeven, omdat het individu naar onze meening de verwerkelijking van het regt, ook door onderrigt in al wat de kennis van het goede kan bevorde-

1) ABEGG, *Abhandlungen, Archiv des Criminalrechts*, 1845, S. 249.

ren, niet vermag tegen te werken. Daarbij, de Staat dwingt niet tot verbetering, hij geeft daartoe slechts de gelegenheid. Ieder moet nu weten, of hij de gevolgen van het niet gebruiken dier gelegenheid wil dragen. Neen, de denkbeelden van verbetering der misdadigers zijn niet, gelijk Mr. Nolthenius¹⁾ beweerde, als hobbelpaarden van philanthropische theoretici te beschouwen. Zij hebben wel degelijk een juridieken grondslag, eene praktische strekking. Het zijn geene hersenschimmen door de phantastische verbeelding van ijdele droomers opgewekt. Wij erkennen evenwel, de overdrijving en vooral zoogenaamde doch valsche humaniteits-beginselen hebben de waarheid doen voorbijzien.

Overdrijving noemen wij het, wanneer men van die verbetering te hoog gespannen verwachtingen doet oprijzen, alsof nu voortaan het leven en de eigendommen der ingezetenen beveiligd zullen zijn tegen aanvallen, althans van recidivisten, en alsof schier alle ontslagene gevangenen in uitstekende burgers zouden zijn wedergeboren. Zoodra men zag, hoe weinig de uitkomsten, vooral in den aanvang bij nog gebrekkige toepassing, aan die glansrijke hoop beantwoordden, waren helaas! velen maar al te zeer geneigd de stem te volgen der voorstanders van het oude beginsel van afschrik, die, verstoord over het verbreken der vroegere eenheid, thans den juichtoon aanhieven, stoutweg bewerende dat het nieuwe stelsel slechts eene aanmoediging tot de misdaad was.

Twijfelt men aan het aanheffen dier juichtoonen, men leze onder anderen de redevoering van den bekwamen Franschen Advocaat-Generaal, de Peyramont²⁾, die beweerde dat de verzachting der straffen van den Code Pénal van 1810, bij de wet van 28 Julij 1832, de reden was waarom

1) Zie de aangehaalde dissertatie, pag. 34. Wij weten wel dat Nolthenius secundair ook verbetering begeert, maar zooals hij ze bedoelt is ze zoo secundair dat ze door het primaire geheel wordt weggecijferd.

2) Zie *Revue Pénitentiaire*. Tome II, p. 212—218.

de misdaden van 1832—1844 zoo waren toegenomen. Hij achtte het noodzakelijk, »dat een altijddurend brandmerk elken misdadiger achtervolgde, en was van meening, dat het dusgenoemde vooroordeel tegen ontslagenen heilzaam was, als een bewijs van afschuw van de misdaad, en door moeders en voedsters niet genoeg den kinderen kon worden ingeplant. Wat eerlijke werklieden betref, die een ontslagene geen hand wilden drukken of in hunne werkplaatsen dulden, dit was, naar zijn oordeel, even natuurlijk als dat een aanzienlijke eenen man die een vergrijp tegen de eer had gepleegd, niet in zijne salons bij zijne vrouw en dochters duldde. De werkplaats toch is de salon van den werkman.”

Men leze verder wat deze regtsgeleerde zegt van de te ver gedrevene zachtheid van het nieuwe stelsel. Valsche humaniteits-beginselen noemen wij het, wanneer men met W. Roscoe ¹⁾ zegt: »het beginsel van eene poenitentiaire gevangenis zij geen ander dan dat van welwillendheid en het redelijke voornemen, om de welvaart van de in de gevangenis opgenomene misdadigers op eene duurzame wijze te grondvesten. De verbetering moet beweeggrond en doel van alle handelingen jegens hen zijn.”

Die welwillendheid brengt allerlei verzachtingen in het lot der misdadigers, en beschouwt hen als 't ware als menschen die door noodlottige omstandigheden gevallen, zoodanige aanspraak hebben op het medelijden, dat zij daardoor een in vele opzigten meer begunstigd lot deelachtig worden, dan eerlijke lieden uit de mindere volksklassen.

Geheel anders handelt die ware humaniteit die, uit het licht der wijsbegeerte ontsproten, den stillen krijg op het veld der wetenschap voert. Zij is niet strijdig met de verwezenlijking van het regt, zij valt integendeel met dat regt

1) ROSCOE, *Additional observations on pénal jurisprudence*, London 1823. Zie ook SPANGENBERG, *über die sittliche und bürgerliche Besserung der Verbrecher mittelst des Pönitentiar-systems als den einzig zulässigen Zweck jeder Strafe*. Landshut 1821. S. 179 en 190.

zamen, en geeft er eene krachtige ontwikkeling aan. Zij erkent de schuld van den misdadiger, acht de delging door de straf onvermijdelijk, maar wil dat de straf bestaanbaar zij met de waarde, die den mensch, trots allen afval van zijn beter wezen, toch altijd eigen is.

Daarom verwerpt zij alle zinnelijk lijden, als aandruischende tegen die waarde; daarom is zij voor een zedelijk lijden, dat ja diep treft, maar een krachtig middel voor den misdadiger kan zijn tot ernstige overdenking, en eene zeer naauwe verwantschap heeft met de kracht van het geweten. De hoofdstrekking dan der straf, die ons duidelijk wordt uit de innerlijke eenheid tusschen regt en mensche-lijkheid, is deze: dat de ruwheid door den misdadiger aan den dag gelegd, niet met ruwheid van Staatswege moet beantwoord worden. Doed men dit, men zoude eigenlijk zich op hetzelfde standpunt plaatsen als de misdadiger, en hem weinig eerbied inboezemen voor de heerschappij des regts, daar hij alleen lijdt, omdat een magtigere hem hetzelfde aandoet, hetwelk hij een minder magtige had gedaan. De ruwheid door ruwheid te overwinnen, deze wijze van homoöpathische genezing heeft althans tot nog toe weinig vruchten gedragen.

Neen, de misdadiger heeft misbruik gemaakt van ziju heiligst regt, *zijne vrijheid*. Met die van anderen aan te randen, werd zijne vrijheid losbandigheid. Werd die losbandigheid toegelaten, het ware gedaan met de vrijheid, gedaan met de gheele maatschappij, die door het verlies der vrijheid, haar levensbeginsel, ineenstort.

Door dat misbruik heeft de misdadiger getoond het gebruik der vrijheid niet te kennen. Wat is nu redelijker, dan dat hij, die de vrijheid van anderen aanrandde, en daardoor tevens zijne eigene, in het genot dier vrijheid worde beperkt, om zoodoende lerende wat het zegt die te ontberen, tot het bewustzijn te komen, dat er inderdaad geene vrijheid kan bestaan, zonder de eerbiediging van die van anderen.

De vrijheidsstraf is derhalve de oplossing van het raadsel, waarnaar eeuwen gezocht is, de vereeniging van regt en menschenwaarde. De grond dier straf is derhalve het misbruik der vrijheid (hetgeen bij alle misdadigers het geval is); haar doel: het beperken van die vrijheid zoover haar behoorlijk gebruik vereischt; het middel daartoe: een huis van opsluiting, waarin gezorgd wordt, dat de gevangene niet alleen den grond en het doel der straf gevoele, maar ook-zijn wil leere beteugelen, en een redelijk gebruik van die vrijheid maken.

Ziedaar onze strafregterlijke helijdenis.

Deze straf, die wij in haar wezen als regtvaardig, als menschelijk achten (en eigenlijk gezegd is regtvaardig en menschelijk synoniem), heeft daarenboven hoogst gewigtige voordeelen, omdat zij

1^e. de meest mogelijke gradatie in de toepassing toelaat, zoowel wat de tijdsbepaling als wijze van behandeling der misdadigers betreft;

2^e. omdat zij den misdadiger onschadelijk maakt, en de maatschappij tegen hem beveiligt;

3^e. omdat zij het beste middel is, om behoorlijk aangewend, tot verbetering van den gevangene te leiden.

De nadceelen door sommigen aangevoerd, moeten geheel wijken voor zulke overwegende voordeelen. Men werpt tegen 1e. de grootere onkosten dan voor andere straffen gevorderd worden. Wanneer de straf beter het doel bereikt, wordt dit bezwaar gering; wanneer het blijkt dat de regtvaardigheid haar vordert, houdt het op. Hier toch kan men het gezegde van Montesquieu¹⁾ van toepassing maken:

»Les peines, les dépenses, les longeurs, les dangers même de la justice sont le prix que chaque citoyen donne pour la liberté.»

Ten tweede wordt aangevoerd de hoop op ontvlugting. Zij kan, door een behoorlijk toezigt, gepaard aan eene zeer

1) MONTESQUIEU, *Esprit des lois*, VI, pag. 11.

behoorlijke opsluiting, volstrekt afgesneden worden. Het nadeel mede door sommigen in het midden gebragt, van de armoede, die den betrekkingen van den gevangene door die straf vaak berokkend wordt, zou alleen worden voorkomen, als men een misdadiger geeselde of andere pijniging aandeed en terstond losliet. Dan zouden ook de onkosten belangrijk verminderen. Dit geschiedde te Tunis, maar of Nederland het voorbeeld van Tunis in deze moet volgen, meenen wij te mogen betwijfelen.

Het nadeel voor de rust der maatschappij door opeenhooping der misdadigers te weeggebragt, kan, gelijk wij zullen aantoonen, evenals dat van den nadeeligen invloed van het onderlinge verkeer der misdadigers, door de afzonderlijke opsluiting geheel worden opgeheven; dat van de willekeurige magt van directeur en beampten, door een naauwlettend toezigt van regering en regenten zeer gering worden gemaakt.

Met de aanneming der vrijheidsstraf volgens de ontwikkelde beginselen, spreekt het van zelf, dat wij ons geene voorstanders kunnen heeten der zoogenaamde Besserungstheorie¹⁾. Daarin toch wordt de verbetering als hoofddoel van alle straf voorgesteld. Dat doel moet verwezenlijkt worden, anders is het regt niet in zijn vollen omvang hersteld. Indien het echter waar is, dat het onregt niet gedelgd is zonder dat de bedrijver van het onregt in zijne booze gezindheid verbeterd is, volgt daaruit in de eerste plaats, dat, als die verbetering zich niet voordoet, de misdadiger ook na het ondergaan van de in het vonnis uitgesproken straf, in de gevangenis moet gehouden worden. Treedt de verbetering voor het afloopen van den straftijd in, dan is eene

1) Men raadplege over de ontwikkeling van de gronden dezer theorie: Dr. K. D. M. RÖDER, *Zur Rechtsbegründung der Besserungstrafe*, Heidelberg 1846. CHRISTIAN NAUMANN, *Ueber die Strafrechtstheorie und das Pönitentienrsystem (aus dem Schwedischen übersetzt und mit einem bevorwortenden Schreiben von Prof. Dr. C. N. DAVID)*, Leipzig 1849.

voorwaardelijke vrijlating eene zeer gewenschte zaak. De misdadiger moet in dat geval op grond van vermoedde verbetering worden ontslagen, ten einde hem, bij ontstanen twijfel daaraan, weder in de gevangenis terug te nemen.

De groote vraag is en blijft echter: kan men van Staatswege de misdadigers stelselmatig genezen en is die genezing aan onbedriegelijke teekenen te onderkennen?

Naar onze meening komt de booze gezindheid van den dader in aanmerking bij de beoordeeling van den graad van het regtsverzet en wordt de straf, in evenredigheid met de meer of mindere booze gezindheid van den dader, opgelegd. Daardoor is echter de noodzakelijkheid niet bewezen van de uitroeiing dier gezindheid. Was men daartoe in staat, kon men het menschelijke hart in al zijne schuilhoeken doorzien en weten wie genezen en wie het niet was, de zaak der verbetering zou hoogst wenschelijk zijn.

Men heeft hier echter te doen met een vijand, die altijd misleidend in den weg treedt, de huichelarij. Haar te bestrijden is, wij toonden het reeds aan, een dure pligt door het Staatsbelang opgelegd, haar overwonnen te verklaren eene volstrekte onmogelijkheid. De regterlijke en uitvoerende magt zouden daartoe moeten bestaan uit menschen, die de volmaaktheid zelve zijn.

Neen, oneindig veiliger is het terrein waarin Abegg de bevoegdheid van den Staat afbakent, omdat daarbij de regtsgrondslag gevolgd blijft, die in deze menschenwereld kan worden aangenomen.

Wat de voorwaardelijke vrijlating ¹⁾ betreft, waarmede

1) Over de voorwaardelijke vrijlating zie men: A. DE BONNEVILLE, *Traité des diverses institutions complémentaires du régime Pénitentiaire*, 1847. F. DUCPÉTIAX, *Des conditions d'application du système de l'emprisonnement séparé ou cellulaire*, 1857. A. DE BONNEVILLE, *De l'amélioration de la loi criminelle en vue d'une justice plus prompte, plus efficace, plus généreuse et plus moralisante*, 1857. In Frankrijk wordt die vrijlating ten aanzien van jeugdige gevangenen in praktijk gebracht; in Engeland vindt ze mede toepassing.

Jean Duval¹⁾ de afzonderlijke opsluiting verwarde, toen hij zeide, dat op het congres te Frankfort van 1857 besloten was dat de vraag nog aan de studie werd aanbevolen, hetgeen eene bepaalde onjuistheid was, daar men de afzonderlijke opsluiting althans bij de *deskundigen* daar verzameld, voor uitgemaakt hield, zij stuit op dezelfde bezwaren. De regter veroordeelt een schuldige voor den tijd van 5 jaren gevangenisstraf, de schuldige is volgens de meening van directeur, beambten of bezoekers na 3 jaren verbeterd, en wordt derhalve ontslagen, onder voorwaarde van bij den geringsten twijfel aan zijne goede gezindheid, op nieuw in de gevangenis te worden opgenomen. Zou dit de kracht der regterlijke vonnissen niet verzwakken, door de hoop om de straf niet in volle mate te zien toegepast, door het afhankelijk stellen der uitvoering van zeer subjectieve meeningen omtrent een persoon opgevat door directeur of bewaarders?

Aan die vrijlating knoopt zich vast het denkbeeld van eene supplementaire gevangenis, zelfs na afloop van den straftijd. Ducpetiaux noemt haar: *le corollaire de la libération préparatoire ou conditionnelle*. Zij moet strekken om de regterlijke vonnissen te verbeteren, als gebleken is dat de misdadiger na afloop van den straftijd zich niet bekeerd heeft, en dus het eerste vonnis te ligt moet worden geacht.

Men wordt derhalve gestraft, niet om een nieuw misdrijf, maar omdat men niet verbeterd is. Zou zulk eene straf niet tegen alle rechtsbeginselen aandruischen? Zou de gevangenis niet van een strafinrigting in een zedelijk gasthuis worden herschapen?

Zoodoende zou men er met Pinheiro Fereira toe moeten komen, om geen straf voor ieder misdrijf in het Wetboek voor te schrijven, maar elken misdadiger in de gevangenis

1) Men zie OPZOOMER, *Weg tot hervorming onzer gevangenissen* pag. 2, die dezelfde dwaling overnam. Zie *Congres international de bienfaisance. Session de 1857. Tome I pag. 272—276.*

op te sluiten als een patient, die aanhoudende bezoeken van eene medicinale jury van correctie ontvangt, welke hen naar gelang van den meer of minderen vooruitgang der kwaal behandelt, en hen genezen zijnde doet loslaten. En zou tegen dergelijke genezingen niet inderdaad de bekende schets van Ch. Dickens ¹⁾ der twee godzalige modelgevangenen, Uria Heep en Littimer, terecht gerigt zijn, hoeveel eenzijdigs en overdrevens er overigens ook in de bestrijding der afzonderlijke opsluiting van dien schrijver gelegen zij ²⁾.

Daarenboven vergete men niet dat het regt van gratie daar is, om den gevangene, die door een bijzonder goed gedrag zich aanbeveelt, vermindering van straf te verleenen. Dat regt zou door de aanneming der voorwaardelijke vrijlating schier overbodig worden. En juist in de uitzondering door de gratie te weeg gebracht ligt iets zeer eigenaardigs. Uitnemend waren de woorden van Oscar I ³⁾: »het regt van gratie berust op eene groote en heilige gedachte en is de laatste toevlugt op aarde voor de vervolgte onschuld, eene aanvulling der wet in de gevallen, waarin hare letter onvoldoende is. De wet spreekt de onwrikbare eischen der gerechtigheid uit, de genade daarentegen is het inwendig gevoel der maatschappij.»

Ofschoon wij derhalve de verbeteringstheorie geenszins als de ware aannemen, is het onze innige overtuiging, dat de inrigting der straf zoodanig zijn moet, dat verbetering beoogd wordt, dat verbetering verkregen kan worden.

Die verbetering is, wij zagen het, niet alleen een werk der liefde, zij wordt door het belang der maatschappij gevorderd. Alle straffen, die de verbetering in den weg staan, moeten derhalve verdwijnen. Al wat de verbetering bevor-

1) Zie DAVID COPPERTFIELD, 3de deel.

2) Zie Dr. G. VARRENTRAPP, *Phantasiebilder von Ch. Dickens* in de *Jahrbücher der Gefängnissskunde*, 1848, Bd. I, 2 und, 3de heft, pag. 283.

3) *Straffen en strafgestichten.*

deren kan, zonder dat het karakter der straf worde weggenomen, moet geschieden. En inderdaad is de smart, die de straf te weeg brengt, op zich zelve een krachtig middel ter verbetering, zoo zij namelijk een gevolg is van zedelijk lijden. Is zij echter door zinnelijk lijden veroorzaakt, dan geeft zij aanleiding tot wrok, en is juist voor de menschen uit de mindere volksklasse op wie men ¹⁾ het wil toepassen, eene minder doelmatige wreedheid. Deze toch zijn door voortdurenden lichamelijken arbeid meer gehard dan anderen. Die inspanning, gepaard aan grover voedsel, en de zware vermoeijenissen van elken dag, maken de zenuwen minder prikkelbaar, en de spieren steviger, zoodat een gemeen man zich soms met meer bedaardheid een been doet afzetten, dan een voornaam heer zich een tand doet uittrekken.

Eene wreedheid blijft het echter, omdat de man al ligt het bewustzijn heeft, dat men hem grootere pijn wil aandoen, dan hij zelf gevoelt, en dat men hem ten minste als een redeloos dier behandelt.

Geheel anders is het met de zedelijke smart, waarbij de stem van het geweten ontwaakt, en het bewustzijn van goed en kwaad helder wordt. Dat te bewerken moet het doel zijn dier ware humaniteit, die nooit beter van de valsche onderscheiden is, dan toen de afgevaardigde, Laroche Jacquelin ²⁾, bij zijne heftige bestrijding van het afzonderingsstelsel, de woorden van Karel X, in 1829 bij zekere gelegenheid ³⁾ gesproken, aanhaalde. De vorst zeide: »N'oubliez pas que là où le bras de la justice a frappé, les devoirs de l'humanité commencent;» de afgevaardigde voegde er bij: »ainsi Messieurs soyez humains, soyez bienveillants.» Een der leden van de Kamer riep hem daarop toe: »humains oui, bienveillants non.»

1) Zie onder anderen de aangehaalde dissertatie van NOLTHENIUS, p. 101—104.

2) Zie *Revue Pénitentiaire*, Tome II, p. 436.

3) De aangehaalde woorden werden gesproken tot de société royale des prisons.

Daar ligt alles in opgesloten, want de tot het bewustzijn zijner schuld gekomene misdadiger moet niet aan zich zelve worden overgelaten, maar den weg tot het goede gewezen worden.

Tegen deze pogingen ter verbetering vermoeden wij echter nog twee bedenkingen; 1°. zou de verbetering wel te bewerken zijn bij alle misdadigers, zouden er geene verlorene posten zijn, aan wie alle moeite vruchteloos was? 2°. kan de verbetering zonder godsdienst te weeg gebragt worden, en zou de bevordering van die verbetering van Staatswege dan niet in strijd zijn met het tegenwoordig begrip van scheiding van Kerk en Staat?

Wat de eerste bedenking betreft, merken wij op, dat het in allen gevalle door niemand vooraf gezegd kan worden, wie voor verbetering vatbaar, wie het niet is, daar soms de verfoeilijkste booswicht eensklaps door het een of ander gezegde getroffen kan worden en het pad der zonde verlaten. Het is geen mensch gegeven een medemensch af te schrappen van de lijst van hen, die vatbaar zijn om onder gunstige omstandigheden verbeterd te worden. Zoover heeft nog niemand het gebragt.

En zou het geen menschontearend denkbeeld zijn te wanen, dat er volstrekt onverbeterlijken zijn, bij wie het beter element of niet bestaat, of niet bij magte is de overhand te krijgen ¹⁾? Welk begrip vormt men zich van eene

1) Wij wijzen hier op eene zeer schoone plaats voorkomende bij ANTONIUS MATTHAEUS, *de criminibus, ad lib XLVII et XLVIII. Dig. commentarius* 1644. De schrijver bestrijdt daarin op pag. 104 het toenmaals heerschende gevoelen, dat hij, die voor de derde maal stal, moest worden opgehangen. Hij zeide onder anderen: »Dein posito incorrigibilem e medio tollendum esse, unde certi sumus, esse incorrigibilem, qui tertium furatus est? Ubi id in libris nostris scriptum? Justus cadit septies, et resurgit, ait Salomon. Proverb 24. v 16. Et Salvator noster vetuit nos desperare de poenitentia ejus, qui vel septuagies septies adversum nos peccaverit: cur igitur desperemus de eo, qui ter furatus est? Jam si ob damnatum tertium, si ob tertiam injuriam nemo capite punitur, cur ob tertium furtum furi gula frangatur?''

Voorzienigheid, die zoodanige wezens het aanzijn gaf? Zou het hier niet de hoogste toepassing zijn van de stelling: *credo quia absurdum*? Gelukkig openbaren er zich verschijnselen, die deze meening inderdaad tegenspreken. Van enkelen willen wij gewag maken.

Bij de menschen, naar alle kanten over de aarde verspreid, door zeeën, bergen, stroomen, door zeden, spraak, bezigheden gescheiden, is het beeld der menschheid niet verloren gegaan, hoewel het zich bij ieder volk in eene eigenaardige gedaante vertoont. Van waar, anders, dat tot zelfs onder struik- en straatroovers, ja onder sluipmoordenaars eerwetten gevonden worden, dat kanibalen, die hunne vijanden verslinden, door een zeker gevoel van eer bewogen worden?

Onder de ruwste en minst ontwikkelde volksklassen treft men meermalen eene zekere sympathie voor de bevrijding van een slagtoffer. Welke vervloekingen hoort men niet uit hunnen mond, tegen een verrader, een booswicht, die op het tooneel wordt voorgesteld?

En vindt men niet zelfs onder het uitvaagsel der menschheid, dat in sommige gevangenissen wordt aangetroffen, een zeker behagen om verhalen te hooren, waarin verhevene gevoelens zijn uitgedrukt, de deugd over de ondeugd zegeviert. Mogen wij hier niet wijzen op hetgeen Eugène Sue ¹⁾ schetst in het verhaal van *Gringalet et Coupe-en-Deux*, hetwelk door den gevangene Pique Vinaigre wordt verteld, en door zijne medegevangenen bijzonder gaarne gehoord, en wel, met veel gevoel voor de zwakkere partij, die eindelijk over het onregt zegeviert.

Zelfs de opmerking omtrent den afschuwelijken booswicht, le *Squelette*, is niet zonder beteekenis. Deze toch wordt

Zouden deze redeneringen van Matthaëus met betrekking tot diefstal, niet van algemeene toepassing zijn?

1) E. SUE, *Mystères de Paris*, Tome IX pag. 81 en volgende (édition de 1843 Bruxelles).

voorgesteld als, wegens zijn invloed op de gevangenen, tot prevôt over de zaal aangesteld. In die betrekking nu kwoet hij zich uitnemend van zijne verpligtingen, alleen omdat hij er eene eer instelde de zaak goed te doen. De voorbeelden hier aangevoerd, zouden niet geloochend worden door hen, die langen tijd met de diepst verdorvenen onder het menschengeslacht in aanraking kwamen.

Necn, wij achten het niet gewaagd het volgende aan te nemen: in ieder mensch ligt een kiem van liefde voor het goede, voor het schoone, voor het regtmatige. Wie kan zeggen, of de kiem niet met vrucht kan ontwikkeld worden? Geef den mensch bewustzijn van hetgeen hij is, zoo zal hij leeren wat hij doen moet. Deze woorden van Schelling mogen hier wel van toepassing zijn.

Wat de tweede bedenking aangaat, of namelijk de verbetering zonder godsdienst kan bewerkt worden, en of dit van Staatswege geene moeilijkheid zal baren, wij gelooven niet dat zij de bezwaren oplevert, die men aanvankelijk zou vermoeden.

S'il n'y avait pas un Dieu, il faudrait l'inventer. Deze woorden zijn zelfs door Voltaire gesproken. Zonder godsdienst zal er dus wel op geene verbetering te hopen zijn. Godsdienst toch is de grondslag van alle deugd, van alle zedelijkheid, de eenige band der maatschappij, van het vertrouwen op den mensch en de menschenwaarde. Een geheel materialistische staat is niet denkbaar zonder de grootste wanordelijkheden en gruweldaden, ja is eigenlijk ten eenemale ondenkbaar.

Maar er zijn onderscheidene vormen van godsdiensten. Aan welke zal de Staat de voorkeur geven? Staat en Kerk zijn hier te lande gescheiden, en te regt. De Staat derhalve moet aan de onderscheidene kerkgenootschappen overlaten, al wat betrekking heeft tot de kerkleer en zielenzorg der gevangenen, en wel met de meest mogelijke vrijheid.

Dit neemt echter niet weg, dat de algemeene beginselen van godsdienst en zedelijkheid, ook van zijnentwege, den gevangenen mogen worden ingeprent, opdat zij, geholpen door de leeraars hunner kerk of godsdienstgemeenschap (altijd zonder dwang) tot het goede, waartoe de straf op zich zelve het hare verrigt, gebragt worden.

Na de oplossing dier twee bedenkingen, mag het als bewezen beschouwd worden, dat niet alleen alle straffen, die de verbetering in den weg kunnen staan, moeten vervallen, maar ook die straf de voorkeur verdient, welke het meest aan het voorgestelde doel bevorderlijk kan zijn. Aan gezien nu de gevangenis of vrijheidsstraf door ons reeds als zoodanig is aangewezen, zal die straf als algemeene moeten worden aangenomen. De geldboeten kunnen als eenigzins van ligteren of bijkomenden aard beschouwd worden. Tegen deze straf zal uit dien hoofde geen bezwaar bestaan.

Anders is het met de verbanning en deportatie, die door verscheidene voorstanders der poenitentiaire denkbeelden worden aanbevolen. De verbanning is eigenlijk niets anders, dan den misdadiger aan een ander land over te geven, ten einde daar zijne misdadige gezindheid aan den dag te leggen. En indien dat andere land al bereid mogt zijn den verbannen misdadiger op te nemen, het zou zeker onze beleefdheid in ruime mate reciproceren¹⁾.

De verbanning is welligt alleen geschikt als maatregel van orde, om in bijzondere tijden eenige woelgeesten te verwijderen; als straf is zij ten eenenmale onvoldoende.

De deportatie is eene hoogst ongelijkmatige straf, gelijk onder anderen door Mr. M. M. von Baumhauer²⁾ met veel grond is aangetoond. Voor de groote misdadigers, die voor geene teregtwijzing valbaar zijn, om geene betrekkingen

1) Men leze de geestige parodie van Lord Brougham, te vinden bij BÉRENGER, *de la Répression Pénale*, T. I, p. 145.

2) Zie V. BAUMHAUER, *Bedenkingen tegen de deportatie*.

of banden geven, is zij te ligt; voor hen, die door vele banden aan het vaderland verbonden zijn, en bij wie het eergevoel nog niet geheel is uitgedoofd, te zwaar. De eersten, die van de misdaad een beroep maken, vinden de verplaatsing naar een ander land in gezelschap van vele oude makkers op het pad der zonde niet onaangenaam, de laatsten beloofden nog hoop op beterschap, als zij door afzondering tot nadenken gebragt konden worden, maar die hoop zal nu geheel moeten worden opgegeven. De straf der deportatie is ongelijkmatig, werkt niet zoo goed als de opsluiting in eene gevangenis, is praktisch aan een aantal bezwaren ¹⁾ onderhevig, en is door een en ander niet bevorderlijk voor de verbetering.

Dat de straf der eerloosheid, ook na het ontslag uit de gevangenis, volkomen in strijd is met de bevoegdheid van den Staat, met het denkbeeld van verbetering der misdadigers, behoeft na al het daarover geschrevene ²⁾ schier geen betoog. De openlijke meening kent eer of schande toe, de Staat kan niet, naar vooraf vastgestelde normen, bepalen in welk geval iemand eerloos zal zijn. Michaelis ³⁾ zeide: »Wie in den Staat geduld wordt, moet niet eerloos zijn, anders is de groote band verbroken, door welke het publiek hem van zich afhankelijk kan houden. Wie geene eer te verliezen heeft, zal zich niet meer om het oordeel van anderen bekommeren.»

1) Zie over de ontzettende gevolgen der deportatie het aangehaalde werk van BAUMHAUER. De Botanybaai was letterlijk een oord, waar de schelmen geheel den boventoon voerden. Men leze over de pogingen ter verbetering der inrigting van die strafkolonie BÉRENGER, *de la répression Pénale*, T. I. Ook Frankrijk stuitte op dezelfde bezwaren ten aanzien der deportatie naar Cayenne. (Men zie onder anderen F. VON HOLTZENDORFF, *Französische Rechtszustände insbesondere die Resultate der Strafgerichtspflege in Frankreich und die Zwangscolonisation von Cayenne*, Leipzig 1859.

2) Men leze vooral: F. NOELLNER, *Das Verhältniss der Strafgesetzgebung zur Ehre der Staatsbürger*, Frankfurt am Main, 1846.

3) MICHAELIS, *Mozaisches Recht*, Bd. V, § 236, Bd. VI, § 174.

Nu blijft echter de doodstraf nog over. Het alternatief kan nog dit zijn: il faut retrancher le coupable, ou il faut le guérir. Dat het laatste het wenschelijkst is, zal wel ieder bereid zijn toe te geven; de vraag is echter: zou de noodzakelijkheid soms niet gebieden tot het eerste bij wijze van uitzondering over te gaan. Het stellen dezer vraag onderstelt tevens de bevestigende beantwoording van eene andere, namelijk deze: heeft de Staat het regt tot het toepassen der doodstraf. Immers heeft zij dit regt niet, dat wil zeggen, kan zij het niet aan de zedewet ontleenen, dan zal er ook geen sprake kunnen zijn van noodzakelijkheid of maatschappelijk belang.

Over dit belangrijk punt is zooveel geschreven ¹⁾, dat wij het, vooral omdat wij de vraag niet dan in verband met ons onderwerp behandelen, onnoodig achten, er lang bij stil te staan.

Het regt in het algemeen den Staat te betwisten, is naar ons oordeel niet doenlijk. Immers hij, die voorbedachtelijk het leven vernietigt van een mensch en alzoo de bron en oorsprong, waardoor deze in staat is al zijne regten te genieten, doet ophouden, pleegt de grootst mogelijke regtsaanranding die denkbaar is. Hij maakt daardoor de bron en oorsprong zijner eigene regten onzeker, ja tast den grondslag der geheele maatschappij aan. Op de vraag: heeft hij den dood verdiend, zou zijn eigen geweten het ja moeten uitspreken. De door hem vermoorde had hem met volle regt doodelijk kunnen treffen, op hetzelfde oogenblik, dat hij doodelijk getroffen werd. Indien hij alzoo verdient te sterven, blijft nog over te vragen: door wie? Door den Staat, indien het maatschappelijk belang het eischt. En dat belang eischt het alleen, als het alternatief dit is »que l'un des deux périsse ou l'état ou le criminel" ²⁾.

1) Zie vooral CH. LUCAS: *Du système pénal et du système repressif en général, de la peine de mort en particulier*, 1828, en een opstel in de *Revue Française*, N°. 5, Septembre 1828.

2) Zie J. J. ROUSSEAU, *Contract Social*.

Die toestand nu is daar, wanneer het regtsbewustzijn van een volk zoodanig geschokt is, dat het zonder die doodstraf niet hersteld kan worden, dat zonder haar een ieder de zekerheid voor zijn leven zou verliezen. Want men lette wel, alleen voor moedwillige aanranding van het leven kan de doodstraf in dit zeer exceptioneel geval te regtvaardigen zijn. In elk ander geval is de toepassing dier straf in strijd met de bescherming, die de maatschappij aan de bijzondere leden verschuldigd is, welke, gelijk Prof. Pruys van der Hoeven¹⁾ het opmerkte, niet bestaat in het uit den weg ruimen van misdadigers, maar in het bestrijden en verhoeden der misdaden, door die dommekrachten, die het moordtuig in handen namen om hunne automatische reflexbewegingen vrij spel te laten, in menschen te veranderen door volksonderwijs, onderrigt, opvoeding en beschaving.

Wordt echter het bestaan van den Staat²⁾ in de waagschaal gesteld, dan zal bij uitzondering de straf moeten aangewend worden. De noodzakelijkheid tot de toepassing is in het eene land sterker dan in het andere, zooveel minder naarmate het regtsbewustzijn meer ontwikkeld is. Wat ons land betreft, zouden wij het onraadzaam achten haar voor alsnog uit de wetgeving weg te nemen. Het behoud bij voorbedachte dooding (dat is moord en vergiftiging) zal om de aangevoerde redenen wenschelijk zijn, echter alleen in den uitersten nood. Om te kennen te geven, dat de wetgever zelfs de uitspraak van de doodstraf in 't algemeen niet wenschelijk acht, geven wij in bedenking, of het niet mogelijk zou zijn te bepalen, dat die straf nimmer mag worden uitgesproken, zonder eene voorafgaande verklaring van den

1) *Anthropologie*, pag. 56.

2) Geenszins echter bij Hoogverraad, want wij deelen het gevoelen van hen, die meenen, dat eene straf als de dood op politieke misdrijven niet moet worden toegepast. Mr. DE PINTO zeide, naar ons oordeel, zeer juist (*Weekblad van het regt* 19 Mei 1859): hetgeen het eene oogenblik hoogverraad is, wordt vaak in het andere burgerdengd genoemd.

regter, dat de handhaving van het regt ter beveiliging der maatschappij haar noodzakelijk maakt.

Zulk eene verklaring is niet geheel vreemd in de wetgeving. Men herinnere zich slechts de bepalingen in Art. 66 en 67 van den Code Pénal, ten aanzien van kinderen onder de 16 jaren, of zij al of niet met oordeel des onderscheids gehandeld hebben. En men werpe niet tegen: de regterlijke magt kan niet bevoegd zijn over een dergelijke noodzakelijkheid te oordeelen, als waarvan hier sprake is, dit is de taak der wetgevende, als de straf wordt vastgesteld. Waarom toch zou de wetgever niet ten aanzien van dit ééne punt aan den regter de beslissing kunnen overlaten van de vraag: komt het u voor dat er terwijl de doodstraf niet als regelmatige straf wordt aangenomen, noodzakelijkheid bestaat om haar als uitzondering uit te spreken? Dit toch is louter eene vraag, die van de omstandigheden van het oogenblik af hangt, welke de wetgever niet kan voorzien. Tegen misbruik van dit regterlijk oordeel bestaat nog altijd de waarborg van het regt van gratie.

Het nut van deze bepaling zou zijn, dat de doodstraf niet alleen niet behoefde te worden uitgesproken, maar ook factisch allengs zou verdwijnen, terwijl zij pro memoria in de wetgeving bleef, om er des gevorderd van te kunnen gebruik maken. Zoo kan de gevangenisstraf de algemeene blijven naast de mogelijkheid eener zeldzame uitzondering.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het beginsel van afzondering bij de straf der opsluiting.

Het is een erkend feit, dat, voor de toepassing van het beginsel der afzondering in Engeland en Amerika, de gevangenen in den regel gemeenschappelijk zaten. De reden daarvan moet voornamelijk gezocht worden in de geringe zorg, die men voor de gevangenen had en de vereenvoudiging in de administratie, gepaard aan de mindere kosten die zulks veroorzaakte. Deze wijze van opsluiting lag niet in de natuur zelve der straf, maar in eene door den drang der omstandigheden te voorschijn getredene noodwendigheid. Uit het oogpunt van de strafwet en het vonnis is het als eene bloote toevalligheid te beschouwen, of de gevangene alleen of met vele andere gevangenen onder dak kome. Zoo er maar één veroordeelde in een Staat was, zou hij van zelf alleen moeten zitten.

Zoowel wetgever als regter denkt zich den misdadiger als een op zich zelf staande verschijning. De een of andere handeling is strafbaar gesteld: hij die deze handeling begaat, wordt gestraft, om het even of er velen of weinigen zijn die haar bedreven.

De straf staat in verhouding tot het misdrijf, hetgeen volgens Moreau Christophe ¹⁾ met andere woorden zeggen wil, dat misdrijf en straf tegen elkander opwegen in het groot-

1) *Défense du projet de loi sur les prisons*, Paris 1844, pag. 54.

boek der maatschappelijke gerechtigheid, als het debet en credit van den veroordeelde. Ten einde nu de som van de straf gelijk zij aan de som van het misdrijf, is de eerste voorwaarde dat de straf individueel zij, want het misdrijf is niets anders dan dat van het individu, en de gronden tot waardering, die de straf bepalen in het geweten van den regter, kunnen niet anders dan in evenredigheid staan tot de oorzaken, die het misdrijf bepaald hebben in het geweten van den schuldige. Ieder schuldige wordt door den regter bij het vonnis afzonderlijk behandeld. Daar derhalve alles individueel is in het begane misdrijf en in het uitgesproken vonnis, is het noodzakelijk, dat alles individueel zij in de te boeten straf, welken naam zij ook moge dragen.

Ieder werd dan ook afzonderlijk gegeeseld, gebrandmerkt en gedood. Barère¹⁾ stelde wel in de Conventie voor: de afzonderlijke guillotine door eene gemeenschappelijke te vervangen, die toeliet tien à twaalf veroordeelden te gelijk ter dood te brengen, met een zelfde machine, op een zelfde oogenblik. Maar men week voor dat denkbeeld terug. Zou men dan niet terugwijken voor eene gevangenis, die honderden te gelijk zedelijk vermoordt. En dat doet de gemeenschappelijke gevangenis. Niet alleen, dat zij niet verbetert en reeds uit dien hoofde behoorde verworpen te worden, als een noodzakelijk gevolg van de reeds bewezene stelling, dat alle straffen die niet verbeteren, te verwerpen zijn, maar zij vermoordt.

De stelling is derhalve: de gemeenschappelijke gevangenis vermoordt. Is die bewezen, dan volgt à fortiori, zij verbetert niet, en aangezien alle straffen, die niet verbeteren te verwerpen zijn, en deze straf niet verbetert, volgt dat deze straf te verwerpen is. Wij gaan over tot het bewijs.

Men plaatst menschen bij elkander, die allen hebben geopenbaard eene neiging tot het kwade te bezitten, en die neiging op verschillende wijze aan den dag hebben gelegd,

1) Zie MOREAU CHRISTOPHE, *Défense sur le projet de loi, etc.* p. 55.

uit welke bron zij ook moge zijn voortgesproten, het zij uit armoede, hebzucht of luiheid, hetzij uit gebrek aan het noodig bestuur der hartstogten, hetzij uit onkunde, losheid van beginselen, valsche denkbeelden van eer en schande, hetzij uit verdorvenheid van harte.

En even als de navolging in staat is het goede te ontwikkelen, is zij een krachtig middel tot opwekking van het kwade, vooral bij lieden, gelijk verreweg de meeste misdadigers, jammerlijk verwaarloosd, gewend meer de inspraak van hunne dierlijke natuur, dan van hunne geestelijke te volgen.

Kwade zamensprekingen bederven vaak goede zeden, het is een gezegde, welks waarheid moeilijk aan twijfel onderhevig is, hoeveel te meer zullen zij het kwade doen!

Maar, zegt men, dat spreken kan verboden worden. Wij merken op, dat is reeds eene afzondering, want de menschen zijn dan lichamelijk bijeen, zonder zedelijke aanraking. Of die wijze van afzondering inderdaad doelmatig is, zal later besproken worden. Wij hebben hier te doen met eene zuiver gemeenschappelijke gevangenis, waar men te zamen zijn en spreken kan.

Een ieder heeft dus gelegenheid zijne mededeelingen te doen, en anderen met misdaden bekend te maken, die deze niet wisten dat bestonden. En de ondeugd, zij heeft iets aantrekkelijks, iets besmettelijks, even als de sterke dranken voor hem, die er eens van geproefd heeft, er een zekeren smaak in kreeg, en nu met lieden moet omgaan, die er niet alleen veel smaak in hebben, maar er ook veel van gebruiken. In het vrije leven kan men zulke menschen nog ontwijken, als men geen veerkracht genoeg meent te bezitten de verleiding tegen te gaan, maar gevangen wordt men door den Staat verplicht in zulk een gezelschap en dat wel voortdurend te verkeerem.

Men komt, en het was met menigeen het geval, in de gevangenis met een levendig en diep berouw over zijne misdaad, zich schamende over het verlies van zijne eer,

treurende over het verdriet zijne betrekkingen aangedaan, ja vaak over het gebrek waaraan men hen door zijne opsluiting overgeeft. Men is dus zeer bedeesd en schuw, als men daar komt onder die lieden, die zich allen tegen de maatschappij vergrepen.

Natuurlijk is er een groot verlangen den nieuwen kameeraad te leeren kennen. Men bestormt hem met vragen ¹⁾ en hij verkeert, Béranger heeft het teregt opgemerkt, in een toestand van novitiaat. Toont hij berouw, men houdt hem voor een lafaard, een weekeling, en de groen heeft op geene protectie te rekenen. Begint hij zich echter aan te sluiten aan die makkers, met hen te zwetsen, en zich zoogenaamd dapper te toonen, zij willen hem gaarne ontgroenen. Hij is ontgroend en welk eene heerlijkheid, het geweten wordt op die wijze meteen tot zwijgen gebracht, en dat heeft vaak ook iets aanlokkelijks. Zonde, welk eene gekheid, verwezen naar de sectiekamer, onkenbaar onder het mikroskoop, in het laboratorium verdampt en spoorloos verdwenen! Men zal hier wel wat anders leeren. Hoorn is het gymnasium, Leeuwarden en Woerden zijn de hoogeschoolen, waar hoogleeraren gevonden worden, geheel op de hoogte om de eer hunner wetenschap te handhaven.

Maar, zegt men ²⁾, gij spreekt hier van de slechte gemeenschappelijke gevangenissen. De tuchteloosheid van het oude tuchthuissysteem wordt algemeen toegegeven. De verderfelijke gevolgen van den vroegeren omgang der misdadigers geeft men gaarne toe, maar men wijt die gevolgen niet aan den omgang op zichzelf, maar aan den ongeregelden onbewaakten omgang. Er moet tucht zijn, er moet verbetering bedoeld worden.

1) Zie daarover J. M. HÄGELE, *Erfahrungen in einsamer und gemeinsamer Haft*, Leipzig 1857.

Mijn verblijf in de gemeenschappelijke en afzonderlijke gevangenissen, door een ontslagen gevangene, medegedeeld door Mr. C. J. N. NIEUWENHUIS, Utrecht 1857.

2) Mr. C. W. OPZOOMER, *Weg tot hervorming onzer gevangenissen* pag. 9.

Volkomen juist, ook wij willen onze argumenten evenmin aan zulk een slechten stand van zaken ontleenen, als wij toestaan, dat de tegenstanders van het stelsel aan de gebrekkige toepassing er van, zoowel te Philadelphia ¹⁾ (in den aanvang), als te Trenton ²⁾, als te Rhode-Island ³⁾, als te Milbank ⁴⁾, als te Lausanne ⁵⁾, de hunne ontleenen.

1) Te Philadelphia was de eenzaamheid in den aanvang te streng, en liet ook de inrigting van het gebouw veel te wenschen over. Zie VARRENTAPP, *Pennsylvanien's östliches Staatsgefängniss in Philadelphia in seinen Ergebnissen von 1829 bis in 1843* (*Jahrbücher der Gefängnisskunde*. Bd. VI. 1ste Heft 1845).

2) Te Trenton werd eene wandelplaats gemist, hetgeen Dr. Coleman als een voorname reden van den slechten gezondheidstoestand aldaar opgeeft. Van 152 gevangenen waren in 1843 12 krankzinnig, waarvan de helft het reeds was bij het inkomen.

3) Te Rhode-Island waren de cellen, die in een tijdvak van 4 jaren 37 personen hebben bevat, te klein, en was slecht voor ventilatie gezorgd. Daarenboven waren er geen wandelplaatsen. Bovendien is op te merken dat van de 110,000 inwoners in het vrije leven, in 1840 200 krankzinnig waren, dus 1 van de 500, en er geen krankzinnigengesticht was. Van deze 37 gevangenen nu deden zich 6 gevallen van krankzinnigheid voor, en nu werd terstond besloten tot de opheffing van het stelsel, in plaats dat men, door de ondervinding geleerd, betere voorzorgen nam. (*Revue Pénit.* T. II, p. 389.)

Julius vermeldt nog (*Jahrbücher* 1844, IV B. 2. Heft pag. 378) dat de wet ieder verbod anders dan stilzwijgend bij den gestrafte in de cel te zijn en zelfs om gedurende de laatste oogenblikken iemand zijner betrekkingen bij zich te zien. Eerst in Januarij 1843 werd vergund, dat de zieke een ziekenoppasser in de cel mocht hebben, een enkele maal iemand kon ontvangen, alsmede andere boeken dan den Bijbel gebruiken.

4) De gevangenis te Milbank muntte nit door hare ongezondheid. Zij lag op een vochtig, door den Theems aangespoeld stuk gronds, was door het water omgeven, en er door hooge muren in alle rigtingen van afgesneden. Hare ongezondheid werd in een rapport van de Inspectors aan de beide huizen van het Parlement erkend, en gaf aanleiding dat zij, bij acte van 27 Junij 1843, alleen als tijdelijk huis van bewaring werd behouden (Zie JULIUS, *Zustand des britischen Gefängnisswesens*. (*Jahrbücher* 1ste Heft p. 47 en *Revue Pénitentiaire* T. II pag. 388).

5) Te Lausanne zat men in den eenen vleugel gemeenschappelijk, in den anderen zaten alleen de recidivisten en zwaarste misdadigers cellulair, maar zoodanig, dat zij door het aanhoudend hooren van de beweging van het zamenzijn der anderen verbitterd werden, (Zie *Jahrbücher* Band I 1ste Heft I, *Revue Pénitentiaire* T. II pag. 602).

De termen der vergelijking moeten gelijk zijn, wij stemmen het den Hoogleraar Opzoomer volkomen toe. Maar de vraag is juist, is het mogelijk dat hoeveel tucht er ook worde ingevoerd, hoeveel verbetering met ernst nagejaagd, de verkeerde omgang tusschen de misdadigers te verhinderen zij, zonder hun het spreken geheel te verbieden, even als het bewegen van oogen en vingers, want het wordt niet betwijfeld ook daarmede kan men van gedachten wisselen.

Men heeft nog geene enkele gevangenis kunnen aanwijzen waar het geschiedde. Munchen is aangevoerd, en wat is den Heeren Grevelink, Netscher en Pierson ¹⁾ op hunne inspectieceris gebleken. Onverwacht binnenkomende, bespeurden zij dezelfde fluisterende gesprekken, als in de Nederlandsche gevangenissen, terwijl alle gevangenen terstond bij het naderen van den Kommandant van gezicht veranderden, en vlijtig aan den arbeid togen. En of de Kommandant Obermaier al tot hen zeide: ik vraag niet of deze of gene gevangene oppast, hij moet oppassen, ik verbeter de menschen zedelijk, gij lieden hebt het gezien, de gevangenen hangen mij aan; de Heeren zagen echter alleen ieder gevangene met een keten, hetzij zware, hetzij middelmatige, hetzij ligte, om het ligchaam en den enkel geklonken, ter voorkoming van bleeding der huid met een linnenband daaronder, eenige zelfs, de levenslang veroordeelden, met een grooten ijzeren kogel aan de gewone keten aan den enkel. Het is waar, die kettingstraf wordt door de wet opgelegd, maar zij bestaat algemeen, daar de gevangenen te Munchen allen misdadigers zijn, die tot boven de 4 jaren gevangenis zijn veroordeeld.

Bescheidene, opene gezigten zagen zij niet. Alles gaf vrees te kennen; er waren geen de minste sporen van eene betere gemoedstemming dan elders. De Kommandant zelf scheen er niettegenstaande de ketenen zoo weinig den verbeterden

1) Zie *Rapport* pag. 156.

gevangenen te vertrouwen, dat hij gevolgd werd door een grooten hond, zoo als geen der Inspecteurs ooit gezien had, die alle bliken gaf op den eersten wenk van zijn meester woedend op elken aanrander los te zullen schieten. De Kommandant is echter een groot voorstander der humaniteit, en de menschlievende behandeling schijnt te bestaan in den materiëelen toestand der gevangenen, die vrij goed moet zijn ¹⁾, terwijl de zedelijke verbetering aan arbeid en materiëele bemoeijingen ondergeschikt is. Dat de verderfelijke gevolgen der gemeenschap daar niet zouden bestaan, is zelfs niet uit het aantal recidiven te bewijzen. Veel moeite kostte het er de opgaven van magtig te worden. Dr. Varrentrap verzekerde, dat zij eens zooveel bedraagt als in de meeste overige landen. Zooveel is zeker, dat, als zij zooveel minder was, de regering van Beijeren er wel niet zoo geheim mede zoude geweest zijn.

De Nederlandsche Inspecteurs hebben er, gelijk Prof. Opzoomer, in de Arnhemsche courant van 10 September 1858, terecht als eene grief opmerkte, geen onderzoek naar gedaan, althans niets hieromtrent medegedeeld.

Wat het bagno te Valencia onder Montezino betreft, blijkt niets anders dan dat bij veel schoonheid van gebouwen en inrigting, onder de leiding van een uitnemenden directeur, een uitnemende tucht en uiterlijke reinheid bestaat. Hoe het met de innerlijke reinheid geschapen staat, is minder bekend. Die schijnt bij den indruk dien de uiterlijke maakte meer uit het oog verloren te zijn ²⁾.

Al de ervaringen tot op dit oogenblik verkregen toonen ons aan, dat het bederf wel naar gelang der meer of mindere tucht en behoorlijke behandeling meer of minder is, maar dat het toch overal, waar misdadigers te zamen zijn,

1) Zie *Jahrbücher der Gefängnissskunde* van Dr. JULIUS, NOELLNER en VARRENT-TRAPP van 1842—1848, in onderscheidene stukken over het Obermaiersche verbeteringssysteem.

2) Zie over de gevangenen in Spanje, onder anderen de *Jahrbücher der Gefängnissskunde* van JULIUS, enz. 1845. Bd. VII 2. und 5. Heft.

gevonden wordt. En nu moge De Peyramont ¹⁾ zeggen, aan de zware misdadigers valt niet meer te bederven, bij de ligte kan door eene doelmatige behandeling het bederf worden tegengegaan, dat daarbij zoo groot niet zijn kan, als men ze van de volleerde schelmen verwijderd heeft. Wij meenen, dat de ervaring voldoende het tegendeel geleerd heeft, daar de zwaarste misdadiger ²⁾ menigmaal meer vatbaar is voor goede indrukken, dan hij die het ligste wanbedrijf pleegde.

Het gevangenisbederf wordt schier algemeen toegegeven. Aan onderscheidene voorstanders der gemeenschap kwamen echter allerlei middelen voor den geest, om het weg te nemen. Men kan de misdadigers behoorlijk classificeren, werd er gezegd. Welke grondslag moet daarvoor aangenomen worden? Het meer of minder zware van het misdrijf? Het zal tot niets leiden, want de oorzaken, die tot het misdrijf aanleiding gaven, zijn zeer verschillend. Dit wordt dan ook algemeen erkend.

Een duidelijk in 't oog springend voorbeeld. In de Fransche tuchthuizen verkeerden, in 1835 ³⁾, 200 Corsicanen, allen wegens voorbedachten moord veroordeeld. En waaruit sproot bij hen dat misdrijf voort? Bij allen uit een vooroordeel (vendetta), hetwelk onder al die eilandbewoners algemeen is, dat men namelijk de beledigingen zich en zijner bloedverwanten aangedaan, moet wreken, een vooroordeel, dat ze van kindsheid af inzuigen, en waarvoor zij den dood zelfs trotseren. Neem dat vooroordeel weg, en het zijn de achtenswaardigste menschen. Bij een oproer om de ge-

1) Zie *Redevoering van DE PEYRAMONT*, *Revue Pénitentiaire* pag. 198 en 199.

2) Men zie hierover een belangrijk opstel van MITTERMAIER in het *Archiv. des Criminalrechts. Neue Folge, zweiter Abschnitt. Jahrgang 1857*. Daaruit blijkt dat in de gevangenis te St. Gallen, Vechta in Oldenburg en Bruchsal verscheidene van de doodstraf begenadigden gevonden werden, die inzonderheid als verbeterd mogen beschouwd worden. Zie pag. 482—487.

3) BÉRENGER, *de la Répression Pénaie* I p. 9.

vangenen te bevrijden, zou de directeur op hen kunnen rekenen ter verdediging van het gesticht. Hun eergevoel is zoo groot, dat zij met drie andere Corsicanen, wegens diefstal veroordeeld, niet wilden omgaan, en hen als de pest schuwen. Veronderstel, men plaatst een aantal hunner bij elkander (klasse: moord met voorbedachten rade), dan zullen zij elkander niet bepaald kunnen bederven, maar toch, door het stijven van hunne gronddenkenbeelden, alle goede indrukken niet alleen afweren, maar die aanhoudend in hen bevestigen, terwijl zij zich als martelaars voor de goede zaak beschouwen. Onderstel echter, er zijn vier of vijf hunner veroordeeld, die in eene gevangenis komen, waar geene anderen van dat soort zijn. Als men nu de misdaad in aanmerking neemt, moord met voorbedachten rade, dan plaatst men ze met andere moordenaars van dat slag in de ergste klasse. Zouden ze dan niet bedorven kunnen worden, of zouden ze soms de anderen helpen genezen? Dit laatste is moeilijk aan te nemen. En men werpe niet tegen het exceptioneele van dit geval; want er is hier spraak van eene zuivere classificatie naar misdaden, en het gekozen voorbeeld brengt voor den geest, welke verschillende drijfveren al tot misdaden aanzetten, die men in aanmerking moet nemen.

Maar een classificatie der moraliteiten, zegt men. Ook zij is beproefd, en wel op menigvuldige wijzen, en ook in ons vaderland, getuige vooral Leeuwarden, en wat was het resultaat? Men zie het belangrijk rapport van 18 September 1845. De Commissie zelve, wij vermeldden het reeds, brak den staf over hare schepping.

Het onmogelijke is inderdaad in onderscheidene landen in 't werk gesteld. Kon het resultaat anders dan onbevredigend wezen. Maar al is het hier en elders honderdmaal beproefd, zegt welligt iemand, het kan niet doeltreffend geschied zijn. Het hierna beter is menigwerf het geval. Maar wij vragen het: is het dan menschen gegeven, ook al hebben zij de

grootste physionomiekennis, in het hart van anderen te zien. Zou het na de zorgvuldigste schifting niet mogelijk zijn, dat er een in eene klasse geplaatst werd die de gansche klasse aanstak en bedierf, en mag de Staat die mogelijkheid toelaten? Is dat, wij spreken niet eens van eene onzedelijkheid, want dat stuit sommigen, die de Staat van de zedelijkheid meenen te kunnen afscheiden, — is dat niet eene min goede behartiging van het algemeen belang?

En nu moge Dr. Scheltoma al meenen, dat er lieden konden zijn, die de classificatie zonder eenige fout bewerkstelligden, zij zouden toch zeer zeldzaam en lang niet altijd voorhanden zijn. Want welk eene ontzaggelijke studie en menschenkennis zou daartoe niet noodig zijn?

En als de man zich eens vergiste? De beroemdste medici kunnen zelfs immers nog wel eens een misslag begaan. Wij herhalen het, er is hier geen sprake van een physieken moord; die kan nog ter wille van de kunst te regtvaardigen zijn, het is een moreele, vaak onherroepelijk aan eene gansche klasse van menschen aangedaan en dat niet door hen zelve, maar door toedoen van den Staat (want men houde het in het oog, het is niet het vrijwillig zamenzijn met zijne gevaren in de maatschappij, maar een gedwongen.)

Mag die mogelijkheid van dien moreelen dood wel worden toegelaten?

Men werpe hier niet tegen, de afzondering verwekt krankzinnigheid. Daargelaten nu nog of deze beschuldiging waar zij, wat beteekent krankzinnigheid tegenover den waanzin door het zieldoodend vergif van een gezellig verkeer, dat het geweten in slaap sust. Of is de verstoktheid en volharding in de zonde geen waanzin meer?

Ja wij durven het een man, die waarlijk geen vijand van humaniteit is, wij durven Suringar nazeggen, trots den heftigen aanval hem deswege, door den anonymen Schrijver van de nieuwe berigten omtrent het Pennsylvanisch gevangenisstelsel, ten doele gevallen: »Wat doet het er toe, zoo er

al een enkele krankzinnig wordt (hetgeen toch altijd een physisch gebrek blijft, al is het, dat men daardoor van het goed gebruik zijner geestvermogens beroofd wordt) tegenover de ontelbare gevallen van waanzin in zedelijken zin, die onherstelbaar kunnen worden, en nog, wie zegt het, een langen tijd van herstel noodig kunnen hebben, als het aardsche leven is afgehoopen; (om maar niet van het geval van onherstelbaarheid ook dan te spreken, waaraan toch velen gelooven. Van het standpunt van dezen moet het dus nog verschrikkelijker zijn).

Classificatie kan soms voor de uitvoering van geschikten arbeid eenig nut hebben, en uit dit oogpunt is de door Léon Faucher ¹⁾ voorgestelde *classificatie der populaties* ²⁾ welligt geschikt. Hij wilde speciale gevangenissen voor de veroordeelden van de landelijke bevolking, speciale voor die van de stedelijke, die 's nachts afzonderlijk moesten opgesloten worden, over dag onder arbeid te zamen blijven. Die van de landelijke zullen dan het land kunnen bebouwen in omsloten plaatsen, die van de stedelijke, werk, naar hunne krachten berekend, verkrijgen. Dat door zoodanige eene classificatie onze bezwaren echter in geenen deele opgeheven worden, behoeft geen betoog.

Ook het stelsel van Ch. Lucas, die in iedere gevangenis drie quartieren of afdeelingen wil inrigten, eene voor proef, eene voor belooning, eene voor straf, in welke de gevangenen naar gelang hunner moraliteit afgedoeld worden, maar met niet meer dan veertig werken zullen onder stilzwijgen, en 's nachts afgezonderd slapen, geeft aanleiding tot allerlei wangunst, huichelarij en willekeurige beoordeeling en is even onmogelijk als andere indeelingen. Die indeelingen zijn bij menigte ontworpen; de een had 6, de ander 8, een derde 10, een vierde 16 klassen. De merkwaardigste voorslag was die van den Franschen Ridder, B. Appert, aan den

1) LÉON FAUCHER, *de la Réforme des prisons*. Paris 1838, p. 53—57.

2) CH. LUCAS, *Théorie de l'emprisonnement*. T I, p. 54.

Koning van Pruissen in 1846 gedaan, welke wij uit vrees van de beschuldiging van overdrevene voorstelling van de gevoelens der tegenpartij niet zouden durven vermelden, als zij niet aanvankelijk in hooge kringen veel bijval had gevonden. Zij kan daarenboven als eene proeve strekken tot welke combinaties de classificatie al aanleiding kan geven.

Appert¹⁾ vroeg twee honderd der meest bedorven gevangenen, die men hem achtereenvolgens zou kunnen toezenden. In zijne inrigting zou hij 30 cellen maken, strafcellen voor de slechtsten; de overigen in werkzalen plaatsen bij kleine getallen. De klassen zouden aldus ingedeeld zijn:

de tiende: aanhoudend verblijf nacht en dag alleen in eene cel, verbod te schrijven en brieven te ontvangen, grove klederen en van eene donkere kleur;

de negende: verblijf 's nachts in de cel, zwaar werk, volkomen stilzwijgen, kleederen even als de tiende;

de achtste: verblijf 's nachts in de cel, werk in eene werkplaats of buiten in gemeenschap, met volkomen stilzwijgen, kleeding als de vorige klasse, alsmede een donkergroene kraag²⁾;

de zevende: verblijf 's nachts in de cel, minder hard werk, een uur om te wandelen, vergunning den wachters of werkmeesters het woord toe te voegen en een naastbestaanden 's zondags te schrijven, maar even als de overige klassen 's zondags verblijf in de cel, kleeding evenals in de vorige klassen, maar met een donkerblauwe kraag;

de zesde: slapen in eene slaapzaal, gemeenschappelijk werk, kleeding van eene andere kleur als de overige klassen, vergunning te schrijven, brieven te ontvangen en gedurende het werk in tegenwoordigheid der wachters te spreken, 4 uren wandeling of verpoozing 's zondags;

de vijfde: slapen en werken gezamenlijk, vergunning te

1) Zie: APPERT, *voyage en Prusse* etc. zie nog over Appert, *Drei fragen in bezug auf Herrn Appert und das allgemeine Krankenhaus, von einem Arzte* 1850.

2) Men zie ook het *Flugschrift over Appert* van W. H. SURINGAR.

spreken, te schrijven, te lezen en brieven te ontvangen, wandeling en verpoozing den geheelen zondag, kleeding even als bij de zesde klasse, maar de kraag hemelsblauw; *de vierde*: de gunsten der vijfde, daarenboven vergunning tot muziekles en gymnastische oefening, bevrijding van dwangarbeid (corvées), de naam op eene tabel, waarop de titel: verwachting (espérance) aangeplakt in de zalen en ter griffie, knopen aan den jas met het woord: verwachting;

de derde: daarenboven kraag en omslag rood, de naam op een tabel tot opschrift voerende: verbetering (amélioration); vergunning 'szondags op het overschot van de spaarkas 2 grosschen of 25 centimes te verteren;

de tweede: vergunning uit de spaarkas onderstand aan de familie toe te zenden, keuze van werk vrijgelaten, koperen knopen, waarop deze woorden: goed gedrag (bonne conduite).

de eerste: blaauwe kleederen, omslagen, witte kraag, pet van dezelfde kleur als de kleeding, wit geboord, koperen knopen met de woorden: »het tegenwoordige wischt het verledene uit.» Zondags volkomen vrij behoudens de reglementen.

Men zou waarlijk meenen dat deze indeeling een paskwiel op het gansche classificatiestelsel was. Dit is echter geenszins het geval. Wij mogen echter vragen of onder dit stelsel de misdaden niet bij duizenden zouden toenemen, om zulke genietingen te verkrijgen. Het classificatiestelsel heeft overigens nog vele praktische bezwaren. Hoe ligt toch worden goede werklieden bij elkander geplaatst. De heer Chavannes, de gevangenisdoctor Pellis, de inspecteur Denis, die het te Lausanne gadesloegen, verklaren er zich ook uit dien hoofde tegen ¹⁾.

1) Zie *Jahrbücher der Gefängnisskunde*. Bd. I. p. 193, 104. *Strafanstalt in Lausanne* van VARENTRAPP. Indien men de gevangenen, wegens goed of slecht gedrag, van eene hooger tot eene mindere klasse doet overgaan, dan bevordert men tevens de zucht tot afwisseling en uitgebreider kennismaking. SURINGAR meldt dat te Leenwarden een veroordeelde in tien jaren tijds, wegens den overgang van de eene tot de andere klasse, bij bevordering dus ook bij terugbrenging, met 1060 gevangenen in kennis kan geraken. Zie *Gedachten over de eenzame opsluiting*, bl. 40.

Het stelsel voedt eene nieuwe ondeugd, den hoogmoed, want de beste klasse waant zich al ligt zooveel beter als de andere, en dan die arme slechtste, waar al het uitvaagsel bij elkander zit! Welke invloed ten goede kan er op uitgeoefend worden? Maar genoeg, daar waar de rijke ondervindingen van zeer ervaren practici spreken, waar mannen gelijk Moreau Christophe, Ristelhueber, Diesz, Füesslin, Suringar, en wie zouden wij verder noemen, waar een heirleger van getuigen spreken over hetgeen zij zagen, is het bijna van toepassing: » ubi rerum testimonia adsunt non opus est verbis. »

Men zal toch wel geene statistieke opgaven verlangen van het aantal, dat door de gemeenschappelijke opsluiting bedorven is. Zij zijn niet te geven, zoo uitgebreid is dat aantal. Treffende voorbeelden worden door Moreau Christophe mede gedeeld ¹⁾. Wat Nederland betreft, denke men slechts aan den befaamden Roose ²⁾, die als jongeling twee trossen druiven stal, in de gevangenis geraakte en later de zwaarste misdrijven pleegde, alleen ten gevolge van het bederf in de gevangenis; en aan den beruchten Weiler ³⁾, vroeger een oppassend kastemaker, die in 't huwelijk getreden met eene kamenier uit een deftig huis, de som gelds, welke de meester zijner vrouw hem had voorgeschoten, binnen weinige jaren grootendeels terughetaalde. Toen hij later door een zijner houtleveranciers aangemaand werd tot betaling eener rekening van f 200, nam hij, in hoogen nood, bij het schoonmaken der meubelen, een doosje met juweelen van de vrouw zijns wel-doeners weg, beleende dit doosje met het doel het zoodra mogelijk te lossen, en weder op dezelfde plaats terug te leggen. Het toeval wilde dat die dame het doosje miste; het werd in handen der justitie gegeven, en hij tot 3

1) Zie *Défense du projet de loi sur les prisons*, pag. 40—45.

2) Zie *Weekblad van het Regt* van 18 April 1844, N°. 487. Men leze onder anderen het pleidooi van Mr. G. M. VAN DER LINDEN te dezer zake gehouden.

3) *Kort overzicht van het gevangenisstelsel in Nederland door een gerehabilteerd gevangene*, 1844. p. 46, 47.

jaren tuchthuisstraf veroordeeld. Hier kwam hij in aanraking met de beruchtste misdadigers, associeerde zich met hen, werd na zijn ontslag huisbreker, erlangde 16 jaren tuchthuisstraf, ontvlugtte, pleegde op nieuw zijn bedrijf op groote schaal, werd in 1811 tot 20 jaren galeistraaf veroordeeld, ontvlugtte weder, pleegde in weinig tijds 14 huisbraken, en kreeg eindelijk, weder op Nederlandschen bodem komende, nog 20 jaren tuchthuisstraf.

Een ontslagene gevangene ¹⁾, die vroeger te Bordeaux cellulair, later te Woerden gemeenschappelijk zat, heeft het verklaard: » O had ik maar mijn lateren straftijd in de cel mogen doorbrengen, de goede stemming daar verkregen zou mij zoo spoedig niet verlaten hebben. Maar helaas, ik beken het met schaamte, de goede indrukken, de beste voornemens, de zielsrust, dat alles verdween spoedig, spoediger dan men welligt denkt door de gemeenschappelijke opsluiting.» Of men slechte of goede gemeenschappelijke gevangenissen heeft, overal heerscht dat bederf. Wij meenen het voldoende te hebben aangewezen.

En dat bederf, het is niet het eenige bezwaar. In de gemeenschappelijke gevangenis wordt verraad, wordt verklikking der makkers niet alleen toegelaten, maar zelfs aangemoedigd, daar het vaak aanbeveling tot afslag van straf is.

Maar dat behoeft niet, zegt welligt iemand. Het is evenwel een noodzakelijk kwaad. Hoe kan men anders vaak weten, wat er onder de gevangenen voorvalt? Vele gevangenisdirecteuren hebben het getuigd, dat het hun zelve mishaagde het niet te kunnen missen. Men moet derhalve zijne zwakheid verraden, dat men zonder de hulp der misdadigers geene misdadigers behoorlijk regeren kan. Men moet hen stijven in hun kwade inborst, in hunne zucht tot misleiding. De kameraad vertrouwt zijn kameraad, hij wordt ver-

1) *Mijn verblijf in de gemeenschappelijke en afzonderlijke gevangenis*, 1858, pag. 16, 52.

raden, de verrader beloond. Welk een indruk voor de medegevangenen ¹⁾!

Tot welk een wraakzucht kan dit dengene, die verraden is, later geene aanleiding geven, als hij soms met andere in de gemeenschappelijke zaal komt? Een der vinnigste tegenstanders van het stelsel der afzondering, de onbekende schrijver van de nieuwe berigten over het Pennsylvanisch stelsel ²⁾, erkent mede de noodzakelijkheid. De tucht kan zonder dat middel, volgens hem, in de groote gevangenissen niet bewaard blijven. Het doel is evenwel de tucht te handhaven, het middel dus niet te verwerpen. Hij doet deze verklaring onmiddellijk volgen door de mededeeling, dat hij den Jezuitischen regel *la fin justifie les moyens* niet billijkt. In dit geval echter maakt hij eene uitzondering en zegt: »met schelmen moet men niet willen omgaan als met brave lieden. Men kan het hatelijke verminderen, door boven de deuren der gevangenis te zetten, wat men met opzigt tot de voetangels en klemmen in de tuinen en elders op borden plaatst: hier huisvesten ook verklikkers en aanbengers. Zoo ondermijnt men het onderling vertrouwen der gevangenen, en hoe meer dat ondermijnd wordt, hoe beter.» Zouden de gevangenen zoodoende ook beter worden? Wij meenen het tegenovergestelde te kunnen aannemen.

In de gemeenschappelijke gevangenis werkt alle afslag van straf nadeelig. Degenen, die het niet krijgen, achten zich vaak gekrenkt, omdat zij somwijlen hunne kameraden veel beter kennen, dan de directeur en de beambten, en dus weten hoe weinig deze of gene die gunst inderdaad verdiende. Ook dit werkt demoraliseerend.

»De afslag» — Suringar verklaart het meer dan eens te hebben bijgewoond — »veroorzaakte eerst innige vreugde bij allen die haar kregen, maar de vergelijking, die als ieder afzonderlijk zat, onmogelijk was, met den meerderen afslag

1) Zie SURINGAR, *Gedachten over de eenzame opstuiting der gevangenen*, pag. 16.

2) Zie pag. 45 van het aangehaalde werk.

van een ander, wischte die geheel uit, en gaf aanleiding tot woeste uitlatingen van vele ontevredenen."

In de gemeenschappelijke gevangenis leeren de gevangenen de bewaarders meer van nabij in hunne zwakheid kennen, en dit werkt nadeelig, als zij dit van over hen geplaatsten zien en geeft aanleiding tot allerlei speculaties. Want onder de gevangenen zijn dikwerf de schranderste lieden, geoefend in allerlei kunst van kwaaddoen, die wetenschap volkomen verstaande. En doordat men onder meerderen, van wege het bestuur, meer op fysieke kracht der bewaarders, dan op zedelijke beginselen moet letten, daar een bewaarder des noods velen alleen moet kunnen staan (tenzij er gelijk te Munchen gevaarlijke honden ter assistentie zijn) is menigwerf juist eene min gelukkige keuze het gevolg.

In de gemeenschappelijke gevangenis zijn vele disciplinaire straffen noodig, en dat zet aan tot wrevel en wrok.

In de gemeenschappelijke gevangenis kan de gevangene zelden behoorlijk in zich zelf keeren, en over zijne handelingen nadenken. Hij mag ook nooit toonen berouw te hebben, want dat zou laf zijn, en wat gaat hem eigenlijk die maatschappij buiten meer aan? Hij leeft in deze en gaat nu de eer of schande van zijne medeburgers hier hem niet ter harte? Hij is er doorgaans niet ongevoelig voor, en derhalve gaarne in den gezelschapstoon, die iedere kring en dus ook deze heeft. Men zie hierover de treffende plaats bij Ch. Lucas ¹⁾, waar hij, na over den gezelschapstoon van den matroos, van den militair, van den werkman, van den kloosterling, van den seminarist gesproken te hebben, zegt: dat het bij den gevangene is:

„Il faut hurler avec les loups, ce proverbe trivial n'est nulle part d'une application plus indispensable que dans les prisons."

Maar zou er geen Orpheus meer te vinden zijn, die menschen even als wilde dieren wist te temmen, die door zijn

¹⁾ CH. LUCAS, *du système pénitentiaire* I. pag. 153.

invloed alles op hen vermogt, en, met eene groote menschenkennis begaafd, ieder behandelde gelijk het behoorde, die edele gevoelens wist op te wekken, en ieder als om strijd er in deed wedijveren, — die dus inderdaad het goede over den gezelschapstoon van het kwaad, de zegepraal wist te verschaffen. Obermaier, vroeger directeur te Kaiserslautern, later te Munchen, is als zulk een voorbeeld aangewezen.

Over dien directeur en zijne behandeling der gevangenen is veel geschreven en gesproken. In Beijeren was men zeer met zijne werkzaamheid ingenomen, en het kon moeilijk anders, daar door hem werd bewezen dat geene ligchamelijke tuchtiging noodig was voor de handhaving der orde, dat menschelijkheid meer invloed ten goede uitoefent dan ruwheid. Van daar dan ook dat hij warme verdedigers vond in Dr. Arnold ¹⁾ en Dr. Pfeufer ²⁾, sinds 1855 Hoogleraar in de geneeskunde te Munchen. De tegenstanders zijn echter vele, ofschoon allen hulde doen aan de orde, die in zijne inrigtingen heerscht. In de *Jahrbücher der Gefängnissskunde* ³⁾ is de directeur en zijne gevangnissen breedvoerig besproken, even als op het congres te Frankfort ⁴⁾, waar evenwel geen eukele voorstander scheen aanwezig te zijn, daar toen Obermaier zelf weigerde over zijne zaak te spreken, de Beijersche afgevaardigde, von Closen, die zijne zienswijze minder genegen was, het woord opnam, en een uitvoerig onpartijdig verslag der resultaten gaf.

De inrigting van Obermaier heeft langen tijd minder de aandacht gaande gemaakt, tot dat de Hoogleraar Opzoomer ⁵⁾

1) Zie ARNOLD *die körperliche Zuchtigung und das Zuchthaus zu München*, *Archiv des Criminalrechts*. Stuck 3 S. 437—442.

2) Dr. PFEUFER, *das Obermaiersche Besserungssystem*.

3) *Neue Folge* Bd. II heft 2. 1847. Dr. DIESZ, *Ueber das Obermaiersche Besserungssystem* pag. 326—355. *Herr Pfeufer und die Besserungssysteme zunächst das Obermaiersche*, *beleuchtet von VARRENTRAPP* p. 355—375.

4) Zie BAUMHAUER *Verslag der beraadslagingen op het Pénitentiair congres*, p. 22.

5) Zie OPZOOMER, *Weg tot hervorming der gevangnissen*.

die op nieuw opwekte, ofschoon ook hij aan de al te gunstige opgaven van den directeur twijfelde. De resultaten van het daarop ingesteld onderzoek zijn bekend, zij bevestigen de minder gunstige denkbeelden, door onderscheidene schrijvers in de *Jahrbücher der Gefängnisskunde* reeds vroeger daarover gegeven.

De vraag, hoe de resultaten verkregen werden is door Obermaier zelf beantwoord: »door humane behandeling, onophoudelijk toezigt, nooit rustende bewaking, die den gevangene overal volgt, doelmatig onderrigt in eenig handwerk, in hetgeen tot de school behoort, en in de godsdienst.»

Zonder ooit een cellogevangenis gezien te hebben, veroordeelde hij haar uit de hoogte¹⁾, daarbij nimmer het onderscheid tusschen eenzaamheid en afzondering in het oog houdende; en immer van middeleeuwsche kerkers en tegennatuurlijke middelen sprekende, eischte hij dat niemand over zijn stelsel oordeelde zonder de werking gezien te hebben, te meer daar zijn stelsel alleen in die werking bestond.

Anderen van holle declamaties beschuldigende, zeide hij, dat in zijn gesticht zich ieder verbetert en moet verbeteren, dat zelfs onzedelijke woorden er eene ware zeldzaamheid zijn, en alle andere ruwheden en ondeugden met hare gevolgen geheel zijn uitgeroeid, en dat alles terwijl de gevangenen in hunne vrije uren opgewekt en vrolijk mogen zijn.

En wat was de conclusie der Heeren, Greveling, Pierson en Netscher²⁾, in 1858? Dat zij niets anders gezien hadden dan een gemeenschappelijke gevangenis met goede beampten onder een uitnemenden Kommandant, maar met een ontzettend zware tucht. Zij aanschouwden onder anderen in een cachot eene tuchtiging van een gevangene, die eerst een gewone keten droeg, voorts eene tweede zeer zware aan de

1) Men zie zijn brief aan Dr. G. VARRENTAPP, *Jahrbücher* 1847, p. 266.

2) *Rapport*, pag. 155, 157, 158.

brits vastgemaakt, en wien eindelijk nog de beide handen door eene derde zware keten aan elkander gesloten waren.

Op hun vraag naar zijn stelsel antwoordde hij: »ik heb geen stelsel, gij hebt alles gezien.» Men zou naar hunne meening, even goed van een stelsel van Canneel, (den Kommandant van Hoorn, die 700 gevangenen onder zich heeft, en waar, bij de geringe middelen van tucht, die hem ten dienste staan, een goede geest over het geheel heerscht), kunnen spreken als van een stelsel van Obermaier.

Mooser, de directeur der gevangenis te st. Gallen, geen voorstander der afzondering, oordeelt mede niet gunstig over de gevangenis te Munchen. De strafanstalt-director, Schrick te Moabit bij Berlijn, noemde het stelsel van Obermaier verderfelijk, vooral om het ook door ons gewraakte verklik-sijsteem, hetwelk ook te Munchen heerscht. De Kommandant, zeide hij, stelt zich alles te gunstig voor: hoe menigwerf echter kan men zich bedriegen bij de benoeming van beambten, hoeveel eerder is dit het geval bij die van opzigtters uit de gevangenen zelve!

Te Munchen vindt men nevens de bewaarders, die doorgaans in de gangen en op de pleinen zich bewegen, in iedere zaal het toezigt aan een uit de gevangenen opgedragen, en deze zijn het dan vooral, die hunne medegevangenen moeten verbeteren. Welke rampzalige gevolgen dit opleverde, blijkt uit hetgeen Suringar onlangs ¹⁾ als feiten mededeelde, dat toen drie der sluwste gevangenen tot adsistent-bewaarders waren aangesteld, dit in derwijze de woede der gevangenen opwekte, dat zij binnen korten tijd twee oppassers vermoord, een aan 't vensterraam opgehangen en een den kop gekloofd hebben. De derde is onlangs doodgeslagen, en dat in een gesticht, waar ieder zich verbetert en verbeteren moet!!

Uit al het voorafgaande besluiten wij, afgescheiden van alle gunstig of minder gunstig oordeel over den directeur

1) SURINGAR, *Stem uit Nederland* enz. pag. 25.

en de humaniteit zijner behandeling, waarover de meeningen verschillen, en vooral de laatste berigten niet gunstig luiden, dat wij de inrigting wraken als modelgevangenis:

- 1^e. omdat er eigenlijk geen stelsel is;
- 2^e. omdat de berigten van den directeur te gunstig zijn om niet betwijfeld te worden;
- 3^e omdat over 't geheel een zeker duister verspreid ligt, en de waarheid het licht niet schuwte;
- 4^e. omdat het verkliksijsteem ook daar heerscht;
- 5^e. omdat die ketenen, ofschoon een straf bij de wet, ons te streng voorkomen.

Maar toegegeven, dat die resultaten allen zoo gunstig waren, dan nog blijft de vraag over, kan men een stelsel aannemen, dat berust op een enkele persoonlijkheid?

Zulke personen, die zoodanige resultaten te weeg brengen, als Obermaier gezegd wordt te weeg te brengen, zijn hoogst zeldzaam ¹⁾. Geniën worden niet elken dag geboren, evenmin als ze gevormd worden, gelijk de Zweedsche Graaf, Sparre ²⁾, wilde, dat er in de school bij Obermaier kweekelingen werden opgeleid.

Daarbij komt, dat men bij een dergelijk stelsel geen collegie van regenten kan hebben, maar aan zoodanigen directeur, gelijk Obermaier ook heeft, eene absolute magt moet verleenen, ten einde zijne pogingen niet te verlammen.

Op grond nu, dat er zeer enkele voortreffelijke mannen gevonden worden, aan wie men de magt zonder bijzonder gevaar kan opdragen, een gevangenisstelsel aan te nemen, achten wij even bedenkelijk, als op grond, dat er enkele vorsten zouden kunnen gevonden worden, die uitnemend door talent, energie en braafheid, in een Staat van uitnemenden zegen zijn, eene alleenheersching aan te nemen. Er worden te veel belangen opgeofferd, en de voortdoring van

1) Zie OBERMAIER, *Anleitung zur vollkommene Besserung der Verbrecher in den Strafanstalten* 1835.

2) Zie BAUMHAUER, *Handelingen van het Pénitentiair congres van 1846*.

dat talent, die energie, die braafheid, bij een ander is hoogst onzeker, ja twijfelachtig.

En wat de twee geniën bij het gevangeniswezen betreft, opmerkelijk is het, dat even als Obermaier niet bekend was met de cellengevangenis en de voornaamste werken er over, zoo ook van Montesino, door J. Lohmeijer,¹⁾ Inspecteur-generaal der Fransche gevangenis, in een schrijven van 19 Junij 1845, gezegd werd: »Hij is een genie, hij heeft alles van zichzelf, il a tout créé, en als ware dit nog het voortreffelijkste er bij wordt gevoegd: »Il ne connait aucun des innombrables livres qui ont paru en Europe sur les prisons.»

Wat zouden die geniën dan niet voor wonderen verrigten, als zij er de kennis bij hadden!

Wij hebben derhalve gezien: de gemeenschappelijke gevangenis, zooals zij vroeger algemeen was, vermoordt; de classificatie kan de bezwaren niet wegnemen, hoe voortreffelijk zij ook worde ingerigt, zij doet zelfs nieuwe ontstaan; de mogelijkheid van een enkelen Orpheus mag geen stelsel doen aannemen, of liever een persoon is geen stelsel.

Indien nu de gemeenschappelijke gevangenis vermoordt, dan kan zij niet verbeteren, en aangezien alle straffen die niet verbeteren, behooren verworpen te worden, is deze straf te verwerpen.

Wij voorzien echter nog eene bedenking, namelijk deze, dat de stelling niet in eene breede opgave van recidivisten bewezen is. Die opgave van recidivisten laten we echter na, omdat ze zonder breedvoerige toelichtingen volstrekt onbruikbaar zijn, daar men, gelijk wij later in een enkel voorbeeld behooren aan te toonen, niet zonder de grootste omzigtigheid gevolgtrekkingen uit die cijfers kan maken. Dat de recidives, zoowel in Engeland, als in Frankrijk, als in België, als in Pruissen, als in Zwitserland, als in Zwe-

1) Zie: *Brief van C. T. LUBASCO aan W. II. Suringar over het door O. G. Heldring uitgesproken gevoelen over het gevangeniswezen.* pag. 14.

den en meer andere landen, onder het stelsel der gemeenschap, steeds tocnamen, en het gevangenisbederf er een belangrijken invloed op uitoefende; het wordt thans schier niet betwijfeld. Dat feit is ons voldoende te kunnen constateren ¹⁾.

En als onder anderen Béranger aanwijst, dat er op de beschuldigten in Frankrijk in 1851 28706 recidivisten waren, en in 1852 33005 ²⁾, dan mag zonder twijfel die toeneming niet gering genoemd worden.

Het is en blijft de zaak de kwaal aan te wijzen, en nu naar de beste middelen uit te zien, om haar zoo al niet uit te roeijen, toch belangrijk te verminderen.

1) Voor 't overige zie men: MOREAU CHRISTOPHE, *Défense etc. BÉRANGER, de la Répression pénale*. DUCPETIAUX, *Mémoire sur les prisons en Belgique*, om geene andere te noemen.

2) Pentonville en Bruchsal kunnen helaas niets ten aanzien der recidiven leeren, daar de gevangenen van Pentonville eerst naar Portland gaan om aan openbare werken te arbeiden, later naar Australië, en Bruchsal vele gevangenen krijgt, die eerst gemeenschappelijk bedorven zijn, daar ze onder de 4 jaren tuchthuisstraf doorgaans te Freiburg te zamen zitten. Philadelphia heeft geleerd, dat de recidiven 33% zijn afgenomen, bij eene toeneming der bevolking van 38%, terwijl ze integendeel te Genève toenamen, en eene cellulaire gevangenis onder PICOT naast de classificatie Auburnsche verrees.

DERDE HOOFDSTUK.

Het stelsel van afzondering der gevangenen door moreete afscheiding.

Het resultaat, waartoe de voorafgaande beschouwingen ons gebragt hebben, was dit: geen gemeenschap in de gevangenis, maar afzondering.

Wij beschouwen die afzondering, en wij hechten er groote waarde aan er met nadruk op te wijzen, niet als een Eldorado, waarin de misdrijven zeer gering, de herhalingen van misdrijf zeldzaam voorkomen. Men zou volkomen blind moeten zijn voor den algemeenen toestand, waarin de maatschappij verkeert, om dit in ernst te durven beweren. Het onmatig gebruik van allerlei sterke dranken, de vermeerdering der rijkdommen aan de eene zijde, der armoede aan de andere, gepaard aan de schier algemeen opgemerkte zucht tot verheffing van stand en levenswijze, de grove onkunde bij een deel der bevolking, zoodat het bijvoorbeeld in België van regeringswege officieel geconstateerd is, dat, van de van 1840 tot 1849 van misdaad beschuldigde 4497 personen, 2945 (2377 mannen en 566 vrouwen) waren, die volstrekt niet, 1012 (945 mannen en 67 vrouwen) die slecht, 417 (364 mannen en 43 vrouwen) die goed lezen konden, en slechts 125 (116 mannen en 9 vrouwen) die eene behoorlijke opvoeding genoten hadden, zijn zoovele verschijnselen, die aantoonen, dat er ter bestrijding der misdrijven nog meer te doen valt, dan de verbetering der ge-

vangenissen. Wat de vermeerdering der misdrijven betreft, zijn wij het met den gedeputeerde, Carnot ¹⁾, eens, dat hoe beter het politiewezen is ingerigt, en hoe zekerder dus de bewerkers van ieder misdrijf ontdekt worden, er ook des te meer beschuldigten en veroordeelden zullen voorkomen, althans in de eerste tijden, ofschoon het onzes inziens op den langen duur het beste middel kan zijn om de misdrijven tegen te houden, de hoop op straffeloosheid al flauwer en flauwer te doen worden.

Wij zeggen echter met Gustave de Beaumont ²⁾: de verbetering der gevangenissen door de afsnijding van den verpestenden omgang den misdadigers kan niet anders dan voor de zedelijkheid dier lieden, en vooral voor de maatschappij, door de vermindering van herhaling van misdrijf (door de leeringen in de gevangenis opgedaan) heilzaam zijn. En hier is het de vraag: zal men niet het beste kiezen, 't welk te verkrijgen is. Wij nemen dus de afzondering aan als eene gebiedende noodzakelijkheid, een eisch van den tijd, waarin wij leven. Wij zijn echter niet blind voor hare bezwaren, ofschoon wij reeds bij voorraad protesteren tegen de verregaande overdrijving waarmede die worden uitgemeten, en zullen trachten aan te toonen, dat de voordeelen zoo overwegend zijn, dat zij zeer verre de bezwaren overtreffen, en dat als men te kiezen heeft tusschen twee stelsels, en in het eene de voordeelen de nadelen verre overtreffen, en in het andere de nadelen de voordeelen verre te boven gaan, wij zonder aarzelen het eerste kiezen.

Dit standpunt aangenomen hebbende vragen wij alsnu, hoe kan de afzondering geschieden, en trekt het onmiddellijk onze aandacht, dat er tweecërlei wijzen zijn, namelijk 1e. door stilzwijgen, 2e. door muren.

Het stilzwijgen, ziedaar wat wij in de eerste plaats te bespreken hebben. Wij hebben gezien dat het reeds op on-

1) Zie *Revue Pénitentiaire*, T. II, pag. 117, 118.

2) Zie *Revue Pénitentiaire*, T. II: pag. 144.

derscheidene plaatsen in meerdere of mindere mate in praktijk was gebragt, toen het in 1821 te Auburn stelselmatig werd georganiseerd, steunende op dit grondbeginsel: volkomen afzonderlijke opsluiting bij nacht, vereeniging des daags onder aanhoudenden arbeid en stilzwijgen. Dit stelsel door de meeste Staten van Noord-Amerika aangenomen, vond mede toepassing in verscheidene gevangenissen in Engeland, zooals onder meerderen te Milbank en Colbadfields en voornamelijk in onderscheidene Zwitsersche Staten. Beroemd zijn bovenal de gevangenissen te Genève, Lausanne en St. Gallen, waar eene doelmatige classificatie daarbij werd ingevoerd. In Frankrijk werd in 1839 alleen de nachtelijke afzondering tot stand gebragt, in België en eenige Duitsche staten, voornamelijk in Baden, de meer volkomene.

De voornaamste kampvechters voor dit stelsel waren Elam Lynds van Singsing, Dwigth van Boston, Aubanel van Genève, Dr. Coindet en Gosse mede te Genève, Dr. Verdeil te Lausanne, Mooser te St. Gallen.

Het ligt geenszins in onze bedoeling, die gevangenissen in hare inwendige inrigting te schetsen en de geschiedenis daarvan na te gaan. Dit is door zulk een groot aantal schrijvers geschied, vooral in de *Jahrbücher der gefängnis-kunde*, waar zeer vele bladzijden aan de beschouwing van iedere gevangenis in het bijzonder zijn gewijd, dat het onnoodig mag geacht worden. Dit zou hier ook niet ter zake dienen, want als het hoofdbeginsel, waar alles om draait, besproken, en verkeerdt geacht wordt, is het voldoende zeker, dat het stelsel moet verworpen worden. Wij zullen ons dan ook onthouden van een tal van cijfers van recidivisten en krankzinnigen (hetgeen met name tegen de gevangenis te Genève, eene der besten, zoo niet de beste van allen, aan te voeren is) tegen het stelsel in het midden te brengen, welks kracht menigwerf door voor- en tegenstanders in verschillenden zin wordt uitgelegd, en die ook van een aantal bijomstandigheden afhangen.

Het beginsel bevat dus vooreerst: de afzondering bij nacht. Dat zij, wegens de vele onzedelijkheden en onreinheden, die het gemeenschappelijk slapen trots het strengste toezigt met zich sleepte, eene zeer gewenschte en heilzame verbetering oplevert, behoeven wij niet aan te toonen.

Het tweede element: gemeenschappelijk zamenzijn onder arbeid en stilzwijgen, vereischt eenige nadere overweging. De punten van onderzoek waar het hier op aankomt zijn deze:

1°. Kan dat stilzwijgen de vroeger geconstateerde nadere gevolgen van de verkeering der gevangenen weren?

2°. Is, ondersteld dat die gevolgen kunnen worden geweerd, en die gevangenis-inrigting mitsdien niet vermoordt, dat stilzwijgen mogelijk?

Moeten deze twee vragen ontkennend beantwoord worden, dan volgt uit het vroeger bewezene dat dit stelsel te verwerpen is.

Wat de eerste vraag betreft, is het zonder twijfel, dat, als de gevangenen niet spreken mogen, de besmetting der onderlinge mededeeling van het kwaad veel geringer zal zijn. Dat zij echter geheel wordt weggenomen, is daarom te betwijfelen omdat er ook eene vingerspraak is, door doofstommen vroeger algemeen gebruikt, die men op verschillende wijze kan uitvoeren, en waarmede men elkander veelbetekenende wenken kan geven. Ook met de oogen kan men hetzelfde doen. Billetten kan men elkander in de handen stoppen. Derhalve is er ruime gelegenheid, om, daar men in alle gevallen elkander van aangezicht kent, hetgeen op zich zelf reeds een onheil is, eerst gebrekkige, later meer naauwe kennismaking aan te knopen, waaruit weder een tal van aanslagen tegen de maatschappij kunnen voortspuiten. En zij die elkander reeds vroeger kenden, de oude makkers, zij behoeven elkander slechts aan te zien, om verstandhouding te openen. Die blik is voldoende, om elkander op het zondenpad te bemoedigen, en aan te raden toch zoo kleingecestig niet te zijn er van af te wijken, om op het pad van die brave lieden zich te begeven, die hen

toch voor het grootste gedeelte als uitvaagsels zullen blijven beschouwen.

Dr. L. F. Von Froriep ¹⁾ is er in ernst op bedacht geweest, de zintuigen van uiterlijke indrukken onafhankelijk te maken, hetgeen hij *Isolirung der Sinne* noemt. Het gezichtsvermogen wilde hij opheffen door een half masker van stijf leder, met eene welving voorzien, achter welke de oogleden zonder wrijving zich bewegen, gesloten en geopend kunnen worden, terwijl de lichtstralen voortdurend worden afgewend. Ook het gehoor wilde hij zoo niet geheel isoleren, dan toch zoodanig onduidelijk maken, dat men zeer hard zou moeten spraken om elkander te verstaan.

Breedvoerig wordt de toestel beschreven en de wijze waarop die machines het gemakkelijkst konden worden aangesloten. Tot dergelijke beuzelingen zal ook de huisarts de bewakers moeten helpen. Dat de gezichts-isolering niet kan plaats hebben gedurende den werktijd is duidelijk. Indien men de gehoor-isolering aanwendt, schijnt dit te kunnen volstaan. Men is inderdaad verbaasd over de vindingrijkheid van het menschelijk vernuft; jammer maar, dat de vinger-isolering door dien geneesheer is verzuimd, waarschijnlijk omdat zij niet mogelijk was. Men ziet hieruit, dat de Voorzienigheid, die ieder orgaan tot aanvulling en hulp van het ander geschapen heeft, niet wil dat men ze onbruikbaar make. Maar onderstelt dat men dat alles kon, zou dan niet de barbaarschheid ten top gevoerd zijn? Zou men nog meenen met dit stelsel gevallen menschen te kunnen verbeteren?

Wij zien echter dat de zintuigen niet kunnen geïsoleerd worden, en het stilzwijgen alzoo geen voldoende middel is, om de nadeelige gevolgen der gemeenschap te weren. Bovendien zet het tot allerlei listen aan, en als het gehandhaafd wordt, mist men ook het voordeel, hetwelk somwijlen

¹⁾ *Ueber die Isolirung der Sinne als basis eines neuen Systems der Strafgefangenen.* Weimar 1846.

schoon zeldzaam voorkomt, dat de eene gevangene op den anderen ten goede werkt. Alle verkeer zal hier stellig ten kwade zijn. Maar dit stilzwijgen is onmogelijk, en als ook deze grondslag vervalt, zou dan het stelsel niet veroordeeld zijn? Zou men dan nog allerlei redeneringen over punten van detail of een legioen cijfers van allerlei gevangenisinrigtingen behoeven? Het stilzwijgen is onmogelijk, Elam Lynds ¹⁾ zelf heeft het ten aanzien der vrouwen erkend, en van New-York uit (de bakermat van het Auburnsche stelsel) zijn architecten gezonden, om de constructie der cellen te Philadelphia te bestuderen. Sprekender bewijs is niet te geven. Waarlijk, de woorden van den directeur der gevangenis voor vrouwen te Namen: »je défie tout directeur d'une prison, où les détenus sont en réunion de faire observer une silence parfaite," vallen er bij weg. Maar voor mannen zou het dan wel mogelijk zijn? Die mannen zullen het verbod toch liefst zoeken te overtreden. Dat geeft aanleiding tot nadere oefening in slimheid en behendigheid, en bevordert derhalve de kunst van het kwaaddoen. Wij zullen echter voor een oogenblik aannemen, dat die trek er weinig is, dat zij zullen kunnen zwijgen. De mensch, die de tong gekregen heeft om er gebruik van te maken, zwijgt. Zou dit heilzaam zijn, of liever, niet schadelijk voor de gezondheid? Hooren wij de getuigenis van Dr. Coindet ²⁾ (nog wel een voorstander van het stelsel te Genève): »Het absolute stilzwijgen verzwakt de organen der ademhaling, en levert wezenlijke gevaren op voor de gezondheid van hen aan wie men het oplegt."

Hoe, zegt Prof. Voorhelm Schneevogt ³⁾, men zou de elken mensch in meerdere of mindere mate ingeschapene behoefte, om zijne gedachten te uiten, kunnen onderdrukken? eene behoefte, die vooral bij de minder beschaafden,

1) Zie MOREAU CHRISTOPHE, *Défense* etc. pag. 90.

2) Zie MOREAU CHRISTOPHE, *Défense* etc. pag. 79.

3) Zie SCHNEEVOOGT, *Het Pennsylvanisch gevangenisstelsel* (Gids 1848, p. 195).

en bij hem, wiens gemoed door levendige gewaarwordingen beroerd, wiens hoofd door eene magt van voorstellingen gekweld wordt, soms zoo dringend kan worden, dat zij ter harer bevrediging niet eens de tegenwoordigheid van anderen vordert, die hunne uitingen zouden kunnen vernemen en beantwoorden? eene behoefte eindelijk, die zoo sterk is, dat zij in spijt van alle hinderpalen de bevrediging zal weten te erlangen."

Die bevrediging wordt ook erlangd, de ondervinding heeft het geleerd. Er zijn menschen die niet hebben willen zwijgen. Een Duitsch medicinac doctor is te Auburn doodgezweept; te Singing heeft een krankzinnige gevangene binnen drie weken duizend zweepslagen gekregen. De zweep, dat was het groote middel, hetwelk men aanwendde. Ieder, die het minste teeken gaf, was aan den willekeur van den bewaarder overgegeven, welke hem op den naakten rug zooveel zweepslagen, als hij oorbaar oordeelde, mogt toedienen. Welk eene haat moest dit niet tegen de oppassers opwekken? En die haat is opgewekt. De ruimte verbiedt ons hier voorbeelden aan te halen. De zoogenaamde iron-gag, eene zwijgmachine die den mond digtsnoert, is mede aangewend, maar wij zullen die gruwelen ter zijde laten, te meer daar zij in sommige Pennsylvanische gevangenen mede als disciplinaire straf gebruikt is, ofschoon daar geheel onnoodig. Ook de zweep kan, naar het oordeel van sommige voorstanders van het stelsel, zeer wel gemist worden. In Engeland, waar stok en zweepslagen als straf inheemsch waren, heeft men haar voor de gevangenis verworpen. Welnu welk disciplinair middel had men daar? Het onthouden van voedsel. Men vergunne mij hier eene aanhaling¹⁾ uit het report on Goldbath Fields house of correction, pag. 2. Van 900 gevangenen waren er 218 tot verklikkers aangesteld, ten einde met 54 vrije bewaarders het stilzwijgen te helpen bewaren;

1) Zie DUCRÉTEAUX, *Mémoire à l'appui du projet de loi sur les prisons*. Bruxelles 1845, p. 86 en 87.

dus 272 personen ten einde te zorgen dat 682 niet spraken, noch teekenen aan elkander gaven. En wat was het gevolg? Dat ¹⁾ er op 1041 gevangenen 1718 disciplinaire straffen, voor schending van dien grondregel van het gesticht, werden opgelegd, en in 1836 het aantal der recidives in één jaar tot 2793 steeg. De gouverneur verklaarde ook, dat het bewaren van het stilzwijgen ondoenlijk is, en hij er wanhopig onder zou worden.

Sommige directeurs lieten de verklikkers weder door andere gevangenen bespieden. Er werd dus een stelselmatige wraakoefening georganiseerd. Heerlijk middel van verbetering!

Het onthouden van voedsel. Welk eene heilzame straf voor jonge menschen van 18—30 jaren, waaruit in 't algemeen een zeer groot deel der gevangenen bestaat! Men laat hen hard werken zonder voedsel; voorwaar het geneesmiddel is erger dan de kwaal. En wat is die kwaal? Dat menschen, die men met elkander doet leven, terwijl men hen ontzegt zich van het kenmerkende van den mensch, de spraak, te bedienen, strafbaar worden door zich menschen te betoonen.

Wat heeft, zegt de Fransche Procureur Generaal Parès ²⁾, de heidensche mythologie gedaan, toen zij een mensch na zijn dood eene wreede marteling wilde aandoen. Zij heeft de marteling uitgedacht van een mensch, die honger en dorst had, en niet konde eten, niet konde drinken, ofschoon hij voedsel en water gestadig voor oogen had, en verlichte lieden, aanhangers van het Christendom, durven zoo iets, als dit stelsel, in de 19de eeuw voorstellen; en wij voegen er bij, dat zijn juist de mannen, die de luidste kreten tegen de geheele afzondering aanheffen, omdat de mensch dan in

1) Zie DUCPÉTIAUX, *Mémoire* etc. p. 80.

2) SURLINGAR, *Eene stem uit Nederland*, enz. pag. 26. Te St. Gallen, waar zalen en cellen zijn, kwamen op 95 gevangenen, jaarlijks 484 disciplinaire straffen voor.

strijd met zijne gezellige natuur, alleen is. Waarlijk die gezellige natuur mag zich bij hen al zeer aan de gezelligheid overgeven!

» Les muets se parlent, » zeide de Fransche Procureur Generaal De la Seiglière ¹⁾ van Bordeaux, » vos muets se parleront aussi; ils auront une langue, qu'ils entendront, et que vous n'entendrez pas. Il s'opérera entre eux un travail lent, mais continuel d'assimilation. Cette franc-maçonnerie du crime que nous voulons détruire, ne cessera d'ourdir, et d'étendre silencieusement sa trame mystérieuse; le mal achèvera son oeuvre sous vos yeux, sans que vous le voyiez, et parceque vous ne l'aurez pas vu, vous vous flatteriez de l'avoir empêché.»

Ons betoog is ten einde. Het stilzwijgen belet het bederf niet, het stilzwijgen, al belette het dit, is onuitvoerlijk en gelijk wij daarenboven zagen, onmenschelijk. Andere argumenten als, dat zoodanige gevangenissen op groote fabricken gelijken en het karakter van straf te veel wegnemen, dat de arbeid niet genoeg oplevert, dat er te veel bewaarders noodig zijn, zouden na het aangevoerde ons betoog eer verzwakken dan versterken. Wij eindigen met de verklaring onzer innige overtuiging: liever volstrekt geene afzondering, dan zulk eene stilzwijgende gemeenschap.

1) Zie MOREAU CHRISTOPHE, *Défense*, etc. pag. 66.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het stelsel van afzondering der gevangenen door physieke afscheiding.

Tot nog toe deden wij niet veel anders dan afbreken. Daarmede rekenen wij echter onze taak geenszins voltooid; integendeel daar waar wij het werk van anderen zulke ernstige bezwaren tegenwierpen, rust op ons de pligt, om ook, al is het dan maar in geringe mate, steenen tot den aanbouw aan te brengen.

Er blijft na al het verworpene slechts één ding mogelijk: de afzondering door physieke afscheiding. Wij nemen die dan ook zonder aarzelen aan. Wij doen het, omdat zij door wetenschap en ervaring beide gevorderd wordt, en niettegenstaande de toepassing tot nog toe, uitgenomen in België en Nederland, (altijd voor zooverre zij daar is ingevoerd) niet volkomen kan geacht worden met de ware beginselen te strooken, toch zulke gunstige resultaten heeft opgeleverd.

Wij zeggen niet volkomen, want in de modelgevangenis te Pentonville, was het maximum der straf tot 18 maanden, en volgde daarna deportatie naar Australië, welk denkbeeld natuurlijk op de gevangenen noodlottig moest werken, en wel eens eene aanvankelijke heterschap door moede-loosheid stuitte. Daarbij was het gevangenisbezoek niet menigvuldig, en minder behoorlijk ingerigt. Toch luiden de be-

rigten omtrent gezondheids- en geestestoestand gunstig, even als die omtrent de gedragingen der ontslagenen, welke naar Australië werden overgevoerd, en geeft J. F. Burt ¹⁾ zijne verwondering te kennen, dat na 1847 het maximum tot 9 maanden verkort was, als bestaande daartoe, naar zijn oordeel, volstrekt geene voldoende redenen. Er waren personen, die deze verkorting alleen toeschreven aan de veranderingszucht van den bekwamen Engelschen architect, kolonel Jebb, die na den dood van Crawford en Russell met de inspecteursbetrekking belast was, en hoewel met de beste bedoelingen beziel, meer heil zag in eene uitbreiding van het deportatiestelsel.

Te Bruchsal hebben de werkzalen in de Cellulaire gevangenis, en de bij de Badensche wet bepaalde Strafscharfungen, als Dunkelarrest en Hungerkost, veel nadeel berokkend; en toch kon Ducpétiaux zeggen: »die gevangenis heeft het pleit beslecht.»

Wij nemen het stelsel aan, omdat wij ons daartoe gesterkt gevoelen door de autoriteit van de meeste criminalisten en practici. Immers, hoewel het hier en elders geldt, de namen en argumenten der meerderheid moeten gewogen en niet geteld worden, toch zegt het iets, dat mannen als Mittermaier, Ortolan, Faustin Hélie, Bérenger, Emil van Hoorenbeke, Eduard Ducpétiaux, Röder, Noellner, David, De Pratohevera, Dr. Varrentrap, Dr. Julius, Dr. Füsslin, om maar van geene meerdere en van geene Nederlanders te spreken, zich er mede vereenigden. Opmerkelijk is het bovendien, dat de beide zeer bekwame directeuren ²⁾, Aubanel van Genève en Mooser van St. Gallen, in den laatsten tijd minder ongunstig over het stelsel denken, en de laatste zelfs verklaard heeft: »Op het terrein van het zuiver cellulair stelsel heb ik geene ervaring, en matig ik mij geen oor-

1) J. F. BURT, *Results of the system of separate confinement as administered at the Pentonville prison, 1852.*

2) Zie SURINGAR, *Stem uit Nederland* enz. pag. 85.

deel aan." De afzondering dan door fysieke afscheiding; wij willen haar verdedigen, wij willen de voornaamste bezwaren tegen haar aangevoerd wederleggen, hare voordeelen doen uitkomen, en eindelijk onze meening te kennen geven over het denkbeeld, of en in hoeverre er uitzonderingen kunnen worden toegelaten.

Een scherp onderscheid tusschen eenzaamheid en afzondering ga vooraf. Eenzaamheid zonder arbeid, zonder beweging en frissche lucht brengt de schromelijkste gevolgen te weeg. De Bijbel alleen kan den misdadiger in de cel niet tereghelpen; uitlegging en toespraak zal hierin moeten te gemoet komen. Van de 80 gevangenen, waarmede men, volgens De Beaumont en de Tocqueville, in New-York de proef heeft genomen, hen zonder verlof tot arbeid in volstreckte eenzaamheid alleen met den Bijbel te plaatsen, zijn binnen het jaar 3 bezweken, is 1 krankzinnig geworden en was de toestand van bijna al de overigen zeer onrustbarend, aan verdooving grenzende.

Dit stelsel wordt dan ook schier algemeen afgekeurd. De mensch is niet geschikt om alleen te zijn, de mensch is evenmin geschikt om zonder arbeid, zonder beweging, zonder genot van de frissche buitenlucht te leven. Zoodoende is het waar, dat men hem levend in een grafdompelt; zoodoende heeft Van Rappard gelijk met te zeggen: »hij ligt daar als een dier, dat voedsel krijgt zonder toespraak"; zoodoende hadden de Fransche afgevaardigde Carnot, Larochejacquelein, De Peyramont, De Sade, Larochefoucauld, Liancourt, Léon de Maleville en meer anderen volkomen juist gecoordeeld zeggende: »dat maakt krankzinnig, dat doodt." Van zulk een stelsel kunnen wij met Mr. De Kempnaer getuigen: »gij hebt een gezonde aan de gevangenis gegeven, gij geeft een wezenlooze aan de maatschappij terug." Slechts weinigen doorstaan dit, ofschoon ook daarvan treffende voorbeelden zijn.

Die eenzaamheid wordt geenszins bedoeld door de voor-

standers der afzondering van de boosdoeners onderling, en het is daarom eene minder eerlijke manier van bestrijden, om toch te handelen alsof zij wel bedoeld was. En zoo doet ieder die, gelijk Teulon, in de Fransche kamer, van torture morale spreekt, of gelijk Carnot van de kerkers der inquisitie, of gelijk Obermaier van de middeleeuwsche kerkers, of gelijk Pfeufer en Christiansen van de gruwzaamheid der eenzame opsluiting, gelijk zoovele anderen en zelfs Léon Faucher en Ch. Lucas.

Onze conclusie is: alle gevangenissen, waar zulk een stelsel in praktijk gebragt wordt, mogen niet in rekening gebragt worden bij de beoordeeling van het stelsel van afzondering door fysieke afscheiding. Daarvan is het hoofd-denkbild dit: zoo het waar mogt zijn, dat menschen door en met menschen opgevoed worden, dan toch zeker niet door een gedwongen omgang met slechte menschen. En hier is het, gelooven wij, ofschoon alle beeldspraak eene gevaarlijke zijde heeft, volkomen waar, wat prof. Opzoomer ¹⁾ tegen Ds. Heldring aanvoerde: »Het element van het schip is het ruime sop, maar als het schip lek is, zal men het toch niet de groote wateren doen trotseren, maar een verstandig bouwmeester zal het eerst op het drooge halen, om het daarna, als het hersteld is, weder aan de worsteling tegen de stormen op den werelddocean prijs te geven. Evenzeer de zieke, ofschoon lucht en beweging zeer heilzaam is voor den mensch, zal men hem eerst in de warme ziekenkamer brengen, ten einde hem hersteld weder lucht en beweging te doen genieten.»

De Staat, zoo hij al de menschen niet behoeft te verbeteren, mag hen toch niet slechter aan de maatschappij wedergeven. Het eenige middel om dit te verhinderen, is afzondering door muren.

Daar en ook daar eerst, als zij daar afgescheiden van alle kwaadwilligen zijn, kan de invloed van goedgezinden gunstig zijn. Die goedgezinden bij hen op te sluiten, is

1) Zie *Nieuwe Bijdragen van VAN HALL en DE GEER*.

niet mogelijk; dan zou ook de straf te veel van hare kracht verliezen. Want het alleen zijn is nu en dan, zoo het niet te lang duurt, zeer heilzaam om den mensch tot nadenken te brengen over zichzelf, over hetgeen hij was en deed, en hem te leeren wat hij doen moct.

Zonder twijfel is de straf zwaar, maar nu is ook ieder bezoek eene aangename afleiding, en is men vatbaar om een geestelijke te ontvangen, terwijl men in de gemeenschappelijke gevangenis met den grooten hoop medespot, en na elke predikatie de kritiek volgt.

J. M. Haegele¹⁾ geeft op treffende wijze het onderscheid te kennen van godsdienstig onderrigt in gemeenschap en in cel. »In de gemeenschap,» zegt hij, »staan de Fari-zeën der gevangenis vooraan, en is het vaak vermakelijk de bespottelijke antwoorden te hooren, die op de eenvoudigste vragen gegeven worden, hetzij uit opzet, hetzij uit onkunde, terwijl anderen ze influisteren. In de cellulaire gevangenis leert de prediker allen (met celkappen in *afzonderlijke* stalletjes gezeten), en vraagt hij ieder in 't bijzonder in zijne cel naar het gehoorde. In allen gevalle wordt de vrucht er van ook door het bezoek in de afzondering bevorderd. En die afzondering, zij is niet te drukkend: als men, en dit is noodzakelijk, een schel heeft, om, zoodra men iemand wenscht te zien, er aan te trekken, zoodat de bewaarder komen en naar bevind van zaken, of zichzelf met hem onderhouden, of den directeur van den toestand van den gevangene verwittigen kan; als een zeker aantal bezoeken, in de meeste wetgevingen op een minimum van zes bepaald, plaats grijpt; als men werk erlangt, waartoe men door de afzondering zich met meer lust zal zetten; als men minstens 1 à 2 uren per dag in de opene lucht op eene plaats zich kan bewegen; als behoorlijk voor ventilatie en reinheid gezorgd wordt; als men verder onderrigt erlangt en boeken naar gelang van elks bevatting.

1) J. M. HAEGELE, *Erfahrungen in einsamer und gemeinsamer Haft* enz. p. 45.

Zij is echter zwaar genoeg, als men nagaat hoeveel tijd men heeft over zijn misdrijven na te denken, hoeveel vuriger men het gemis van de vrijheid, het gezelschap met zijne makkers en de scheiding van betrekkingen betreurt. Aldus opgevat, is, dunkt ons, Moreau Christophe wel gerechtigd te zeggen:

»Notre système exclut la solitude, notre système admet le travail, notre système admet les visites, les promenades, l'instruction scolaire et religieux.»

Hoogst opmerkelijk is het, dat het stelsel juist aan de eene zijde als te zwaar, aan de andere als te zacht wordt aangevallen. Terwijl toch velen beweren, dat het de menschen aan kwijning, dood en krankzinnigheid overgeeft, zijn er anderen die zeggen, dat men het in een cellulaire gevangenis veel te goed heeft.

Van een en ander een voorbeeld:

Teulon¹⁾ zeide, in de Fransche kamer in 1844, het volgende: »Nos pères ont aboli la torture physique, celle qui s'exerce sur le corps, et on nous propose de rétablir la torture morale, celle qui fait sa proie de l'âme, de l'intelligence humaine. Ce système qu'on propose de rétablir ne nous rendra pas sans doute, les cages de fer de Louis XI; ce ne seront pas des cages de fer, mais ce seront toujours de cages. Vos cellules, en dépit de tous les ménagements, en dépit de toutes les précautions, de tous les adoucissements, je dirai de toutes les paroles dorées de la Commission, vos cellules respirent comme une odeur de cachot.»

De Peyramont²⁾ mede tegenstander, zeide integendeel, na het régime van de bagnes ten sterkste verdedigd te hebben, men beweert de cel is ook hard en streng, ziet wat er van is. De directeur van de landbouwcolonie te Petit-Bourg, Allier (voorzitter uit menschevriendheid), zegt het volgende:

»Ce tombeau n'est autre chose qu'une jolie petite chambre,

1) Zie *Revue Pénitentiaire*, Tome II, pag. 425.

2) Zie pag. 213 van het aangehaalde werk.

bien éclairée, bien aérée en été, bien chauffée en hiver, où se trouvent un lit, une table, un établi, une chaise, des livres et des outils; où sont pris de bons et copieus repas, où le détenu est visité presque à tous les instants par l'aumônier, le médecin, le directeur, l'instituteur, l'agent des travaux, les contre-mâtres, les gardiens, qui viennent exercer leur surveillance, enseigner le détenu, et verser dans son âme quelques bonnes et saintes paroles pleines d'amour, de réconciliation et d'espérance."

En dat stelsel, zoo eindigt die Advocaat-generaal, wil men in plaats stellen van de bagnes, waar een zesde der misdadigers in de twee eerste jaren na hun inkomen bezwijkt, en dat dus voor de grootste schelmen, die tot de straf naast het schavot veroordeeld zijn.

Men ziet, hetgeen de een een hel waant, schijnt de ander schier een paradijs toe. Beide strijders tegen het stelsel wederleggen elkander. De afzonderlijke gevangenis, is noch een hel, noch een paradijs; het is de plaats waar, gelijk Jhr. De Jonge Campens Nicuwland zeide, de misdadiger iederen dag op nieuw moet gevoelen: ik boet hier mijne schuld jegens de Maatschappij, »en toch niet behoeft te lezen: Gij die hier binnentreedt laat de hoop varen."

De cellulaire gevangenis straft, en dit is een belangrijk voordeel, het strengst degenen, die het meest straf noodig hebben, namelijk de moordenaars en dieven van professie, die in de gemeenschappelijke in goed gezelschap zijn met hunne kameraden, de vrijheid wel betreuren, maar een rijkelijke vergoeding vinden in den plezierigen omgang die zij er hebben, gepaard met het goede eten, slapen, enz. alles in vergelijking met hunne eigene woningen. In de cel daarentegen zijn zij van dat alles verstoken, of hebben er door hunne afzondering geen genot van. Er zijn dan ook van deze lieden, die aan de doodstraf boven de cel de voorkeur geven. E. Sue¹⁾ laat den boosaardigen Squelette in zijne

1) *Mystères de Paris*. T. IX Pag. 42, 43.

Mystères de Paris zeggen, dat zelfs één jaar cellulair niet is uit te houden. Het »tout seul» is hem een ontzettend denkbeeld. »Tout seul sans avoir de vicieux de la pègre avec qui rire. Ça ne se peut pas. Je préfère cent fois baigne à la centrale, parcequ'au baigne au lieu d'être renfermé, on est dehors, on voit du monde, on va, on vient, on gaudriole avec le chiourme. Eh bien! j'aimerais cent fois mieux être raccourci, qui d'être mis en cellule pendant seulement un an.»

Die opmerking nu wordt ook hier te lande gestaafd. De indruk, zegt de commissie van administratie te Gouda¹⁾ (tegenstander der afzondering), dien de afzonderlijke opsluiting op de gevangenen maakt, is een zoo hevige afkeer tegen dat stelsel, dat de meeste eene gezamenlijke opsluiting, al was het ook voor den tijd van twaalf jaren, boven eene eenzame van een gelijk getal maanden zouden verkiezen.

En zoo moet het juist zijn. Indien dit zoo is, wordt het doel der straf, wat het straffend gedeelte aangaat, bereikt, en als nu de menschenwaarde niet vertrapt wordt, en het verbeterend gedeelte te bereiken is, dan is, dunkt ons, het raadsel opgelost.

De cellulaire gevangenis integendeel straft minder dan de gemeenschappelijke degenen, die het minst straf noodig hebben, zooals zij die door een zamenloop van noodlottige omstandigheden gevallen zijn, en die nog niet alle eergevoel hebben uitgeschud. En zoo moet het juist zijn, zoo eerst zijn debet en credit gelijk bij het opmaken der balans.

Neen het is niet, gelijk prof. C. Christiansen²⁾ beweert, eene ongemotiveerde komische pretensie van de tegenstanders der gemeenschappelijke gevangenis, om uit de gevangnissen alle gevaar voor verleiding en slecht voorbeeld volkomen te weren, terwijl de mensch in alle overige le-

1) *Beschouwingen der commissie van administratie enz.* pag. 42.

2) CHRISTIANSEN, *Rechtliche Würdigung der Einzelhaft*, pag. 49.

vensbetrekkingen overal buiten de gevangenis daaraan blootstaat; het is veeler eene tragische pretensie van de voorstanders, om terwijl de mensch in het vrije leven die verleiding en dat slecht voorbeeld ontwijken kan, hem er in de gevangenis van Staatswege, soms zelfs tegen wil en dank, niet alleen aan bloot te stellen, maar bijna te dwingen het na te volgen.

De mogelijkheid, ja wij durven zeggen, de zekerheid van dat bederf, gepaard met de associaties van misdadigers, die er zoowel in als buiten de gevangenis door voorkomen, leggen, mijns inziens, aan den Staat den duren plicht op, liever zich het verwijt van eene komische pretensie te getroosten, dan aanleiding te geven tot het spelen van zulke tragedies, als hier en elders gespeeld werden. En wordt men gedwongen tot dit alternatief: de Staat moet, of een zedelijken of een physieken moord aan de misdadigers begaan, dan aarzelen wij geenszins te zeggen, dat, als uit die twee kwaden moet gekozen worden, naar onze overtuiging, de physieke minder is. Deze treft het ligchaam, gene de ziel.

V I J F D E H O O F D S T U K .

*Wederlegging der hoofdbezwaren tegen het stelsel
van afzondering der gevangenen door fysieke
afscheiding.*

Een fysieke moord, welk een treurig vereischte tot handhaving van het regt in het belang der maatschappij! Gelukkig zijn wetenschap en ervaring bij magte aan te wijzen, dat ook dit laatste althans niet noodzakelijk is. Mogt al een enkele gevangene bezwijken of de verstandelijke vermogens verliezen, men neme in aanmerking, dat menigwerf het leven zelf veronachtzaamd wordt door degenen, die er zulk een schromelijk misbruik van maakten, dat verder in sommige landen, gelijk onder anderen in Baden, de wetten hinderpalen aan de zuivere toepassing van het stelsel in den weg leggen, dat niet overal behoorlijk voor gezondheid en toespraak is gezorgd. Daarenboven vergete men niet dat er, welk gevangenisstelsel men ook aanneme, altijd op den langen duur veel meer gevangenen ¹⁾ sterven dan lieden in het vrije leven. De hoofdbezwaren nu, die tegen het stelsel der afzondering worden ingebracht, zijn de meerdere

1) Men zie onder anderen de tabel der op 2 December 1858 te Leeuwarden voor twintig en vijftien jaren gevangenisstraf veroordeelde, nog aanwezige gevangenen, waaruit blijkt dat het grootste getal gestorven was, daar er slechts 1 van 1834, 1 van 1838, 1 van 1842, 1 van 1843, 7 van 1845 enz. meer tegenwoordig waren. Deze tabel wordt medegedeeld door Suringar in zijne *Stem uit Nederland*, enz. pag. 63.

ziekte en sterfte dan in de gemeenschap, het grooter aantal gevallen van krankzinnigheid.

Deze bezwaren, wij erkennen het, zijn van geen gering aanbelang, en hebben teregt een diepen indruk op het algemeen gemaakt, vooral omdat zij zelfs door geneesheeren tegen het stelsel zijn aangewend.

De groote vraag is echter of zij gegrond zijn? De gronden van eenige deskundigen achten wij ter wederlegging der aangevoerde bezwaren voldoende.

Vooraf wenschen wij de namen van eenige voor- en tegenstanders der afzondering onder de geneesheeren in herinnering te brengen. Onder de tegenstanders noemen wij het eerst Dr. Verdeil ¹⁾ van Lausanne, welke, niettegenstaande de algemeene Raad der gevangenis, waarin ook een geneesheer als Dr. Pellis, zijne bezwaren niet deelde, die zeer in den breede uitmat. Deze geneesheer was daarenboven, wegens het exceptioneele der afzondering in de gevangenis te Lausanne ²⁾, minder in staat zich op zijne ervaring ³⁾ daar verkregen te beroepen. Wij kunnen voorts melding maken van Dr. Coindet en Dr. Gosse van Genève, sterke voorstanders van het Auburnsche stelsel met classificatie, aldaar ingevoerd, en van Dr. Chassinat, die op het congres te Brussel van 1847 de ongezonderheid der afzonderlijke opsluiting wilde staven door de opgaven der sterften in de gevangenis la Roquette te Parijs. Deze sterfte had van 1842—1844 $12\frac{1}{2}$ % bedragen, terwijl

1) Zie VERDEIL, *De la réclusion dans le Canton de Vaud*, en het geen MOREAU CHRISTOPHE, naar aanleiding van dat werk, schreef in zijne *Défense sur le projet de loi* etc. pag. 190—196.

2) Zie pag. 123.

3) Die ervaring werd daarenboven levendig betwist. Van de 31 krankzinnigen, die van 1 November 1834 tot 1 Januarij 1842 in de gevangenis door VERDEIL waren opgegeven, bleek bij onderzoek dat er niet meer dan 24 bekend waren, waarvan 16 reeds met de sporen dier ziekte, bij hunne intrede in het gesticht. (Dit schreef Dr. PELLIS in een brief van 22 Februarij en 9 Maart 1844 aan MOREAU CHRISTOPHE. Zie *Défense* etc. pag. 194.)

zij voor de bevolking der niet cellulaire gestichten slechts 4 0/0 beliep. Gelukkig echter was Horace Say, lid van den algemeenen Raad van het departement der Seine, tegenwoordig, om aan te toonen, dat de sterfte, die vóór de invoering der cellen 15 0/0 bedroeg, in 1843 tot 12 0/0 daalde, en na belangrijke verbetering in de voeding en lichaamsbeweging in de vrije lucht, in 1844 10, in 1845 9, in 1846 4 en in 1847 niet meer dan 1.810/0 beliep ¹⁾. Ook wijzen wij op de heftige bestrijding van Dr. Bouillaud ²⁾, professor in de kliniek en lid van de Kamer van afgevaardigden van Frankrijk, die zich vooral grondde op het rapport van Dr. Coleman, geneesheer aan de cellulaire gevangenis te Trenton (New Jersey), maar er vergat bij te voegen — hetgeen deze toch ook te kennen gaf — dat hij van de uitbreiding der cellen, betere ventilatie en inrigting van wandelplaatsen bepaaldelijk verbetering verwachtte.

Dr. Collinau verklaarde, in zijn op 4 Januarij 1848 bij de Académie de médecine te Parijs ingediende rapport over den arbeid van Dr. Jorret van Vannes: »que le système pénitentiaire actuel rend fou.”

Dr. Lepelletier de la Sarthe ³⁾ velde over het stelsel der afzondering het volgende liefelijke oordeel:

»Un semblable système pénitentiaire est tellement jugé par le raisonnement et l'expérience, qu'il n'est plus aujourd'hui permis d'en soutenir sérieusement les avantages. Il doit être complètement rayé du nombre des applications pénales et surtout moralisatrices, et seulement conservé comme le plus sur et le plus terrible des moyens de répression.” Jammer maar, dat het onderscheid tusschen eenzaamheid en afzondering ook door dien geneeskundige geheel over het hoofd wordt gezien.

1) Zie hierover SCHNEEVOOGT, *Het Pennsylvanisch gevangenisstelsel* (Gids, April 1848)

2) Zie *Revue Pénitentiaire* Tome II. pag. 354—369.

3) *Système pénitentiaire, le bague, le prison cellulaire, la déportation par* LEPELLETIER DE LA SARTHE. 1853 pag. 277.

In de laatste plaats trekt onze aandacht een geschrift van Dr. Santa Pietra¹⁾, geneesheer aan de gevangenis der Madelonnettes te Parijs, die uit de slechte gevangenis Mazas, welke met 1200 cellen voorzien is en geen voldoende personeel voor bezoeken bezit, tegen het stelsel zijne gevolgtrekkingen maakt.

Na het vermelden van deze voornamc tegenstanders, wijzen wij onder de voorstanders op den beroemden physioloog Esquirol, de krankzinnigen artsen, Pariset, de Villermé, Lelut, Baillarger, onzen Voorhelm Schneevooft, om van geene meerderen en daaronder reeds genoemden te spreken. Waarlijk deskundigen zullen deze namen niet gering schatten.

De gunstige verklaring door Esquirol en Pariset, reeds in 1825 op de vraag van Taillandier, den uitvoer van het rapport sur le projet d'un Code Pénal pour Louisiana par E. Livingston, afgelegd, dat de afzondering met de wijziging van arbeid, toespraak, beweging in de lucht enz. voor toepassing vatbaar was, en de gevangene op zichzelf voor geene krankzinnigheid te vreezen had, maakte destijds een grooten indruk. Zij werd den 5 Januarij 1839 door de Académie médicale te Parijs, naar aanleiding van het belangrijke werk van Moreau Christophe:²⁾ *de la mortalité et de la folie dans le régime pénitentiaire*, haar als memorie ingediend, met 53 tegen 3 stemmen herhaald, met bijzondere aanbeveling van dit stelsel als het beste van allen.

1) SANTA PIETRA, *Mazas, Études sur l'emprisonnement cellulaire et la folie pénitentiaire*. 1858. Deze geneesheer erkent, dat er op eene gemiddelde bevolking van 7000 per jaar, bijna geene gelegenheid voor behoorlijk bezoeken is. Van de 14145 gevangenen (van 1850—1852) werden 45 krankzinnigen geconstateerd dus 0.31%, van de 12726 (van 1852—1854) 36 dus 0.28%, terwijl in de gemeenschappelijke gevangenis de Force op de 37397 172 dus 0.47%, in die der Madelonnettes (van 1850—1852) op de 9443 27 dus 0.28%, op de 4518 (van 1852—1854) 16 dus 0.35% voorkwamen. Deze vergelijking achten wij in geenendeele voor de cel ongunstig, zelfs zonder alle toestanden te analyseren.

2) Zie dat werk, pag. 94. 95 en 96.

Maar afgescheiden van al die autoriteiten, wenschen wij de vragen: is de sterfte in de cel grooter dan in de gemeenschap? is de krankzinnigheid grooter? opzettelijk te overwegen.

De sterfte dan. Zou de waarschijnlijkheid er voor pleiten, dat in de cel, waar geene aansteking van anderen kan plaats hebben — in de gemeenschap zoo veelvuldig — waar beter voor reinheid en regelmatige beweging gezorgd kan worden, die sterfte grooter zal zijn? Wij zouden het niet meenen. Maar welaan, laat ons letten op de voorwaarden, die bij de beoordeeling in aanmerking komen. Dr. Varrentrapp¹⁾ wijst op het gewigt van eene juiste waardering der cijfers uit de officieele opgaven, te meer omdat men tegen redeneringen terstond redeneringen kan overstellen en men zich door cijfers ligt van het regte spoor ziet gebragt. Iedere toestand moet in aanmerking komen en naauwkeurig worden gewogen.

Moreau Christophe²⁾ zeide, dat voor eene juiste waardering der sterfte in de onderscheidene gevangenissen, de sterfte in het vrije leven, op de plaatsen, waar de gevangenissen zijn, moet worden geconstateerd.

Onderstel, zeide hij, dat te Petersburg de sterfte in de gevangenissen is 1 van de 33, en te Londen 1 van de 40 gevangenen, zal men nu daaruit afleiden, dat de gevangenis te Petersburg de voorkeur verdient? Men zou zeer ten onregte handelen, daar dan niet gelet zoude worden op de verhouding van de sterfte der gevangenen met die van de vrije bevolking in een bepaald land, of in eene bepaalde stad. En nu was in Rusland 1 sterfgeval op 27 inwoners, in Engeland 1 op de 31, derhalve de sterfte te Londen juist geringer dan die te Petersburg.

In aanmerking komt derhalve: de gezondheidstoestand

1) VARRENTRAPP, *De l'emprisonnement individuel sous le rapport sanitaire*, pag. 5 etc.

2) Zie *Défense* etc. pag. 211.

der plaats, voorts die der inrigting zelve, daarbij, gelijk te Philadelphia, de meerdere sterfelijkheid van sommige personen, zooals die der zwarten boven de blanken, welke daar in grooten getale beiden waren opgesloten. Het is ons onmogelijk hier de volledige statistiek der onderscheidene gevangenen na te gaan. Wij achten het voldoende, te wijzen op de onregtvaardige bestrijding, die de tegenstanders menigwerf aanwendden, en kiezen daartoe het voorbeeld der gevangenis te Philadelphia, 1e omdat zij de bakermat is van het stelsel, 2e omdat het regiem er juist toen strenger was dan wenschelijk is.

Léon Faucher ¹⁾ achtte de grootere sterfte in de cellulaire gevangenis door die te Philadelphia overtuigend bewezen. Om dat bewijs te leveren, neemt hij ten eerste van de jaren 1829 tot 1842 het jaar 1838, hetwelk juist van alle het noodlottigste voor de sterfte aldaar was, daar die voor de blanken 2.85 %, voor de zwarten 11.80 % bedroeg.

Ten tweede roept hij het rapport van de aan dat stelsel hoogst vijandige Sociëteit van Boston in, die beweerde, dat de verhouding der sterfgevallen te Philadelphia van 1837—1841 was 5 van de 100, te Auburn 2 van de 100.

Tegen deze wijze van argumenteren teekende Dr. Varrentrapp ²⁾ nadrukkelijk protest aan.

Wat het eerste punt betreft, merkte hij op, dat in 1834, 1836 en 1839 de verhouding beneden de 1 van de 100 voor de blanken was; hij wilde zich echter geenszins op die gunstige jaren beroepen; hij eischte slechts dat al de jaren te zamen in aanmerking zouden komen. Van 1829—1842 hadden er 136 sterfgevallen plaats op een gemiddeld aantal van 5401 gevangenen, hetgeen de verhouding geeft van 3.97, niet van 5 van de 100.

1) Zie een artikel van LÉON FAUCHER onder den titel van *Du projet de loi sur la réforme des prisons*, geplaatst in de *Revue des deux mondes* van 1 Februarij 1844.

2) Zie VARRENTRAPPE, *De l'emprisonnement individuel etc.*, pag. 11.

En vergelijkt men nu de verhouding der sterfte van de 3 poenitentiaire gestichten, Philadelphia, Pittsburgh en Trenton, met die van de voornaamste Auburnsche, dan wordt de verhouding van de laatste niet 2 van de 100, maar 3.10, die der Pennsylvanische 3.43:

<i>Pennsylvanische:</i>		<i>Auburnsche:</i>	
Philadelphia	5.97.	Washington	0.74.
Pittsburgh	2.57.	Thomaston	1.44.
Trenton	1.73.	Francfort	1.91.
voor de 3 zamen 3.43 %.		Auburn	2.02.
		Boston	2.03.
		Wethersfield	2.15.
		Baton rouge	2.87.
		Columbus	3.52.
		Baltimore	3.72.
		Sing-sing	4.51.
		Nashville	10.67.
		voor de 11 zamen 3.10 %.	

Deze verhouding nu is alzoo nog ongunstiger voor de Pennsylvanische gestichten, maar nu is de sterfte veel grooter bij de zwarten dan bij de blanken, en zijn er te Philadelphia 59.7, te Trenton 54.7 te Pittsburgh 16% zwarten, terwijl er in de Auburnsche gestichten te Wethersfield 23.2%, te Baltimore 18.8, te Columbus 10.4, te Auburn 4.4% zijn. Het gemiddeld aantal is voor de Pennsylvanische 34.6, voor de Auburnsche 7.9%. Voorts is het aantal der begenadigden in de Auburnsche veel grooter dan in de Pennsylvanische. Te Auburn bedroeg het 35, te Columbus 38%, te Philadelphia 8%. Daarenboven is te Philadelphia de luchtstreek ongezonder dan te Auburn, en is eerst in 1855 de cellulaire gevangenis volkomen in werking gekomen, daar er voor dien tijd nog altijd gevangenen in de oude gevangenis der Walnutt-street waren, welke gezamenlijk in de

werkplaatsen, zelfs voor een deel in de open lucht arbeidden.

Wij hebben deze cijfers niet aangevoerd als tegen de Auburnsche gerigt. Wij gingen alleen verdedigenderwijze te werk, en achten ons gerechtigd te constateren dat de meerdere sterfte geenszins bewezen is, vooral als men ziet hoedanig in Zwitserland de sterfte was. Voor Genève was ze (van 1826—1841) 2.60, voor Lausanne (vóór de invoering van de afzondering in een vleugel) (van 1827—1854) 4.28, te Bern (van 1831—1842) 4.26, te Sint Gallen in 1840 en 1841 9%. In het bagne te Toulon stierf in de eerste 2 jaren, volgens Peyramont, $\frac{1}{6}$ van de inkomende gevangenen. In de gemeenschappelijke gevangnissen in Frankrijk,¹⁾ Engeland en andere landen was het aantal ontzettend, maar daar wij alleen de goede in aanmerking mogen nemen, willen wij wijzen op de modelgevangenis te Munchen,²⁾ waar wel

1) Men vergunne ons eene vergelijking, ontleend aan SANTA PIETRA, *Mazas* etc. Van 1852—1854. Mazas (cellulair) 11.71%, Madelonnettes (gemeenschap) 18.65%, oude Force (gemeenschap) 24%. Na veel redeneringen om de kracht dier cijfers te verminderen, erkent de doctor toch dat zuiver overblijft voor Mazas (met al hare gebreken) 32 op 1490 zieken, dus 2.16%, voor Madelonnettes 54 op 925, dus 5.83% (zie p. 54). Van 1840—1843 is de sterfte in de Fransche centraalgevangnissen 8.30% voor de mannen, 6.27% voor de vrouwen geweest, in de 20 tuchthuizen van 1822—1837 5.55 en 3.95%, en in de galeijen 4.07%, zie *Jahrbücher* 1847, X p. 373.

2) Te Munchen was het aantal sterfgevallen onder den baron WEFELD:

Van 1838—1839	149	opgenomen,	83	ontslagen,	46	gestorven.
» 1839—1840	167	»	93	»	48	»
» 1840—1841	178	»	73	»	50	»

In het huis gebleven 101, dus $\frac{1}{3}$ gestorven.

Onder Obermaier was het aantal

Dagelijksche gemiddelde bevolking	Gestorven:	
Van 1842—1842	520	62 = 11.92%
» 1853—1845	582	35 = 6.01%
» 1844—1845	559	44 = 7.87%
		<hr/> 141 = 8.48%

Men ziet, de manier van behandeling van OBERMAIER bragt verschil te weeg, maar de sterfte is toch althans niet geringer dan in de celi:

eens 80 van de 550 gevangenen, dus 14.5 % op een jaar stierven. Cholera epidemie oefende er echter eenige invloed op uit. De vraag is echter, of die besmetting in de afzondering ook zoodanig geheerscht zou hebben. In de cellulaire gevangenis te Amsterdam, waar van 1 October 1850—31 December 1856 4550 gevangenen vertoefden, kwam, terwijl de cholera in die stad 3 maal vrij hevig heerschte, *geen enkel* geval voor.

Lurasco meldt dat te Munchen de sterfte 4 maal grooter was dan in andere gevangnissen. Wij willen zonder de juistheid daarvan onvoorwaardelijk aan te nemen, toch aanduiden dat, zoo er al veel op mogt af te dingen zijn, dit mag gezegd worden, dat ook daar de mindere sterfte in gemeenschap dan in afzondering niet bewezen is. Te Glasgow waren jaren, dat van 545 gevangenen geen enkele stierf. Te Pentonville was de sterfte van 1842—1847 (toen het maximum 18 maanden en het regiem strenger was) 6,15 van de 1000, terwijl die van al de overige gevangnissen in 't koninkrijk 11.14 van de 1000 was, dus dubbeld zoo veel. Van 1847—1850 (toen het maximum 12 maanden en het regiem niet zoo gestreng was) was de sterfte 7.5 van de 1000, terwijl het getal der gevangenen niet grooter was ¹⁾).

Te Bruchsal ²⁾ was de verhouding niettegenstaande de werkzalen en de Strafscharfungen aldus:

1850	van	655	gevangenen	13	of	2 %.
1851	»	652	»	13	»	2 %.
1852	»	614	»	16	»	2.6 %.
1853	»	566	»	5	»	0.9 %.
1854	»	550	»	7	»	1.27 %.

De gemiddelde verhouding over dit jaar is dus 1.77 %; 11 van de 54 zijn door zelfmoord of ongelukkige toevallen gestorven.

1) Zie BURT, p. 150.

2) FÜESSLIN, *Die Einzelhaft*, p. 217.

Ten gevolge van ziekten stierven 43, en wel:

1850	van 655	gevangenen	10	of	1.3 %.
1851	»	632	»	10	» 1.5 %.
1852	»	614	»	15	» 2.4 %.
1853	»	566	»	5	» 0.5 %.
1854	»	550	»	5	» 0.91 %.

dus gemiddeld over de 5 jaren 1.41 % bij eene gemiddelde bevolking van 370 koppen.

Te Amsterdam stierven, volgens de opgave van het Prov. Gerechtshof in Noord-Holland, van 4550 personen van 1 October 1850—31 December 1856, dus gedurende 6 jaren 4 personen (de termijn is echter voor niet langer dan 1 jaar, slechts enkele recidivisten kunnen er ten gevolge van herhaalde vonnissen) 2 à 3 jaren achtereen in vertoeven; $\frac{5}{3}$ van de zieken behoorden tot de preventieven. De ziekteoorzaken waren veelal een gevolg van vroegere levenswijze.

Dit zij voldoende, om te doen zien hoe weinig grond er is voor de redeneringen van hen, die de sterfte in de cel grooter dan in de gemeenschap achten.

De mededeeling der smetstoffen en de ongezondheid door de opeenhooping van personen in werk- en slaapzalen kunnen in de cel niet voorkomen. Hoe weinig personen er ook te zamen zijn, het eerste bezwaar is niet te ontwijken. En even als wij de gedwongen zedelijke aansteking verwerpen, doen wij het de gedwongen physieke.

In de cel wordt men ten minste ziek door oorzaken uit zich zelf, niet door oorzaken uit anderen ontstaan.

Dit geheele betoog leidt ons tot de conclusie: de meerdere sterfte in de cel is geenszins bewezen. Zij zou het alleen zijn, als ten aanzien van al de voornaamste gevangnissen van Europa en Amerika, met inachtneming van alle mogelijke toestanden bleek, dat in de cel de sterfte grooter was dan in eene goed ingerigte gemeenschap. Was echter de sterfte bewezen, dan nog zouden wij de afzondering, juist op grond van de tegenstelling van zedelijken en physieken moord, blijven voorstaan.

Maar krankzinnigheid, dat veroorzaakt de cel dan toch wel! Op het oogenblik, dat deze beschuldiging door geheel Frankrijk weergalmde, deed de minister De Gasparin een nauwkeurig onderzoek naar den toestand der gemeenschappelijke gevangenissen, en bleek ¹⁾ het, dat op 1 Mei 1859 van de 18000 gevangenen 359 krankzinnig waren, dus een op de vijftig en wel in Montpellier 19 op 483 of 5.87%, in Frontevraud 46 op 496 of 9.27%, in Vannes 31 op 296 of 10%. Dat was eene even treffende als verrassende bevinding!

In de gemeenschap werd minder acht geslagen op de gevallen, die zich daar voordeden. Zooveel is zeker, dat er voor de beste gevangenen, wien het leven te midden van zooveel boosheid onuitstaanbaar was, het meeste gevaar voor zinsverbijstering bestond.

Wat de cel aangaat, is het opmerkelijk, dat van de waarheid dier zoo ernstig herhaalde beschuldiging, hier te lande voor alsnog volstrekt niets is gebleken. In de gevangenis te Amsterdam toch is van 1850—1858, op eene bevolking van ruim 6000 personen, *geen enkel geval* van bepaalde krankzinnigheid voorgekomen. Van de twee, die in het rapport van het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland ²⁾, vermeld worden, was de een vóór zijne komst in de gevangenis in het buitengasthuis wegens eene mania intermittens in behandeling geweest, de andere een onanist. Te Maastricht kwamen op eene bevolking van ruim 4000, 2 gevallen voor, aan andere oorzaken toegeschreven. Ten aanzien van de gevangenis te Philadelphia gaf de Hoogleeraar Schneevogt ³⁾ onderscheidene ophelderingen. Zoo vermoedde deze vele simulaties, welke in de cel veel eerder zullen plaats hebben dan in de gemeenschap, waar men met vele vrienden genoegelijk te zamen is. Hij grondde zich daarbij vooral op de spoedige genezing van de meeste, zelfs als aan de-

1) Zie SUBINGAR, *Stem uit Nederland* enz. pag. 22.

2) Zie *Beschouwingen der regterlijke collegiën*.

3) Zie *Het Pennsylvanische gevangenisstelsel*. Gids 1848 pag. 226 enz.

mentie ¹⁾ lijdende, opgegeven personen. Hij wees op den invloed, dien het veranderen van geneesheer op de opgave der gevallen van krankzinnigheid, gehad heeft. Onder Dr. Franklin Bache toch, toen het regiem te gestreng was, vertoonden zich van 1829—1836 veel minder gevallen dan onder Dr. Darrach, toen zich in 1837 14, in 1838 18, in 1839 26, in 1840 20 gevallen voordeden. Ten aanzien dier gevallen kan voorts gevraagd worden of zij in de gevangenis ontstaan zijn, dan wel of zij van vroegere dagteekening waren.

Dat er vele van vroegere dagteekening waren, is door het onderzoek van Dr. Varrentrapp en Adshead van Manchester gebleken. Deze toch stelden, toen de geheele wereld op de berigten vertrouwdde door Louis Dwigth namens de Boston Society gegeven, een naauwkeurige nasporing in het werk. Daarbij bevonden zij, dat genoemde Dwigth, als er in een rapport, hetwelk hij van de eene of andere gevangenis kreeg, bijvoorbeeld stond, »hier kwamen 50 krankzinnigen voor, waarvan 20 als zoodanig in de gevangenis kwamen;» gewoon was dit laatste weg te laten. Op het congres te Frankfort van 1846, werd Dwigth uitgenoodigd deze beschuldiging te wederleggen, doch hij bewaarde daarop het stilzwijgen.

Prof. Schneevogt gaf voorts te kennen, dat van de 79 opgegeven gevallen 51 als hallucinatie (zinsverbijstering, zinsbegoocheling) werden vermeld, en dat deze doorgaans kortstondig en op zich zelf staande voorkomt, zoodat ze nauwelijks als krankzinnigheid in de gewone beteekenis te rekenen is. Slechts één geval van hypochondrie trof hij aan op dat geheele aantal. Als de beschuldiging waar was, dat de afzondering krankzinnigheid verwekt, zou naar zijn inzien, de hypochondrie of melancholia het meest moeten voorkomen, terwijl juist dementie, meest in verband staande met de

1) Dementie behoort tot die chronische vormen van krankzinnigheid, die meestal slechts als uitgang van een anderen vorm geobserveerd wordt, en zelden de genezing laat hopen.

misdaad, en imbecillitas, welke niet van groote fijngevoeligheid getuigt, veel menigvuldiger zijn.

Verder vergete men niet dat er in Noord-Amerika schier geene krankzinnigengestichten waren, en menige krankzinnige in de gevangenis kwam. Ook waren er veel meer erkende dronkaards dan elders.

De opgave van de cellulaire gevangenis te Pentonville is in het geheel niet ongunstig.

Van 1843—1847 (onder het strenge regiem) kwamen er 18 gevallen van krankzinnigheid voor, en wel in 1843 7, in 1844 0, in 1845 3, in 1846 6, in 1847 2. Van deze 18 waren 12 hallucinaties. Volgens de mededeelingen van Burt ¹⁾ werden in 1843 523 gevangenen opgenomen, terwijl 24 het gesticht verlieten, in 1844 240, terwijl 408 van daar werden verplaatst, in 1845 kunnen 285 onder de eerstgenoemden geteld worden, 152 onder de laatsten, in 1846 245 en 386, in 1847 360 en 200.

Toen het maximum van 18 maanden tot 9 maanden gebragt was, deden zich van 1847—1850 meerdere gevallen voor, en wel 30 in het geheel, maar de bevolking was ook toenemende, daar in 1850 777 personen in de gevangenis werden opgenomen, 696 haar verlieten. In dat jaar telde men dan ook 18 gevallen van krankzinnigheid, dus meer dan eens zooveel als vroeger, toen de afzondering zuiverder en voor langeren tijd in toepassing werd gebragt.

Terwijl er te Pentonville in de 5 eerste jaren 18 gevallen voorkwamen op een dagelijksche gemiddelde bevolking van 445 personen, leverde Bruchsal op eene van 370 in dienzelfden tijd 39 gevallen ²⁾ op.

Beide inrigtingen bevatten de zwaar veroordeelden, maar ten aanzien van het getal van krankzinnigen te Bruchsal moet men zich inderdaad verwonderen, dat dit niet nog belangrijker is. Wij moeten er namelijk op wijzen, dat al-

1) Zie BURT, *Results of separate confinement* etc. pag. 129.

2) Men zie FRIESSLIN, *Die Einzelhaft* enz.

daar voor zeer vele gevangenen verzwareningen als het »Dunkelarrest» en de »Hungerkost» door den regter worden uitgesproken. De ervaren directeur, Dr. Füesslin, heeft in een belangrijk geschrift ¹⁾ de noodlottige werking dier straffen betoogd. Te betreuren is het, dat bij de naauwkeurige beschrijving door denzelfden geleerde later gegeven van de oorzaken, die tot elk geval van krankzinnigheid in het bijzonder aanleiding gaven, niet de waarschijnlijke invloed dier onmatige strafbijvoegingen is aangewezen. Het Dunkel-arrest wordt opgelegd in een van het overige gebouw door dikke muren afgescheiden gedeelte, waar het zoo donker is, dat men er volstrekt niets zien kan, waar geen mensche-lijke stem kan doordringen, waar het zoo vochtig en koud is, dat de directeur den gevangenen hunne beddelakens moet medegeven. De toepassing dier straf geschiedt aldus, dat het Dunkel-arrest in den loop van 14 dagen er niet meer dan 4 bedragen mag. Bij gevangenisstraffen, die den duur van 3 maanden overschrijden, kunnen in de vierde en volgende maanden de Strafscharfungen niet meer dan eens plaats hebben. De Hungerkost mag in den loop van 3 weken niet meer dan 7 dagen bedragen, dus in de eerste drie maanden 28 dagen; in de laatste negen maanden 63 dagen, terwijl het Dunkel-arrest voor iedere week 2 dagen plaats vindt, dus 24 dagen in de eerste drie en 36 in de laatste negen maanden.

Wat den Hungerkost betreft, behoeft het geen betoog, dat daardoor de krachten der gestraften zeer worden uitgeput. De berekening toch der gewone gevangenskost is gesteld op het juiste benoedigde, om bij behoorlijken arbeid te kunnen leven. Wanneer echter ieder vierden dag een hongerdag is, waarop de gevangene niet meer dan een pond brood erlangt, dan doet de gevangenskost de dienst niet, die men er van verwacht, daar de honger op den hongerdag

1) *Die Beziehungen des neuen Grossh Badischen Strafgesetzes zum Pönitentiarsysteme* 1853.

geleden, niet wordt bevredigd op de andere dagen, zoodat men niet voor 40, 60, 90 dagen, maar in werkelijkheid tot een $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ ja een gansch jaar hongerslijden veroordeeld is, en dat is een straf voor menschen, meerendeels van 20—30 jaren oud! Het Dunkelarrest wordt slechts nu en dan door het brengen van den lijder op eene lichte plaats afgewisseld. Beide straffen veroorzaken de grootste vertwijfeling en bederven ook den overigen tijd in de cel door de vrees, die telkens terug keert als de strafdag weder nadert.

Niettegenstaande dat alles nu, deelde Dr. Füesslin mede, dat onder de 39 gevallen van 1843—1850 slechts 18 gevallen van bepaalde krankzinnigheid te rekenen zijn naast 21 ligte, waarvan de meesten, tijdelijk in gemeenschap geplaatst, weldra herstelden. Mag men, bij het overwegen dezer feiten het wel als voldoende bewezen beschouwen, dat de afzondering op zich zelve krankzinnigheid veroorzaakt? Mag men ook niet, daar waar angstvallig ieder geval van krankzinnigheid in de cel tegen de cel wordt opgezocht, er op wijzen dat er te Pentonville¹⁾ onder 1000 gevangenen 42 zijn voorgekomen, die gegronde bezorgdheid gaven voor mogelijke krenking der verstandelijke vermogens, doch welke in het genot daarvan niet alleen niet verminderd, maar zelfs verbeterd zijn?

Daarbij trekt het de aandacht, dat Ferrus²⁾, de Inspecteur-Generaal der krankzinnigengestichten in Frankrijk, ofschoon de afzondering minder genegen voor alle misdadigers, wegens de zoogenaamde uniformiteit, toch den beroemden Lelut toestemt: »noch de afzondering noch de gemeenschap brengt krankzinnigheid te weeg.»

En de getuigenis, door Lelut³⁾ in 1855 afgelegd, hoe

1) Zie *Fifth report of the commissioners for the government of the Pentonville prison*, etc. London 1847, p. 10, 11, 47, 48, 51 en 52.

2) FERRUS, *Des prisonniers, de l'emprisonnement et des prisons*, p. 61 en volgende; FERRUS, *de l'expatriation pénitentiaire*, p. 5. Belangrijk is de classificatie van genoemden schrijver.

3) LELUT, *Lettre à M. sur l'emprisonnement cellulaire*, 1855, p. 5 en 6.

sterk zij ook wezen moge, is wel een bewijs van de vastheid der overtuiging ten deze door genoemden deskundige uitgesproken.

Wij willen voorts de aandacht vestigen op het feit, dat juist de gemoedsaandoeningen, waaruit de beterschap van den inwendigen mensch moet voortspruiten, bij het nemen eener verkeerde rigting, wel eens krankzinnigheid doen ontstaan, die in den roes der bedwelming van de gemeenschap niet op deze wijze zou zijn ontwikkeld. Zou die andere oplossing zooveel wenschelijker voor den gevangene zijn?

Hoe het zij, wij achten na al het voorafgaande ons gerechtigd te zeggen, dat de stelling: de afzondering op zich zelve brengt krankzinnigheid te weeg, evenmin bewezen is als die van ziekte en dood. En al ware eens bewezen, dat, in weerwil eener behoorlijke toepassing van de afzonderlijke opsluiting, er gevallen van krankzinnigheid daardoor ontstonden, dan nog zouden wij de afzondering niet opgeven, en herhalen wij de woorden: wat beteekent die krankzinnigheid bij den waanzin door de bedwelming der gemeenschap veroorzaakt!

Na het wederleggen dier twee hoogst gewigtige bedenkingen, willen wij nog enkele van minderen aard trachten te ontzenuwen, en daarna op eenige voordeelen wijzen van meer of minder gewigtige beteekenis.

Men zegt: de afzondering, indien zij de mensch niet doodt of krankzinnig maakt, verslapt toch de wilskracht, zoodat, indien het al blijken mogt dat de recidives belangrijk verminderden, toch nog, naar het gevoelen van Christiansen ¹⁾, de vraag overblijft, of de wilskracht door de afzon-

Hij zeide: „Je n'ai pas lu les travaux publiés depuis quelque temps sur l'emprisonnement cellulaire. J'ajoute, que tout probablement je ne les lirai pas, parce que tout probablement je ne lirai plus rien sur ce sujet. En matière d'emprisonnement mon siège est fait. Il y a vingt ans, que j'ai tracé les premiers ouvrages.”

1) CHRISTIANSEN, in zijn aangehaald werk.

dering niet zoo verlamd is dat men het kwade niet kan willen. De ervaring in vele landen opgedaan bewijst, dat zulks geenszins, bij de tot nog toe, zelfs na lange afzondering, ontslagenen, is opgemerkt. Men raadplege slechts het opstel van Dr. Varrentrapp: *Phantasiebilder von Ch. Dickens*, reeds vroeger aangehaald, en ook de getuigenissen door Schlatter, Corvin en Hägele afgelegd.

Maar de afzondering brengt een afkeer van alle gezelschap te weeg. Juist die afkeer is, in den eersten tijd na het ontslag, heilzaam, daar zij een bewijs oplevert van onthouding van kwaad gezelschap, en van het gevoel dat men zich het goede nog waardig moet maken. Het is niet wenschelijk dat iemand, die zich zoo zwaar tegen de maatschappij vergreep, terstond na zijne terugkeer in die maatschappij, zich gevoele, alsof er niets met hem is voorgevallen. Allengs zal hij een beter gezelschap leeren zoeken.

Maar, zegt men, de afzondering verbetert niet. Zonder twijfel, de cel met hare vier muren, krib, tafel en andere voorwerpen zal niet verbeteren, maar er moet vooreerst arbeid plaats hebben door den celbewoner, berekend naar ieders kracht en geschiktheid, zoo mogelijk naar zijne keuze. De arbeid zelve wordt behoefte voor hem, en geneest hem tevens van luiheid. Wat de muren aangaat, ook zij kunnen tot het gemoed spreken door het een of ander indrukmakend opschrift. De ontslagene gevangene waarvan wij een en andermaal spraken, beschrijft, hoe diep hij getroffen werd door de woorden, die te Bordeaux nevens een zwart kruis op de muren der gevangenis geschreven waren, en die wij als een voorbeeld hier aanhalen:

„Croix modeste! quel est ton ineffable empire
 Tes muettes leçon au mortel semblent dire:
 Un Dieu périt pour vous, n'oubliez point ses lois,
 Ton aspect imprévu rendit plus d'une fois
 La paix au repentir, des pleurs à la souffrance,
 Au crime le remords, au malheur l'espérance.”

Die opschriften kunnen verschillend zijn, berekend naar de godsdienstige gezindheid en zoo mogelijk naar de individualiteit van den persoon. Om den directeur daarvan op de hoogte te stellen, zou men even als in Noord-Amerika den regtercommissaris kunnen verplichten, aan hem op te zenden eene geschiedenis van de drijfveren, die tot het misdrijf aanleiding gaven, benevens andere noodzakelijke bijzonderheden.

Gepaste boeken kunnen mede in de cel zeer ten goede werken, bovendien de toespraken van anderen.

De bezoeken; het is een zeer moeilijk punt in de praktijk. De Wet van 28 Junij 1851 stelt ze, op het voorbeeld van Baden, op zes. Dr. Füesslin keurde die gebiedende bepaling af, omdat de een menigmaal meer toespraak behoeft dan de ander. Ons zou, het zij met alle bescheidenheid gezegd, die afschaffing gevaarlijk voorkomen, omdat men daardoor den waarborg zou missen dat de gevangene eenige malen daags iemand zou kunnen zien en spreken, hetgeen ook voor den indruk op het publiek wenschelijk is. Voorts kan het eene bezoek zooveel vliegender dan het andere geschieden. Ons te verdiepen in de wijze, waarop het een en ander moet plaats hebben, zou weinig voegen aan iemand, die daaromtrent geene ervaring kan hebben. Wij mogen echter niet nalaten op te merken, dat de bezoeken, indien men het stelsel ernstig wil, geenszins een overwegend bezwaar behoeven op te leveren. In vele gevangnissen toch heeft men den directeur te veel met administratiewerk overladen. Füesslin zeide, dat hij, bij zijn uitgebreid bestier, moeilijk meer dan 50 gevangenen daags kon bezoeken. In Genève had men 2 directeuren, Aubanel en Grellet Wammy, die het werk verdeelden en een vasten geestelijke, De Ferrière. Zonder juist dit voorbeeld te volgen, zou men welligt den arbeid over meerdere personen kunnen verdeelen. Te Moabit ¹⁾ bij Berlijn werd dienst gedaan door een aantal bewaarders, die eenigermate als de geestelijke broeders in

1) *Rapport* enz. der Hr. GREVELINK, NETSCHER en PIERSON, pag. 140.

Belgie werkzaam zijn. Zij vormen eene evangelische broederschap, worden broeders genoemd en dragen de uniform voor de bewaarders aangenomen. Hun aantal bedraagt 38. Von Pratobevera¹⁾ handelde uitvoerig over het patronaat en de bezoeken. Hij achtte het wenschelijk dat deze werden ondernomen, hetzij door vereenigingen van geestelijken, hetzij van particulieren, en als hij van kosten spreekt, dan haalt hij dat treffende gezegde van Montesquieu aan, hetwelk wij vroeger vermeldden.

En wat spreken wij eigenlijk van kosten. Waren de uitgaven voor de bewaarders der gemeenschap, de groote militaire bezetting als anderzins, en voor den langeren duur van den straftijd, dan niet aanzienlijk? Is er niet reeds een genootschap voor de zedelijke verbetering der gevangenen, en zou men in dit zoo Christelijk land, waar ten minste op sommige tijden meer bekommering dan daarvoor noodig is, bleek te zijn, niet bereid zijn tot het nemen van gepaste maatregelen? Men zegt echter, en Léon Faucher heeft het gedaan, dat de directeur en de beambten te officieele bezoeken maken, dat de veroordeelde een vriend moet hebben van zijne soort, omdat een ondeugende moeilijk met een deugdzame kan sympathiseren. Moreau Christophe antwoordde hierop terecht: Voilà certes une théorie de l'attraction passionnelle qui fait palir celle de Fourier.

Maar de cellenstraf is te gelijkvormig, en hier komt de zoo dikwerf misbruikte vergelijking van het Procrustusbed in aanmerking. Juist de gemeenschappelijke gevangenis lijdt meer aan dat euvel, daar ieder gevangene dan op dezelfde gelijkvormige wijze behandeld moet worden, en de eigenaardigheden van het individu niet in aanmerking kunnen komen.

Waarin bestaat toch wel die ongelijkvormigheid? In het donkere cachot, of in de kettingen? Waarlijk die zijn zoo wenschelijk niet. In het verschil van duur? Dat wordt zoo-

1) A. VON PRATOBEVERA, *Einige Worte über die Gefangnisfrage* 1845.

wel in de cel als in de gemeenschap aangetroffen. In het genot van voorregten, als meerdere vertering in de kantine? Die werken nadeelig door de aanwakking van wangenunst en hoogmoed.

Wat de cel betreft, zij is, gelijk Moreau Christophe uitnemend zeide, het instrument van het stelsel, niet de agent. Dat is de administratie, die van het instrument naar ieders behoefte partij trekt, »en hier wendde Suringar¹⁾ de onbegrijpelijk schoone vergelijking aan van de cel met een kruik, flesch of vaas, waarin een drank wordt toegediend. Zij is de drank zelve niet. In de gevangenis worden voor lichamelijke zieken de geneesmiddelen uit de militaire apotheek gchaald, en heeft men ééne soort van flesschen en kruiken voor allen. Worden daarom de zieken fabriekmatig behandeld en genezen? Dat zij verre! Dat zou dan het geval zijn, als er een algemeen decoctum voor allen was, een universeel middel voor allen. De kruiken zijn van één vorm, in de geneesmiddelen is oneindige verscheidenheid, overeenkomstig de ongesteldheid en de behoefte van elken zieke.»

Er kan opklimming zijn van straf, verschil van behandeling bij de correctionelen en criminelen; de een kan meerdere voordeelen en verzachtingen genieten dan de ander, zwaarder arbeid enz.

Daarbij komt het schandelijk privilegie der pistoles in de gemeenschap, waarvan wij vroeger reeds spraken. Dat was zeker voor de gelijkheid en gelijkvormigheid!

De cellenstraf, zegt men, heeft onbehoorlijk zware disciplinaire maatregelen, daarbij een celkap en een nummer strijdig met de waarde van den mensch. Die disciplinaire maatregelen als: de ironag, de handcuffs (een soort van ijzers), ijsdouchen enz. enz. zijn meestal reeds sedert 1834 in Amerika afgeschaft en behoeven volstrekt geen plaats te vinden. Het Dunkelarrest en de Hungerkost zijn straffen door

1) *Gedachten over de eenzame opsluiting.*

den regter in Baden opgelegd, die, als der verbetering in den weg staande, moeten verworpen worden.

Juist de gemeenschap had een aantal straffen, gelijk onder anderen de eenzame opsluiting in een donker cachot, die als uitzondering zeer geschikt waren om wrok op te wekken en te voeden. Men liet zich ¹⁾ dikwijls straffen alleen, om voor een paar dagen van het booze gezelschap bevrijd te zijn, vooral als men aan den een of ander zijn eten verspeeld had. Daardoor kon men althans in de afzondering eten bekomen, hetgeen men in de gemeenschap zou hebben moeten afgeven. Te Munchen is het aantal disciplinaire straffen, naar de opgave door Lurasco medegedeeld, 10 maal meer dan in de gevangnissen der afzondering. In de cellulaire gevangenis te Amsterdam zijn op 6000 gevangenen, in 8 jaren, slechts 80 ligte disciplinaire straffen voorgekomen; het donkere cachot is slechts 5 maal voor 24, 2 maal voor 48 uren gebruikt.

Disciplinaire straffen moeten kunnen worden toegepast, b. v. onthouding van lectuur of eenig ander voorregt, van wandelen, en eindelijk ook opsluiting in het donker als uiterste maatregel, hier minder gevaarlijk omdat de een het van den ander niet weet. Die straffen zullen toch wel niet te zwaar worden geacht!

En wat de celkap aangaat, door den geestigen Ch. Dickens vrij geesteloos een grafhemd genoemd, J. M. Hägele ²⁾ heeft het bezwaar daartegen inderdaad met veel vernuft bestreden. »Hij zegt: het strijdt met de menschenwaarde zulk eene machine voor het gezicht te dragen. Tegen de menschenwaarde een kap van blaauw doek met een het gezicht bedekkend schild, die dient om te verhinderen dat men een medegevangene ziet of door hem kan gezien worden!

Het is voorwaar eene holle phrase; de daadzaak om een veroordeelde misdadiger te zijn, die zulk een kap dragen

1) Zie hierover: *Mijn verblijf in de gemeenschappelijke en afzonderlijke gevangenis* enz.

2) J. M. HÄGELE, *Erfahrungen*, enz. I. Heft, p. 88 en volgende.

en in zulk eene plaats leven moet, is veel grooter schennis der menschenwaarde. De kap strekt integendeel om de overgehouden menschenwaarde niet te doen verliezen, door gekend te worden door lieden, welke naderhand die namen zullen bekend maken en er hun voordeel mede doen.

Maar, zegt men, die namen zijn toch genoeg bekend, de regtspleging is openbaar, de vonnissen zijn openbaar aangeplakt, de nieuwsbladen hebben zelf van belangrijke misdrijven getuigd. Wat doet het er toe? Daarbij, men moet de gevolgen zijner misstappen dragen.

Waarlijk, het kan er in menig geval zeer veel toe doen. Een ontslagen gevangene wil den beteren weg op, hij gaat naar eene plaats waar niemand hem kent, hij is daar al- lings meer en meer gezien; een gewezen medegevangene ontmoet hem, wil geld; hij weigert, en de ander maakt bekend wat hij gedaan heeft.

En wat het argument betreft van het dragen zijner mis- stappen; die heeft men genoeg geboet, en boet men ook later nog voldoende. Er zijn genoeg middelen, om ze aan anderen bekend te doen worden, het middel om het door gewezene gevangenen van de daken te doen prediken, is waarlijk niet noodig. De eer is velen meer waard dan het leven. Die eer nu behoort men te kunnen herwinnen en daarin zoo min mogelijk belet te worden.

Hägele deelt mede, dat hij met eenige heeren te Karlsruhe wandelende op eens door een moordenaar, met wien hij (wegens politiek misdrijf veroordeeld) vroeger gemeenschap- pelijk had gezeten, werd aangesproken en uitgenoodigd met hem te drinken, hetgeen hem natuurlijk zeer onaangenaam was. Gelukkig, zegt hij, heb ik slechts kort in de gemeen- schappelijke gevangenis vertoefd; want zonder de Bruchsaler kappen zou ik in Baden nog vele zulke minder gewenschte bekenden hebben.

Het argument, dat men sommige gevangenen aan den gang kan kennen en de kappen toch niet helpen, is van

weinig waarde. Zoo het al eens eene enkele maal plaats vond, had men er toch weinig aan, daar men elkander niet spreken, en het meestal niet stellig weten kon. Zonder de kappen zou men dit wel kunnen. Die dragt, — Christiansen, een der hevigste tegenstanders der afzondering, erkent het, — is een noodzakelijk gevolg der afzondering. Evenzeer het nommersysteem, hetwelk, vreemd genoeg, mede door den gewezen politieken gevangene en predikant Schlatter met dezelfde argumenten als de kappen wordt bestreden. Het is, zegt hij, in strijd met de menschenwaarde als eene waar behandeld en bij een nummer genoemd te worden. Zou men, zegt Hägele, zich dan liever bij den naam hooren oproepen. Schlatter ¹⁾ zegt: het nummer geeft de cel aan, en zoo kan men connexies aanknoopen. Nooit, zonder pligtverzuim van de bewaarders, is het antwoord. Hoeveel meer zou het geschieden zonder nummer!

De cel geeft aanleiding tot een verborgen misdrijf, dat de eenzaamheid bemint: de onanie. Naauwelijks was dit door Léon de Maleville in de Fransche Kamer van Gedeputeerden in 't midden gebracht, of de rapporteur de Tocqueville ²⁾ stond in edele verontwaardiging op, en zeide: »Ik had van dergelijke zaken niet durven spreken. Maar nu het gedaan is, zie ik mij genoodzaakt mede te deelen, dat in een der gemeenschappelijke gevangenissen, waar tucht en orde het strengst zijn, op een gegeven oogenblik 130 personen door een nog veel afschuwelijker ziekte waren aangetast, afschuwelijk voor de ziel, afschuwelijk voor het ligchaam, ten gevolge van een misdrijf in gemeenschap uitgeoefend dat men gezamenlijk aan anderen leerde, die niet wisten dat het bestond.»

Dat die gemeenschappelijke zedeloosheden ook in de Nederlandsche gevangenissen niet zeldzaam waren, leeren ons de beschouwingen der Commissies van Administratie te

1) G. T. SCHLATTER, *Das System der Einzelhaft*, S. 191.

2) *Revue Pénitentiaire*, T. II, p. 463.

Lecuwarden, Woerden, Leiden, Gouda, enz. Suringar¹⁾ zegt: »de onanie zal men ten minste in de cel niet leeren, als men ze niet kent; in gemeenschap leert men alles.»

Verder beweert men dat er in de cel meer zelfmoorden plaats hebben, dan in de gemeenschap. Mag dit wel als een bezwaar worden aangevoerd? Er kan immers door behoorlijke zorg veel voorkomen worden. De meeste zelfmoorden vielen in de gevangenis te Amsterdam voor bij preventieven, die zware vonnissen te wachten hadden; van de 9 in de 6 jaren 7.

Hoe menigwerf worden in de gemeenschap niet de hetergezinden niet alleen door zichzelf, maar door boosaardige makkers vermoord!

En als wij nu al die bezwaren te zamen trekken, kunnen ze, zelfs al moesten zij meer gewigt in de schaal leggen, wel opwegen tegen de voordelen, die er, boven de reeds genoemden, nog aan het stelsel der afzondering verbonden zijn, en waarvan wij eenige kortelijk willen aanstippen?

De cellulaire gevangenisstraf kan korter zijn, dan de gemeenschappelijke, omdat zij zwaarder is. De gemeenschap is, — het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland erkent het, — te licht, als men de lijf en andere onmenselijke straffen afschaft; juist de cellulaire gevangenis vult aan wat aan het andere ontbreekt, en geeft acht op de waarde van den mensch, die door de lijfstraffen wordt vertreden. Zij is zwaarder: welnu de helft van den straftijd kan voldoende zijn, en de mensch dus eerder aan de maatschappij worden wedergegeven. Dit laatste is ook uit een hooger oogpunt wenschelijk. Een menschenleven is te kort, om het buiten hooge noodzakelijkheid van het grootste goed, *de vrijheid*, te berooven. De verkorting van straftijd levert ook finantiele voordeelen op, die echter, als men het stelsel der cellulaire gevangenis behoorlijk toepast, niet bijzonder groot zullen zijn, evenwel in allen gevalle veel productiever wanneer, er meerderen

1) *Gedachten over de eenzame opsluiting*, 1843.

na hun ontslag zich van misdaad onthouden (hetgeen belangrijke kosten voor de justitie uitspaart) en daarenboven de gevangenen in plaats van 20, 10 jaren in de gevangnissen vertoeven.

De cellulaire gevangenis heeft zulke belangrijke militaire bewakingen als de gemeenschap niet noodig, omdat de kans van ontvlugting geringer is. De militaire stand komt er niet in aanraking met de gevangenen, en behoeft niet te worden onteerd door het aanschouwen van de schandalen, die in de gemeenschappelijke gevangnissen voorvielen. De cellulaire gevangenis snijdt ook de kans van oproer af, en ook te dien opzichte is minder militaire bewaking noodig. De cellulaire gevangenis kan nog redelijk goed werken, al zijn er ook minder uitstekende bestuurders, ofschoon het altijd benadeelt. In de gemeenschap, waar velen te zamen zijn, geeft dit tot schromelijke misbruiken aanleiding.

De cellulaire gevangenis in één woord kan beantwoorden aan het motto van De la Seiglière: »Plus on éloigne l'homme des habitudes de la prison, plus on le rapproche de la société.»

Er is nog een bezwaar namelijk, dat zij aan de geletterden de studie der dieventaal ontnemt. Dat bezwaar zullen zij zich dienen te getroosten.

ZESDE HOOFDSTUK.

Zullen er uitzonderingen worden toegelaten, en welke?

De vraag is, wij erkennen het van groot gewigt. Wij moeten er derhalve nog opzettelijk zoo beknopt mogelijk bij stilstaan. Na al het aangevoerde zal het weinig bevreemding baren, wanneer wij ons niet zeer genegen ten opzichte der uitzonderingen betoonen en instemmen met de woorden, waarmede Benjamin Rotsch, Advocaat en Vrederegter in Middlesex, toen deze vraag ter sprake kwam, zijne rede op het Congres van 1846 aanving: *Oui messieurs, je tremble.* Waarom toch zoude men, indien de door ons aangevoerde bezwaren gegrond zijn, de gemeenschap na een zekeren tijd of voor bijzondere personen toelaten? Daar moeten dan wel zeer gewigtige redenen voor zijn bij te brengen.

Wat den tijd betreft, achten wij met Christiansen¹⁾, de vraag, wat zal het maximum zijn, waarna gemeenschap zal kunnen intreden, een bewijs dat de voorstanders der afzondering hun eigen stelsel gevaarlijker rekenen dan de gemeenschap, ja zelfs voor zwak aanzien. Eene zonderbare tegenstrijdigheid toch doet zich voor, wanneer men de gemeenschap, als een absoluut kwaad verwerpt, en haar evenwel na een zeker aantal jaren wil instellen. Wie is daarenboven in staat een maximum van jaren aan te wijzen,

1) Zie CHRISTIANSEN, *Rechtliche Würdigung der Einzelhaft* enz.

waarbij ieder gevangene bij de afzondering in het behoud van gezondheid en geestvermogens zou kunnen blijven? Dit is zelfs niet op gronden van waarschijnlijkheid bij benadering te vinden. De eene mensch kan de afzondering geen 5 dagen wederstaan, de andere houdt haar 5, de andere zelfs 13 jaren¹⁾ uit, zonder eenigen nadeeligen invloed te bemerken. Een algemeen maximum bij de wet vast te stellen, is iets willekeurigs. De een zegt: 4 jaren is niet gevaarlijk, de ander 5, een derde 6, 8, 10, 12 jaren. Kan het hier veel meer dan een zeggen geacht worden? Heeft niet elk individu in zekeren zin een eigen maximum? Indien er wezenlijke gevaren van de afzondering te duchten zijn, treden zij doorgaans in den eersten tijd te voorschijn. Hecht men aan die gevaren, men voere haar in het geheel niet in, men doe het algemeene belang wijken voor het bijzondere belang van een enkelen misdadiger. Zulks is beter, dan door half werk de hoog gestemde verwachtingen den bodem in te slaan. Wil men bewijzen voor de bewering, dat de eerste tijd de gevaarlijkste is voor de krankzinnigheid, welnu de gevangenis te Pentonville²⁾ kan ze opleveren. Van 22 December 1842—31 December 1850, kwamen van de gevangenen, die nog geen 6 maanden zaten, 27 gevallen voor, van hen, die van 6—12 maanden zich daar bevonden 14, van 12—18 maanden 5, van 18 maanden tot 2 jaren 2.

Daarbij houde men onder het oog, dat er na 6 maanden 291 personen de gevangenis verlieten, van 6—12 maanden 875, van 12—18 maanden 1138, van 18 maanden tot 2 jaren 715; waaruit dus blijkt, dat het aantal van de voor langeren tijd vertoevenden niet geringer was dan dat van hen, die voor korteren tijd zich daar moesten ophouden. In het geheel deden zich onder 1684 personen, die minder

1) Zie *Rapport* van GREVELINK enz. pag. 33.

2) Zie BURT, *Results of the system of separate confinement as administered at the Pentonville prison*, p. 132, 134.

dan 12 maanden in de cel doorbragten, 41¹⁾ gevallen van krankzinnigheid voor, onder 1862, die van 12--24 maanden daarin vertoefden, 7.

Te Bruchsal, waar de Strafscharfungen op den langeren duur meerderen invloed konden uitoefenen, was van 1850—1854 de opgave niet zoo gunstig.

Zij luidt als volgt²⁾: in de eerste 6 maanden 7 gevallen, van 6—12 maanden 4, van 12 maanden tot 2 jaren 11, van 2—3 jaren 6, van 3—4 jaren 1, van 4—5 jaren 6, van 5—6 jaren 1, van 6—7 jaren 1.

Daarbij neme men echter in aanmerking, dat 18 van die 37 personen reeds meer of minder langen tijd vooraf in gemeenschap hadden gezeten, en er zelfs waren die daarin 5 à 6 jaren vertoefden. De opgave kan dus moeilijk tot eene juiste maatstaf van beoordeeling dienen. Zoo veel is echter zeker, dat er zich vóór de 3 jaren 28, na de 3 jaren 9 gevallen voordeden, en dat juist bij de zwaarste misdadigers, die aan Strafscharfungen blootstonden. Die 3 jaren voeren wij aan, omdat de Heeren Grevelink, Netscher en Pierson juist dien tijd als maximum voorstaan, en wel tot onze groote verbazing aan het einde van den straf tijd, wanneer de tegenstelling te scherper is, het gevaar dus grooter moet geacht worden. De vraag rees bij het Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen op, of de Inspecteurs meenden, dat men bij eene opsluiting van 10 jaren, in de laatste 3 jaren weder goed zoude kunnen maken, wat in de eerste 7 door de gemeenschap bedorven was?

Het vooruitzicht van zulk eene afzondering is reeds in de gemeenschap eene kwellende gedachte; en dan later afscheiden van het aangename gezelschap, alleen te zijn zonder eenige andere conversatie dan van de brave menschen,

1) Wij tellen de 3 gevallen van zelfmoord, die *BURT*, pag. 134, onder de krankzinnigen opgeeft niet mede. Opmerkelijk is het, dat ook zij in de eerste 12 maanden voorkwamen.

2) *FÜESSELIN*, *Die Einzelhaft*, pag. 262 en 280.

die men heeft leeren minachten! De invloed van deze lasten zal groot zijn, nu men al ligt meent tegen hen op zijne hoede te moeten zijn!

Wat het maximum betreft, stelde Dr. C. C. van Hees¹⁾ (Lid van de Commissie van Administratie te Amsterdam) voor, dit op 10 jaren te stellen, waarvoor hij volstrekt geene gevaren duchtte. Prof. Schneevogt zou, als de afzondering 12 jaren zonder nadeelige gevolgen kan worden doorgestaan, er geen bezwaar in zien, daaraan nog 8 toe te voegen.

Wij voor ons zouden de 20 jarige afzondering eene te zware straf achten, daar zij eenigermate met 30 à 40 jarige gemeenschap gelijk staat. In plaats der doodstraf en met deze gelijk staande schijnt eene 15 jarige afzondering voldoende, zonder dat eenige gemeenschap naderhand intrede. De misdadiger moet ontslagen worden onder den vollen indruk der doorgestane straf.

Als poena mortis proxima zou eene 8 à 10 jarige afzondering kunnen gesteld worden, die met eene 20 jarige gemeenschap gelijk zal te rekenen zijn.

Vreemd is het, dat hevige bestrijders der afzondering, als Larocheoucauld Liancourt en Carnot, echter eene altijd-durende afzondering ja eenzaamheid verkiezen boven de doodstraf. In hunne onderstelling, dat de afzondering doodt en krankzinnig maakt, stellen zij dus een dood door een langdurige pijnlijke marteling in plaats van een snel werkende straf oefening. De straf eener 15 jarige afzondering verdient verreweg de voorkeur. Zij is zeer zwaar, want het denkbeeld van een zoo langen tijd buiten de maatschappij te zijn, al is het dat men niet aan zich zelven wordt overgelaten, is voor groote boosdoeners niet gering. Zij is niet te zwaar, omdat de hoop niet ontnomen is, en

1) Zie ook de gunstige beschouwingen van dien geneesheer in het 31^e verslag van het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen over den jare 1854, pag. 74—77.

zoolang die nog bestaat, de mensch het lijden kan uithouden. Hoe menigeen is dien tijd niet doorgekomen.

Men vergeete het daarbij niet, dat, als men lijfstraffen en dwangarbeid afschaft en de doodstraf hoogst zelden toepast, de maatschappij door eene 20 jarige gemeenschappelijke gevangenis niet voldoende gewaarborgd is, en dat die 15¹⁾ jarige afzondering staat tegenover het bloedige moordschavot, de minder dan 13 jarige tegenover geeseling, brandmerk, dwangarbeid met ketenen beladen en de gemeenschappelijke gevangenis, die bronwel van alle verdorvenheid. Wij meenen derhalve, dat de voorstanders van dergelijke straf oefeningen niet gerechtigd zijn de afzondering wreedheid tegen te werpen, en als de Kempenaer zegt: »het is eene verwisseling van wreedheid,» dan hernemen wij, indien bij de strafoplegging alles wreedheid is, mag gevraagd worden: wat is de minste wreedheid?

Maar is gestrengheid wreedheid, welnu dan moet men zich dat verwijt getroosten, want zachtheid zal toch wel geen gevolg mogen zijn van de wreedheid, waarmede de misdadiger zijn medemensch en de maatschappij behandelde. Voor de afzondering, ook bij straffen van langeren duur, verklaarden zich, op het congres te Frankfort van 1846²⁾, van de 74 aldaar verzamelde meerendeels ervaren deskundigen een drie vierde gedeelte. Deze meening is ook Dr. Fuësslin toegedaan. Hij wenscht daaronboven de uitzonderingen nimmer door den

1) Het getal 15 is niet vreemd in de wetgeving. Art. 461 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt, dat de vervolgingen van alle misdrijven die eene lijf- of onteerende straf ten gevolge hebben (uitgenomen die waartegen doodstraf bedreigd is), door verloop van 15 jaren vervallen.

2) De meening van A. BONNET, als zoude alleen de voorstanders der afzondering zijn uitgenoodigd, is ongegrond. Alle bekende voor- en tegenstanders ontvingen eene uitnoodiging, die onder anderen door LANDPLAINNER en AUBANEL geteekend was. Weinigen voldeden er aan en verdedigden de gemeenschap, Dr. STEBEL van Frankfort eindigde, na vergeefs de afzondering bestreden te hebben, aldus: »deggen die nog iets in het midden wist te brengen voor de gemeenschap, en het niet deed, begaat een verraad jegens de menschheid. Wat mij betreft, ik zwicht voor de kracht der feiten.» (Zie *Handelingen* door BAUMHAUER.)

regter te zien uitspreken, daar deze niet op de hoogte is om te kunnen beoordeelen, of een gevangene al of niet voor cellulaire opsluiting geschikt is. Daarom behoorde, naar zijn inzien, alle straf als regel cellulair te zijn, mits aan de administratie de bevoegdheid verleend worde er van af te wijken voor personen, die wegens redenen van gezondheid de afzondering niet kunnen doorstaan. Die afwijking door den regter te doen uitspreken, zou moeilijk met de regtsbeginselen overeen te brengen zijn, daar er zoodanige gronden van conveniëntie toe bijdragen, dat dit niet in de straf uitgedrukt moet zijn, maar als wijziging wegens gezondheidstoestand moct beschouwd worden. Dat zoodanige uitzonderingen hoogst zeldzaam zijn toe te laten, is, dunkt ons, duidelijk.

Het laten aan de keus van den misdadiger is mede onjuridiek. Den misdadiger moet den straf worden opgelegd; niet gevraagd, hoe hij het wenscht. Opmerkelijk is het evenwel, dat te Bruchsal de meesten, na 6 jaren, de afzondering blijven kiezen, en ten minste allen, die een beteren weg willen inslaan.

Wat gemeenschappelijke werk- en ziekenzalen betreft; deze behooren in elke cellulaire gevangenis te worden geweerd. Niet anders dan hoogstens een paar dubbele cellen of infirmeriën tot tijdelijke wijkplaatsen moeten, volgens het adres van het Genootschap voor de zedelijke verbetering der gevangenen, worden toegelaten. Zoowel Röder als Füesslin en Suringar komen daarin overeen. Kernachtig was het advies van den eerste ¹⁾, afdocnde dat van den laatste ²⁾.

Enkele gronden willen wij vermelden. Moet iemand op advies van directeur en geneesheer, met goedkeuring van regenten en hooger bestuur, van de afzondering worden uitgezonderd, men verplaatse hem zoodra mogelijk in een

1) Zie RÖDER, *Stem uit Baden over de gevangenis-hervorming in Nederland.*

2) Zie SURINGAR, *Eene stem uit Nederland over de cellulaire gevangenis te Bruchsal enz.*

bijzonder daartoe ingerigt gebouw, zoover mogelijk van de cellulaire gevangenis verwijderd, bij voorkeur in eene andere plaats. Geen cellulaire en gemeenschappelijke opsluiting in hetzelfde gesticht. Zulks is verderfelijk voor de huisorde. De beambten moeten niet op twee gedachten leeren hinken. Zij moeten voor een en dezelfde orde worden opgeleid. Die zalen geven aanleiding, dat het bestuur herhaaldelijk in verzoeking komt er deze of gene in te plaatsen, en de hoop van alle gevangenen daarop gevestigd wordt, hetgeen de goede werking van het stelsel ten hoogste belemmert. Men zou zoodoende eene gevangenis met cellen, in plaats van eene cellulaire gevangenis erlangen. Die zalen zijn al zeer slechte overgangsbruggen. De gevangene verliest zoodoende den totaalindruk der straf, en al de bezwaren der gemeenschap treden weder in; vooral als zijn proeftijd, in plaats van te midden der goede en kwade menschen der maatschappij, te midden der wankelenden, die met hem de straf doorstonden, moet aanvangen. Even verkeerd zijn de ziekenzalen. De zieken moeten in de cel of dubbele cel alle verpleging kunnen ondervinden. Een krankzinnige behoort er niet, maar in een gesticht voor die lijders bestemd.

De mogelijkheid van uitzondering voor zieken, is eene niet te weren prikkel van onrust voor allen. Een ieder peinst er op, hoe hij als ziek in de zaal zal geraken, en welk een grooten last brengt dat onderzoek niet te weeg? Wil men weten, hoeveel simulaties er in de gemeenschap plaats hadden, men raadplege het onderstaand tabelletje door Suringar van de gevangenis te Leeuwarden medegedeeld.

1	Maart	aangegeven	27	;	door	den	doctor	ziek	verklaard	0
2	»	(Zondag)	»	0	»	»	»	»	»	0
3	»	»	»	31	»	»	»	»	»	2
4	»	»	»	34	»	»	»	»	»	0
5	»	»	»	25	»	»	»	»	»	2
6	»	»	»	31	»	»	»	»	»	1
7	»	»	»	32	»	»	»	»	»	3

8	Maart	aangegeven	31;	door	den	doctor	ziek	verklaard	4
9	»	(Zondag)	»	1	»	»	»	»	0
10	»	»	»	28	»	»	»	»	1

Dat aantal zou in de cel, als er mogelijkheid bestond van verplaatsing naar eene ziekenzaal, niet weinig toenemen, daar ook de Zondag zijn contingent zou opleveren.

»Wie ziek is, kan sterven,» zeide Suringar, en voor dat sterven is het wel bereid zijn beter als het slecht bereid zijn. »Of de ziekenzaal dit bevorderen zal is te betwijfelen. In dubiis abstine.»

Wat verder de uitzonderingen betreft, door de Heeren Grevelink c. s. voorgeslagen, zoo gelooven wij niet, dat ouderdom op zich zelf moet vrijstellen van de afzondering, maar slechts dan wanneer ziekelijkheid en ongeschiktheid er bij komen. Ook hierin stemmen wij overeen met Dr. Füesslin.

Wat de jeugdige gevangenen onder de 16 jaren betreft, daarover is het oordeel zelfs der voorstanders van de volkomene toepassing der cellenstraf zeer verschillend. Moreau Christophe ¹⁾ wilde, dat hier naar bevind van zaken zoude gehandeld, en noch de afzondering, noch de gemeenschap als regel gesteld worden. Immers bij kinderen is het nut van gemeenschappelijk onderrigt en arbeid moeilijk te ontkennen. In dien zin werd ook aan de Fransche Kamer in 1844 voorgesteld, dat de administratie naar omstandigheden zou handelen.

Ch. Lucas merkte op, dat als men het nut van gemeenschappelijken arbeid voor jeugdige veroordeelden erkent, het vreemd is, dat men het voor volwassenen ontkent. De altijd even scherpzinnige Moreau Christophe was ook hier niet verlegen met het antwoord. Omdat, aldus luidde dit, bij de eersten de gevangenis meer opvoeding dan straf, bij de laatsten meer straf dan opvoeding is; omdat de gevaren voor de eersten oneindig minder zijn dan voor de laatsten.

1) MOREAU CHRISTOPHE, *Défense* etc. pag. 76.

De Commissie van Administratie te Rotterdam ¹⁾ (overigens voorstander der afzondering) is haar voor de jeugdige veroordeelden ongenegen. De cel, — zeide zij, — is niet te schouwen als een geschikte opvoedingsplaats voor de jeugd, doordien aldaar de praktijk des levens niet geleerd kan worden. De nadeelen der gemeenschap zijn voor die jeugdigen veel geringer. De ondeugden zijn bij hen minder ingeworteld, en er is minder gevaar van besmetting. Zij kunnen eene kleine maatschappij vormen, waar zij nog ten goede kunnen worden opgeleid, terwijl gemeenschappelijk school- en godsdienstig onderwijs en gemeenschappelijke arbeid meer vruchten opleveren dan als het afzonderlijk geschiedt. Zij kunnen zich ook niet zoo bepaaldelijk aan stille ondeugden en veinzerij overgeven.

Geheel anders denkt Béranger ²⁾ er over. Hij, die in 1837 ³⁾ nog wankelend in zijne meening omtrent de afzondering was, merkte op, dat juist de proef der cel met de jeugdige veroordeelden in de gevangenis La Roquette, hem tot een bepaald voorstander heeft doen worden.

De kinderen, — zeide hij, — werden veel leerzamer, erkenden hun ongelijk jegens hunne ouders en gaven blijken van verandering ten goede. Velen verzochten cellulair te mogen zitten, en in October 1859 waren van 508 kinderen 253 aan dat regiem onderworpen. In 1840 werd het voor allen ingevoerd. Indien de afzondering gevaarlijk voor de gezondheid ware, dan zou zij het althans moeten zijn voor jeugdige veroordeelden van 10—20 jaren, van eene levendige verbeeldingskracht, ongeduldig humeur, bewegelijk karakter. En zulks is evenwel geenszins het geval geweest; wel daalden de recidiven van 70 ten 100 op 15 en 7 ten 100. Hij aarzelde dan ook geenszins die afzondering onbepaald aan te bevelen.

1) Zie *Beschouwingen der commissies van administratie enz.* pag. 49.

2) *De la Répression pénale* (1855) Tome II pag. 279.

3) BÉRENGER, *Des moyens propres à généraliser en France le système pénitentiaire.*

Wat ons betreft, wij achten het een hoogst moeilijk vraagpunt. Wij erkennen de waarheid, dat bij het kind het kwaad in den regel nog niet zoo ingeworteld is, zoodat er vooral als men kinderen beneden de 14 jaren neemt, van het kwade voorbeeld, bij eene doelmatige en menschkundige behandeling, niet zooveel noodlottigs te wachten is. Wij erkennen, dat het kind in den regel nog te weinig gedachten en bestendigheid heeft, om zich zonder aanmoediging en zonder afleiding voldoende bezig te houden. Het kind behoeft immers de gestrengheid der straf nog niet zoo levendig te gevoelen, en bij zijne opleiding kan het wijzen op eene langdurige afzondering van de maatschappij in den schoonsten bloei der jaren, als gevolg van het voortgaan op het zondepad, van veel nut zijn.

Aan den anderen kant zijn ook de mededeelingen van Béranger wel in staat indruk te maken, vooral daar de gevangenis te Rotterdam de overige gevangenissen met een niet onbelangrijk aantal recidivisten heeft bevolkt. Het een en ander, alsmede de gunstige ervaringen in landbouwkoloniën in het buitenland opgedaan, zou ons tot de meening van Baumhauer, Suringar en anderen doen overhellen, om de jeugdige veroordeelden noch in de cel noch in de gemeenschap te plaatsen, maar in een kolonie op het land. Daar toch zouden zij, de straf gevoelende, tot het goede kunnen worden opgeleid, hetgeen door de inrigting eener gevangenis bezwaarlijk is. Wij zouden het daarom het veiligst rekenen, de gemeenschap in een kolonie op het land tot regel te stellen, behoudens de bevoegdheid der administratie, om, indien daartoe bijzondere aanleiding was, de afzondering toe te passen.

Meerdere uitzonderingen werden door de heeren Grevelink, Netscher en Pierson niet voorgesteld. Welligt zouden wij derhalve over de overigen het stilzwijgen kunnen bewaren, daar er van deze hier te lande geen sprake kan zijn. Sommigen hebben echter zoodanig het voorwerp van

levendige debatten uitgemaakt, dat wij ze met eenige woorden moeten bespreken. Zij zijn: die der vrouwen, der staatkundige misdadigers en der voorloopig in hechtenis genomenen.

Met betrekking tot de vrouwen merken wij dit vreemd verschijnsel op, dat hevige tegenstanders der afzondering in het algemeen deze voor haar willen toelaten, hevige voorstanders haar daarvan willen uitzonderen, en dat dit schier het eenige is, waaromtrent enkele voor- en tegenstanders het eens zijn. Om dit te staven, wijzen wij op Elam Lynds, die meende dat, zonder afzondering, met de vrouwen niets te beginnen was, op Ch. Dickens, die, welke hevige uitvalen hij zich ook tegen het stelsel veroorloofde, opmerkte, dat, hoe haveloos en rampzalig de cel de mannen maakte, de vrouwen (gelijk hij in Amerika opmerkte) nog schoon bleven, en er minder van schenen te lijden.

Wat verder de voorstanders betreft, waren Moreau Christophe, de la Farelle en Alauzet deze uitzondering niet ongenegen, omdat de vrouwen minder wederspanning zijn jegens de pogingen van verbetering en meer vatbaar voor het behoud en de ontwikkeling van godsdienstige indrukken. Daarenboven nemen zij zulk een belangrijk aandeel niet in het toenemen der misdrijven en recidiven. In de derde plaats trekt het de aandacht, dat alleen ten dezen opzichte de beide Inspecteurs-generaal der Fransche gevangenen, Moreau Christophe en Ch. Lucas, overeenkwamen.

Wat het oordeel der vrouwen zelfen aangaat, kunnen wij opmerken, dat degenen, die er zich over uitlieten, dit ten gunste der afzondering deden. Wij wijzen op Mademoiselle Joséphine Mallet ¹⁾, de *Dames de l'oeuvre des prisons* ²⁾, en de Inspectrice der gevangenen, Madame Lechevalier.

1) Zie het, door deze edele bezoekerster der gevangenen, uitgegeven geschrift: *Les femmes en prison, causes de leur chute, moyens de les relever* 1843. Zie daarover JULIUS, *die Frauen als gefangenen*. (Jahrbücher VI, 2 Hefte p. 283.)

2) Zie te dien opzichte MOREAU CHRISTOPHE, *Défense*, etc. pag. 73.

Wat ons betreft, wij sluiten ons volgaarne aan dat oordeel aan. Wij zien geen enkele reden voor de uitzondering der vrouwen. Welke ook de oorzaken tot de misdrijven bij haar zijn mogen, zij hebben even als de mannen misdreven, even als deze moeten zij de gevolgen van hare mistappen dragen, en hebben zij hetzelfde recht op de gelegenheid tot verbetering. Uit een juridiek oogpunt is het onderscheid niet te verklaren. En ook gronden van conveniëntie zijn niet aan te voeren. Indien het toch waar is, dat de vrouwen, als van eene zachtere natuur en meerdere vatbaarheid voor het goede, minder misdrijven plegen dan de mannen, dan is het niet minder waar, dat men ze ook minder van haar verwachten kan, en ze daarom met gestrengheid moeten worden beteugeld. In 't algemeen zijn de vrouwen, die vielen, veel dieper gezonken dan de mannen, omdat, wanneer zij eens van hare betere neigingen afstand deden, het schaamtegevoel nagenoeg verdwenen is. Onderling bederf is dus zeer goed mogelijk, en daaraan mag de Staat haar niet blootstellen. Daarenboven is het voor de vrouw welligt van nog grooter belang, dat zij na haar ontslag niet door hare vroegere lotgenooten kan herkend worden. Welk een indruk toch voor hare kinderen! Welke gevolgen kan het bederf niet op die kinderen uitoefenen! Wij zouden, als wij kiezen moesten, nog liever de mannen in gemeenschap, de vrouwen in de cel zien, want aan haar herstel ligt nog veel meer gelegen.

Ook de gezondheidstoestand levert geene bezwaren op, daar de vrouwen doorgaans meer het zittende, afgezonderde leven gewend zijn, en zich ligter in de gegevene omstandigheden schikken.

Wij moeten derhalve deze uitzondering met de innigste overtuiging verwerpen. Alzoo ook met die der politieke misdadigers, welke in 1844 door de Fransche Kamer¹⁾, toegevendende aan een verkeerden drang van omstandigheden,

1) Zie hierover BÉRENGER, *De la répression pénale*, T. I, p. 5.

was aangenomen. Gelukkig kunnen wij deze in ons land pro memorie vermelden, omdat ze pro memorie op de statistieken voorkomen. Slechts dan, als men drukpersdelicten tegen bepaalde staatsambtenaren er onder rekent, kunnen zij zich wel eens voordoen. Welke qualificatie men er ook aan geve, wij zijn van oordeel, dat de aan dergelijke misdrijven schuldigen, noch aan onderling bederf, noch aan dat van andere misdadigers, mogen worden blootgesteld. Moreau Christophe merkte zeer geestig op, dat de Fransche Regering de gemeenschap der politieke misdadigers in de gevangenis Saint Michel toelatende, terwijl zij in Art. 291 C. P. ¹⁾ vereenigen van boven de 20 personen verbood, inderdaad er gestichten op nahield, waar onder bescherming van grendels en gendarmes 500 personen zamenzweringen konden uitbroeijen.

Ook het Staatsbelang eischt alzoo de verwerping dezer uitzondering.

Dergelijke gronden pleiten eveneens tot verwerping van die voor de voorloopig in hechtenis genomenen (hetzij verdachten, beklaagden of beschuldigen). Zelfs Léon Faucher en Ch. Lucas ²⁾ gaven dit toe. Enkele anderen als Maurat Ballange, Crémieux en Odillon Barrot ³⁾ waren van eene andere meening. Zij voerden als grond voor hun gevoelen aan, dat men personen, wier schuld of onschuld nog niet bewezen is, aan zulk eene erkend zware boetedoening niet mag onderwerpen. Daartegen geldt echter de opmerking, dat men juist die personen niet in allerlei boevengezelschap mag plaatsen, waarin zij tal van schandalen kunnen leeren, en waarmede zij later in onaangename aanraking kunnen komen.

Daarbij wordt er les gegeven in de kunst van ontkennen, en het geven van schrandere antwoorden, om den regter van het spoor te brengen.

1) LÉON FAUCHER, *Du projet de loi sur les prisons* p. 14, *de la réforme des prisons* p. 33.

2) CH. LUCAS, *Des moyens et des conditions d'une réforme pénitentiaire* p. 14.

3) Zie hunne redevoeringen in de *Revue Pénitentiaire* T. II.

»Beken nooit, want bekennen heeft een uwer makkers aan den galg gebracht!» stond op de muren van de gevangenis op den Heiligen weg te Amsterdam.

De schuld van den gevangene kan in de cel eerder aan den dag komen, want de gevangene is in eene stemming, die hem ligter tot het bekennen beweegt; hij kan althans geene lessen in het ontkennen ontvangen. De afzondering heeft nog het voordeel van den heilzamen indruk, dien zij achterlaat op hen, welke wegens gebrek aan bewijs of andere redenen moeten ontslagen worden. En ook voor den onschuldige was zij beter dan de gemeenschap. Geen schuldige toch weet, dat hij in de gevangenis was; geen diep bedorvene wezens zag hij om zich heen.

Eigenlijk gezegd, is de geheele preventieve gevangenis niet zonder bezwaar. Zij is echter in sommige gevallen een noodzakelijk kwaad. Hoe menige schuldige zou zich anders aan de welverdiende straf kunnen onttrekken, of met medeplichtigen plannen tot ontkenning en misleiding smeeden. Dat zij echter zoo min en zoo kort mogelijk plaats hebben blijft wenschelijk ¹⁾.

Onze taak is hiermede ten einde. Wij mogen ons niet met zaken van uitvoering en regeling ophouden.

Onze conclusie is: afzondering regel, gemeenschap zeldzame uitzondering op grond van ongeschiktheid van een bepaald persoon.

Wij wenschen even als Lurasco ²⁾ het stelsel ontdaan van heterogeene bestanddeelen, als een levenwekkend, een in alle deelen harmonisch geheel, gelijk men den leeuw moet willen, gelijk hij is, en niet met een vacht omhangen, verminken of verstooten, alleen omdat hij fier en krachtig, edel en grootmoedig tevens is.

1) Zie hetgeen BÉRENGER in zijne *Répression pénale* nopens de Engelsche Wetgeving dicsaangaande zegt. (T. I pag. 22 en 23).

2) LURASCO, *Badensche wet en bedenkingen op het strafwetboek voor Nederland* pag. 55.

Montesquieu zeide:

»Il y a deux genres de corruption, l'un lorsque le peuple n'observe point les lois, l'autre lorsqu'il est corrompu par les lois, mal incurable parce qu'il est dans le remède même.»

Mogen die beide soorten van bederf verwijderd worden van onzen vaderlandschen grond, en het geneesmiddel eene kracht hebben boven de verwachting van alle mogelijke geneesheeren.

De pijnbank heeft tot op het laatst hare verdedigers gevonden. Zij is geweken voor de onverwinbare kracht der waarheid en vindt schier geene verdedigers meer. De toekomst delve het graf der gemeenschappelijke gevangenis, terwijl de cel gelijk zij aan dat graf, waarvan de steen is weggenomen, en waaruit de opstanding en het leven te voorschijn trede.

N A S C H R I F T.

Nadat ons onderwerp reeds afgewerkt was, werd het *eerste boek* van het *Wetboek van strafregt* door den Minister van Justitie aan de kamer voorgedragen. Wij wenschen ten slotte een kort woord te wijden aan dat gedeelte, hetwelk met het in ons proefschrift behandelde in verband staat.

Hiertoe moeten gerekend worden de volgende artikelen:

»Art. 3. De straffen zijn:

- a.* de doodstraf;
- b.* zware tuchthuisstraf;
- c.* gewone tuchthuisstraf;
- d.* verbanning;
- e.* gevangenisstraf;
- f.* geldboete.

Art. 4. Bijkomende straffen, welke in de gevallen, hij de wet bepaald, met eene der bovengemelde straffen vereenigd kunnen uitgesproken worden, zijn:

- a.* ontzegging van bepaalde regten of bevoegdheden;
- b.* verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.

Art. 5. De doodstraf wordt door den scherpregter uitgevoerd, door den veroordeelde op een schavot met een strop om den hals aan eene galg vast te maken en een luik onder zijne voeten te doen wegvallen.

Art. 6. De doodstraf wordt uitgevoerd op eene plaats, door de muren der gevangenis of op andere wijze voor het algemeen ontoegankelijk en onzichtbaar.

Daarbij moeten tegenwoordig zijn de ambtenaar van het openbaar ministerie, die met de uitvoering van het vonnis belast is, twee leden en de griffier van het collegie, dat het vonnis velde, en minstens tien ambtenaren of beambten van de openbare magt, door den voorzitter van het gezegd collegie daartoe aan te wijzen.

Zoolang de uitvoering duurt, worden de klokken geluid.

Art. 8. Zware tuchthuisstraf wordt opgelegd voor eenen tijd, dien van twaalf jaren te boven gaande tot twintig jaren.

Art. 9. Gewone tuchthuisstraf wordt opgelegd voor een tijd van ten minste vijf en ten langste twaalf jaren.

Art. 10. De veroordeelden tot zware of tot gewone tuchthuisstraf worden in een tuchthuis opgesloten, gedurende de eerste vijf jaren in afzonderlijke cellen, zoowel bij dag als bij nacht, onder verpligting tot arbeid, en gedurende den overigen straftijd in een tot gemeenschappelijke opsluiting ingerigt gebouw, onder verpligting tot arbeid, terwijl zij er des nachts van elkander afgezonderd gehouden worden.

Art. 12. Gevangenisstraf kan niet voor korteren tijd dan één dag en niet voor langeren tijd dan vijf jaren worden opgelegd.

Art. 15. De gevangenisstraf wordt ondergaan in onderlinge afzondering, zoowel bij dag als bij nacht, en onder verpligting tot arbeid.

Art. 14. De veroordeelden, die den leeftijd van 16 jaren nog niet hebben bereikt, worden, in geval hun straftijd langer dan drie maanden moet duren, geplaatst in bijzonder voor hen, naar gelang hunner kunne, ingerigte gestichten voor gemeenschappelijke opsluiting.

Die gestichten werden zoodanig ingerigt, dat er gelegenheid zij, de veroordeelden arbeid in de open lucht te doen verrigten en hen des nachts van elkander af te zonderen.

Art. 13. Op berigt en raad van het bestuur, van den kommandant en van den geneeskundige van het gesticht, waarin de gevangene verblijft, kan het hoofd van het De-

partement van Justitie diens plaatsing in een ander gesticht gelasten, dan waarin hij naar de algemeene voorschriften zou moeten opgenomen worden of geplaatst blijven.

Waar in de afzondering bij dag of nacht een dreigend gevaar voor de gezondheid naar ziel of ligchaam van den gevangene gezien wordt, kan het bestuur van het gesticht, op raad van den geneeskundige die afzondering dadelijk opheffen. Om die opheffing langer dan 14 dagen te doen duren, wordt een besluit van het hoofd van het Departement van Justitie vereischt.

Art. 16. Alles wat betreft de inrigting en het beheer der gestichten, de behandeling der gevangenen, de huisselijke tucht en het bedrag van het arbeidsloon, dat aan de gevangenen wordt toegekend, wordt geregeld bij algemeene maatregelen van bestuur.

Als straffen ter handhaving van tucht kunnen enkel worden opgelegd gedeeltelijke onthouding van de gewone voeding en onthouding of vermindering van het loon.

De uitgaanskas is onvervreemdbaar en kan nimmer worden in beslag genomen. Bij overlijden van den gevangene vóór zijn ontslag vervalt zij aan den staat."

Deze bepalingen komen ons in 't algemeen niet onaanneemelijk voor. De bezwaren tegen de voorstellen der Heeren Grevelink, Netscher en Pierson geopperd, zijn hier in veel mindere mate van toepassing. Immers het zuiver cellulair gevangenisstelsel wordt tot een maximum van 5 jaren voorgesteld, met alle die wijzigingen, welke door de ervaring gevorderd worden. Geen publieke arbeid wordt in die artikelen vermeld, van geene eerloosheid is er sprake. Met genoegen merken wij op, dat ook de deportatie niet onder de straffen is opgenomen. Bijzondere vermelding verdient de aanhaling uit het rapport der Staatscommissie, ingesteld bij 's Konings besluit van 16 Junij 1847 No. 60, aangaande het adres van de heeren F. H. van Vlissingen c. s. over eene Europeische kolonisatie in Nederlandsch Indië, waarin

deze er op wijst, dat men, wegens de mingematigde luchtstreek, zelfs verplicht is geweest te besluiten, om de blanke militairen, die in onze Indische bezittingen tot kruiwagen- of tuchthuisstraffen zijn veroordeeld, naar Nederland te zenden, om hun die straffen in de militaire gevangenis te Leiden te doen ondergaan.

Ook de bezwaren tegen de verbanning schijnt de Minister te deelen, daar hij haar alleen in de rij der straffen opneemt, omdat zij bij Art. 29 der Wet van 22 April 1855 (Staatsblad, No. 53) bedreigd is.

Er blijven echter ook tegen de voorstellen des Ministers gewigtige bezwaren, die evenwel, zoo wij ons niet bedriegen, wel door amendementen uit den weg te ruimen zijn. Vooreerst zouden wij ons niet kunnen vereenigen met de voorgestelde wijze van uitvoering der doodstraf. Wij erkennen de waarde der redeneringen van Béranger en anderen te dien aanzien, alsmede die van den Minister in de Memorie van Toelichting aangevoerd; maar vragen: zou de noodzakelijkheid dier geheime uitvoering niet pleiten tegen de doodstraf? Immers, wat regtvaardig, wat wenschelijk is, moet niet aan het oog onttrokken worden. Allen moeten het kunnen zien.

En zoo ergens dan moet bij het ten uitvoer leggen van dien uitersten maatregel, dien de Staat tot handhaving van het regt bezit, openbaarheid heerschen. Geschiedt dit in het geheim, hoe ligt wordt er, als het soms een man van aanzien geldt, gezegd, dat men hem heeft laten ontsnappen. In de geheele handeling ligt dan een kenmerk van een zeker *wegmoffelen*. En als die straf werkelijk noodzakelijk is, wordt ook de openbaarheid gevorderd, welke bezwaren zij overigens ook moge opleveren. Dat wij ons tegen de doodstraf, zonder eenige vermelding, dat hare uitspraak niet gebiedend gevorderd is, moeten verklaren, is uit het vroeger dienaangaande betoogde duidelijk.

Wat de toepassing van het cellulaire gevangenisstelsel

betreft, betreuren wij het ten hoogste, dat de Minister na 5 jaren de gemeenschap wil doen intreden. Daardoor toch wordt al het verkregen voordeel van de betere gemoedstemming der gevangenen in het grootste gevaar gebragt. En is er geen inconsequentie in gelegen, om die afgekeurde gemeenschap toch weder te doen plaats hebben na 5 jaren? Zouden de daartegen bestaande bezwaren dan niet meer gelden? Daarbij, welk een langen tijd moeten de tot 20 jaren, ja zelfs de tot 12 jaren veroordeelden dan nog daarin doorbrengen?

Wij begrijpen het waarlijk niet, dat men de afzondering, met de bepalingen van Art. 15 als mogelijke uitzondering, niet tot 10 ja zelfs tot 15 jaren zal kunnen doen voortzetten. Die straf is toch waarlijk zwaar genoeg, om als *poena mortis proxima* te worden aangewend.

Daarenboven is zelfs den gevangene de bevoegdheid ontnomen, om aan te vragen, liever de straf in de afzondering te eindigen. Hoe weinig wenschelijk deze bevoegdheid der misdadigers is; bij het stelsel van den Minister is zij niet te verwerpen, daar de onmogelijkheid, om aan de gemeenschap te worden onttrokken, menigwerf betreurenswaardig zou moeten geacht worden. Wij hebben voorts nog bedenking tegen Art. 12 en 15. Het schijnt toch dat de eenvoudige gevangenisstraf zelfs tot 5 jaren in afzondering kan worden opgelegd. Daar de straf der afzonderlijke opsluiting zooveel zwaarder is dan die der gemeenschap, is eene verkorting van straftijd, bijvoorbeeld van 5 jaren afzondering in plaats van 5 jaren gemeenschap, noodzakelijk. De straf van 5 jaren afzondering is voor een correctionele zaak te zwaar. In het algemeen heeft de Minister de gevangenis- en tuchthuisstraffen te lang gesteld. Zij worden zelfs nog langer, dan zij waren in den Code Pénal zooals deze na het besluit van 11 December 1813 bij ons in gebruik bleef. Daar had men 20 jaren gemeenschap, hier 5 jaren afzondering en 15 jaren gemeenschap.

De onderscheiding van zware en gewone tuchthuisstraf en gevangenisstraf is mede niet zonder bedenking. De burgerij hecht er geen grootere schande aan, of men in het tuchthuis, dan wel in de gevangenis zit. Het zitten, dat is het, waar zij schande aan verbindt. Daarbij zijn die uitdrukkingen minder in overeenstemming met het stelsel van boete, en hebben de benamingen ook een zekeren invloed op het volk. Men moet hen gewennen aan het denkbeeld, dat de straf bestaat in het gemis der vrijheid voor korteren of langeren tijd.

Nog zou er, onzes inziens, in de wet moeten bepaald worden, dat als de gemeenschap noodzakelijk wordt, wegens den gezondheidstoestand van den gevangene, de straf met eenigen tijd vermeerderd worde, bijv. met een derde. Anderstoch zouden velen ongesteldheden simuleren, ten einde maar uit de cel te geraken. En de gemeenschap is een lichtere straf. Wezenlijk lijdenden kan men toch gratie verleenen.

Mogt, wij herhalen het ten slotte, het ontwerp tot stand kunnen komen, en uit den strijd der meeningen de waarheid zegepralend te voorschijn treden.

B I J L A G E N.

BIJLAGE I.

Latijnsche tekst van het werk: *de échelle sainte* van Joannes Climacus, betrekking hebbende op de afzonderlijke opsluiting (pag. 66 van de vertaling van Radérus).

»Locus erat ab ipso monasterio uno duntaxat lapide seu milliari sejunctus, career dictus, illactabilis prorsus et omnibus corporis gaudiis destitutus. Nullus ibi culinae fumus cernebatur, non aliud quicquam e foco praeter panem et minuta oluscula in mensam inferebantur. In hoc eos qui post religiosam professionem in peccatum prolapsi erant, ita concludebat (abbas) ut pedem efferre nunquam possent: *nec plures simul jungebat sed singulos seorsum*, aut ut plurimum binos: manebantque ibi quoad praeses de singulis divinitus edoceretur.

Praefecit autem eisdem virum quemdam eximium, cui Isaacus nomen qui ab sibi commissis precum assiduarum pensum exigebat, et prope nunquam a votis cessare permittebat. *Suppeditabat* illis magna palmarum copia (e quibus) ad vltandum otium calassos texebant. Haec illis vivendi ratio, hic status, haec disciplina erat eorum qui vere quaerebant faciem Dei Jacob."

BIJLAGE II.

Fransehe tekst van Mabillon (ontleend aan de *Oeuvres posthumes*, Paris, 1724, in 4°, T. II, p. 532).

»Pour en revenir à la prison de Jean Climaque, dont j'ai parlé ci-dessus on pourrait établir un lieu semblable dans les ordres religieux pour renfermer les pénitents. Il y aurait

dans ce lieu plusieurs cellules semblables à celles des Chartreux, avec un laboratoire pour les exercer à quelque travail utile. On pourrait ajouter à chaque cellule un petit jardin, qu'on leur ouvrirait à certaines heures, pour les y faire travailler et leur faire prendre un peu d'air. Ils assisteraient aux offices divins, renfermés, au commencement, dans quelque tribune séparée, et, après, avec les autres dans le Choeur, lorsqu'ils auraient passé la première épreuve de la pénitence, et donné des marques de résipiscence. Leur vivre serait plus grossier et plus pauvre et leur jeûnes plus fréquents que dans les autres communautés. On leur ferait souvent une exhortation et le supérieur ou quelque autre de sa part aurait soin de les voir en particulier et de les consoler et fortifier de temps en temps. Les séculiers et les externes n'entreraient pas dans ce lieu, où l'on garderait une solitude exacte. Si cela était une fois établi, loin qu'une telle demeure parût horrible ou insupportable, je suis sûr que la plupart n'aurait presque pas de peine à s'y voir renfermer, quoique ce fût pour le reste de leur vie; et que de bons religieux même se feraient un plaisir d'y demeurer pour y pratiquer une pénitence et une solitude plus exactes."

BILLAGE III.

Classificatie te Leeuwarden, zooals zij in 1836 was ingevoerd.

Eerste klasse. 1e. de veroordeelden, waarover door Heeren Procureurs-Crimineel een bijzonder toezigt is aanbevolen;

2e. de gevangenen, die, door de Commissie van Administratie, wegens aanslagen tegen de veiligheid van het gesticht of andere vergrijpen, en wegens doorgaand slecht gedrag gedurende hunne tucht, tot de eerste klasse, als straf, werden verwezen.

Tweede klasse. 1^e. de ter dood veroordeelden, welke door den Koning zijn bevestigd;

2^e. de tot eeuwigdurenden dwangarbeid veroordeelden;
 3^e. de tot tien of meer jaren tijdelijken dwangarbeid veroordeelden;

4^e. die wegens herhaling van misdaad; en

5^e. de gevangenen van de 3de en 4de klasse, die, wegens vergrijpen tegen de orde van het gesticht of wegens hun slecht gedrag, door de Commissie van Administratie naar de 2de klasse zijn verwezen.

Derde klasse. 1^e. de veroordeelden tot tijdelijken dwangarbeid;

2^e. de veroordeelden tot tien jaren reclusie;

3^e. de gevangenen van de 2de klasse, die door de Commissie, wegens den aard hunner misdaden of andere verliggende omstandigheden, voorloopig niet in de 2de klasse worden opgenomen;

4^e. de gevangenen der 2de klasse, tot belooning van goed gedrag door de Commissie van Administratie tot de 3de overgebracht; en

5^e. de gevangenen der 4de klasse, die tot straf door de Administratie naar de 3de worden verwezen.

Vierde klasse. Eerste afdeeling. 1^e. de veroordeelden tot opsluiting gedurende minder dan 10 jaren;

2^e. die van de 3de klasse, welke door de Commissie, wegens den aard hunner misdaad of andere verzachtende omstandigheden, voorloopig in de 4de klasse worden opgenomen;

3^e. de gevangenen van de 3de klasse, die, tot belooning van goed gedrag, door de Commissie van Administratie tot de 4de klasse worden overgebracht; en

4^e. de huis- en bureaudienstdoende gevangenen.

Tweede afdeeling. 1^e. de jeugdigen beneden de 18 jaren mits tot geen dwangarbeid, of recidive veroordeeld; en

2^e. die tusschen de 18 en 23 jaren voor de eerste maal veroordeeld.

THESES JURIDICAE INAUGURALES.

I.

Opinio Proculianorum de specificatione praestat et opinioni Sabinianorum et mediae sententiae hac de re a Justiniano acceptae (Instit II, § 25).

II.

Obligatio heredis ad legata praestanda non nititur aditione hereditatis, sed ultima voluntate.

III.

Moderamen inculpatae tutelae apud Romanos non invenitur nisi periculum vitae fuerit.

IV.

Wanneer de man curator is over zijne vrouw, behoeft er geen toeziende curator benoemd te worden.

V.

Ten onregte beweert Mr. C. W. Opzoomer (Burgerlijk Wetboek, D. I, pag. 181), dat in Art. 396 de woorden „hetzij bij elke andere authentieke akte” beteekenen notarieele acte.

VI.

Bedoelingen van den wetgever mogen niet tegen de woorden van de Wet in aanmerking worden genomen.

VII.

De ontvangcedullen der Handelmaatschappij dragen geen eigendom over.

VIII.

Het renuntieren aan Art. 251, Wetboek van Koophandel, gelijk het in vele polissen geschiedt, is onwettig.

IX.

Hooger beroep van een correctioneel vonnis kan alleen door den Officier van Justitie en den beklagde, niet door den verdediger namens laatstgemelde worden aangeeteekend.

X.

Indien de gemeenschappelijke gevangenis behouden blijft, is de vermeerdering van straf bij herhaling van misdrijf onregtvaardig.

XI.

De belasting op het erfregt is de regtvaardigste van alle belastingen.

XII.

Terecht zegt H. Baudrillart (*Manuel d'Economie Politique*, Paris 1857, pag 217) „le mot de service n'implique pas nécessairement dévouement.”

XIII.

De statistiek moet van Staatswege op den meest uitgebreiden schaal bevorderd worden.

XIV.

Wij stemmen het Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper volkomen toe: „Onder deze Grondwet zal iemand, ofschoon niet Doopsgezind, mogen belijden, dat hij den eed ongeoorloofd houdt, en op dien grond bij het geven van getuigenis, met het doen eener belofte kunnen volstaan.” (Zie Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsregt en Staatsbestuur, 1ste aflevering, pag. 77).

XV.

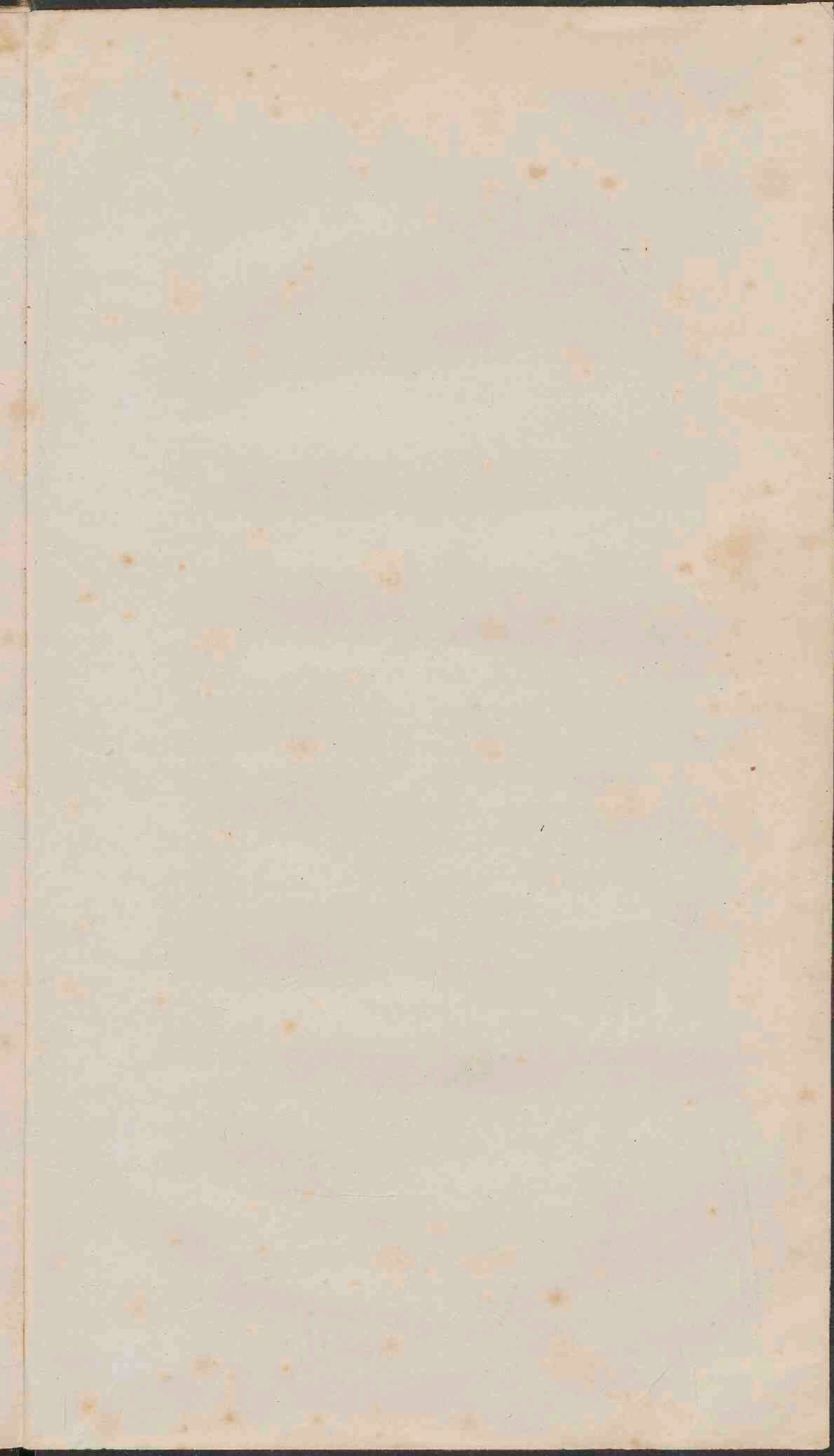
De uitsluiting van godsdienstleeraars als leden der volksvertegenwoordiging is willekeurig.

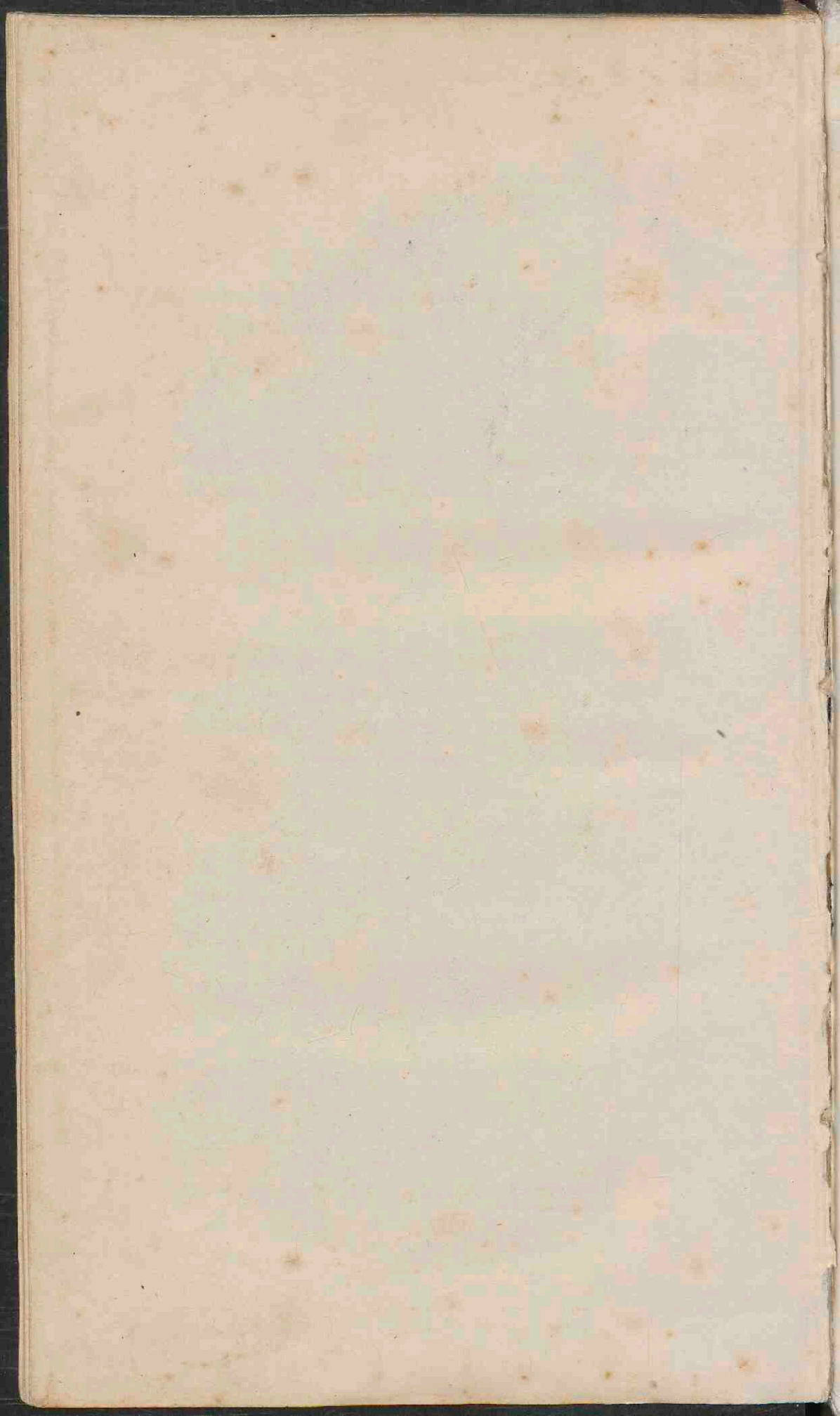
XVI.

Zeer wenschelijk ware het, als Burgemeesters geene zitting in de Provinciale Staten konden erlangen.

XVII.

Uitnemend werd door Mr. J. R. Thorbecke (Parlementaire Redevoeringen II, pag. 8) gezegd: „Zoo eene Regering licht en warmte om zich heen kan verspreiden, en bevorderen dat menschen zoowel als kapitalen hunne volle waarde kunnen ontfouwen, zij doet een volk niet vooruitgaan, dan voor zooveel zij dit zelf laat medewerken.”

9.10.61.D.

